

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ MİZAH ÖGELERİ VE KURAMLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Gökçe KAÇMAZ

Malatya-2026

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ MİZAH ÖGELERİ VE KURAMLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Gökçe KAÇMAZ

Danışman: Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

Malatya-2026

	DOKTORA TEZİ KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-439
		Yayın Tarihi	04.01.2022
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
Sayfa No			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ			

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ MİZAH ÖGELERİ VE KURAMLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doktora Tezi

DANIŞMAN

Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

HAZIRLAYAN

Gökçe KAÇMAZ

Jürimiz tarafından 29/01/2026 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi **Anabilim** Dalı **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri, Unvanı Adı Soyadı

İmza

1. Prof. Dr. Ahmet Kara .....
2. Doç. Dr. Ayşe Ateş .....
3. Prof. Dr. Salim Durukoğlu (Danışman) .....
4. Doç. Dr. Teymur Erol .....
5. Dr. Öğr. Üyesi İhsan Güzel .....

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Eyüp İzci

Enstitü Müdürü

.....

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU'nun danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığım *Türkçe Ders Kitaplarının Mizah Öğeleri ve Kuramları Açısından İncelenmesi* başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün eserlerin hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Gökçe Kaçmaz

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitimime başladığım ilk günden itibaren desteğini esirgemeyen, karşılaştığım güçlükleri aşmamda yol gösteren, akademik birikimi ve insani yönüyle her zaman örnek aldığım ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum kıymetli danışmanım Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma sürecinde tecrübelerini ve değerli görüşlerini ihtiyaç duyduğum her noktada paylaşarak beni yönlendiren, tezimin oluşmasına katkıda bulunan Tez İzleme Komitesi'nin kıymetli üyeleri Prof. Dr. Ahmet KARA'ya ve Doç. Dr. Ayşe ATEŞ'e sonsuz teşekkür eder ve saygılarımı sunarım.

Doktora eğitimi sürecinde bilgilerinden faydalandığım Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Gökmen ŞAHİN'e araştırma sürecimde vermiş oldukları katkılardan dolayı teşekkür ederim. Tez sürecimde bana yardımcı olan, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen ve araştırmaya katkı sunan kıymetli arkadaşım Dr. Remziye ÇÖLGEÇEN KAYA başta olmak üzere Türkçe öğretmenleri arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında en büyük destekçilerim olan, okula başladığım ilk günden doktora tezimin son anına kadar elimden tutan, her koşulda yanımda hissettiğim ve evlatları olmaktan gurur duyduğum annem Ayşe KAÇMAZ ve babam Ali KAÇMAZ'a teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Araştırma süreci boyunca desteğini bir an dahi esirgemeyen, düştüğümde kaldıran, bu uzun yolculukta kızıma hem anne hem baba olan eşim Fatih KAÇMAZ'a teşekkür eder, hayatın her aşamasında yanımda olmasını dilerim. Bu süreçte belki de en güzel günlerinden fedakârlık etmek zorunda kalan; sabrı ve olgunluğuyla beni anlayışla karşılayan canım kızım Zehra Duru KAÇMAZ'a teşekkür eder, ona duyduğum sevgiyi ve minnettarlığı özellikle ifade etmek isterim.

Gökçe KAÇMAZ

Malatya 2026

ÖZET

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ MİZAH ÖGELERİ VE KURAMLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

KAÇMAZ, Gökçe

Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

Ocak-2026, xxi + 320 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin mizah öğeleri ile kuramları açısından ne tür özellikler taşıdığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın materyalini 2023-2024, 2024-2025, 2025-2026 eğitim-öğretim yılları kapsamında devlet okullarında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile özel okullar arasında tema, metin, etkinlik ve kazanımların işleniş bakımından Türkçe Dersi Öğretim Programı'na uygun olduğu saptanan TED Yayınları 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemine uygun biçimde geçerlik ve güvenilirlik düzeyi, güven duyulabilirlik (trustworthiness) ölçütleri üzerinden bütüncül olarak ele alınmıştır. Veri toplama süreci uzman görüşüne dayalı olarak sürdürülmüş, uzman görüşleri güven duyulabilirlik (trustworthiness) analizine tabi tutulmuştur. Güvenirliği sağlanan, bilimsel açıdan tutarlı olduğu görülen veriler, mizah öğeleri ve kuramları açısından içerik analizi teknikleri kullanılarak ayrıntılı bir şekilde çözümlenmiştir.

Araştırma, Türkçe ders kitaplarında mizahın güldürü unsuru olmanın ötesinde öğrencilerin dil becerilerini, bilişsel gelişimini, motivasyonunu, eleştirel düşünme yetkinliğini, kültür aktarımını ve değerler eğitimini destekleyen çok boyutlu bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında mizah temelli yaklaşımların güçlendiğini ve öğrenmeyi eğlenceli, kalıcı ve öğrenci merkezli hâle getirdiğini göstermektedir. Bu sonuçlardan hareketle, Türkçe dersi öğretim programları ve ders kitaplarında mizahın eğitsel bir araç olarak planlı ve yaygın biçimde kullanılmasının öğrencilerin dil becerilerini, motivasyonlarını ve öğrenme sürecine katılımlarını arttıracığı düşünülmektedir. Ders kitabı hazırlama sürecinde mizah öğelerinin, sınıf düzeylerinin bilişsel ve duyuşsal özellikleri dikkate alınarak kademeli bir yapı içinde planlanması, mizahî metinlerin yapılandırılmasında düşünme ve yorumlama potansiyelinin gözetilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Mizah Kuramları, Mizah Öğeleri, Türkçe Ders Kitabı.

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF HUMOR ELEMENTS AND THEORIES IN TURKISH TEXTBOOKS

KAÇMAZ, Gökçe

Doctoral Thesis, İnönü University Institute of Educational Sciences

Department of Turkish Education

Advisor: Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

January-2026, xxi + 320 pages

The purpose of this study is to investigate the characteristics of humorous texts in Turkish textbooks in terms of humor elements and theories. To this end, a case study design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The material for the study consists of Turkish textbooks for grades 5, 6, 7, and 8 taught in public schools and private schools for the 2023-2024, 2024-2025, 2025-2026 academic years in state schools, as well as TED Publication's 5th, 6th, 7th, and 8th grade Turkish textbooks, which were found to be consistent with the Turkish Language Teaching Program in terms of theme, text, activities, and learning outcomes.

In this study, validity and reliability levels were comprehensively addressed in accordance with qualitative research methods, based on trustworthiness criteria. The data collection process was based on expert opinion, and expert opinions were subjected to trustworthiness analysis. Data that was found to be reliable and scientifically consistent was analyzed in detail using content analysis techniques in terms of humor elements and theories.

The research reveals that humor in Turkish textbooks is used as a multidimensional tool that supports student's language skills, cognitive development, motivation, critical thinking skills, cultural transmission, and values education, beyond simply being an element of laughter. The findings show that humor-based approaches have been strengthened within the scope of the Turkey Century Education Model, making learning enjoyable, lasting, and student-centered. Based on these results, it is believed that the planned and widespread use of humor as an educational tool in Turkish language teaching programs and textbooks will increase students' language skills, motivation, and participation in the learning process. Recommendations have been made that humor elements should be planned in a gradual structure during the textbook preparation process, taking into account the cognitive and affective characteristics of grade levels, and that the potential for reflection and interpretation should be considered in the structuring of humorous texts.

Keywords: Humor Theories, Elements of Humor, Turkish Textbook.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xixv
BÖLÜM I.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.3 Araştırmanın Amacı.....	3
1.4 Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri	4
1.5 Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.7 Tanımlar	5
BÖLÜM II	7
2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1 Kuramsal Bilgilere Yönelik Araştırmalar	7
2.1.1 Kavram Olarak Mizah ve Mizah Sınıflandırılması	7
2.1.2 Mizah Kuramları	10
2.1.3. Mizah Öğeleri Tasnifi.....	14
2.1.4. Çocuk ve Mizah.....	23
2.1.5 Mizah ve Eğitim	25
2.1.6 Mizah ve Türkçe Öğretimi	27
2.1.7 Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Mizah.....	29
2.2 İlgili Araştırmalar.....	32
2.2.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	33
2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	42
2.2.3 İncelenen Kitaplar	46

BÖLÜM III	48
3. YÖNTEM	48
3.1 Araştırmanın Modeli	48
3.2 Araştırma Materyali	49
3.3 Veri Toplama Araçları ve Süreci	51
3.4 Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	52
3.5 Verilerin Analizi ve Yorumlanması	54
3.5.1 Uzman Görüşlerini Değerlendirme Süreci ve Güvenirlik Analizi	55
3.5.2 İçerik Analizi ve Sınıflandırma Ölçütleri	59
3.5.3 Verilerin Sayısallaştırılması ve Yorumlanması.....	60
BÖLÜM IV	62
4. BULGULAR VE YORUM	62
4.1 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar	62
4.1.1 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Oyun Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	64
4.1.1.1 “Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	65
4.1.1.2 “Topsuz Basketbol Oyunu” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	67
4.1.2 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Geleneklerimiz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	70
4.1.2.1. “Bugün Bayram” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	71
4.1.2.2 “Kırık At” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	74
4.1.3 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlıklı Yaşıyorum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	76
4.1.3.1 “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	76
4.2. 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	80
4.2.1 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bağımsızlık Yolu” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	81
4.2.1.1 “Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	82
4.2.2 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Farklı Dünyalar” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	84
4.2.2.1 “Ay Avcısı Eskimolar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	84

4.2.3 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “İletişim ve Sosyal İlişkiler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	87
4.2.3.1 “Zeynir ile Peytin” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	87
4.3 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar	90
4.3.1 Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Okuma Kültürü” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	92
4.3.1.1 “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	92
4.3.2 Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	95
4.3.2.1 “Çerçi Bekir” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	95
4.3.2.2. “Oduncunun Eşeği” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	98
4.3.3. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	100
4.3.3.1. “İnşallah” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	100
4.3.4. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	103
4.3.4.1 “Dengeli Beslenme” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	103
4.4 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar	106
4.4.1 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	107
4.4.1.1 “Tuzağa Düşen Ceylan” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	108
4.4.2 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	110
4.4.2.1 “Kurtla Köpek” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	111
4.4.3 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	113
4.4.3.1 “Bir Kış Öyküsü” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	113
4.5 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar	116
4.5.1 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	118

4.5.1.1 “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	118
4.5.1.2 “Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	121
4.5.2 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Kişisel Gelişim” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	123
4.5.2.1 “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	124
4.5.3 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	126
4.5.3.1 “Bayram Yeri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	127
4.5.3.2 “Keloğlan ve Gül Kız” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	130
4.5.4 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	132
4.5.4.1 “Alo, Graham Bell!” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	133
4.5.4.2 “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	136
4.5.4.3 “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	139
4.5.5 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Duygular” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	143
4.5.5.1 “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	143
4.6 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	145
4.6.1 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	147
4.6.1.1 “Hoşçakalın, Güle Güle” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	147
4.6.2 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	150
4.6.2.1 “Özgürlük” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	150
4.6.3 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	152
4.6.3.1 “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	152
4.6.3.2 “Tavşan ve Kaplumbağa” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	155
4.7 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	157

4.7.1 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Doğa ve Evren” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	159
4.7.1.1 “Kediyle Kaplan” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	159
4.7.2 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Çocuk Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	162
4.7.2.1 “Oyun” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	162
4.7.2.2 “Oyuncak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	165
4.7.3 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	167
4.7.3.1 “Ceylana Yardım Edenler” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	167
4.7.4 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	169
4.7.4.1 “Buldum... Buldum...” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	170
4.7.5 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	172
4.7.5.1 “Zaman Makinesi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	173
4.7.6 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	176
4.7.6.1 “Kurtla Köpek” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	176
4.8 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	178
4.8.1 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Doğa ve Evren” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	180
4.8.1.1 “Kışla İlkyaz” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	180
4.8.2 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	182
4.8.2.1 “Jimnastik Dersinde” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	183
4.8.2.2 “Acemi Güreşçi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	185
4.8.3 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	187
4.8.3.1 “En İyi Arkadaş” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	187
4.8.4 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	189
4.8.4.1 “Kamyon” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	190

4.9. 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	192
4.9.1 MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	194
4.9.1.1 “Kedi ile Fare” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	194
4.9.2. MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	197
4.9.2.1. “Simit ile Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	198
4.9.3 MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Milli Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	201
4.9.3.1 “Karagöz” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	201
4.10 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	204
4.10.1 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	205
4.10.1.1. “Kral Çıplak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	206
4.10.1.2 “Amerika’yı Yapan Mimar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	209
4.10.2 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Çocuğun Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	212
4.10.2.1 “En Yakın Arkadaş” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	212
4.10.2.2 “Hasan Cebimi Yedi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	215
4.10.2.3 “Fırat” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	218
4.10.3 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Baktıklarımız Gördüklerimiz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	221
4.10.3.1 “Kurabiye Hırsız” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	221
4.11 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	224
4.11.1 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Kişisel Gelişim” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	225
4.11.1.1 “Tembel Ahmet” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	226
4.11.1.2 “Ah Şu Gençler” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	229
4.11.1.3 “Kesik Kuyruklu Tilki” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	231

4.11.2 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sevgi” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	234
4.11.2.1 “Gülibik” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	234
4.11.3 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Milli Kültür” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	237
4.11.3.1 “Nasrettin Hoca’dan Fıkralar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	238
4.11.3.2 “Bilmece Bildirmece” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	240
4.12 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	243
4.12.1 TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	245
4.12.1.1 “Husanter” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	245
4.12.1.2 “Childs’ın İmzası” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	248
4.12.2 TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Eleştirel Bakış” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	250
4.12.2.1 “Fiş Şakir” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	251
4.12.2.2 “Espri Yolu” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	254
4.12.2.3 “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	256
4.12.2.4 “Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	258
4.13 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	260
4.13.1 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Eleştirel Bakış” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar	262
4.13.1.1 “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	262
4.13.1.2 “Sınır Üstündeki Ev” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	264
4.13.2 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Duygular” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	267
4.13.2.1 “Ebekulak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar	267
4.13.3 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar.....	270
4.13.3.1 “Futbol Yıldızı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar.....	270

BÖLÜM V	273
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	273
5.1. Sonuçlar.....	273
5.1.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Mizahî Metinlerin İçerdikleri Mizah Öğelerine İlişkin Sonuçlar.....	273
5.1.2. Mizah Öğelerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar	274
5.1.3. Mizah Öğelerinin Yayınevlerine ve Temalara Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar.....	275
5.1.4. Mizahî Metinlerin, Mizah Kuramlarını Yansıtırma Düzeyine İlişkin Sonuçlar.....	276
5.1.5. Mizah Kuramlarının Sınıf Düzeylerine ve Yayınevlerine Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar.....	277
5.1.6. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Mizahî Metinlerin Öğretim Programı Hedefleriyle Uyumuna İlişkin Sonuçlar	278
5.2 Öneriler	280
5.2.1. Öğretim Programı Geliştiricileri İçin Öneriler	281
5.2.2. Ders Kitabı Yazarları İçin Öneriler	281
5.2.3. Öğretmenler İçin Öneriler	282
5.2.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	283
KAYNAKÇA.....	285
EKLER.....	298
EK 1: Mizah Öğeleri Değerlendirme Aracı ve Uygulama Yönergesi Kullanma İzni.....	298
EK 2: Mizah Öğeleri Değerlendirme Aracı ve Uygulama Yönergesi	299
EK 3: Uzman Görüş Formu	302
EK 4: Uzman Görüşü Dönüşleri	319

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 İncelenen Türkçe Ders Kitapları Listesi.....	51
Tablo 2 Uzman Görüşleri Güvenirlik Tablosu (Tüm Uzmanların Ortalamasına Göre). 56	
Tablo 3 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı	63
Tablo 4 Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metninde Yer Alan Mizahî Ögelerin Dağılımı.....	65
Tablo 5 “Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	66
Tablo 6 “Topsuz Basketbol Oyunu” Metninde Yer Alan Mizahî Ögelerin Dağılımı	68
Tablo 7 Topsuz Basketbol Oyunu Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı .	69
Tablo 8 “Bugün Bayram” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı.....	72
Tablo 9 “Bugün Bayram” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	73
Tablo 10 “Kırık At” Şiirinde Yer Alan Mizahî Ögelerin Dağılımı	74
Tablo 11 “Kırık At” Şiirinde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	75
Tablo 12 “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	77
Tablo 13 “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	78
Tablo 14 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı ...	80
Tablo 15 “Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	82
Tablo 16 “Rafadan Tayfa: İstiklâl Marşı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	83
Tablo 17 “Ay Avcısı Eskimolar” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:.....	85
Tablo 18 “Ay Avcısı Eskimolar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı... 86	
Tablo 19 “Zeynir ile Peytin” Metninde Yer Alan Ögelerinin Dağılımı	88
Tablo 20 “Zeynir ile Peytin” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	89
Tablo 21 Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı .	90
Tablo 22 “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	93
Tablo 23 “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	94
Tablo 24 “Çerçi Bekir” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	96

Tablo 25 “Çerçi Bekir” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	97
Tablo 26 “Oduncunun Eşeği” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	98
Tablo 27 “Oduncunun Eşeği” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	99
Tablo 28 “İnşallah” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	101
Tablo 29 “İnşallah” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	102
Tablo 30 “Dengeli Beslenme” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:	103
Tablo 31 “Dengeli Beslenme” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	105
Tablo 32 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı	106
Tablo 33 “Tuzağa Düşen Ceylan” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı: ..	108
Tablo 34 “Tuzağa Düşen Ceylan” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	110
Tablo 35 “Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	111
Tablo 36 “Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	112
Tablo 37 “Bir Kış Öyküsü” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı.....	114
Tablo 38 “Bir Kış Öyküsü” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	115
Tablo 39 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı .	116
Tablo 40 “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	119
Tablo 41 “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	120
Tablo 42 “Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	122
Tablo 43 “Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	123
Tablo 44 “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	124
Tablo 45 “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	126
Tablo 46 “Bayram Yeri” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	127
Tablo 47 “Bayram Yeri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	129
Tablo 48 “Keloğlan ile Gül Kız” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	131
Tablo 49 “Keloğlan ile Gül Kız” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı .	132
Tablo 50 “Alo... Graham Bell!” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	134

Tablo 51 “Alo... Graham Bell!” Metninde Yer Alan Kuramlarının Dağılımı.....	135
Tablo 52 "Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?" Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	137
Tablo 53 "Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?" Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	138
Tablo 54 “Simit ile Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	140
Tablo 55 “Simit ile Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	142
Tablo 56 “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	143
Tablo 57 “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	145
Tablo 58 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı	146
Tablo 59 “Hoşça Kalın, Güle Güle” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	148
Tablo 60 “Hoşça Kalın, Güle Güle” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	149
Tablo 61 “Özgürlük” Metninde Yer Alan Mizah Ögeleri Dağılımı.....	150
Tablo 62 “Özgürlük” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	152
Tablo 63 “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	153
Tablo 64 “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	154
Tablo 65 “Tavşan ve Kaplumbağa” Metninde Yer Alan Mizah Ögeleri Dağılımı	155
Tablo 66 “Tavşan ve Kaplumbağa” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	156
Tablo 67 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı	157
Tablo 68 “Kediyle Kaplan” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı.....	159
Tablo 69 “Kediyle Kaplan” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	161
Tablo 70 “Oyun” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	163
Tablo 71 “Oyun” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	164
Tablo 72 “Oyuncak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	165
Tablo 73 “Oyuncak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	166

Tablo 74 “Ceylana Yardım Edenler” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	167
Tablo 75 “Ceylana Yardım Edenler” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:	169
Tablo 76 “Buldum... Buldum...” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	170
Tablo 77 “Buldum... Buldum...” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı	172
Tablo 78 “Zaman Makinesi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	173
Tablo 79 “Zaman Makinesi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:.....	175
Tablo 80 “Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	176
Tablo 81 “Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı.....	177
Tablo 82 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı	178
Tablo 83 “Kışla İlkyaz” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	180
Tablo 84 “Kışla İlkyaz” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	182
Tablo 85 “Jimnastik Dersinde” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	183
Tablo 86 “Jimnastik Dersinde” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı.....	184
Tablo 87 “Acemi Güreşçi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı.....	185
Tablo 88 “Acemi Güreşçi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı.....	186
Tablo 89 “En İyi Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı.....	188
Tablo 90 “En İyi Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	189
Tablo 91 “Kamyon” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	190
Tablo 92 “Kamyon” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	192
Tablo 93 MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı	193
Tablo 94 “Kedi ile Fare” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	195
Tablo 95 “Kedi ile Fare” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı.....	197
Tablo 96 “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	198
Tablo 97 “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı.....	200
Tablo 98 “Karagöz” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	202
Tablo 99 “Karagöz” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	203
Tablo 100 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı .	204
Tablo 101 “Kral Çıplak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	206
Tablo 102 “Kral Çıplak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:.....	208

Tablo 103 “Amerika’yı Yapan Mimar” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	209
Tablo 104 “Amerika’yı Yapan Mimar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	211
Tablo 105 “En Yakın Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	213
Tablo 106 “En Yakın Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	214
Tablo 107 “Hasan Cebimi Yedi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	216
Tablo 108 “Hasan Cebimi Yedi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	217
Tablo 109 “Fırat” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	218
Tablo 110 “Fırat” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	220
Tablo 111 “Kurabiye Hırsızı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	222
Tablo 112 “Kurabiye Hırsızı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	223
Tablo 113 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı .	224
Tablo 114 “Tembel Ahmet” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	227
Tablo 115 “Tembel Ahmet” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	228
Tablo 116 “Ah Şu Gençler” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	229
Tablo 117 “Ah Şu Gençler” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	230
Tablo 118 “Kesik Kuyruklu Tilki” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı ..	231
Tablo 119 “Kesik Kuyruklu Tilki” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı: ..	233
Tablo 120 “Gülibik” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	235
Tablo 121 “Gülibik” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	236
Tablo 122 “Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	238
Tablo 123 “Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	240
Tablo 124 “Bilmece Bildirmece” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	241
Tablo 125 “Bilmece Bildirmece” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	242
Tablo 126 TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı .	243
Tablo 127 “Husanter” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	246
Tablo 128 “Husanter” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	247
Tablo 129 “Childs’ın İmzası” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	248
Tablo 130 “Childs’ın İmzası” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	250
Tablo 131 “Fiş Şakir” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	251
Tablo 132 “Fiş Şakir” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	253

Tablo 133 “Espri Yolu” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	254
Tablo 134 “Espri Yolu” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	255
Tablo 135 “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	256
Tablo 136 “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	257
Tablo 137 ““Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı... ..	258
Tablo 138 ““Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı: ..	260
Tablo 139 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı	261
Tablo 140 “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	262
Tablo 141 “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	264
Tablo 142 “Sınır Üstündeki Ev” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	265
Tablo 143 “Sınır Üstündeki Ev” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı	266
Tablo 144 “Ebekulak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	268
Tablo 145 “Ebekulak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	269
Tablo 146 “Futbol Yıldızı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı	271
Tablo 147 “Futbol Yıldızı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:	272

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mizah Kuramları Tasnifi	11
Şekil 2. Mizah Ögeleri Tasnifi.....	14
Şekil 3. “Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metni	66
Şekil 4. “Topsuz Basketbol Oyunu” Metni	69
Şekil 5. “Bugün Bayram” Metni.....	73
Şekil 6. “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metni.....	78
Şekil 7. “Ay Avcısı Eskimolar” Metni	86
Şekil 8. “Zeynir ile Peytin” Metni	89
Şekil 9. “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metni	94
Şekil 10. “Çerçi Bekir” Metni.....	97
Şekil 11. “Oduncunun Eşeği” Metni.....	99
Şekil 12. “İnşallah” Metni	102
Şekil 13. “Dengeli Beslenme” Metni.....	104
Şekil 14. “Tuzğa Düşen Ceylan” Metni	109
Şekil 15. “Bir Kış Öyküsü” Metni	115
Şekil 16. “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metni.....	120
Şekil 17. “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metni.....	125
Şekil 18. “Bayram Yeri” Metni	128
Şekil 19. “Alo... Graham Bell!” Metni	135
Şekil 20. “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” Metni.....	138
Şekil 21. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metni	141
Şekil 22. “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metni.....	144
Şekil 23. “Özgürlük” Metni	151
Şekil 24. “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metni.....	154
Şekil 25. “Kediyle Kaplan” Metni	161
Şekil 26. “Oyun” Metni	164
Şekil 27. “Buldum... Buldum...” Metni	171
Şekil 28. “Zaman Makinesi” Metni	174
Şekil 29. “Jimnastik Dersinde” Metni	184
Şekil 30. “Kamyon” Metni	191
Şekil 31. “Kedi ile Fare” Metni	196

Şekil 32. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metni	199
Şekil 33. “Karagöz” Metni	203
Şekil 34. “Kral Çıplak” Metni	208
Şekil 35. “Amerika’yı Yapan Mimar” Metni	211
Şekil 36. “En Yakın Arkadaş” Metni	214
Şekil 37. “Hasan Cebimi Yedi” Metni	217
Şekil 38. “Fırat” Metni.....	219
Şekil 39. “Kurabiye Hırsız” Metni	223
Şekil 40. “Tembel Ahmet” Metni	228
Şekil 41. “Kesik Kuyruklu Tilki” Metni	233
Şekil 42. “Gülibik” Metni.....	236
Şekil 43. “Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” Metni	239
Şekil 44. “Bilmece Bildirmece” Metni	242
Şekil 45. “Husanter” Metni	247
Şekil 46. “Childs’ın İmzası” Metni	249
Şekil 47. “Fiş Şakir” Metni	253
Şekil 48. “Espri Yolu” Metni.....	255
Şekil 49. “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metni	257
Şekil 50. “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metni	263
Şekil 51. “Sınır Üstündeki Ev” Metni	266
Şekil 52. “Ebekulak” Metni	269

KISALTMALAR LİSTESİ

- Anıttepe 5:** 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- Dörtel 7:** 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- Ekoyay 6:** 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- f:** Frekans
- Hecce 8:** 2024-2025 ve 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- MEB 5a:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Millî Eğitim Bakanlığı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı-1
- MEB 5b:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Millî Eğitim Bakanlığı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı-2
- MEB 6a:** 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı Millî Eğitim Bakanlığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı-1
- MEB 6b:** 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı Millî Eğitim Bakanlığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı-2
- MEB 8:** 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı Meb Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- MEB:** Millî Eğitim Bakanlığı
- Özgün 7:** 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- TED 5:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Türk Eğitim Derneği Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- TED 6:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Türk Eğitim Derneği Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- TED 7:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Türk Eğitim Derneği Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- TED 8:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Türk Eğitim Derneği Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
- Yıldırım 6:** 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Mizah, bireyleri güldürmeyi amaçlayan bir araç olmanın ötesinde; olaylara ve olgulara farklı açılardan bakabilme becerisi kazandıran, çok yönlü düşünmeyi destekleyen bir anlatım biçimidir. Mizah kullanımında temel amaç çocuğu eğlendirmekle birlikte düşündürmek, bilgilendirmek ve bireyin farklı bakış açıları geliştirmesine imkân tanımaktır. Özellikle öğrenme süreçlerinde, dikkat dağınıklığını azaltan mizahî unsurlar, bireylerin motivasyonunu arttırarak öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum, mizahın sınıf ortamında bilinçli ve yerinde kullanılması hâlinde derslerin daha etkili bir yapıya kavuştuğunu göstermektedir. Mizah, akademik süreci destekler, öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişimi güçlendirir, sınıf içi etkileşimi arttırarak olumlu bir öğrenme iklimi oluşturur. Bu yönüyle mizah, eğitim ortamlarında kullanılması gereken önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Mizah duygusuna sahip olmanın bireylerin ruhsal ve bedensel sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığı görüşü, alan yazınında çeşitli araştırmacılar tarafından kabul görmektedir (Martin, R.A. & Kuiper, N.A., 1993; Özenç, 1998; Ögel vd., 2006; Savaş, 2009). Bu araştırmalar, mizahın stresle başa çıkma, duygusal dengeyi koruma ve psikolojik iyi oluşu destekleme gibi işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Kuiper ve Martin (1998) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, mizah duygusu yüksek olan öğrencilerin mizah duygusu düşük olan akranlarına kıyasla daha olumlu bir benlik algısına sahip oldukları, stres ve kaygı yaratan durumlara karşı dirençli oldukları ve yaşamları üzerinde daha güçlü bir kontrol algısı geliştirdikleri belirlenmiştir. Bu bulgular, mizahın bireyin psikososyal gelişimini destekleyen önemli bir unsur olduğunu ve eğitim ortamlarında bilinçli olarak kullanılması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda Türkçe dersleri, yazılı metinlere dayalı yapısı ile mizahın etkili biçimde kullanılabileceği temel derslerden biri olarak öne çıkmaktadır. Türkçe derslerinde mizahî metinlerin kullanılmasıyla dil öğrenme süreci anlamlı ve kalıcı hâle gelmektedir. Bu nedenle mizah, Türkçe öğretiminde destekleyici bir unsur olmakla beraber öğrenme sürecini zenginleştiren etkili bir araçtır.

Mizahın dil öğretimindeki işlevi, öğrenme sürecini destekleyen temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Türkçe öğretiminde mizahla tanışma süreci, çoğunlukla nitelikli metinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Doğrudan bilgi aktarmayı amaçlayan metinler yerine, eğlendirerek öğreten, öğrencide estetik duyarlık ve edebî zevk uyandıran, olumlu mizah unsurlarıyla zenginleştirilmiş metinler daha etkili olmaktadır. Bu tür metinler, öğrencinin derse ilgisini arttırarak öğrenme sürecini daha zevkli hâle getirmektedir.

Türkçe öğretiminde mizahî metinlerin planlı biçimde yer aldığı temel kaynak ders kitaplarıdır. Bir eğitim-öğretim aracı olan ders kitapları iyi hazırlandığı takdirde öğretmenlere ve öğrencilere büyük yarar sağlar. Eğitim ve öğrenme etkinliklerinde öğretmen ve öğrencilere kılavuzluk eder, aynı zamanda da temel bir bilgi kaynağıdır (Epeçan, C. & Okçu, V., 2010: 41). Türkçe dersinde en yaygın kullanılan materyal Türkçe ders kitaplarıdır. Ders işleme sürecinin büyük ölçüde ders kitapları üzerinden yürütülmesi, bu kitaplarda tercih edilen metin türlerinin ve içerik özelliklerinin öğretim programlarında hedeflenen kazanımları gerçekleştirmede belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin nitelik, içerik, işlev bakımından nasıl yapılandırıldığı ve dil öğretimine ne ölçüde katkı sunduğu, üzerinde durulması gereken önemli bir problem olarak düşünülmektedir.

Eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılan metinler, öğrencilerin dil becerilerini, bilişsel, duyuşsal ve kültürel gelişimlerini destekleyen temel unsurlardır. Bu nedenle mizah öğeleri içeren metinler öğrencinin dikkatini çekme, motivasyonu artırma, eleştirel düşünmeyi destekleme ve soyut kavramları somutlaştırma gibi önemli görevler üstlenmektedir. Mizahın metinlerdeki işlevine rağmen, mizah öğelerinin hangi türlerde kullanıldığı, bu öğelerin hangi mizah kuramlarına dayandığı ve eğitsel amaçlarla ne ölçüde işlev kazandığı konusu, Türkçe eğitimi alanında yeterince ele alınmamıştır. Özellikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin varlığı, bu metinlerin hangi mizah öğelerini ve kuramlarını içerdiği, bu metinlerin eğitsel hedeflerle uyumu ve öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğu açısından hangi metin türleri çerçevesinde yapılandırıldığı, araştırılması gereken önemli bir problem durumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2 Problem Cümlesi

Çalışmanın ana problem cümlesi şudur: “Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinler, içerdiği mizah öğeleri ve dayandığı mizah kuramları bakımından nasıl bir dağılım ve özellik göstermektedir?” Bu ana problem durumu doğrultusunda, bu araştırmada aşağıda belirtilen şu alt problemlere cevap aranması hedeflenmektedir:

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinler hangi mizah öğelerini içermektedir?
2. Mizah öğelerinin sınıf düzeylerine (5-8. sınıf) göre dağılımı nasıldır?
3. Mizah öğelerinin yayınevlerine göre dağılımı nasıldır?
4. Mizahî metinler, üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama mizah kuramlarını hangi düzeyde yansıtmaktadır?
5. Mizah kuramlarının sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
6. Mizah kuramlarının yayınevlerine göre dağılımı nasıldır?
7. Türkçe ders kitaplarında kullanılan kullanılan mizahî metinler, öğretim programı hedefleriyle ne ölçüde uyumludur?

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin mizah öğeleri ve teorileri açısından incelenmesidir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak amaca ulaşmak hedeflenmiştir.

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda, çalışmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen mizahî metinlerin, mizah öğeleri bakımından sınıflandırılarak mizahî metinlerde yer alan mizah öğelerinin frekans ve yüzde dağılımlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu dağılımlara göre Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin, mizah öğeleri bakımından hangi öğelerde yoğunlaştığının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Mizahî metinler üzerinde yapılan incelemenin diğer boyutunu mizah kuramları oluşturmaktadır. Araştırmada metinlerin üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama mizah kuramları açısından incelenerek hangi kuramları daha fazla yansıttığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Mizahî metinler üzerinde yapılan bu araştırma ile birlikte ders kitapları mizah bakımından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

1.4 Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Bu araştırmanın önemi, Türkçe öğretiminde mizahın eğlendirici bir unsur olmakla birlikte öğrenme sürecini destekleyen, öğrenci gelişimine katkı sunan, öğretici ve geliştirici bir araç olarak kullanılabileceğini gösterme düşüncesidir. Mizahî metinler, öğrencilerin derse katılımını arttırmakta, dersi eğlenceli hâle getirmekte ve soyut kavramları somutlaştırarak öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Araştırma, Aydoğmuş (2017) tarafından geliştirilen *Mizahî Öğeleri Değerlendirme Aracı* kullanılarak yapılan sınıflandırma ve frekans-yüzde dağılımına dayalı betimsel istatistiksel analizlerle Türkçe ders kitaplarındaki mizahın niceliksel ve niteliksel yönünü göstermektedir.

Bu araştırma, Türkçe öğretimi alanında mizahın işlevine ilişkin literatüre katkı sağlaması ve ders kitabı yazarları, program geliştiriciler, öğretmenler için somut öneriler sunması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca mevcut ders kitaplarının mizah yönüyle değerlendirilmesi, gelecekte hazırlanacak öğretim materyallerine, ders kitaplarına ve öğretim programlarına yönelik bilimsel temelli geri bildirimler sağlaması açısından da özgün bir değere sahiptir.

1.5 Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada:

1. Araştırma kapsamında incelenen Türkçe ders kitaplarının, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış ve ilgili eğitim-öğretim yıllarında okutulmak üzere kabul edilmiş geçerli ve resmî ders materyalleri olduğu varsayılmıştır.
2. İncelemeye konu olan Türkçe ders kitaplarının, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan amaç ve kazanımlara uygun olarak hazırlandığı varsayılmıştır.
3. Mizahî metinlerin tespit edilmesinde ve çözümlenmesinde kullanılan ölçütlerin, metinlerin mizahî niteliğini vurgulamakta yeterli olduğu varsayılmıştır.
4. Mizah öğeleri ve mizah kuramlarının sınıflandırılmasında yararlanılan kuramsal çerçevenin, mizahî metinlerin özelliklerini açıklamada geçerli ve yeterli bir kuramsal temel olduğu varsayılmıştır.

5. Araştırmada görüşlerine başvuru alan uzmanların Türkçe eğitimi, çocuk edebiyatı, mizah alanlarında yeterli bilgi ve deneyime sahip oldukları ile değerlendirmelerini nesnel ölçütlere dayalı olarak yaptıkları varsayılmıştır.
6. Uzman görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilen kodlama ve sınıflandırmaların, mizah öğeleri ve mizah kuramlarının metinlerdeki kullanım sıklığını doğru yansıttığı varsayılmıştır.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma:

1. Araştırma 2023-2024, 2024-2025 ve 2025-2026 eğitim-öğretim yıllarında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Bu yıllar dışında yayımlanan ders kitapları araştırma kapsamına alınmamıştır.
2. Araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayınları, Özgün Yayınları, Hece Yayınları, Yıldırım Yayınları, Anıttepe Yayınları, Ekoyay Yayınları, Dörtel Yayınları ve TED Yayınları tarafından yayımlanan Türkçe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Diğer yayınevlerine ait Türkçe ders kitapları araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.
3. Araştırma, ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerle sınırlandırılmıştır. Mizah içermeyen bilgilendirici, açıklayıcı ve öğretici metinler araştırmaya alınmamıştır.
4. Ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin belirlenmesinde, uzman görüşüne dayalı değerlendirme esas alınmıştır. Uzmanlar arasında görüş birliği sağlanmıştır, ancak mizahın öznel yapısı nedeniyle ortaya çıkabilecek yorum farklılıklarının tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir.
5. Mizahî metinlerin incelenmesi, mizah öğeleri ve mizah kuramları (üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramları) çerçevesiyle sınırlandırılmıştır. Mizaha dair farklı kuramsal sınıflandırmalar araştırma kapsamına alınmamıştır.
6. Araştırmada elde edilen bulgular, incelenen ders kitaplarıyla sınırlı olup, Türkçe öğretiminde mizaha ilişkin genelleme yapılması amaçlanmamıştır.

1.7 Tanımlar

Mizah: Mizah sözcüğü sözlüklerde çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Mizah

kelimesi Arapça kökenlidir ve Osmanlıca lügatte mizah, şaka, latife, eğlence şeklinde tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2006: 655).

Mizah Kuramları: “İnsan neden güler?” sorusuna çeşitli araştırmacıların verdiği cevaplar mizah kuramlarını doğurmuştur. Bu kuramlar “üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk” ile son yüzyılda, geleneksel kuramları birleştirerek konuya daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşma eğiliminde olan çağdaş kuramlardır (Usta, 2009: 82).

Mizah Ögeleri: Sonucunda tebessüm, gülme hatta kahkaha gibi tepkiler meydana getiren; sözlü (masal, ses değişimi, monolog, ünlem vb.), yazılı (metin türleri, söz sanatları, anlatım türleri vb.), görsel (karikatür, resim, fotoğraf, video, afiş vb.) ve düşünsel (hayal kurma vb.) materyallerin tamamına mizah ögesi denilmektedir (Aydoğmuş, 2017: 9).

Ders Kitabı: “Bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir” (Demirel ve Kıroğlu, 2021: 4).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilgili kuramsal bilgiler verildikten sonra araştırma konusuyla ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Kuramsal Bilgilere Yönelik Araştırmalar

Bu kısımda mizah, mizah kuramları, mizah öğeleri, mizah ve eğitim, mizah ve Türkçe öğretimi konularına değinilmiştir. Ardından ilgili araştırmalar başlığı altında yurt içi, yurt dışında yapılan araştırmalar, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda mizahın yeri ile mizah içerikli kuramsal kitaplar hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1.1 Kavram Olarak Mizah ve Mizah Sınıflandırılması

Mizah gerek hayatta gerekse sanat ve edebiyatta kullanımı itibarıyla yaşanan gerçekliğe farklı bir bakış açısıyla bakabilen, sorgularken gülümseten, gülümsetirken düşündürülen, düşündürürken farklı noktalara dikkatleri çekebilen bir anlatım tarzıdır. İletişim ortamında bulunan bireyler, mizah sayesinde birlikte gülmekte ve böylece bireyler arası iletişim gelişerek grup bilinci kuvvetlenmekte, kimi zaman da alaya alma veya küçümseme gibi saldırgan mizah nedeniyle bir taraf güldürülürken diğeri mutsuz edilmektedir (Yardımcı, 2010: 10). Eker bu çok yönlü yapı hakkında “Mizah, keskin bir zekânın, sıra dışı, aykırı, ani ve beklenmedik, kimi zaman eğlendirici, kimi zaman zaman sorgulayıcı biçimde, kimi zaman da acımasızca yapılarak kazandığı sessiz zaferdir.” demiştir (Eker, 2009: 54).

Gülme ve mizah kelimeleri çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu konu hakkında birçok yazar farklı düşünmektedir. Mizahın en önemli unsurlarından birini gülme oluşturmaktadır. Mizahın temel amacının güldürmek olduğunu, temelinde gülme olmayan bir şeyin mizah olamayacağını söyleyen yazarların yanı sıra, mizahın gülme ile bağlantılı görülmemesi gerektiğini savunan araştırmacılar da vardır. Bunlardan biri olan Öngören, mizah ile eğlence arasındaki yakın ilişki nedeniyle mizah kavramının zaman zaman gülme olgusuyla karıştırılabildiğini, ancak her gülme durumunun mizahı kapsamadığı gibi her mizah ürününün de mutlaka güldürme amacı

taşımadığını vurgular. Öngören'e göre gülme, mizahın kendisi değil, yalnızca onun alkışı ve sonucu niteliğindedir (Öngören, 1983: 12).

Mizah, müstakil bir sanat olarak ele alındığı gibi ayrıca “müzikte mizah”, “edebiyatta mizah”, “tiyatroda mizah” gibi başka sanat dalları içinde de değerlendirilebilir. Ayrıca bazı araştırmacılar, edebiyat içindeki mizahı değerlendirirken “Mizah; roman, hikâye, şiir gibi edebî bir tür müdür yoksa bir anlatım tarzı mıdır?” biçiminde bir soruya da yanıt aramaya çalışmışlardır. Ağâh Sırrı Levent, Kenan Akyüz gibi araştırmacılar mizahı ayrı bir edebî tür olarak görseler de Rıfat Ilgaz, Mehmet Narlı, Muzaffer İzgü, Ali Nar gibi isimlerle birlikte araştırmacılar çoğunlukla bunun aksi görüşü savunurlar (Usta, 2009: 37-38).

Mizahın tek bir yerde veya özellikte aranamayacak olması, mizah türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüze kadar belirtilen mizah türlerini göz önünde bulundurduğumuzda mizahı yazılı ve görsel mizah olarak ayırabiliriz, ancak bu ayırım da kimi zaman iç içe geçmeler de görülmektedir. Bunun en belirgin örneğine yazılı karikatürlerde rastlayabiliriz. Yazılı karikatür, görselliği ve yazıyı bünyesinde barındırmaktadır.

Mizah ile tüm sanat dallarının bir şekilde bağlantısı olduğunu söylemek mümkündür. Sanatçıya bağlı olmak üzere verilen sanat eserleri bir noktada mizah barındırıyor olabilir. Bu durum sanatçıya ve sanatçının bakış açısına, yaşadığı topluma ve hayat şartlarına bağlı olacak şekilde şekillenmektedir. Mizah ile edebiyat arasında bir bağlantı kurup açıklamak istersek bu tanımlama şu şekilde olmaktadır; “*Mizah başlı başına bir edebî tür olmaktan ziyade bir anlatım tarzı, bir üslup unsuru olup diğer sanat dallarında kendine yer bulabildiği gibi edebiyatta da kullanılır. Mizah bazen bir eserin tümüne egemen olup âdeta o eseri mizahi bir eser görünümüne sokabileceği gibi, bazen de çok az yararlanan bir araç ya da hiç başvurulmayan bir özellik olarak da görülebilir. Tıpkı bir eserin ihtiyaç duyulduğunda yergi, ironi gibi özelliklere başvurması gibi mizahi bir anlatıma da başvurması doğal bir süreçtir. Bu özellik nasıl ki yergi, ironiyi bir tür değil de bir anlatım biçimi, üslup özelliği kılıyorsa aynı şekilde mizah da başlı başına bir tür olmaktan öte; bir ifade biçimi, anlatım tarzı, bir üslup özelliğidir.*” (Alay, 2019: 26).

Türkçede mizah, hiciv, nükte, şaka, latife, fıkra, istihza gibi kelimelerin birbirinin yerine, neredeyse aynı anlamda kullanıldığını ifade eden Eşiğül, mizah çeşitleri deyince akla Fowler'in mizah tasnifine değinerek; mizah, nükte, hiciv, acı şaka (kara mizah), tahkir, ironi, istihza ve alay gelmelidir, demektedir (Eşiğül, 2002).

Öngören mizahî türlerin ortaya çıkışında mizahın kaynağında yer alan eğlence ve hoşgörü motiflerinin etkili olduğunu belirtir ve mizah türlerini fıkra, mizahî hikâye, mizahî şiir, karikatür, yazısız karikatür, kukla ve komedi olarak sıralamaktadır (Öngören, 1998: 34-35). Bu türlerin katı kurallarla sınıflandırılmayacağını ve çağına göre bunlara kimi zaman yenilerinin katılabileceğini kimi zaman da bazılarının sönükleşip pek kullanılmayacağını belirtir. Mizahı bu denli farklı sınıflandırmalar içine yerleştirdiğimizde, onun için söylenebilecek en önemli şey, özünü çoğu zaman gülmeden alan, tür olmaktan çok, bir ifade etme biçimi olduğudur (Aydın, 2006: 61).

Mizah Ögeleri “benzetme, karikatür, yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, deyim/atasözü, tezat, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, abartma, ünlem, dalga geçme/alay etme, mecaz/kinayeli ifade, taklit, yöresel söyleyişler, ikileme/pekiştirme, konuşturma/kişileştirme, isimlendirme ve gerçek dışılık/hayalî durum” unsurlarını içermektedir. Sonucunda tebessüm, gülme hatta kakhaha gibi tepkiler meydana getiren; sözlü, yazılı, görsel ve düşünsel materyallerin tamamına mizah ögesi denilmektedir (Aydoğmuş, 2017: 9). Bu mizah ögelerinin tamamı kitaplardaki mizahî anlatımı sağlayan ve destekleyen unsurlardır (Eroğlu, 2008).

Mizah ögeleri konusunda Akıncı tarafından yapılan çalışmada mizah görsel, sözel ve durumsal açıdan incelemiştir. Görsel mizahî ögeleri: “Kavramsal tutarsızlık, fiziksel deformasyon, karikatürleştirme esprisi, uçuk abartı, abartılı küçültme, maskeleye ve kostüm” oluşturmaktadır. Sözel mizahî ögelerini “Türkçede yer almayan ses, saçma kelime, kafiye, nesneyi farklı isimle isimlendirme, kelimelerin saçma dizilişi, tekrarlı kafiye, kavramsal açıdan yanlış ses, garip sesler, kes yapıştır söz, fıkra, zıt anlamlı kelime, söz evirtim, tık tık kimse yok mu tarzı şaka oyun, bilmece, özlü taşlama, şakalaşma, saraka, ironi, yergi ve zıppır bilmece” oluşturmaktadır. Durumsal mizahî ögelerini “-miş gibi oyun, sürpriz durum, dokunma içerikli fiziksel oyun, gaf yapma, kaba şaka, vücudun bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler, abartılı eylem komedisi, başkası üzerinde üstünlük hissine dayalı mizah, özdeşleşme, rol değiştirme, parodi, aşağılama, sosyal gaf, başkasını taklit, muziplik, Freud Sürçmesi, kötü şaka ve anekdot” oluşturmaktadır (Akıncı, 2015).

Araştırma sürecinde mizahın bir edebî tür olmaktan ziyade bir anlatım tarzı, bir üslup unsuru olup diğer sanat dallarında kendine yer bulabildiği gibi edebiyatta da (romanda, öyküde, şiir gibi pek çok metin türünde) kullanıldığı belirlenmiştir. Mizah, bazen eserin tümüne egemen olup o eseri mizahî bir görünümüne kavuşturabileceği gibi, bazen de çok az yararlanılan bir araç veya hiç başvurulmayan bir özellik

olmaktadır. Tıpkı bir eserin ihtiyaç duyulduğunda yergi, ironi gibi özelliklere başvurması gibi mizahî bir anlatıma başvurması da doğal bir süreçtir. Bu özellik nasıl ki yergi ve ironiyi bir anlatım biçimi, üslup özelliği kılıyorsa aynı şekilde mizah da başlı başına bir tür olmanın dışında bir ifade biçimi, anlatım tarzı, bir üslup özelliğidir.

2.1.2 Mizah Kuramları

Mizahın ve gülmenin ne olduğu, insanların hangi durumlara niçin güldükleri hakkında farklı araştırmalar yapılmıştır. Mizahı açıklamak için yapılan araştırmaların sonucunda birden fazla fikir açığa çıkmıştır. Mizaha yol açan durumları açıklamak için ortaya atılan bu görüşler farklı mizah kuramlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mizah alan yazını incelendiğinde mizah kuramlarına dair çeşitli sınıflandırmalar olsa da temel olarak araştırmacıların üç mizah kuramı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kuramların, birbirlerinin antitezi olmaktan çok birbirlerini tamamlar nitelikte olduklarını belirtmek konunun anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır (Usta, 2005).

Morreal “Gülmeyi Ciddiye Almak” adlı eserinde mizah kuramlarını içerdikleri yaklaşım biçimlerine göre üçe ayırmaktadır. Bunlar üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramıdır. Üstünlük kuramı, kişinin başkası üzerinde duyduğu üstünlükten kaynaklanır, gülmenin kaynağı alaydır. Uyumsuzluk kuramı belirli kalıplar ve kurallar etrafında şekillenen yaşamın içerisinde zihnin bu kalıplar ve kurallar dışına çıkan mantıksız ve uygunsuz durumlara verdiği tepkidir. Düzenin dışına çıkan kişiler ve durumlar gülünçtür. Rahatlama kuramı ise gülmeye fizyolojik yaklaşıp. Gülme, sinirsel enerjinin boşaltılmasıdır (Morreal, 1987: 128)

Alan yazınında birçok mizah teorisi ortaya atılmış olsa da geleneksel anlamda kabul görmüş üç temel mizah kuramı mevcuttur: Üstünlük kuramı, rahatlama kuramı ve uyumsuzluk (uyumsuzluk) kuramı (Susa, 2002: 49). Bu kuramlardan üstünlük kuramı mizahı sosyal, rahatlama kuramı psikoanalitik, uyumsuzluk kuramı ise bilişsel açıdan ele almış ve değerlendirmiştir.

Şekil 1. Mizah Kuramları Tasnifi

Üstünlük Kuramı

Mizahı açıklamak için ortaya atılmış en eski kuramlardan biri üstünlük kuramıdır. Bu kurama göre gülme eylemi, bireyin kendisini diğer insanlara kıyasla üstün ve zafer kazanmış hissetmesi sonucunda ortaya çıkan bir davranış olarak değerlendirilir. Kuramın temelleri, Antik Yunan düşüncesine uzanmaktadır. Platon ve Aristo'nun görüşleri bu yaklaşımın şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Platon, mizahı acı ve haz kavramlarıyla birlikte ele almış; gülme eylemini, başkalarından üstün hissedildiğinde ortaya çıkan haz ile başkalarının bireye gülmesi sonucu hissedilen acının birleşimi olarak açıklamıştır. Platon'a göre bireylerin kendilerini gülünç duruma düşürmelerinin temelinde, kendilerini olduğundan daha akıllı, zengin, erdemli ya da hoş görmeleri yatmaktadır. Bu durum, başkalarının birey üzerinde üstünlük kurmasına ve gülme eyleminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Aristo, Platon'a yakın bir yaklaşım sergileyerek komik olanın temelinde kusur ve eksiklik bulunduğunu vurgulamıştır. Aristo'ya göre gülme eylemi, güçlü olmayana ve farklı olana karşı verilen bir tepkidir (Sanders, 2001). Eğer bu farklılık ya da güçsüzlük kişiye doğrudan zarar vermiyorsa, birey bu durumdan haz almakta ve gülme ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte Aristo, mizahın ölçsüz kullanımının bireyi ciddiyyetten uzaklaştırabileceğini ve yaşamı akılcı bir çerçevede sürdürmeyi zorlaştırabileceğini belirtmiş; bu nedenle mizahı hayatın zorunlu unsurlarından biri olarak görmemiştir (Bardon, 2005).

Aristo ve Platon'un ortaya koyduğu bu görüşler diğer düşünürleri de etkilemiş; Hobbes, 17. yüzyılda üstünlük kuramını daha sistemli hâle getirmiştir. Hobbes'a göre gülme, bireyin kendisinde bulunan ya da geçmişte var olan zayıf yönleri, başkalarının zayıflıklarıyla karşılaştırması sonucunda ortaya çıkan ani bir üstünlük ve sevinç duygusunun dışı vurumudur. Özellikle kendi eksiklerinin farkında olan bireyler, başkalarının kusurlarını fark ettiklerinde bir zafer hissi yaşamakta ve bu durum gülme eylemini doğurmaktadır (Morreal, 1997). Bu yaklaşımı destekleyen Özünü (1999), bir mizah içeriğiyle karşılaşan bireyin, içerikte yer alan eksikliklerin kendisinde bulunmaması durumunda üstünlük duygusunun güçlendiğini ve bu duygunun gülmeye yol açtığını belirtmektedir.

Üstünlük kuramını evrimsel açıdan ele alan Ludovici, gülme eylemini bireyin çevreye uyum sağlama başarısıyla ilişkilendirmiştir. Ludovici'ye göre birey, bulunduğu ortamda diğer insanlara kıyasla daha iyi uyum sağladığını hissettiğinde gülme davranışı ortaya çıkmaktadır; bu üstünlük, toplumsal açıdan önemli bir kişiye karşı kazanıldığında ise haz duygusu artmaktadır (Morreal, 1997). Benzer biçimde Rapp, gülmeyi bir "zafer kükremesi" olarak nitelendirmiş ve ilkel toplumlarda düşmana karşı kazanılan galibiyet sonrası sergilenen davranışlarla ilişkilendirmiştir. Zamanla bu ilkel tepkiler, insanların zayıf ve kusurlu yönlerine gülme biçimine dönüşmüş ve genelleşmiştir (Morreal, 1997).

Üstünlük kuramının özünü, bireyin kendisini başkasının düştüğü komik durumun dışında konumlandırarak üstünlük duygusuyla hareket etmesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, birinin bedensel ya da zihinsel kusurlarına, güçsüzlüğüne ya da düşmüşlüğüne dayalı mizah anlayışı bu kuram kapsamında değerlendirilmektedir. Etnik, cinsiyet temelli ya da karşıdakinin zayıflığını açığa çıkarmayı amaçlayan şakalar da üstünlük kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır (Yardımcı, 2010).

Uyumsuzluk Kuramı

Uyumsuzluk kuramı en temel anlamıyla kişinin bir durum karşısında olmasını beklediği sonucun olmaması ve farklı bir sonuçla karşı karşıya gelmesidir. Burada gülme eylemini ortaya çıkaran unsur ise kişinin beklenmeyen bir sonuç ile karşılaşmasıdır. Bir durumun mizah olarak algılanabilmesi ve kişide gülme eylemini yaratabilmesinin yolu o durum ile durumun sonucunun birbiri ile uyuşmamasıdır (Bergson, 2013: 115).

Bu kuramda gülmenin oluşması için bilişsel yönde zihinsel bir süreçte ilerlediği görülmektedir. Günlük hayatta var olan her şey belirli bir düzen ve kalıplara göre olmaktadır. Çoğu şeyin sebep ve sonuçları belirlidir, bu düzene göre devam etmektedir.

İşte bazı durumlarda yaşanan olayların sonuçları beklenmedik, kalıplara uymayan ve düzensiz şekilde olmaktadır. Böyle anlarda da belirli bir düzene göre hareket etmeye alışkın kişiler bir farklılık gördükleri için gülme eyleminde bulunurlar. Pascal bu durumu açıklarken şu şekilde tanımlamaktadır: “*Kişiyi, umduğuyla bulunduğu arasındaki şaşırtıcı orantısızlıktan başka hiçbir şey daha fazla güldüremez.*” (Morreal, 1997: 25).

İnsanların bazı yazılı olmayan ama toplum ve bireyler arası ilişkileri düzenleyen kuralları vardır. Bu kurallar gereğince insan davranışları belirli kalıplar içine girmektedir. Bu kurallar dâhilinde hayatlarına devam eden insanlar, beklenmedik bir durum ortaya çıkınca uyumsuzluk yaşamaktadırlar. Bu uyumsuzluk da ortaya gülme eylemini çıkarmaktadır. Ancak bazı durumlarda uyumsuzluklar gülme eylemi yerine olumsuz duygular da yaratabilmektedir. Örnek verecek olursak belirli bir saatte gelen otobüsün kişinin acil işinin olduğu gün geç gelmesi, usta bir aşçının en iyi yaptığı yemeği önemli bir davet gününde kötü yapması kişide bir gülme yaratsa da bu gülme uyumsuzluklardan kaynaklı bir ‘sinir gülmesi’ olarak adlandırılmaktadır.

Rahatlama Kuramı

Gülme eylemini sinirsel anlamda bir rahatlama olarak ele alan rahatlama kuramcıları, bu durumu sinirsel anlamdaki enerjinin dışa vurumu olarak değerlendirmektedirler. Bu kuramı ilk ortaya atan düşünür Descartes’tir (Türkmen, 1996). Descartes’e göre gülme eylemi zararı olmayacak bir duruma karşı verilen tepki olarak tanımlanmaktadır. Acı veren ve tehlike unsuru oluşturan durumun ortadan kalkması da aynı şekilde gülme davranışını ortaya çıkarır. Kişi kendisini zora sokan, üzen, korkutan ya da sıkıcı durumdan kurtulduğundan dolayı rahatlar (Türkmen, 1996).

Shaftesbury (1711), insanın ruh halinin kısıtlanması durumunda bundan kurtulmak için bazı yöntemler geliştireceğini vurgulamıştır. Birey bu kısıtlama halinden kurtulmak için soytarılık ve öykünme gibi durumlara kendini sokarak bir memnuluk hali hissedip rahatlayacaktır (Morreal, 1997).

Freud, ‘Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri’ eserinde, gülme davranışını;

1. Komik durumlar,
2. Şakalar,
3. Mizah olarak ayırmaktadır.

Birey yaptığı şakalar ve espriler yoluyla içinde bulunan saldırgan ve cinsel duyguları ifade ederek rahatlar. Günlük hayat içinde içinde bastırmak zorunda olduğu bu duyguları şaka yoluyla ortaya çıkaran bireyde bir rahatlama olur ve bu durum gülme eylemini meydana getirir. Bireyin yaptığı esprilerden aldığı haz, saldırgan ve cinsel

düşüncelerini durdurmak için harcadığı enerji ile eşit orandadır (Freud, 1905).

Alan yazını incelemeleri sonucunda araştırmacılar tarafından yapılan araştırmalarda, makale, bildiri ve tezlerde mizah teorilerinin yukarıda açıklaması yapılan üç başlık olarak genel kabul gördüğü ve söz konusu başlıklara uygun olarak sınıflandırıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle araştırmada, Türkçe ders kitaplarındaki mizahî metinlerde yer alan mizah öğeleri üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramı başlıkları altında ele alınacaktır.

2.1.3. Mizah Öğeleri Tasnifi

Sonucunda tebessüm, gülme hatta kahkaha gibi tepkiler meydana getiren; sözlü yazılı, görsel ve düşünsel materyallerin tamamına mizah ögesi denilmektedir (Aydoğmuş, 2017: 9). Yapılan araştırmalar, mizah öğeleri tasniflerinde çoğunlukla Aydoğmuş tarafından geliştirilen mizah öğeleri tasnifinin kullanıldığı göstermektedir. Aydoğmuş ve Yıldız tarafından kaleme alınan “İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Mizah”, Şakiroğlu’na ait “Açık Öğretim Ortaokulu Türkçe Ders Kitaplarında Mizahî Öğeler” isimli araştırmalar buna örnektir.

Mizah öğeleri; “benzetme, karikatür, yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, deyim/atasözü, tezat, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, abartma, ünlem, dalga geçme/alay etme, mecaz/kinayeli ifade, taklit, yöresel söyleyişler, ikileme/pekiştirme, konuşurma/kişileştirme, isimlendirme ve gerçek dışılık/hayali durum” unsurlarını içermektedir. Bu mizah öğelerinin tamamı kitaplarda mizahî anlatımı sağlayan ve destekleyen unsurlardır (Eroğlu, 2008).

Mizah Öğeleri	Benzetme	Yansıma	Karikatür
İsmlendirme ve Gerçek Dışılık/Hayali Durum	Konuşurma/Kişi İleştirme	İkileme/Pekiştirme	Yöresel Söyleyişler
Taklit	Mecaz/Kinayeli İfade	Dalga Geçme	Ünlem
Abartma	Yanlış Anlama	Yanlış Telaffuz	Monolog
Fıkra	Tezat	Deyim/Atasözü	Tekerleme/Uyaklı Sözcük

Şekil 2. Mizah Öğeleri Tasnifi

Benzetme

Benzetme “İnsanoğlunun anlatıma güç vermek amacıyla, birtakım nesnelere, kavramlar arasında görülen yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini anlatırken ötekini de anması eğilimidir” (Aksan, 1995: 511). Teşbih, anlatımı güçlendirmek için kullanılan bir söz sanatı olmanın yanı sıra mizah yaratmada etkili bir araçtır. Bir varlığı ya da kişiyi beklenmedik, abartılı veya alışılmadık bir unsura benzetmek, okuyucunun zihninde mizahî etki yaratmaktadır. Türkçe ders kitaplarında sıklıkla kullanılan benzetme sanatı, mizah ögesi olarak kullanılabilir sanatlardan biridir. Türkçe ders kitaplarından örnek verilecek olursa Karagöz’ün “Hacivat’ı sorarsanız mahallenin kör eşeği.” (MEB 8: 207) sözleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Yansıma

Yansıma (onomatopoeia) miyavlamak, tıkırtı, takırtı, şırıldamak, tak tak, gürlmek, vızıldamak örneklerinde olduğu gibi doğa ve hayvan seslerine benzer seslerle yapılan, görüntüleri işitimsel bir izlenim yansıtacak biçimde, ses öykünmesi yoluyla aktaran dilsel öge, olarak tanımlanmaktadır (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 353). Yansıma, ses taklidi yoluyla yapılan bir anlatım unsurudur ve metinlerde mizahı arttıran güçlü öğelerden biridir. Metin içindeki “Pat, küt, güm, miyav, vız, tıkırtı, çıtırtı” gibi yansımali ifadeler çocukların ilgisini çekmektedir.

Karikatür

Karikatür, düşüncenin mizahla yoğrulup çizgiyle uyumlu bir şekilde betimlenmesi şeklinde tanımlanabilir (Akkaya & Toprak, 2020: 33). Karikatür, doğrudan mizah ile ilişkilidir. Çizgiyle yoğrulan anlamın bulunması, anlaşılması, yorumlanması aşamasında çocukların zihinsel gelişimini ve dersin eğlenceli geçmesini destekleyen etkili bir mizah ögesidir. Karikatür zor konuların eğlenceli hâle getiren, öğrencinin dikkatini derse çeken, soyut konuları somutlaştıran, ifade becerisini geliştirerek dilin ve düşüncenin gelişimini destekleyen olumlu bir etkiye sahiptir. Türkçe ders kitapları incelendiğinde birçok metnin karikatürler ile desteklendiği görülmektedir.

İsimlendirme

Adlandırma veya isimlendirme “Somut veya soyut varlıklara ve nesnelere ad vermedir.” şeklinde tanımlanmıştır (Korkmaz, 1992: 4). İsimlendirme, bir varlığa, nesneye ya da kavrama özel bir ad verilerek onun metin içinde öne çıkmasını sağlayan bir söz sanatıdır ve bu yönüyle edebi öneme sahiptir. Edebî metinlerde kişilere özel ad

verilmesi, insan dışındaki varlıkların adlandırılması metnin anlamının güçlendirerek karakterleri somutlaştırır ve anlatıma canlılık katar. İsimlendirme ögesi, çocukların soyut kavramları kavramasını kolaylaştırmak, verilen isimlerle karakter özelliklerini ayırt etme becerisini geliştirmek ve metnin mizahî anlatımını desteklemek bakımından önem taşımaktadır. Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde isimlendirme ögesi, öğrencilerin dikkatini çeker, mizahı besler ve metnin akılda kalmasını sağlar. Farklı isimler ile karşılaşan çocukların dilsel yaratıcılığı gelişir. Sonuç olarak isimlendirme ögesi, Türkçe ders kitaplarında mizahî etkiyi arttıran işleve sahiptir.

Gerçek Dışılık/Hayalî Durum

Gerçek dışılık/hayalî durum, Türkçe dersi metinlerinde gerçek hayatta mümkün olmayan; hayvanların konuşması, cansız varlıkların canlanması, zamanın durması veya hızla ilerlemesi, olağanüstü güçlerin belirmesi gibi mantık ve doğa kurallarıyla açıklanamayan bir anlatım ögesidir. Masal, fabl, çizgi-masal, tiyatro, bilim-kurgu metinleri ile mizah içerikli metinlerde gerçek dışılık/hayalî durum ögesine rastlanmaktadır. Bu metinlerde olay, durum ve karakterler olağan gibi sunulmaktadır. Gerçek dışılık/hayalî durum ögesi, metin türlerinin kavranmasını, okuyucunun hayal gücünün gelişmesini, yaratıcı düşünmesini, üst düzey dil becerilerini ilerletmesini desteklemektedir. Mizahî açıdan bakıldığında gerçek dışılık/hayalî durum ögesinin, uyumsuzluk kuramı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu kurama göre gerçek hayatta mümkün olmayan beklenmedik, mantık dışı veya abartılı durumlar mizahî etki oluşturmaktadır. Fare ile kedinin dostluğu, Karagöz ve Hacivat'ın zaman makinesiyle yüzyıllar öncesine yolculuğu, lambadan cin çıkması gibi gerçek dışı durumlar buna örnektir. Sonuç olarak gerçek dışılık/hayalî durum ögesi Türkçe dersi açısından yapısal ve işlevsel önem taşımaktadır.

Konuşturma/Kişileştirme

Kişileştirme, “İnsana ait özelliklerin insan dışında kalan canlı ya da cansız varlık veya kavramlara yüklenmesi, aktarılmasıdır.” (Çifci & Kaplan, 2020: 513-514). Konuşturma, “İnsan dışı varlıkların insan özelliği kazanıp konuşturulmasına intak denmektedir. Bu sebeple konuşturma sanatının olduğu her yerde kişileştirme sanatı da bulunmaktadır. Konuşturma sanatının gerçekleşebilmesi için varlıkların ağzından söz çıkması gerekmektedir; aksi takdirde konuşturma sanatı değil, kişileştirme sanatı yapılmış olacaktır.” (Çifci & Kaplan, 2020: 513-514).

Kişileştirme ve konuşturma, görevleri bakımından birbirini tamamlayan iki söz sanatı olarak görülmektedir. Kişileştirme, insan dışı varlıklara insana ait özellikler

aktarılmasıyla metne canlılık kazandırırken; konuşurma bu varlıkların insan gibi konuşmasıyla kişileştirmenin ötesine geçmektedir. Bu bakımdan konuşurma sanatı, kişileştirmenin daha özel ve daha belirgin bir şeklidir. Her iki söz sanatı da varlıklara insanî özellikler yüklemektedir ve mizahî etkiye sahiptir. Kişileştirme ve konuşurma öğeleri, Türkçe eğitiminde öğrencilerin hayal gücünü ve üst düzey becerilerini geliştirmektedir. Türkçe ders kitaplarında yer alan fabl, masal, çocuk hikâyeleri ve tiyatro metinlerinde sıklıkla rastlanan kişileştirme ve konuşurma, Türkçe ders kitaplarında mizahı güçlendirmektedir. Bu nedenle kişileştirme ve konuşurma öğeleri, metni kavramayı kolaylaştırarak öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemektedir.

İkileme /Pekiştirme

İkileme “Aynı sözcüğün yinelenmesi, anlamları yakın ya da karşıt, sesçe benzer sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan sözcük kümelerine ikileme denir.” tanımı ile açıklanmıştır (Aksoy, 2001: 234).

Üstüner pekiştirme için “Dilin söz dizimi kurallarından, kelime veya eklerden birini kullanarak, ifade edilenler arasındaki bir sözün belirginleştirilmesine; kelime, kelime grubu ve cümle gibi bir dil birliğinin anlamının güçlendirilmesine, kesinleştirilmesine veya belirttiği kavramın aşırılığının belirtilmesine; bir unsura dikkat çekilmesine veya bir unsurun ön plana çıkarılmasına pekiştirme adı verilir.” tanımını yapmıştır (Üstüner, 2003: 6).

Türkçenin söz varlığı içerisinde önemli yere sahip olan ikileme ve pekiştirmeler anlatımı güçlendirir ve anlatıma zenginlik katar. Bu iki öge özellikle mizahî anlatımda büyük öneme sahiptir. Kelimelerin ritimli yapısı, ses tekrarları metne canlılık katmaktadır. Mizah kuramları bakımından ele alındığında ikilemeler, dilde uyumsuzluk ve abartı oluşturmaktadır. Pekiştirmeler ise anlamı büyütme veya aşırılaştırma ile abartı ögesini desteklemektedir. İkileme ve pekiştirme unsurları, öğrencilerin kelime dağarcığını genişletir ve metinde yer alan örtük anlamların farkına varmalarını sağlar. Türkçe ders kitaplarında sıklıkla yer alan bu iki öge, mizahın sözel ve dilsel yönünün kavranmasına yardımcı olur. Dolayısıyla ikileme ve pekiştirme, mizahî anlatımın kavraması, güçlendirilmesi ve dil becerilerinin geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Yöresel Söyleyiş

Ağız terimi “Bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri.” olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 1992: 4). Yöresel söyleyiş ise ağız teriminin bir alt ögesini oluşturmaktadır.

Ağızların telaffuz yönünü işaret etmektedir: sözcüklerin söyleniş biçimi, harf değişimleri, vurgu ve tonlama farklılıkları, yöreye özgü kelimeler ve söyleyiş alışkanlıkları yöresel söyleyiş terimi ile bağdaşmaktadır.

Türkçe dersi açısından yöresel söyleyiş unsurları kültürel kimlik oluşumunu, sözlü kültür tanıtımını ve aktarımını desteklemektedir. Bu öge mizahî etkisiyle birlikte Türkçede yer alan söyleyiş farklılıklarını göstermektedir. Hikâye, fıkra, fabl ve tiyatro gibi metinlerde yöresel ifadelerle rastlanmaktadır. Bu ifadelerin Türkçe ders kitaplarında bulunması kültürel çeşitliliğin aktarımı ve öğrencilerin dil farkındalığının gelişmesi açısından önemlidir.

Taklit

Taklit terimi, “Benzerini yapma, öykünme deyiimiyle özleştirilmiştir. Yanılsama ve benzetme deyimleriyle de dile getirilmektedir.” (Haçerlioğlu, 1996: 392). Mizah kavramı çerçevesinde taklit ögesi bir kişi, durum veya davranışın yeniden canlandırılmasıyla ortaya çıkan, eğlenceli ve dikkat çekici etkiye sahip bir ögedir. Türkçe eğitimi kapsamında taklit ögesi, öğrencilerin ifade becerilerini geliştirmektedir. Bu öge, içe kapanık ve derse katılmayan öğrencilerin drama ve taklit sayesinde dışa dönük hâle gelmesine yardımcı olmaktadır. Ders kitaplarında bulunan fabl, tiyatro, mizahî hikâye, orta oyunları ve diyalog türü metinlerde taklit ögesi kullanılarak öğrencilerin sözlü ve sözsüz mizahî unsurları tanıması, tonlama, jest-mimik ve söyleyiş farklılıklarını kavraması hedeflenmektedir. Bununla birlikte taklit ögesi, öğrencilerin metindeki karakterleri anlamalarını, karakterlere yönelik empati geliştirmelerini ve aktif olarak derse katılmalarını desteklemektedir.

Mecaz/Kinaye

Mecaz “Bir ilgi veya benzetme sonucu kelimeyi gerçek anlamından başka bir anlamda kullanma.” olarak tanımlanmaktadır (Parlatır vd., 1988: 1521).

Kinaye “Gerçek ve mecazî anlamları olan bir sözü, onun mecazî anlamını kastederek kullanma sanatıdır.” (Kocakaplan, 1992: 86). Başka bir tanımda kinaye “Bir maksattan dolayı, sözü hem hakiki hem de mecazi anlamlara uygun olarak kullanmaktır.” şeklinde tanımlanmıştır (Külekçi, 2005: 64).

Kinaye ve mecaz tanımları incelendiğinde, kinayenin aslında mecazın özel bir türü olduğu görülmektedir. Kinayede gerçek anlamın tamamen terk edilmediği, fakat asıl niyetin mecaz anlam üzerinden kurulduğu bir yapı sunduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle kinaye, mecazın örtük ve imalı biçimi olarak düşünülebilir. Türkçe öğretimi açısından mecaz ve kinaye öğeleri, öğrencilerin kelimeler arasındaki ilgi ve ilişkileri

fark etmelerini, soyut düşünme becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır. Kinaye sayesinde öğrenciler, gerçek ve mecaz anlamı aynı anda değerlendirmektedir. Kinaye ile anlamlandırma, çıkarım yapma gibi üst düzey becerileri gelişmektedir. Mizah, kelimenin anlamının beklenmedik şekilde kaydırılması, zıtlıklar yaratılması veya anlamın örtük niyetle kullanılmasına dayandığı için mecaz ve kinaye mizahî anlamın ortaya çıkmasında önemli bir görev üstlenir. Özellikle kinayenin ince alay ve ima içermesi durumu, mecazdaki anlam kaymaları mizahı ortaya çıkarmaktadır. Kısacası Türkçe öğretimi doğrultusunda mecaz ve kinaye öğelerinin ders kitaplarında bulunması, Türkçe dersi metinlerinde anlam zenginliğini, soyut düşünme ve üst düzey becerilerin gelişimini, okuma-anlama sürecinin ve dilsel yaratıcılığın gelişimini arttırmaktadır.

Dalga Geçme/Alay

Dalga geçme/alay ögesinin tek bir tanıma indirgenmesi zor olmakla birlikte, daha çok aşağılayıcı ve küçük düşürücü, ancak bir o kadar da mizahî bir edim olduğu söylenebilir. Alay etme, literatürde sıklıkla gülme ile birlikte ele alınmaktadır (Kılıç & Özen, 2020: 301-302).

Dalga geçme, toplumsal ilişkilerde gerilim ve rahatlama yaratabilecek niteliğe sahiptir. Eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde bu mizah ögesinin kullanılması, öğrencilerin dilsel ve toplumsal davranışları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmesine imkân tanır. Bununla beraber, alay etmenin aşırılaştığı durumların öğrencilere olumsuz örnek olabileceği düşünüldüğü zaman, metinlerde bu ögenin eğitsel açıdan ölçütlere uygun olarak yer alması gerekmektedir. Ders kitaplarındaki mizah öğelerinden biri olarak kullanılan alay/dalga geçme unsuru, öğrencilerin mizah duygusunu geliştiren ve öğrencilere farkındalık kazandıran işlevsel bir mizah ögesi olarak değerlendirilmektedir.

Ünlem

Sevinme, üzülmeye, kızma, korku, şaşkınlık gibi duyguları belirten, doğa seslerini yansıtan ve bir kimseyi çağırmak için kullanılan sözcüklere ünlem denilmektedir (Hengirmen, 1999: 378). Ünlemler duygu içeren unsurlar olduğu için metinlerde yer alan mizaha katkı sunmaktadır. Şaşkınlık, sevinç, öfke, korku, hayret, acıma gibi duyguları içeren ünlemler, metinde yer alan karakterlerin duygu durumlarını abartılı, beklenmedik ve çoğu zaman komik bir şekilde ifade etmektedir. Aniden ve beklenmeyen biçimde ortaya çıkan duygusal inişler-çıkışlar okurda mizahî etki yaratır. Metinlerde sıkça kullanılan “Aman!”, “Eyvah!”, “Vay canına!”, “Aaa!”, “Of!” gibi ünlemler, kahramanların tepkilerini abartılı bir biçimde ifade ederek metne mizahî etki

katar. Türkçe öğretimi açısından ünlemler, öğrencilerin metinde yer alan duyguları fark etmesini, yorumlayabilmesini, vurgu ve tonlama hakkında deneyim kazanmasını destekleyerek metnin mizahî atmosferini zenginleştirir.

Abartma

Söz sanatlarından biri olan abartma (mübalağa) edebî dilimizde, sözün etkisini arttırmak için, tasvir olunan/anlatılan herhangi bir şeyi, olduğundan çok farklı göstermek/anlatmak anlamında kullanılmaktadır (Karataş, 2011: 411). Abartma; bir şeyi, olayı veya durumu olduğundan az veya çok olarak göstermektir.

Abartma, metinlerde çoğunlukla başvurulan temel mizah unsurlarından biridir. Bir varlığı, olayı veya durumu gerçek sınırlarının ilerisine taşıyarak olduğundan çok daha büyük, güçlü, komik veya zayıf bir biçimde anlatmak mizahî ortaya çıkarmaktadır. Okuyucu, olağan veya olması gereken ile anlatılan aşırılığı kavradığında mizahî çatışma ortaya çıkar, bu durum ise uyumsuzluk kuramının temellerini oluşturur. Türkçe dersi metinlerinde okuma kitaplarında kullanılan abartma, öğrencilerin söz sanatlarını tanımasını, kavramasını, anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesini desteklemektedir. Ders kitaplarındaki fabllarda, Karagöz-Hacivat metinlerinde ve hikâyelerde bulunan abartma ile metin canlı hâle gelmekte ve derse karşı olumlu tutum oluşmaktadır. Bu yönüyle abartma, Türkçe dersleri için işlevsel bir unsurdur.

Yanlış Anlama

Yanlış anlama, metinde yer alan ifadelerin, kasıtlı ya da kasıtsız olarak farklı anlaşılmasıyla oluşan mizah unsurudur. Yanlış anlama, Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde sıkça kullanılmaktadır. Çok anlamlı sözcüklerin yapısından, deyimlerin yanlış yorumlanmasından, eş sesli sözcüklerden dolayı oluşan yanlış anlama, uyumsuzluklar oluşturarak metne mizahî anlamlar kazandırmaktadır. Öğrencide gülme etkisi yaratan yanlış anlama ögesi, mizah kuramlarından uyumsuzluk (incongruity) kuramı ile ilişkilidir. Türkçe dersinde çoğu metinde yanlış anlama ögesinin kullanılması, öğrencinin metinle etkileşimini ve okumaya yönelik motivasyonunu da arttırmaktadır. Kısacası yanlış anlama, Türkçe derslerinde metin işleme aşamasında destekleyici bir mizah ögesidir.

Yanlış Telaffuz

Telaffuz, dil seslerinin çıkarılışları sırasında ses organlarının yaptığı hareketlerin bütünü, kelimelerin, seslerin boğumlanma hareketlerine bağlı söylenişidir (Korkmaz, 2007: 212-213). Bir kelimenin seslerinin yanlış çıkarılması, vurgusunun hatalı yapılması, ünlü/ünsüz seslerin bozulması veya karıştırılması sonucunda oluşan hatalı

ifade yanlış telaffuz olarak tanımlanmaktadır. Örneğin: geliyom (geliyorum), psikoloji yerine pisikoloji demek, tüyatro (tiyatro).

Yanlış telaffuz, mizahî metinlerde karakterin abartılı, yanlış ya da beklenmedik biçimde konuşmalarıyla gülünç durumlar oluşturmaktadır. Bu durumda öğrenciler doğru telaffuz ile yanlış telaffuz arasındaki farka şahit olur. Yanlış telaffuzun Türkçe dersinde mizahî çerçevede sunulması, ses bilgisi konularının daha eğlenceli şekilde işlenmesine ve öğrencinin derse aktif biçimde katılmasına imkân tanır.

Monolog

Monolog, tek bir kişinin yaptığı konuşma ya da kişinin kendisiyle diyalogu olarak tanımlanmaktadır (Geis, 1993: 7). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde monolog ile karşılaşan öğrenci, karakterlerin iç dünyasını derinlemesine tanıma fırsatı bulur. Monoloğun mizahî şekilde olması ise öğrenme sürecini ilgi çekici ve akılda kalıcı duruma getirmektedir. Kendi kendisiyle konuşmak anlamına gelen monologda tek bir kişinin düşünceleri kesintisiz aktarıldığı için abartı, çelişki, mantık hataları, yanlış çıkarımlar, kendini kandırma ve kişinin iç sesi ile dış ses arasındaki uyumsuzluğu gibi mizahî öğeler görülmektedir. Öğrenciler, monolog aracılığıyla karakter mizahını fark eder, eleştirel düşünme, çıkarım yapma ve anlam kurma becerilerini geliştirir. Karagöz-Hacivat oyunları, ortaoyunu, meddah ve diğer mizahî içerikli metinlerde sıklıkla karşılaşılan monologlar, Türkçe dersinde dil ve kültür bilincinin gelişmesini sağlar ve öğrencinin dikkatini çekerek derse katılımını artırır. Bunun sonucunda ders daha eğlenceli bir şekilde işlenir.

Fıkra

Fıkralar, sözlü edebiyatın kısa, özlü, nükteli ve güldürücü türüdür (Elçin, 1998: 566). Türün özelliklerinden dolayı fıkra Türkçe eğitiminde, Türkçe ders kitaplarında öğretici ve eğlendirici metinler olarak kullanılabilir. Kısa ve özlü anlatımından ötürü okuma-anlama becerisini güçlendirme, çıkarım yapma, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir. Halk anlatı geleneği türlerinden olan fıkralar, barındırdıkları kültürel öğeler, bireysel ve toplumsal değer öğeleri sayesinde öğrencilerin kültürel kimlik gelişimini desteklemektedir. Fıkralar, Türkçe ders kitaplarında genellikle Nasreddin Hoca ile temsil edilmektedir. Onun nüktedan tavrı, öğrencileri güldürürken düşündürmekte ve dersi eğlenceli kılmaktadır.

Tezat

Tezat/Zıtlık; aralarında ilgi bulunan karşıt iki kavram, durum, duygu, olgu, düşünce ya da olaya ait nitelikleri bir arada dile getirmektir (Çiftçi & Kaplan, 2020:

514). Tezatta amaç çoğu zaman vurguyu arttırmak ve anlatımı güçlendirmektir. Mizahın önemli bir kaynağını oluşturan tezat, anlama bağlı olarak bazı durumlarda mizahî bir etki yaratmaktadır. Özellikle uyumsuzluk kuramının tezatla ilgili olduğu söylenebilir. Metin içinde yer alan karakterin, güçlü görünmesine rağmen korkudan titremesi, zengin olduğunu söyleyen adamın cebinden beş kuruş çıkmaması gibi durumlar mizah yaratmaktadır. Tezat, mizahın uyumsuzluk, ironi ve abartı yönleriyle ilişkili bir anlatım ögesidir. Metinde yer alan zıtlıklar, öğrencilerin dikkatini çekerek eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır.

Deyim/Atasözü

Deyimler yazıda ve konuşmada anlatım gücünü arttıran, anlam açısından zaman zaman mantık dışına taşabilen, yapısı içinde bulunan kelimelerin anlamlarının değişebilmesine neden olan kalıplaşmış söz öbekleridir (Çotuksöken, 1988: 258). Özlü ve ilgi çekici sözler olarak bilinen deyimler, mecaz anlamları ile mizaha katkı sağlamaktadır: “Abayı yakmak, çantada keklik, tencere dibin kara seninki benden kara” gibi deyimler bu duruma örnektir. Deyimler, dilin mecaz gücüne dayanmaktadır. Bu mecazlar çoğu zaman beklenmeyen anlamlar taşıdığı için mizah üretmektedir.

Kültürümüz içinde atasözleri, inandırıcı ve kutsal bir konuma sahiptir. Atasözleri, insanlara yol gösterir, toplumun ortak tutum, kanı ve düşüncelerini yansıtır. Bir atasözünün belgelendirdiği tutumu herkes kabul eder. Anlaşmazlık yaşanan durumlarda atasözleri, en büyük yargıç niteliğindedir (Aksoy, 2013: 318).

Atasözleri incelendiğinde mecaz, abartma ve kinaye içerdiği göze çarpmaktadır. Bu yönüyle atasözleri, kullanıldığı cümleye bağlı olarak mizahî anlam kazanmaktadır. “Körle yatan şaşı kalkar, yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” Atasözleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Tekerleme/Uyaklı Sözcük

Vezin, kafiye, seci veya aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhafılık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanıtım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu bir kısmı ezgili olan basmakalıp sözlere tekerleme denilmektedir (Kaya, 2007: 761). Masal başlarında, sonlarında, halk anlatıları olmak üzere dilimizde sıklıkla karşılaşılmaktadır. Tekerlemeler, metinleri ilgi çekici hâle getirmekte ve öğrencilerin eğlenmesini sağlamaktadır.

Cümle sonlarında yer alan kelimelerdeki ses benzerliği uyaklı sözcükleri oluşturmaktadır. Anlatıma ritm veren uyaklı sözcükler, komik, akılda kalıcı ve eğlenceli bir etki oluşturarak mizah üretmekte ya da mizahı güçlendirmektedir.

2.1.4. Çocuk ve Mizah

Mizah, bireylerin hayal gücünü geliştirmelerine, olaylara ve durumlara farklı açılardan bakabilmelerine olanak tanıyan önemli bir anlatım biçimi olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde mizah, çocuğun dünyayı anlamlandırma sürecinde etkili bir araç niteliğindedir. Çocukların gelişim özelliklerine ve psikolojik yapılarına uygun mizahî unsurlarla karşılaşmaları, onların duygusal ve bilişsel gelişimlerini, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini desteklemektedir. Mizah çocukların düşüncelerini, eleştirilerini doğrudan ve kaba bir dil kullanmak yerine dolaylı, yumuşatılmış ve toplum tarafından kabul edilebilir biçimde ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda, çocukların sağlıklı bir mizah anlayışı geliştirebilmeleri için karikatür, fıkra, masal gibi mizah türlerinden yararlanılması önem taşımaktadır. Çocukların mizah bilinci kazanmalarında ebeveynlere ve eğitimcilere büyük sorumluluklar düşmekte; yararlı, eğitici ve gelişim düzeyine uygun mizah örnekleriyle çocukların mizah duygularının desteklenmesi gerekmektedir (Oruç, 2006).

Çocuklarda mizah algısının ortaya çıkışı oldukça erken dönemlere uzanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre mizah algısının ilk belirtileri yaklaşık iki yaş civarında görülür. (Oruç, 2006). Çocuğun dünyayı keşfetmesiyle birlikte çevresinde karşılaştığı nesnelere, olaylar ve durumlar ona ilginç ve komik gelmektedir. Çocuk, bu dönemde yeni deneyimler kazanmakta, karşılaştığı durumları anlamlandırmaya çalışırken gülme davranışı ortaya çıkmaktadır. Deneyimlerin artması ve çevreyle uyumun sağlanmasıyla birlikte, bu tür tepkilerin zaman içerisinde azaldığı görülmektedir. Freud'a göre gülme eylemi, bireyin çocukluk döneminde yaşadığı; farklı, bilinmeyen ve anlamlandırılmayan durumlara karşı gösterdiği saf duygulara duyulan bir özlemin dışavurumudur. Bu nedenle gülme, çocukluk dönemine özgü bu duygusal durumun yetişkinlikteki yansıması olarak değerlendirilmektedir (Freud, 1998).

Mizahın bilişsel gelişim süreci literatürde dört ana evre hâlinde ele alınmaktadır. Birinci evre, yaklaşık 1-2 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu evrede çocuk, çevresinde bulunan nesnelere karşı anlamsız ve alışılmadık davranışlar göstermekte, nesnelere kurduğu ilişki sonucunda onları komik bulmaktadır. Bu durum, çocuğun çevresini tanıma ve keşfetme sürecinin doğal bir parçası olarak görülmektedir. İkinci evre, iki yaş sonrasında dil gelişiminin başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde mizah, genellikle çevredeki bilindik nesnelere, olaylara ya da kişilere yanlış adlar verilmesi şeklinde açığa çıkmaktadır. Çocuk, dili kullanmaya başladıkça bu tür uyumsuzluklardan

zevk almakta ve gülme tepkisi göstermektedir.

Üçüncü evre, kavramsal tutarsızlık evresi olarak tanımlanmakta ve yaklaşık 3-4 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu evrede çocuk, dil gelişimine ek olarak kavramlar arasındaki uyumsuzlukları fark etmeye başlamaktadır. Kavramların alışılmış kullanımlarının dışında sunulması, çocuk için mizahın temelini oluşturur. Dördüncü evre ise çocukların yaklaşık 7-8 yaşlarına denk gelir. Bu dönemde çocuklar yetişkin mizahına daha yakın, ince ve dolaylı esprileri anlayabilecek bilişsel düzeye ulaşmaktadır. Bu evrede mizah anlayışı, çocuğun zihinsel gelişimiyle birlikte daha karmaşık bir yapı kazanmakta ve yetişkin mizahına yaklaşmaktadır (Uslu, 2006, akt. Oruç, 2006).

Çocukların somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçişi yaşa bağlı olmakla birlikte, bu sürecin zamanı ve hızı bireysel farklılıklara göre değişim göstermektedir. Bazı çocuklar, soyut düşünme becerilerini erken dönemde kazanırken, bazılarında bu beceriler daha geç gelişmektedir. Ortaokul dönemi, çocukların soyut düşünme becerilerinin belirgin biçimde geliştiği ve bu gelişimin bireysel farklılıklara göre değişkenlik gösterdiği bir evredir. Bu dönemde öğrenciler, nesne ve durumları doğrudan gözlemeden düşünme, kavramlar arasında ilişki kurma ve kendi düşüncelerini sorgulama becerisi kazanmaya başlamaktadır. Soyut düşünmenin gelişmesiyle birlikte çocukların mizah anlayışları daha karmaşık, çok katmanlı ve sembolik bir yapı kazanır. Ortaokul çağındaki çocukların mantık oyunlarına, mizaha ve duygu ile düşüncelerin semboller aracılığıyla ifade edildiği etkinliklere ilgilerinin arttığı, bu alanları ilgi düzeyinde bırakmayıp bir uğraşı olarak benimsedikleri görülmektedir.

Bilişsel olgunlaşmayla birlikte genişleyen bilgi birikimi ve kelime hazinesi, çocukların daha karmaşık şakalar üretmelerine ve anlamalarına imkân tanır. Bu süreçte öğrenciler basit bilmece ve kısa anekdotlar yerine, gerçek yaşamdan alınan, örtülü anlamlar içeren ve sosyal yönü güçlü mizah türlerini tercih etmeye başlar. Ergenlik döneminin başlangıcıyla birlikte beden, kimlik ve toplumsal rollerle ilgili konular mizahın önemli kaynağını oluşturmaya başlar. Bu doğrultuda Türkçe derslerinde mizah, öğrencilerin okuma, anlama ve yorumlama becerilerini destekleyerek eleştirel düşünmeye teşvik eden, dilin inceliklerini fark etmelerini sağlayan etkili ve ilgi çekici öğretim aracı niteliği kazanır.

2.1.5 Mizah ve Eğitim

Çocuk gelişimi rastlantısal ve denetimsiz şekilde olmamalı, planlı ve bilinçli bir eğitim ile desteklenmelidir. Çocuk eğitiminde gelişigüzel ve tesadüfi etkiler yerine, bilimsel ilkelere dayalı, planlı ve bilinçli bir eğitim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Işık ve Kolçak (1953), eğitim sistemi içinde planlı ve seviyeye uygun şekilde mizahtan yararlanmak gerektiğini düşünmektedir. 1953 yılı Paris Mizahçılar Cemiyetinde “İnsanları ne kadar fazla güldürürseniz o kadar az harp ederler.” denilmiştir. Bu söz günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır. Nitekim yok olan değerler, çocukluk çağında başlayan kültürel yozlaşma, çocuk yaşta var olan ve gittikçe artan hırçnılık ve saldırganlık duygu ve davranışları ancak uygun yaklaşımlarla azaltılabilir.

0-16 yaş arası çocuk karakterinin şekil alma evresidir ve bu dönemde çocuk ruhu neşelendirilmez, o ruh neşeyi sağlayacak olan mizahla beslenmezse çocuklarımız günün ağır şartlarına tahammül edecek gücü kendilerinde bulamazlar asık yüzlü, durgun, pasif ve bezgin bir tip olarak yetişirler. Mizahî fıkra, hikâye ve masallar ahlâk eğitimi üzerinde etkili türlerdendir. Hikâye ve masallardaki kahramanlar çocuk hayal gücünü zenginleştirir, çocukta olumlu etki yaratır. Zamanında söylenmiş ahlakî ve mizahî mahiyetteki bir hikâye muhakkak ki söylenecek birçok nasihatten daha faydalıdır, ahlak öğretilmez yaşanır (Işık & Kolçak, 1953).

Mizah eğitiminin amacı dersi neşe kaynağı haline getirmektir. Amaç sadece çocuğu güldürmek değil güldürürken düşündürmek, eğitimi neşe kaynağı haline getirmek ile çocuğun derse katılmasını sağlamak, yeri geldiğinde çocuğun derse katılarak kendi bulduğu hikâye, fıkra gibi unsurlarla eğitim ortamında aktif olmasını sağlamaktır. Mizahî unsurlar, güldürürken düşündürürler. Resmi dille yazılan, mizahî içerik taşımayan metinlerden daha kolay sevilerek benimsendiği için etkileri fazla olur ve uzun süre zihinde kalır. Ezop masalları, Nasreddin Hoca fıkraları, kıssadan hisse dediğimiz ahlakî sonlu hikâyeler bunlara örnektir.

Sümer (2008), mizah kullanımının farklı düşünme yeteneği ve yaratıcılığı geliştirmede etkili olduğunun ileri sürüldüğünü, usta mizahçıların zeki ve yaratıcı insanlar olduklarına dair görüşlerin olduğunu belirtmiştir. Zeki insanların kullandığı kelimeler içlerindeki cevherin bir yansımasıdır. Sınıf ortamında öğrencilerin kullandığı nükte ve espriler, çocuk zekâsının bir yansımasıdır. Yetenekli öğretmenler tarafından fark edildiği takdirde hiçbir cevherin boşa gitmeyeceği düşünülmektedir. Mizah

yeteneklerini gösteren çocukların, akranları tarafından da daha sosyal ve girişken olarak görüldükleri söylenebilir. Aynı zamanda, yapılan araştırmalara göre mizah ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yakın geçmişte çocukların mizah doğasını anlamak için çeşitli araştırmalar yapılmış ve mizahın, çocukların duygusal, sosyal ve ahlakî gelişimleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. İyi bir mizah yeteneğine sahip olma genellikle sosyal uyum, psikolojik iyi oluş ve olumsuzluklarla başa çıkmanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilir (Akın & Bilgin, 2015).

Eğitimde mizahın getirilerinden faydalanmak, eğitim-öğretimin amaçlarına ulaşmada mizahı kullanmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü mizah güldürme, eğlendirme, eleştirme işlevlerini taşıyan yazınsal bir biçim olmanın yanında çocukların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri açısından da önemli işlevlere sahiptir (Hamzadayı & Çetinkaya, 2013). Son zamanlarda yapılan birçok çalışma ile mizahın öğrenme sürecinde olumlu etkilerinin olduğu gösterilmiştir (Kılınç, 2008). Öğrencinin motivasyonunu sağlamada ve dikkatini toplamada, yaratıcı ve estetik anlayışa sahip bireyler yetiştirmede mizahın büyük faydalar sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle çağdaş eğitim kuram ve yaklaşımlarının tamamı geçmişin ezberci izini temizlemek ve yerine oluşturmaya bir eğitimi benimsemiştir. Benimsenen bu görüşe göre hedef, bireye bilgi aktarmak değil onu eğitmekse mizahı eğitim-öğretimde kullanmak zaruridir (Usta, 2005).

Pıllancı (1998), eğitim sürecinde mizahın kullanılmasının öğrenciye birçok beceri kazandıracağını ifade ederek şu şekilde sıralamıştır:

- Öğrenci topluluk karşısında rahat konuşabilme, konuşurken dinleyenlere zevk verme becerisi kazanır.
- Gülmecelerin her türündeki ses ustalıkları öğrencinin Türkçeyi daha doğru ve işlek kullanmasını sağlar.
- Öğrenci, sözcükleri, deyimleri ve atasözlerini doğru yerde kullanmayı öğrenir.
- Gülmecelerden yararlanmasını öğrenen öğrenci, verdiği örneklerle düşüncelerinin inandırıcılığını kuvvetlendirir.
- Sesini güzel ve etkili kullanma yeteneği kazanır.

Mizahın eğitim alanındaki amaçları şunlardır (Işık & Kolçak, 1953: 46):

- Hayatın neşe ve iyimserlik havası içinde geçmesini sağlamak,
- Mizahın sağladığı ince gülümseme ve haz duygusu ile hayatın ağır yükünü hafifletmek,

- İşlerinde neşe ve tebessümü eksik etmeyen insan tipini oluşturmak,
- Çocukları gülünç olmakla beraber ibret verici gerçekleri içeren mizah yoluyla eğitmek,
- Çocuklara her fıkrası büyük ciltler dolduran gerçeklere bedel Türk mizah üstatlarından Nasrettin Hoca, Karagöz ve Keloğlan gibi kişileri tanıtmak,
- Sınıf içi ve her türlü hayat alanında bir fikrayı düzgün ve yanlışsız anlatabilen çocuk, mizah eğitimi yoluyla aynı zamanda Türkçe öğretimi bakımından da desteklenmiş olur.
- Çocuğu mizah içerisinde yeni buluşlara sevk etmek suretiyle yaratıcı hayal gücünü geliştirmek.

Loomans (2004), mizahın; iletişim, yaratıcı/eleştirel düşünme, işbirlikli öğrenme, baş etme ve kültürel farkındalık becerilerini artırdığını ifade etmektedir. Bu becerilerin yanı sıra mizahın problem çözme becerisinin gelişimine de katkı sağladığı düşünülmektedir. Kılınç (2006)'a göre; mizah ve problem çözme aynı temel bilişsel süreçleri kapsadığı için mizahî çözümlenme, ıraksak düşünmeyi, yaratıcılığı ve oyunsal bir bilişi gerektirmektedir.

2.1.6 Mizah ve Türkçe Öğretimi

Mizahın dil eğitiminde önemi yadsınamaz bir gerçektir. Türkçe öğretiminde mizahla tanışma nitelikli yazınsal yapıtlar aracılığıyla yapılmaktadır. Doğrudan bilgi vermek üzere yazılan metinler yerine eğlendirerek öğreten, çocukta edebi zevk uyandıran, olumlu mizahî unsurlarla bezenmiş metinler dikkat çekmekte ve dersi zevkli hale getirmektedir. Mizahî metinlerin yer alacağı ana kaynak Türkçe ders kitaplarıdır.

Ders kitabı, eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı öğretim materyalidir (Demirel & Kıroğlu, 2021: 4). Ders kitapları, Türkçe dersinin en önemli kaynağı ve öğretmenlerin başat kılavuzudur. Türkçe dersi metin işleme süreci çoğunlukla ders kitapları aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve öğretmenlerin en çok kullandığı materyallerin başında da ders kitapları gelmektedir. İyi ve doğru hazırlanmış ders kitabının Türkçe eğitimine ve dil öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla ders kitaplarında tercih edilen metin türleri, öğretim programlarınca hedeflenen davranışları kazandırmada oldukça önemlidir.

Temel dil becerileri arasında yer alan anlama ve anlatma becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesinde mizah içerikli metinlerden yararlanılması, öğrencilerin yaratıcı, eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerilerinin desteklenmesi açısından önemlidir. Mizah öğeleriyle zenginleştirilen metinler, sınıf ortamında olumlu bir öğrenme ortamı oluşturarak öğrencilerin sürece katılımını kolaylaştırmakta, ders içi dikkat ve motivasyonlarını arttırmaktadır. Bu doğrultuda, sözel-dilsel becerileri gelişmiş öğrenciler için sözcük oyunları, esprili anlatımlar ve mizahî hikâyeler etkili öğrenme araçları olarak kullanılabilir. Mantıksal-matematiksel becerileri ön planda olan öğrenciler için ise eğlenceli kurgularla oluşturulan problem durumları, ders kaygısının azaltılmasına ve öğrenme sürecinin daha eğlenceli olmasına katkı sağlayabilir. Görsel-uzamsal becerileri gelişmiş öğrenciler, yazılı veya yazısız karikatürler ve görseller aracılığıyla derse etkin olarak katılabilir. Bedensel-kinestetik becerileri baskın olan öğrenciler için jest, mimik ve hareket temelli mizahî anlatımlar, tiyatro ve drama çalışmaları öğrenmeyi destekleyici görev üstlenebilir.

Türkçe dersi, müfredatta önemli bir yere sahiptir. Ortaokul ders saatleri düşünüldüğünde en fazla ders saati Türkçe dersine aittir. Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve dilsel açıdan gelişmesinde Türkçe dersinin önemli payı vardır. Sosyal bir varlık olan çocukların sağlıklı iletişim kurması, kendini ifade edebilmesi, ders ve öğrenme kaygısının azaltılmasında ve olumlu sınıf ortamının oluşmasında mizahın önemi ortaya çıkmaktadır. Dil öğretiminin yanı sıra kültür ve değer aktarımı da Türkçe dersi sayesinde olmaktadır. Türk kültürüne ait orta oyunu, meddahlık, Karagöz ve Hacivat, Nasreddin Hoca ve daha birçok mizahî kültürel unsur Türkçe dersi ile çocuklara yansıtılmalıdır.

Yapılan incelemeler sonucu Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) "mizah" kavramının, yalnızca 8. sınıfa ait yazma becerisi kazanımı içinde yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca diğer sınıf düzeylerinde de mizah kavramı doğrudan yer almasa da programın kazanımları arasında mizah unsuru olarak kullanılabilecek karikatür, çizgi roman, fabl, fıkra, atasözü gibi türler yer almaktadır.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) araştırma sürecinde incelenmiş ve bir önceki programda yer alan eksikliklerin yeni öğretim programında tekrarlandığı tespit edilmiştir. "Ortaokul Türkçe Dersi Öğrenme Çıktılarına Yönelik Yaşantı Çerçevesi" başlığı kazanım tablosunun yeni adı olarak kullanılmıştır. Söz konusu programın yaşantı çerçevesinde mizah kavramının konuşma

becerisi içinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu araştırmada Türkçe öğretiminde önemli yere sahip olan Türkçe ders kitapları mizah yönüyle incelenmiştir. Mizahın eğitimdeki önemi düşünüldüğünde yapılan çalışmaların az olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu yönüyle alana katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Öğretim programlarında yer alan eksikliğin Türkçe ders kitaplarında da devam ettiği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar ve ulaşılan verilerin ders kitabı yazarlarına, alana ve Türkçe öğretmenlerine yol göstermesi hedeflenmektedir.

2.1.7 Türkçe Dersi Öğretim Programları ve Mizah

Eğitim süreci, belirli amaçlar, kazanımlar ve uygulama ilkeleri doğrultusunda yapılandırılmış bir sistem içinde yürütülmektedir. Bu sistemin temel dayanaklarından biri öğretim programlarıdır. Öğretim programı, “Bir dersle ilgili öğretme-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuz, başka bir deyişle bu nitelikte bir proje planı” olarak tanımlanmaktadır (Özçelik, 1992: 4). Bu tanım doğrultusunda öğretim programları, eğitim sürecinin içeriğini, öğretme yaklaşımlarını, öğrenme etkinliklerini ve değerlendirme sürecini biçimlendiren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle öğretim programları, okulda yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlı, tutarlı ve amaç odaklı gerçekleştirilmesinde belirleyici bir görev üstlenmektedir.

Türkçe öğretimi ile öğrencilere dil becerilerinin kazandırılması, eleştirel düşünme, estetik duyarlılık ve sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu yönüyle mizah, öğrenme sürecine katılımı arttıran, motivasyonu yükselten ve sosyal becerilerin gelişimine katkı sunan önemli bir öge olarak kabul görmektedir.

Araştırma sürecinde incelenen 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda öğrencilerin derse ilgisini çeken, eğlenerek öğrenmelerine yardımcı olan, kendini ifade etme ve iletişim becerilerini arttırma, dikkat çekme ve düşüncüyü geliştirme, dilin inceliklerini kavrama gibi birçok olumlu etkisi olduğu saptanan mizaha yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. İnceleme sonucunda “mizah” kavramı sadece 8. sınıfa ait yazma becerisi içerisinde “*T.8.4.8. Yazılarında mizahî ögeler kullanır.*” şeklinde doğrudan yer almaktadır. Bunun yanı sıra dolaylı olarak mizah içeren sekiz kazanım tespit edilmiş ve araştırmaya eklenmiştir:

5. Sınıf

T.5.3.22: Görsellerle ilgili soruları cevaplar (resim ve karikatürleri yorumlama dâhil).

T.5.3.25: Medya metinlerini değerlendirir (eğlendirme amacı vurgulanabilir).

6. Sınıf

T.6.3.30: Görsellerle ilgili soruları cevaplar (karikatür ve haber fotoğrafı yorumlama).

T.6.3.29: Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur (abartı ve mizahî unsurlar üzerinde durulur).

7. Sınıf

T.7.3.30: Görsellerle ilgili soruları cevaplar (duvar yazısı ve karikatürlerin incelenmesi).

T.7.3.29: Metin türlerini ayırt eder (fıkra, mizahî metinler dâhil).

8. Sınıf

T.8.3.27: Görsellerle ilgili soruları cevaplar (karikatür vb.).

T.8.3.29: Medya metinlerini analiz eder (eğlendirme ve mizahî yönleri içerir).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda mizah, 8. sınıf düzeyinde bir kazanım dışında, doğrudan yer almamaktadır. Bununla birlikte, “duygu, düşünce, izlenim ve hayallerin yazılı/sözlü anlatımı”, “yaratıcı yazma”, “dil ve anlatım özelliklerini ayırt etme” gibi genel kazanımların mizahî öğelerin dolaylı olarak işlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Programda anlama ve anlatma becerileri kapsamında mizahî metinlerin (fıkra, hikâye, fabl) yer aldığı, fakat mizah özelinde bir beceri geliştirme hedefinin olmadığı tespit edilmiştir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda mizah özelinde herhangi bir tanım, strateji, kazanım veya ölçüt sunulmamıştır. Mizahı kavrama, analiz etme ve üretme becerileri göz ardı edilmiştir. Eleştirel düşünme ve yaratıcı yazma gibi alanlarda mizahın işlevine doğrudan atıf tespit edilmemiştir. Öğretim programında bulunan metin türleri içerisinde fıkra, hikâye, masal, fabl, tiyatro metinleri gibi türlerde dolaylı mizah öğeleri belirlenmiştir. Mizah, öğrencinin dikkatini çekmek ve güldürürken düşündürmek amacıyla araç olarak kullanılmıştır.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) araştırma sürecinde incelenmiş ve bir önceki programda yer alan eksikliklerin kısmen giderildiği, fakat yeterli olmadığı tespit edilmiştir. “Ortaokul Türkçe Dersi Öğrenme Çıktılarına Yönelik Yaşantı Çerçevesi” başlığı, kazanım tablosunun yeni adı olarak

kullanılmıştır. Söz konusu programın yaşantı çerçevesinde mizah kavramının doğrudan yer aldığı bölüm aşağıda yer almaktadır:

“T.K.5.3. /T.K.6.3. /T.K.7.3. /T.K.8.3. Konuşmasında amaç ve içeriğe yönelik seçimlerini yönetebilme Konuşma amacını belirleme, konuşma türünü belirleme işlemiyle ilişkili olması bakımından ilk aşamada karar verilmesi gereken unsurlardandır. Amaç ve konu belirlemede öğrenciye serbestlik tanınmalı, kendi dünyasından hareketle konu belirlemesi için imkân sağlanmalıdır. Öğrenci, amaç ve içeriğe yönelik seçim yaparken sözlü üretim işlevini ön planda tutmalıdır. Bu doğrultuda öğrencinin amacına uygun olarak izlenen bir filmi/tiyatroyu, bir gününü ya da bir olayı anlatması; anlık duygu durumlarını yansıtması ve eğlendirme amaçlı (fikra, anı, anekdot, mizahî konuşmalar vb.) konuşmalar yapması sağlanmalıdır. 7. sınıf seviyesinden itibaren ikna etme amaçlı konuşmalara yer verilmelidir (KB3.1, SDB1.1, E3.3).”

Söz konusu öğrenme çıktısından yola çıkarak Maarif Modeli’nin, mizah ile öğrencilere duygusal ifade, empati, iletişim becerisi kazandırmayı amaçladığı söylenebilir. Bununla birlikte “fikra, karikatür, taşlama ve ironi” gibi türlerin bilinçli bir şekilde öğretim içeriğine dâhil edildiği ve bu türler aracılığıyla “metin yorumlama, mizah üretme, analiz etme, eleştirisel düşünme, etik değerler” gibi alanlarla ilişkilendirilerek çok boyutlu bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metin türleri içinde mizah unsuru olarak kullanabilecek çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal, mizahî fikra, özlü sözler türleri 5-8. sınıf kademeleri içinde yer alırken mâni türü 1-4. sınıf metin türü içerisinde yer almaktadır.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda mizahî unsur olarak sayılabilecek mâni türü 5-8. sınıf metin türleri arasına alınmıştır. Ayrıca mizahî tür olarak kullanılabilecek öykü türü basılı ve dijital olarak metin türlerine eklenmiştir.

Mizah, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin gelişimini, birbirleri ile etkili iletişim kurmalarını, eğlenerek öğrenecekleri eğitim ortamının oluşmasını destekler. İncelenen öğretim programlarında mizaha yer verilmemesi mizah kullanımını öğretmenlerin tercihine bırakmaktadır. Her öğretmenin aynı mizahî donanıma sahip olmadığı düşünüldüğünde, mizahî kişilikte olmayan öğretmenlerin bu anlatım türüne başvurmayacağı düşünülmektedir.

Türkçe eğitiminde mizahî türlerin eğitici, öğretici, düşündürücü, kültür aktarıcısı, gelenek aktarıcısı, farklılıkları gösterici, psikolojik açıdan rahatlatıcı

işlevlerinden söz edilmektedir (Karakuş, 2014: 790-796). Tüm mizahî türlerin, eğitim öğretim ortamlarına yansıtılması ile olumlu bir atmosfer oluşturacağı ve akademik başarıya olumlu etki edeceği düşünülmektedir. Yapılan bazı benzer araştırmalarda, mizahın eğitim ortamlarına olumlu etkisinin yanı sıra öğretmen öğrenci diyalogunu artırması, dikkatleri diri tutması, dağılan dikkatleri toplaması, öğrencinin anlama ve anlatma becerilerine katkısı, kelime hazinesini zenginleştirilmesi, derse ve öğretmene karşı olan önyargıyı kırması ve derse katılan öğrenci sayısının artması gibi katkıları sıralanmıştır. Böylece öğrenci, eğlenerek öğrenecek ve öğrenme eğlenceli bir etkinlik olarak görülebilecektir (Karagöz, 2009; Özenç, 1998; Savaş, 2013; Şakiroğlu, 2017).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda mizahın sınırlı ve dolaylı kullanımı, öğrencilerin mizahı sadece okuma ve yorumlama açısından görmelerine sebep olmaktadır. 2024 Maarif Modeli'nde ise mizahın, çok boyutlu bir araç olduğu vurgulanmış, modelin öğrencilerin mizahı üretme ve kullanma becerilerini geliştirmeye yönelik olduğu ifade edilmiştir. Bu yaklaşım ile öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimi desteklenirken dil öğrenimi de daha etkili olmaktadır.

Yapılan incelemeler sonucunda 2024 Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın mizah konusunda yol katettiği fakat yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber mizahî öğelere daha çok yer veren bir öğretim programı ve bu doğrultuda hazırlanan Türkçe ders kitaplarının, öğrencilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Programın öğrencilere mizahın ahlakî sınırlar içinde kullanılması konusunda rehberlik edeceği, öğretmenlerin mizahı etkili bir araç olarak kullanmalarını destekleyeceği düşünülmektedir.

2.2 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, araştırma konusu kapsamında yurt içinde ve yurt dışında mizah alanında yapılan araştırmaların temel bulgularına yer verilmiştir. Literatür taraması sonucunda, mizaha ilişkin araştırmaların önemli bölümünün, mizahın çocuklar üzerindeki etkilerini ile eğitim-öğretim süreçlerindeki rolünü ele aldığı tespit edilmiştir. Alan yazını incelendiğinde, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından sistematik biçimde incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle mevcut araştırmada, mizahın eğitimsel boyutuna odaklanan araştırmalar temel alınmıştır. Konuya ilişkin yurt içi ve yurt dışı araştırmaları değerlendirilmiştir. İncelenen araştırmalar, yurt içi ve yurt dışı olmak üzere iki başlıkta sunulmuş, araştırmalara ait yorum ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

2.2.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Güzel (2025) araştırmasında, ortaokul öğretmenlerinin mizah tarzları ile öz-kontrol düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İstanbul’da görev yapan 233 öğretmenle yürütülen araştırma, “Mizah Tarzları Ölçeği” ve “Çok Boyutlu Kısa Öz-Kontrol Ölçeği” kullanılarak yürütülmüştür. Analizler sonucunda mizah tarzları ile öz-kontrol arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Demografik değişkenler bakımından yalnızca medeni durumun anlamlı farklılık yarattığı; bekâr öğretmenlerin mizah puanlarının daha yüksek, evli öğretmenlerin ise öz-kontrol puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, branş, kıdem yılı ve öğrenim durumu değişkenlerine göre mizah ve öz-kontrol düzeylerinde anlamlı farklılıklar saptanmamıştır. Bulgular, mizah anlayışının bireysel eğilimlerle, öz-kontrolün ise yaşam sorumlulukları ve sosyal rollerle bağlantılı olabileceğini göstermiştir.

Çakırlar (2025) araştırmasında, “Saftirik Greg Günlüğü” serisinde değerler eğitiminin mizah yoluyla aktarımını incelemiştir. Nitel araştırma deseninde yürütülen çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılarak kitaplarda bulunan dürüstlük, adalet, sevgi, dostluk, saygı, sabır, öz denetim ve vatanseverlik değerlerinin işleme tarzı araştırılmıştır. Bulgular, mizahın çocuk okuyucuların soyut değerleri anlamasını kolaylaştırdığını, karakter ve olay örgüsü aracılığıyla değerlerin dolaylı ve doğal biçimde aktarıldığını işaret etmiştir. Mizahî anlatımın çocukların dikkatini çekerek değerleri içselleştirmelerini desteklediği, aynı zamanda empati, eleştirel düşünme ve etik davranış geliştirme açısından önemli olduğu görülmüştür. Bu yönüyle “Saftirik Greg Günlüğü” serisinin, mizah metninin ötesinde değerler eğitimi açısından önemli bir kaynak olduğu belirlenmiştir.

Köroğlu (2025) araştırmasında, Şermin Yaşar’ın kitaplarındaki mizahî unsurları ile mizahın işlevlerini görelilik ilkesi doğrultusunda incelemiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda yazarın “Babaannem Geri Döndü, Dedemin Bakkalı, Dedemin Bakkalı Çıracak, Abartma Tozu, Cingo ve Oh Ne Âlâ Memleket” adlı eserler araştırmanın nesnesi olarak kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken çocuk, çocuk edebiyatı, mizah, çocuk edebiyatında mizah kavramları ile alan yazınındaki temel yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak Şermin Yaşar’ın kitaplarında bulunan mizahî unsurlar belirlenerek; bu unsurların işlevleri değerlendirilmiş ve çocuk gelişimine katkıları belirlenmiştir.

Kurtoğlu (2024) araştırmasında, Türk dili ve edebiyatı eğitiminde mizahın işlevini incelemiş; mizahî metinlerin dil becerilerinin geliştirilmesine ve öğrenme hedeflerine katkılarını değerlendirmiştir. Nitel araştırma deseninde yapılan çalışmada 2005, 2015 ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Program'ları ile güncel ders kitapları doküman analizi yoluyla incelemeye tabii tutulmuştur. Bulgular, mizahî metinlerin öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı yazma ve sözlü-yazılı ifade becerilerini desteklediğini; dört dil becerisinin öğretiminde etkili, ilgi çekici ve işlevsel olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada mizahın, öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği, dili yapı ve anlam yönünden daha iyi kavramalarına yardımcı olduğu belirlenmiştir. İncelenen araştırma, dersin hedef kazanımları ile ilişkilendirilebilen mizah temelli uygulama örnekleri geliştirmiş ve mizahî metinlerin Türk dili ve edebiyatı öğretiminde zengin bir kaynak olduğunu kanıtlamıştır.

Yaşın (2024) araştırmasında, Anadolu masallarında yer alan mizahî unsurları, mizah kuramları açısından incelemiştir. Çalışmada Tahir Alangu'nun Keloğlan Masalları ve Pertev Naili Boratav'ın Az Gittik Uz Gittik adlı eserlerinden seçilen 59 masal doküman analiziyle incelenmiştir. Bulgular, masalların türe ait özelliklerinden ötürü mizah üretmeye elverişli yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Masallarda mizahın; çatışma, beklenti ihlali, sosyal yön eleştirisi, karakterlerin zayıflıklarının sergilenmesi, eğlendirme ve düşündürme gibi işlevlerle kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışma, masal ile mizahın ortak kökenden beslendiğini, benzer kurgulama tekniklerinin kullandığını ve eğitsel-estetik açıdan birbirini tamamlayan iki anlatı biçimi olduklarını ortaya koymuştur.

Korkut (2023) araştırmasında, ortaokul öğrencilerinin mizah duygusunun psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini incelemiştir. 382 öğrenciden elde edilen veriler "Stirling Çocuklar İçin Duygusal ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ile Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği" ile analiz edilmiştir. Bulgular, mizah duygusunun psikolojik iyi oluşun anlamlı yordayıcısı olduğunu ve psikolojik iyi oluşta gözlenen toplam varyansın %21'inin mizah duygusuyla açıklanabileceğini göstermiştir. Mizah ile psikolojik iyi oluş arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Mizah duygusunun cinsiyet, yaş, akademik başarı ve teknolojik cihaz kullanım süresine göre değiştiği; fakat kardeş sayısı, doğum sırası ve okul türüne göre değişiklik göstermediği görülmüştür. Psikolojik iyi oluşun ise yaş, akademik başarı, sosyal etkinliklere katılım ve teknoloji kullanım süresine göre anlamlı biçimde farklılaştığı; cinsiyet ve doğum

sırası gibi değişkenlere göre değişmediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, mizah duygusunun çocukların psikolojik iyi oluşunda önemli kişisel kaynak olduğunu işaret etmektedir.

Gökçe (2023), Türkiye’de yayımlanan edebî ve popüler çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan mizah unsurlarını, bu unsurların yapısını, kurgusunu ve işlevlerini incelemiştir. Belirlenen eserlere ait bulgular, mizahın çocukların okuma kültürü edinmesinde önemli bir rol oynadığını, eğlendirici yönüyle çocukları metne çekerek okuma alışkanlığı kazandırdığını ortaya koymuştur. Araştırmada mizahın estetik duyarlılık geliştirme, sözcük dağarcığını zenginleştirme, kültürel değerleri tanıtmaya ve öğrenmeyi destekleme gibi işlevleri olduğu belirlenmiştir. Araştırma, mizah içeren çocuk edebiyatı ürünlerinin ortaokul dönemindeki öğrencilerin mizah gelişimine uygun olduğunu ve Türkçe öğretimi açısından önemli pedagojik kaynaklar olduğunu göstermektedir.

Çetin Bozdaş, B. (2022) araştırmasında, çocuk edebiyatında mizahın işlevi ve kuramsal temelleri, Muzaffer İzgü ve Rıfat Ilgaz’ın eserleri üzerinden incelenmiştir. Nitel araştırma deseninde yürütülen araştırmada, İzgü’nün “Anneannemin Akıl Almaz Maceraları” adlı 20 kitaplık serisi ile Ilgaz’ın “Bacaksız” adlı 5 kitaplık serisi doküman incelemesi kullanılarak analiz edilmiş; toplam 25 kitap mizah kuramları (üstünlük, uyumsuzluk, rahatlama) doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bulgular, İzgü’nün kitaplarında uyumsuzluk kuramının baskın olarak kullanıldığını, bunu rahatlama kuramının izlediğini ve üstünlük kuramının en az işlendiğini göstermektedir. Ilgaz’ın “Bacaksız” serisinde de uyumsuzluk kuramının belirgin olduğu, fakat rahatlama kuramının daha sınırlı kullanıldığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, her iki yazarın da çocuklara mizah aracılığıyla eğlenerek öğrenme deneyimi sunduğunu göstermektedir.

Esen (2021) araştırmasında, yabancılara Türkçe öğretimi alanında kullanılan ders kitaplarındaki mizah unsurlarını tespit etmeyi ve bu unsurların teorik temellerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretim materyallerinde mizah kullanımının farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kitaplarda üç temel mizah teorisi olan üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramlarına ilişkin örneklerin bulunduğu belirlenmiştir. Araştırma, mizahın dil edinim sürecine katkı sağladığı ve yabancı dil öğretimi materyallerinde sistemli biçimde kullanılmasının öğrenenlerin motivasyonunu ve anlamlandırma becerilerini geliştirdiğini işaret etmektedir.

Ertürk (2020) araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları çeşitli demografik değişkenler bakımından incelenmiştir. Betimsel tarama modelinde

yürütülen araştırmada, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Çanakkale ili merkez ilçesindeki devlet okullarında öğrenim gören 635 öğrenci basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle araştırma grubuna dâhil edilmiştir. Martin ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen ve Yerlikaya (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan “Mizah Tarzları Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. SPSS 25 ile gerçekleştirilen analizler sonucunda öğrencilerin en yüksek puanları katılımcı mizah ve kendini geliştirici mizah alt boyutlarında aldıkları, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında ise düşük puanlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca mizah tarzlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyal medya kullanımı sürelerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği, anne-baba eğitim durumları ve kültürlenme çevresi değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Bu bulgular, ortaöğretim öğrencilerinin olumlu ve sosyal yönü güçlü mizah tarzlarını seçtiklerini, olumsuz mizah tarzlarının ise düşük düzeyde kaldığını göstermektedir.

Akgül (2019) araştırmasında, karikatür ve çizgi karakterlerin dil öğretiminde öğretim materyali olarak görevlerini incelemiştir. Araştırma, çizgi karakterler aracılığıyla görsel okuryazarlığın, zihinsel, duygusal ve sosyal becerileri destekleyerek dil öğretimini daha kısa sürede daha işlevsel hâle getirdiği varsayımına dayanmaktadır. Veri analizleri sonucunda mizaha dayalı karikatürlerin sadece hedef dilin öğrenimini değil aynı zamanda kültürel unsurların da kavranmasını kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Karikatürlerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinde merak uyandıran bir uyarıcı işlevi gördüğü, öğrenenin derse yönelik olumlu tutum geliştirmesine ve öğrenmenin kalıcılığının artmasına katkı sağladığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, karikatür destekli öğretimin dil öğretim yöntemlerinde anlamlı bir etki yarattığı, öğrenme sürecine olumlu katkısının olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynaköz (2019) araştırmasında, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan kitap setlerinde yer alan mizahî unsurları mizah kuramları doğrultusunda incelemeyi amaç edinmiştir. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır; giriş bölümünde araştırmanın problem, amaç, önem ve sınırlılıkları ele alınmıştır. Literatür bölümünde Türk dili, yabancı dil öğretimi, gülme, mizah türleri ve mizahın işlevlerine ilişkin kuramsal çerçeveyer almaktadır. Araştırmada Hitit, Yedi İklim, Gazi Üniversitesi ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setleri (A1-C1/C2 düzeyleri) incelenmiş ve bu setlerde yer alan mizahî öğeler belirlenmiştir. Bulgular bölümünde her bir set içindeki mizah örnekleri sınıflandırılarak mizahın dil öğretimindeki yeri ve kullanım biçimleri ortaya konmuştur. Araştırma, mizahî öğelerin yabancı dil olarak Türkçe öğretim

kitaplarına sınırlı fakat işlevsel olarak yansıdığını göstermektedir. Mizahın öğrenenlerin motivasyonunu arttırma, anlamı somutlaştırma ve kültürel öğeleri dolaylı biçimde aktarma açısından önem taşıdığı görülmektedir.

Dereli (2017), Rıfat Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı romanlarda yer alan mizah anlayışını çocuk edebiyatı bakımından incelemiştir. Araştırmada, roman türünün çocukların kişilik gelişimi, estetik duyarlılığı ve sorgulama becerileri üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Mizahın çocuklarda duygusal rahatlama ve öğrenmeye yönelik bilişsel destek sağladığı belirtilmiştir. İnceleme sonucunda Ilgaz'ın çocuk romanlarında mizahın bilinçli olarak kullanıldığı, dilin korunması, toplumsal eleştiri ve eğitsel iletilerin aktarılmasında eserlerin işlevsel olduğu tespit edilmiştir. Yazar mizahı, çocuğun dünyasına uygun şekilde yapılandırmıştır. Bu nedenle eserlerinin çocuk edebiyatında önemli bir örnek oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Akıncı (2015), Türkiye'de yayımlanan Türkçe ve Türkçeye çevrilmiş resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahî unsurları görsel, sözel ve durumsal mizah açısından incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, uzman görüşleri ile seçilen ve 2003-2015 yılları arasında yayımlanmış 54 resimli çocuk kitabı oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Johnson (2010) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanan "Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahî Unsurları İnceleme Formu" kullanılmıştır. Bulgular, incelenen kitaplarda mizahî unsurların okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olduğunu, ancak küçük ve büyük yaş gruplarına yönelik mizah unsurlarının daha sınırlı olduğunu göstermiştir.

Baki ve Karakuş (2014) araştırmasında, fıkranın Türkçe öğretimindeki işlevlerini ve ders kitaplarında kullanım düzeyini incelemiştir. Betimsel tarama yönteminin kullanıldığı araştırmada, fıkranın Türk edebiyatındaki yeri incelenmiş, ardından fıkraların kaynak metin olarak Türkçe öğretiminde kullanılabilirliği değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'na ait ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının içerik analizi sonucunda, fıkra türünün kitaplarda sınırlı sayıda yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulgularında, fıkraların eğitimde önemli bir potansiyel taşımasına rağmen ders kitaplarında yeterince bulunmadığı ve fıkranın öğretim sürecine dâhil edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Hamzadayı ve Çetinkaya (2013), Aytül Akal'ın çocuk kitaplarını eğitsel iletiler bakımından incelemiş ve araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesini kullanmıştır. Rastgele örneklem yöntemiyle seçilen 8 masal, 8 öykü ve 8 roman olmak üzere toplam 24 kitap eğitsel iletilerin türü, sunuluş biçimi ve amacı

açısından analiz edilmiştir. Bulgular, eserlerde toplam 230 eğitsel ileti bulunduğunu, bunların büyük çoğunluğunun örtük bir şekilde aktarıldığını göstermiştir. En fazla karşılaşılan iletiler kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler olurken, ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletiler en az görülen grup olmuştur. Araştırmada, Akal'ın günlük yaşamdan yola çıkan olay örgülerini, bilindik karakterleri ve mizahî anlatımıyla çocuklara bilişsel, duyuşsal ve toplumsal boyutlarda eğitsel iletiler sunduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçları, Akal'ın eserlerinin çocukların karakter ve değerler eğitimine katkı sağlayabilecek özellikte olduğunu göstermektedir.

Dönmez (2013) yaptığı araştırmada, yapılandırmacı yaklaşımın ilkeleri doğrultusunda Türkçe öğretiminde karikatür kullanımının etkilerini incelemiştir. Araştırma, 7. sınıf “Doğa ve Evren” teması çerçevesinde yürütülmüş ve karikatürlerin görsel düşünme ile görsel okuma becerilerini destekleyici rolü değerlendirilmiştir. Kontrol gruplu deneysel desenle yürütülen araştırmada 82 öğrenci yer almıştır. Deney grubunda dersler karikatürlerle, kontrol grubunda ise geleneksel yöntemlerle işlenmiştir. Bulgular, karikatür destekli öğretimin öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazma becerilerinde anlamlı düzeyde artış sağladığını göstermiştir. Araştırma sonucunda karikatürün dil becerilerini geliştirmede ve öğrenme sürecini etkili hâle getirmede önemli bir materyal olduğu belirlenmiştir.

Koçer, Eskidemir ve Özbek (2012), 6 yaş çocuklarının mizahî tepkilerini Paul E. McGhee'nin mizah gelişim kuramına göre incelemiştir. McGhee'nin mizah gelişimini beş evrede ele aldığı kuramsal çerçevede, araştırma 64-74 ay aralığındaki on çocuğun ebeveynleri tarafından iki hafta boyunca gözlemlenmesiyle yürütülmüştür. Nitel desende tasarlanan araştırmada yarı yapılandırılmış gözlem formları kullanılmış ve veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Bulgular, çocukların mizah üretme ve mizahı takdir etme davranışlarının McGhee'nin “kavramsal tutarsızlık” evresine karşılık geldiğini göstermiştir. Bu sonuç, okul öncesi dönemde çocukların mizah anlayışının bilişsel gelişimle yakından ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Mağden, Uyaroğlu ve Koçak (2012), beş-altı yaş grubu çocukların görsel mizahı nasıl algıladıklarını incelemiştir. Araştırmada çocuklara resimler, çizimler ve karikatürler gösterilmiştir. Bu görsellerdeki hangi unsurların komik bulunduğu ve çocukların neden güldükleri sorulmuştur. Bulgular, küçük çocukların görsel mizahı algılayabildiklerini, komik unsurları ayırt edebildiklerini ve mizahın nedenlerini kendi ifadeleriyle açıklayabildiklerini göstermiştir. Bu sonuç, çocukların görsel mizah anlayışının okul öncesi dönemde gelişmeye başladığını göstermiştir.

Akkaya (2011), görsel okuryazarlığın öğrenme sürecindeki öneminden yola çıkarak, Türkçe dersi dil bilgisi öğrenme alanında karikatür kullanımının etkilerini incelemiştir. Araştırmada, 6. sınıf düzeyinde “Kelimenin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama” kazanımlarına yönelik ön bilgileri hatırlatan karikatürler ve kavram karikatürleri hazırlanarak uygulanmıştır. Bulgular, karikatür destekli öğretimin öğrencilerin akademik başarısı ile derse yönelik tutumunu artırdığını, kavram yanlışlarını azaltmada etkili olduğunu ve öğrenmenin kalıcılığını desteklediğini göstermiştir. Bu sonuçlar karikatürün, görsel okuryazarlık ve yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla uyumlu biçimde dil bilgisi öğretiminde etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

Bayülgen (2011), ilköğretim Türkçe derslerinde karikatür kullanımının yazı araştırmaları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada karikatürlerin öğrencilerin derse yönelimini arttırdığı, görselde verilen mesajı anlama ve yorumlama becerilerini geliştirdiği, ayrıca öğrencilerin fikirlerini yaratıcı biçimde yazıya aktarmalarını desteklediği belirlenmiştir. Etkinlik kapsamında öğrenciler, verilen karikatür yönergeleri yardımıyla yaratıcı yazma araştırmaları yapmış ve karikatürün yazma sürecini desteklediği sonucuna varılmıştır.

Kaya (2011), eğitimde mizah kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemiştir. Araştırma, Çankaya ve Sincan ilçelerindeki ilköğretim okullarında çalışan 13 öğretmen ve 100 öğrenciyle yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, öğretmenlerin mizahı öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlamak, derse katılımı arttırmak ve sınıf içinde keyifli bir öğrenme ortamı oluşturmak amacıyla kullandıklarını göstermiştir. Öğrencilerin bir kısmı öğretmenlerinin mizah kullanmadığını belirtse de genel olarak mizahın uygun şekilde kullanıldığında öğrenmeyi desteklediği, sınıf atmosferini olumlu etkilediği ve kalıcı öğrenmeye katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Bayraktar (2010) tarafından yapılan araştırmada, Nasreddin Hoca fıkralarındaki mizah unsurlarını modern mizah kuramları olan üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramları çerçevesinde incelemiştir. Araştırmada, günümüzde insanların neye güldüğünü açıklamaya çalışan temel yaklaşımlar değerlendirilmiş ve Nasreddin Hoca fıkralarının bu teorilerle nasıl ilişkilendirilebileceği tartışılmıştır. Araştırmada özellikle üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramları temel inceleme modeli olarak kullanılmış, 444 fıkra metni incelenmiştir. Her fıkradaki komik unsur belirlenmiş ve bu

mizahî ögenin hangi kuramsal yaklaşımla açıklanabileceği ortaya konmuştur. Bulgular, fıkralardaki gülmenin bilinçli bir gülme olduğunu; amaç bakımından keşfetme, aydınlatma ve düzeltme işlevlerinin öne çıktığını göstermiştir. Ayrıca fıkralarda sürpriz durum oluşturma ve metin içi vurgulama gibi yöntemlerin sıklıkla kullanıldığı, söz komiğinin ise durum komiğine göre daha baskın olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma, Nasreddin Hoca fıkralarının çağdaş mizah teorileri içindeki yerini belirleyen kapsamlı bir değerlendirmedir.

Yaman (2010), karikatür kullanımının Türkçe dil bilgisi öğretimindeki etkilerini saptamak amacıyla ilköğretim ikinci kademe öğrencileriyle deneysel bir araştırma uygulamıştır. Sakarya ili Hendek ilçesinde bulunan bir devlet okulunda 54 öğrenciyle gerçekleştirilen araştırmada, Cronbach α katsayısı 0,72 olan *Ses Bilgisine İlişkin Kural ve Kavram Testi* uygulanmış; veriler Mann Whitney U, Wilcoxon testleri ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, karikatür destekli öğretimin geleneksel yöntemle göre öğrencilerin dil bilgisi başarısını anlamlı biçimde artırdığını, güdülenmeyi yükselttiğini ve derse katılımı artırdığını göstermiştir.

Savaş (2009) yaptığı araştırmada, Türkçe dersinde uygulanan yapılandırmacı yaklaşıma dayalı mizah uygulamalarının, öğrencilerin akademik başarısına, Türkçe dersi başarısına ve mizaha yönelik tutumlarına olan etkisini incelemiştir. Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desenle yürütülen araştırma, 2008-2009 eğitim öğretim yılında yedinci sınıfta öğrenim gören 56 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda dersler fıkra, güldürücü hikâye ve anılar, resimler ve karikatürler gibi mizah temelli etkinliklerle işlenmiştir. Kontrol grubunda yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ancak mizah içermeyen karma yöntemler uygulanmıştır. Bulgular, mizah temelli yapılandırmacı öğretimin, kontrol grubuna göre öğrencilerin akademik başarısını anlamlı düzeyde artırdığını göstermiştir.

Eroğlu (2008), mizahın çocukların gelişimine sağladığı katkılardan hareket ederek, Muzaffer İzgü'nün çocuklar için yazdığı dokuz kitabı mizahî unsurlar bakımından incelemiştir. Araştırmada İzgü'nün eserlerinde yer alan mizahî öğeler çocuk eğitimi bakımından değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, İzgü'nün benzetme, abartma, yansıma sözcükler, kişileştirme, tekerleme ve alay gibi mizah unsurlarını etkili şekilde kullandığını; argo, küfür ve karalayıcı ifadelerle yer vermediğini göstermektedir. Sonuç olarak, İzgü'nün mizahı çocuklara farklı bakış açıları kazandıran, hoşgörü ve eleştirel düşünme becerilerini destekleyen bir eğitim aracı olarak kitaplarında yer verdiği belirlenmiştir.

Üstün (2007) tarafından yapılan araştırmada, karikatürlerin kullanımının yazılı anlatım öğretimine etkisi araştırılmıştır. Araştırmada öğrenciler deney ve kontrol grubu olarak gruplandırılmış; deney grubunda kompozisyon öğretimi karikatürlerle desteklenirken kontrol grubunda geleneksel yöntem kullanılmıştır. Öğrenci metinleri üzerinde yapılan değerlendirme sonucunda, başlık oluşturma, anlatım düzeni, anlatım zenginliği, yazım-noktalama ve ileti aktarımı açısından deney grubu lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bulgular, karikatür kullanımının yazılı anlatım araştırmalarında öğrenci başarısını arttırdığını göstermektedir.

Aydın (2006) tarafından yapılan araştırmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî unsurların kullanımının öğrenciler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada, ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır ve her iki grup için öncesi ve deney sonrasında ölçüm işlemleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre mizah içeren Türkçe derslerinin öğrenciler tarafından daha eğlenceli bulunduğu ve bu derslere yönelik olumlu tutumların arttığı belirlenmiştir. Mizah kullanımının, öğrencilerin derse olan ilgisini arttırdığı, öğrenme sürecini kolaylaştırdığı ve başarı düzeylerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Türkçe öğretiminde mizahî unsurların işlevsel olduğunu ve olumlu katkı sağladığını kanıtlamaktadır.

Yurt içinde mizah ve eğitim ilişkisini ele alan araştırmalar incelendiğinde, araştırmaların büyük ölçüde mizahın öğretim sürecine etkilerini ortaya koymaya yönelik olduğu görülmektedir. Yapılan deneysel ve yarı deneysel araştırmalar, mizah temelli öğretim uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarını, derse yönelik tutumlarını, motivasyonlarını ve öğrenmenin kalıcılığını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu araştırmalarda en sık kullanılan mizah türlerinin karikatür, fıkra, mizahî hikâye ve görsel mizah olduğu görülmüştür. Mizahın çoğunlukla ders içeriğini somutlaştırma, derse yönelik ilgiyi artırma ve öğrenme ortamını eğlenceli hale getirme işlevleriyle ele alındığı belirlenmiştir.

Çocuk edebiyatı alanında yapılan incelemelerde mizahın eleştirel düşünme, estetik duyarlılık, değer aktarımı ve hoşgörü geliştirme gibi eğitsel işlevleri vurgulanmaktadır. Muzaffer İzgü, Rıfat Ilgaz, Aytül Akal ve Şermin Yaşar gibi yazarların eserlerini ele alan araştırmalar, mizahın çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimini destekleyen önemli bir anlatım aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca araştırmaların büyük kısmının edebî metinlerdeki mizahı betimleyici düzeyde ele aldığı, mizah unsurlarının sistemli bir sınıflandırmasının ya da ders kitabı bakımından bütüncül bir araştırmanın az sayıda olduğu belirlenmiştir.

Mizah kuramlarını ele alan araştırmaların sınırlı olduğu, mevcut araştırmalarda daha çok üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarının metinler ya da belirli türler üzerinden incelendiği görölmektedir. Türkçe ders kitaplarını doğrudan mizah öğeleri ve mizah kuramları çerçevesinde, kapsamlı ve karşılaştırmalı biçimde ele alan araştırmaların ise yok denecek kadar az sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, yurt içi literatürde mizahın eğitimdeki işlevine dair güçlü bulgular olmasına rağmen, ders kitapları bakımından çok yönlü ve kuramsal temele sahip incelemelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

2.2.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Damanik, Hutasuhut, Andayani ve Nasution (2025) araştırmalarında, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin derse katılımlarında mizahın etkisini incelemiş ve mizah kullanımının öğrenci etkileşimini anlamlı biçimde artırdığını saptamıştır. Araştırma, instagram gibi dijital ortamlarda Z kuşağının dil kullanım alışkanlıklarını da analiz ederek, mizahın ve dilsel yaratıcılığın dijital kimlik oluşumunda önemli role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitel içerik analiziyle yapılan araştırmada dil karışımı, argo kullanımı, standart dışı yazım biçimleri, emoji dili ve sembolik anlatımların öğrencilerin iletişim biçimlerini dönüştürdüğu görölmüştür. Bulgular, mizahın yalnızca sınıf içi etkileşimi arttırmakla kalmadığını, öğrencilerin dijital söylemdeki ifade şekillerini de zenginleştirdiğini göstermiştir. Bu araştırma, mizahın eğitsel bir araç ve sosyodilbilimsel bir olgu olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Öğrenme motivasyonu, etkileşim ve sosyal bağlılık açısından güçlü bir katkı sağladığını belirtmiştir.

Masdianti (2021) araştırmasında, İngilizce öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları mizah türlerini, mizahın sınıf içi işlevlerini ve öğrencilerin öğrenme coşkusunu üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Nitel araştırma deseninin kullanıldığı araştırmada, İngilizce Dil Merkezi'nde görev yapan öğretmenlerin dersleri altı oturum boyunca gözlemlenmiş, öğretmen ve öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Bulgular, öğretmenlerin şaka, kelime oyunu, komik hikâye, esprili yorum, fiziksel mizah, hiciv ve bilmece olmak üzere yedi farklı mizah türünü kullandıklarını göstermiştir. Mizahın sınıf ortamında üç temel işleve sahip olduğu belirlenmiştir. Bunlar stres ve gerginliği azaltma, öğrencilerin dikkatini toplama ve iletişimi kolaylaştırma işlevleridir. Öğretmenin kullandığı mizahın öğrencilerin öğrenme coşkusunu üzerinde güçlü etkiler oluşturduğu görölmüştür. Sıkılmayı azaltma, sınıf atmosferini yumuşatma, öğrenmeye

karşı olumlu tutum geliştirme, anlamayı kolaylaştırma ve sosyal ilişkileri güçlendirme gibi faydalarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bolkan, Griffin ve Goodboy (2018) araştırmalarında, derslerde bütünleştirilmiş mizah kullanımının öğrenci öğrenmesi üzerindeki etkilerini deneysel şekilde incelemiştir. Araştırma, iki deney aracılığıyla mizahî örneklerle sunulan derslerin, öğrencilerin bilgi hatırlama ve transfer etme performansını nasıl etkilediğini değerlendirmektedir. Bulgular, her iki araştırmada da mizahî örneklerin yer aldığı derslere katılan öğrencilerin, standart örneklerle çalışan öğrencilere göre çoktan seçmeli ve açık uçlu testlerde daha düşük başarıya sahip olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, bu sonuçların sınıf içi mizahın bazı durumlarda dikkat dağıtıcı unsur olabileceğini ve öğrenme çıktıları üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini göstermesi bakımından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Banas ve diğerleri (2011) araştırmalarında, sınıf ortamında mizah kullanımına ilişkin mevcut araştırmaları kapsamlı biçimde özetlemeyi hedeflemiştir. Araştırmanın temel amacı, bulgular arasındaki tutarsızlıkları saptamak, bu tutarsızlıkların nedenlerini açıklamak ve gelecekte yapılacak araştırmalar için yeni araştırma yönelimleri önermektir. Araştırmada mizahın tanımları, işlevleri ve temel kuramsal yaklaşımları ele alınmıştır. Öğretimsel iletişimde kullanılan mizah türleri açıklanmış, kaynak (öğretmen) ve alıcı (öğrenci) bakış açılarından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Makale, eğitimcilere yönelik öneriler sunarak ve araştırmacılar için gelecek araştırma alanlarını işaret etmiştir.

Guo, Zhang, Wang ve Xeromeritou (2011) araştırmalarında, çocuklarda mizah algısı ile bilişsel gelişim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çinli 50 ve Yunan 55 çocuk olmak üzere 105 çocukla yürütülen araştırmada, bilişsel gelişim arttıkça mizahı takdir etmenin de yükseldiği görülmüştür. Bu sonuç, mizah algısı ve bilişsel olgunlaşmanın doğrudan ilişkili olduğunu kanıtlamıştır.

Shannon (1999) araştırmasında, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin mizah içerikli kitaplarda neleri komik bulduklarını araştırmıştır. Bir ay süren gözlem ve görüşmeler sonucunda çocukların en çok üstünlük hissi, fiziksel görünüm ve fiziksel komiklikler, müstehcen espriler, kelime oyunları ve dil ile kelime oyunlarını komik buldukları görülmüştür.

Ziv (1988), yükseköğretimde mizah kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisini araştırmıştır. İki ayrı deneyde, mizahla işlenen derslere katılan öğrencilerin istatistik ve psikoloji derslerinde daha yüksek düzeyde başarı gösterdikleri tespit

edilmiştir. Bu araştırma, mizahın öğrenme motivasyonu ve akademik performans üzerinde olumlu etkisini kanıtlamıştır. İkinci deneyde psikoloji dersine kayıtlı 132 öğrenci rastgele iki gruba ayrılmış ve benzer biçimde mizah içeren derslerin mizah içermeyen derslere göre öğrencilerin final performansını artırdığı ortaya çıkmıştır. Her iki deney, mizahın öğrenme motivasyonu ve akademik başarı üzerinde olumlu etkileri olduğunu kanıtlamıştır.

Barnhart (1984), dört kitaptan oluşan bir seriyi inceleyerek 2. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik kitaplarda yer alan mizahî unsurları araştırmıştır. Sonuçlar, her iki yaş grubunun kitaplarında karakter komiği, durumsal mizah ve sözel mizah bulunduğunu; ancak bu unsurların sıklıklarının yaş düzeyine göre değişiklik gösterdiği şeklindedir. Özellikle durumsal mizah, her iki düzeyde de en fazla görülen mizah türü olarak bulunmuştur. Bununla beraber, 4. sınıf kitaplarında sözel mizahın daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir.

Beckman (1984), çocuk kitaplarındaki mizahî unsurları karakter, durum ve söylem olmak üzere üç ana kategori altında toplamıştır. Karakter mizahı otoriteyle alay etme, saftiriklik; durumsal mizah saçmalık, transformasyon, kaos; söylem mizahı dil sürçmeleri, ad takma, kelime oyunları, argo ve parodiden oluşmaktadır. Bu sınıflandırma, çocuk kitaplarında yer alan mizahın çok boyutlu yapısını göstermiştir.

McGhee (1971) araştırmasında, çocukların bilişsel gelişim düzeyleri ile mizahî uyaranları kavrama becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Yaşları 5, 7 ve 9 olan 90 çocukla yapılan araştırmada mizah içerikli kartlar kullanılmıştır. Bulgular, yaş ilerledikçe mizahî uyaranları kavrama düzeyinin arttığını, mizah anlayışının bilişsel gelişimle paralel olarak olgunlaştığını göstermiştir.

Kappas (1965) araştırmasında, iki farklı yaş grubuna hitap eden mizah içerikli kitapları karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmiştir. Okul öncesi çocuklar ile 4-6. sınıf öğrencilerine yönelik kitapları 14 farklı mizah kategorisi açısından değerlendiren araştırmacı, yaşa bağlı belirgin farklılıklar olduğunu belirlemiştir. Bulgulara göre, saçmalık, uyumsuzluk, komik kötü durumlar ve uçuk abartılar okul öncesi kitaplarda görülmüştür. Alay etme, tutarsızlık ve komik kötü duruma düşme unsurları daha büyük yaş grubuna yönelik kitaplarda bulunmuştur. Bu sonuçlar, çocukların yaşları arttıkça mizahın biçim ve içerik olarak farklı türlerini algılayabildiklerini göstermiştir.

Berding (1965) araştırmasında, 1850-1960 yılları arasında çocuklar için yazılmış mizah içerikli 75 kitabı incelemiş, bu eserlerde mizahın hangi yollarla oluşturulduğunu araştırmıştır. Araştırmada Berding, hikâye konuları, üslup ve karakter yapılarına

odaklanmıştır. Araştırmanın sonucunda, mizahın çoğunlukla uyumsuz davranışlar, aptalca gaflar ve uçuk abartılar yoluyla oluşturulduğu görülmüştür. Ayrıca ilkökul düzeyine yönelik kitaplarda fiziksel ve görsel mizah, ortaokul düzeyi kitaplarda ise kelime oyunları gibi sözel yapı değişikliklerine dayalı mizah daha çok bulunmuştur.

Yapılan literatür taraması sonucu, yurt dışında mizah alanında yürütülen araştırmaların, tarihsel olarak erken dönemlerde başladığı ve çocuklarda mizah gelişimi ile bilişsel süreçler arasındaki ilişkiye odaklandığı görülmektedir. 1930'lu yıllardan itibaren yapılan araştırmalar, gülmeyi açıklayan temel mizah kuramlarını konu edinmiştir. Çocukların sürpriz, uyumsuzluk, üstünlük hissi, oyun ve sosyal etkileşim içeren mizahî durumlara verdikleri tepkileri sistemli şekilde incelemiştir. Bu araştırmalar, çocukların mizah algısının tek boyutlu olmadığını ve birden fazla mizah kaynağından beslendiğini göstermektedir. Sonraki yıllarda yapılan araştırmalar, mizahın yaş ve bilişsel gelişime bağlı olarak değiştiğini göstermiştir. Okul öncesi dönemde fiziksel ve görsel mizahın öne çıktığı, yaşla beraber sözel mizah, kelime oyunları ve örtük anlamlara dayalı mizah türlerinin daha belirgin hâle geldiği belirlenmiştir. İncelenen araştırmalarda, mizah anlayışının bilişsel olgunlaşmayla paralel geliştiği ve çocukların mizahî uyaranları kavrama, açıklama ve üretme becerilerinin zamanla arttığı görülmektedir.

1980'li yıllardan itibaren yurt dışı literatürde mizah, öğrenme ve öğretim süreçleri kapsamında ele alınmıştır. Deneysel araştırmaların büyük bölümü, mizah kullanımının öğrenme motivasyonunu arttırdığını, ders ortamını olumlu yönde etkilediğini ve akademik başarıyı desteklediğini göstermiştir. Bazı araştırmalar, mizahın amaçtan kopuk ya da aşırı kullanımının dikkat dağıtıcı olabileceğini, öğrenme çıktıları üzerinde olumsuz etki yaratabileceğini dile getirmiştir.

Son dönem araştırmaları, mizahı sınıf iklimi, öğrenci katılımı, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve psikolojik durumla ilişkili olarak ele almıştır. Bu araştırmalar, mizahın etkili olabilmesi için gelişim özelliklerine, amaca ve etik ilkelere uygun olacak şekilde kullanılması gerektiğini ifade etmektedir.

Yurt içi ve yurt dışı literatür birlikte değerlendirildiğinde, mizahın eğitim sürecinde önemli bir araç olarak ele alındığı, ancak araştırma yaklaşımlarının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Yurt dışı araştırmaların daha çok mizahın kuramsal, gelişimsel ve bilişsel boyutlarına odaklandığı söylenebilir. Yurt içi araştırmaların ise çoğunlukla uygulamaya dönük, öğretim sürecine etkileri ölçmeye yöneliktir. Türkiye'de yapılan araştırmalarda mizahın genellikle karikatür ve fıkra gibi

türler üzerinden ele alındığı göze çarpmaktadır. Mizah kapsamında yer alan atasözleri, tekerleme, bilmece, hiciv, mâni, âşık atışması gibi çok sayıda unsurun bir arada ve bütüncül bir biçimde incelendiği araştırmalara rastlanmamıştır.

Söz konusu araştırmanın, Türkçe ders kitaplarını mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından çok boyutlu bir şekilde ele alarak alan yazınında yer alan önemli boşluğu dolduracağı ve Türkçe öğretimi alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2.3 İncelenen Kitaplar

Hikâyenin Mizahîsi, Mizahın Toplumsallığı (Yazar: Birol Bulut) adlı, 2023 yılında Akademik Yayınlar tarafından çıkan bu kitapta mizahın doğası ve temel yaklaşımlar, mizah kuramları, Bergson'un mizah kuramı hakkında bilgi verilmiştir. Akbaba Mizah Hikâyeleri Antolojisi üzerinde kuramsal bir çözümleme yapılmıştır. Söz konusu hikâyelerde yer alan mizahın kaynakları belirlenmeye çalışılmıştır.

Eğitimde Mizah (Editörler: Şahin Oruç ve Genç Osman İlhan), Nobel Yayıncılık tarafından 2021 yılında yayımlanmıştır. Mizah konusunda alanda yer alan eksikliği kapatacak nitelikte olan eser eğitim ve mizah ilişkisi, çocuklarda mizah gelişimi, eğitimde mizah unsurları, eğitim ortamlarında mizah, Türkçe öğretimi ve mizah, yabancılara Türkçe öğretimi ve mizah, değerler eğitimi ve mizah gibi bölümler içermektedir.

Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2019), 2016 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi tarafından yapılan sempozyumda yer alan bildirileri içeren eser 2019 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmıştır. Alana katkısından dolayı ve araştırmaya ışık tutması amacıyla incelenen eserde mizahın Türk edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiştir. Mizah kuramları, tarzları ve mizahın geçmişten günümüze edebi eserlerimiz içindeki varlığı incelenmiştir. Eserde Kırgız, Gürcistan ve Romen edebiyatlarında mizahın varlığı üzerine de araştırmaların yer aldığı görülmüştür.

Mizah, Gülme ve Gülme Bilimi (Yazar: Çağatay GÜLER ve Ufuk Bilge Güler), 2010 yılında Yazıt Yayıncılık tarafından çıkarılan kitapta mizah, gülme, güldürü, karamizah gibi terimlerin açıklaması yapılmıştır. Mizahın işlevleri, mizah ve eğitim, mizah çevirisi, gülme ve mizah kuramları, toplum karşısında konuşurken mizahın önemi, biçimsel espri türleri gibi bölümlere ayrılarak bu başlıklar hakkında bilgi verilmiştir.

Eğitim ve Öğretimde Mizahtan Faydalanma Yolları (Yazar: Nihat Işık ve Sabri Kolçak), 1953 yılında İzmir Endüstri Basım ve Yayınevi tarafından çıkarılan kitap, eğitim-öğretim alanında mizahtan yararlanmak adına başyapıt sayılabilir niteliktedir. Dönemin İzmir ilinde görev yapmakta olan eğitim müfettişleri Nihat Işık ve Sabri Kolçak, eğitim alanında mizah kullanımının gerekliliği ve bu alanda yapılan araştırmaların yok denecek kadar az olduğunu kaleme almıştır. İncelenen eserde mizahın ne olduğu, mizah çeşitleri, mizahın eğitim ve öğretim ortamında yer almasının gerekliliği, mizahın çocuk psikolojisi ve zekasıyla ilgisi gibi konuları içermektedir. Kitap, söz konusu araştırmaya katkı sağlayacak bilgiler içermektedir.

İncelenen kitaplarda mizah tanımı, türleri, kuramsal yaklaşımları ve işlevleriyle birlikte ele alınmıştır. Özellikle eğitim ortamlarında mizah kullanımının gerekliliği ve öğrenme sürecine katkıları vurgulanmıştır. Söz konusu eserlerde mizahın sadece güldürü ögesi olmadığı görülmüştür. Mizahın dikkat çekme, öğrenmeyi kolaylaştırma, eleştirel düşünmeyi destekleme ve sınıf içi etkileşimi artırma gibi işlevler üstlendiği dile getirilmiştir. Ayrıca mizahın çocuk psikolojisi, bilişsel gelişim ve zekâ ile ilişkisi ele alınmıştır. Çocukların gelişim dönemlerine uygun olan mizah türleri üzerinde durulmuştur. Mizah kuramlarına ilişkin açıklamalar kuramsal ve metin temelli örneklerle desteklenmiştir. Mizahın edebî metinlerdeki yeri ve toplumsal işlevi değerlendirilmiştir. Türk edebiyatı çevresinde hazırlanan kitaplar ise mizahın tarihsel sürekliliğini, metin türlerindeki kullanım şekillerini ve kültürel aktarım gücünü göstermektedir.

Eğitim odaklı eserlerde mizahın Türkçe öğretimi, yabancılara Türkçe öğretimi, değerler eğitimi ve sınıf içi uygulamalarla ilişkisi incelenmiştir. Mizahın öğrenme ortamlarını etkili ve ilgi çekici konuma getirdiği vurgulanmıştır. Bu yönüyle incelenen eserler, mizahın eğitimde çok boyutlu bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymakla birlikte söz konusu araştırma başta olmak üzere, alan yazınındaki kuramsal ve uygulamaya dönük araştırmalara önemli bir argüman oluşturmaktadır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, kullanılan veri toplama araçları ve bunların uygulanması ile verilerin analizi ve yorumlanması üzerinde durulmuştur.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerde bulunan mizah öğeleri ve kuramlarının ne yönde varlık bulduğunu tespit etmek amacıyla yapılandırıldığı için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde oluşturulmuştur. Nitel araştırmalar, insanların tutumlarını, davranışlarını, görüşlerini, deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan bir araştırma türüdür (Kıral, 2020: 172). Nitel araştırmalarda araştırılan olay, kişi veya olguların miktarı, ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen nicel özellikler yerine, daha detaylı ve anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır (Denzin & Lincoln, 1998). Bu araştırmada nicel ölçümlerden ziyade, metinlerin içerdiği mizah unsurlarının niteliği ve özellikleri ön planda tutulmuştur.

Durum çalışması, incelenen bir duruma özgü olarak “nasıl” ya da “neden” soru kipleriyle başlayan sorulara cevap arayan, araştırmacıya derinlemesine zengin veri toplama olanağı sağlayan görgül bir araştırma türüdür (Yin, 2014). Creswell (2007)’e göre durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-ışitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2007).

Araştırma, herhangi bir değişken üzerinde müdahalede bulunmayı veya neden-sonuç ilişkisi kurmayı hedeflememekle beraber mevcut durumu olduğu gibi tanımlamayı amaçlamaktadır. Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından mevcut durumunun ayrıntılı biçimde betimlenmesi, bu unsurların sınıf düzeyi ile yayınevi bakımından karşılaştırılabilmesi ve

elde edilen bulguların yorumlanabilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni tercih edilmiştir.

Durum çalışmalarında veri toplama aşamasında, dökümanlardan, arşiv kayıtlarından, görüşmelerden, gözlemlerden ve fiziksel yapılardan yararlanılabilir (Subaşı & Okumuş, 2017). Bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın veri kaynağını, MEB tarafından yayımlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile TED Koleji'ne ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Söz konusu ders kitapları, doküman incelemesi tekniği doğrultusunda sistemli bir şekilde incelenmiştir. Bu teknik, araştırmacının doğrudan ulaşamayacağı geniş bir zaman dilimini ve geçmiş süreçleri kapsayan verileri incelemesine imkân sağlamaktadır (Merriam, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2013). Doküman incelemesi kapsamında film, video, fotoğraf, resim ve karikatür gibi görsel materyaller de incelenmektedir. Bu doğrultuda Türkçe dersi içerisinde dinleme metni olarak yer alan dinleme metinleri ile mizahî metinlerde yer alan resim ve karikatürler de incelenmiştir.

Doküman incelemesi süreci “Analize konu olan veriden örneklem seçme, kategoriler geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma” olmak üzere dört aşamada gerçekleşmektedir (Bailey, 1982; akt. Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada dokümanlardan elde edilenlerin veriler, içerik analizi ile çözümlenmiş ve elde edilen bulgular tablolar ile sunulmuştur. Yıldırım ve Şimşek’ e (2013) göre içerik analizinde araştırmacı amacına bağlı olarak “sözcük, tema, karakter, cümle/paragraf ve madde/içerik” gibi farklı analiz birimlerini kullanabilmektedir. Bu çalışmada “cümleler, paragraflar ve görseller” analiz birimi olarak kullanılmıştır. Mizah öğelerinin sınıflandırılmasında Aydoğmuş’un tasnifinden yararlanılmış; mizah kuramları ise geleneksel kuramlar çerçevesinde tasnif edilmiştir. Elde edilen bulgular, frekans ve yüzde tabloları ile desteklenerek sunulmuştur.

3.2 Araştırma Materyali

Bu araştırmanın materyalini Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. 2023-2024, 2024-2025 ve 2025-2026 eğitim-öğretim yılları kapsamında devlet okullarında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile özel okullar arasında tema, metin, etkinlik ve kazanımların işleniş bakımından Türkçe Dersi Öğretim Programı'na uygun olduğu saptanan, yapılan incelemeler sonucu özel okul kitapları arasında metin temelli olduğu görülen Türk Eğitim Derneği Yayınları 5, 6, 7, ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları araştırma materyalidir.

Amaçlı örneklem, amacına bağlı olarak sunduğu bilgi açısından zengin olan durumların seçilip, daha derin bir araştırma yapmaya fırsat veren, belli özelliklere sahip bir veya daha fazla özel durumun çalışılmasında tercih edilmektedir (Büyüköztürk vd, 2014). Örneklemenin belirlenmesinde, bilgi açısından zengin durumların derinlemesine çalışılmasına imkân veren amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2014; Patton, 2014). Bu doğrultuda; ders kitaplarında tema içinde yer alan okuma-anlama, dinleme-izleme ve serbest okuma metinleri arasından mizahî nitelik taşıyan tüm metinler araştırma kapsamına alınmıştır. Böylece sadece ana metinler değil, dinleme becerilerine yönelik içerikler ve bireysel okuma ilgisini destekleyen serbest okuma metinleri de mizah öğeleri ve kuramları açısından taranmıştır.

Araştırmada, Türkçe ders kitaplarındaki mizahî metinlerde, mizah unsurlarının varlığı ve ne şekilde bulunduğunu; metinlerin mizah kuramları bakımından hangi kuramın kapsamında olduğunu incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılan materyaller seçilirken temel ölçütler şunlardır:

- Kitapların güncel olması (2023-2026 dönemini kapsamı),
- Metin temelli bir öğretim yaklaşımını benimsemesi,
- Mizahî metin türlerine (okuma veya dinleme/izleme metni olarak) yer vermesi.

Araştırma kapsamında incelenen yayınlar saptanırken, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 81 ildeki devlet okullarında okutulması uygun görülen ders kitapları temel alınmıştır. Özel okul kitaplarının temini ve araştırmaya dâhil edilmesi sürecinde; tema, metin ve içerik özellikleri bakımından Millî Eğitim Bakanlığı müfredatıyla uyum gösteren Türk Eğitim Derneği (TED) Yayınları tercih edilmiştir. Bu seçim sürecinde, söz konusu kitapların devlet okullarındaki materyallerle ortak kazanımları ve benzer tema-metin yapılarını içermesi belirleyici ölçüt olmuştur. Bu doğrultuda MEB ve TED Yayınları'na ait, 2023-2026 eğitim-öğretim yıllarını kapsayan ders kitapları araştırma materyali kapsamına alınmıştır. İncelenen kitapların yıllara, sınıf düzeylerine ve yayınevlerine göre dağılımı Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1

İncelenen Türkçe Ders Kitapları Listesi

Eğitim-Öğretim Yılı	Sınıf	Kitap Adı
2025-2026, 2024-2025	5	Millî Eğitim Bakanlığı 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2023-2024	5	Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2025-2026	6	Millî Eğitim Bakanlığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2024-2025	6	Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2023-2024	6	Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2025-2026,2024-2025	7	Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2023-2024	7	Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2025-2026, 2024-2025	8	Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2023-2024	8	Millî Eğitim Bakanlığı 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2024-2025	5	Türk Eğitim Derneği Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2024-2025	6	Türk Eğitim Derneği Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2024-2025	7	Türk Eğitim Derneği Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı
2024-2025	8	Türk Eğitim Derneği Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

3.3 Veri Toplama Araçları ve Süreci

Bu araştırmada veri toplama süreci, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak doküman incelemesi ve uzman görüşü teknikleri kullanılarak yürütülmüştür. Yıldırım ve Şimşek (2013) nitel araştırmayı “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır.” şeklinde tanımlamaktadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizine dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda veri toplama süreci, araştırılan olgunun doğal ortamı içerisinde bütüncül biçimde ele alınmasını ve derinlemesine incelenmesini amaçlamaktadır.

Veri toplama süreci, araştırmanın amacı doğrultusunda aşamalı bir süreç izlenerek gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, araştırmanın kapsamı doğrultusunda incelenecek ders kitapları belirlenmiş ve araştırma materyali oluşturulmuştur. Bu aşamada, sadece ilgili eğitim-öğretim yıllarında okutulan ve metin temelli yapıya sahip ders kitapları araştırmaya dâhil edilmiştir. İkinci aşamada, belirlenen ders kitapları doküman incelemesi yöntemiyle ayrıntılı biçimde taranmış ve kitaplarda yer alan metinler ön incelemeye tabi tutulmuştur. Bu süreçte tema içinde yer alan okuma/anlama metinleri, dinleme/izleme metinleri ve serbest okuma metinlerinin tamamı araştırma kapsamına alınmıştır. Bu inceleme sırasında metinlerin türü (fıkra, mizahî hikâye, tekerleme vb.), dil özellikleri, mantıksal uyumsuzluklar, dil oyunları ve metne eşlik eden

mizahî görseller, karikatürler, dikkate alınmıştır. Mizah unsuru barındırmayan metinler araştırma kapsamı dışında bırakılmış, yapılan ön inceleme sonucunda 66 mizahî metin aday veri olarak belirlenmiştir.

Üçüncü aşamada, aday metinlerin mizahî niteliklerini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda, Yıldız (2022) tarafından geliştirilen ve bu araştırma için tekrar yapılandırılan “Uzman Görüşü Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Form; metinlerin mizah içermesi, mizahın çocuğun gelişimine uygunluğu, sınıf düzeyine uygunluk, dilin açıklığı ve anlaşılabilirliği ile metnin eğitsel niteliği olmak üzere beş temel ölçüt içerecek şekilde düzenlenmiştir.

Dördüncü aşamada, uzman görüşü değerlendirme formu, Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı alanında uzman beş kişiye sunulmuştur. Görüşü alınan uzmanlardan biri İnönü Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Programı mezunu, üç uzman İnönü Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Programı öğrencisi iken bir diğer uzman MEB Bulgurlu Şehit Hamit Fendoğlu Okulu’nda görev yapmakta olan 14 yıl eğitim tecrübesine sahip Türkçe öğretmenidir. Uzmanlar, her bir mizahî metni belirlenen ölçütler doğrultusunda “Katılmıyorum”, “Kararsızım” ve “Katılıyorum” seçeneklerini kullanarak değerlendirmiştir. Bu süreçte her bir metin beş ölçüt üzerinden değerlendirilmiş; toplamda 66 metin için 330 değerlendirme yapılmış ve uzman sayısı dikkate alındığında 1650 değerlendirme noktası elde edilmiştir.

Son aşamada, uzman görüşleri doğrultusunda elde edilen değerlendirme formları toplanmış, düzenlenmiş ve analiz sürecine hazır hâle getirilmiştir. Uzmanların değerlendirmeleri herhangi bir müdahalede bulunulmadan korunmuş; bu veriler, uzman görüşlerine dayalı güvenilirlik hesaplamasına temel oluşturacak şekilde kodlanmıştır. Bu aşamada elde edilen veriler, bir sonraki aşamada gerçekleştirilecek veri analizi sürecine aktarılmıştır. Bu süreçte, uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen ve analize hazır hâle getirilen mizahî metinler, bir sonraki aşamada mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından çözümlenmek üzere veri analizi sürecine aktarılmıştır.

3.4 Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Bu araştırma, nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülmüş olup nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine, Guba ve Lincoln (1985) tarafından önerilen güven duyulabilirlik (trustworthiness) ölçütleri esas alınmıştır. Nitel araştırmalarda güven duyulabilirlik; araştırma bulgularının inandırıcı, tutarlı, doğrulanabilir ve benzer ortamlara aktarılabilir olmasını ifade etmektedir. Bu

doğrultuda araştırmada güven duyulabilirliğini sağlamak amacıyla inandırıcılık, tutarlılık, doğrulanabilirlik ve aktarılabilirlik boyutları bütüncül bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırmanın inandırıcılığını arttırmak amacıyla veri toplama ve analiz sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinler, Türkçe eğitimi alanında uzman beş kişi tarafından değerlendirme formu aracılığıyla incelenmiştir. Uzman değerlendirmeleri, araştırmacının kendi bakış açısına dayalı öznel yorumlarının sınırlandırılmasını desteklemiştir. Ayrıca analiz sürecinde kullanılan ölçütler, alan yazınında kabul görmüş kuramsal çerçevelere dayandırılmış; mizah öğeleri ve mizah kuramları literatürle tutarlı biçimde yapılandırılmıştır. Mizah öğelerinin sınıflandırılmasında Aydoğmuş (2017) tarafından geliştirilen “Mizah Öğeleri Değerlendirme Aracı” temel alınmış; mizah kuramlarının belirlenmesinde ise üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarını içeren, alan yazınında yaygın biçimde kullanılan kuramsal sınıflandırmalar (Morreal, Susa, Usta) esas alınmıştır. Bu yaklaşım, elde edilen bulguların kuramsal temele dayanmasını sağlamış ve araştırmanın inandırıcılığını güçlendirmiştir.

Araştırmanın tutarlılığını ve doğrulanabilirliğini sağlamak amacıyla kodlayıcılar arası tutarlılık yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen mizah içerikli metinler, beş alan uzmanı tarafından aynı ölçütler doğrultusunda değerlendirilmiş; uzmanlar arası görüş birliği esas alınmıştır. Uzman değerlendirmelerine ilişkin tutarlılık düzeyi, Miles ve Huberman tarafından geliştirilen görüş birliği yaklaşımına göre hesaplanmıştır. Elde edilen güvenilirlik katsayılarının kabul edilebilir sınırların üzerinde olması, araştırmada kullanılan uzman görüş formunun tutarlı şekilde işlediğini ve uzmanlar arasında yüksek düzeyde bir değerlendirme uyumu olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla ayrıntılı betimleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını oluşturan ders kitapları, sınıf düzeyleri, yayınevleri, veri toplama süreci ayrıntılı ve sistemli biçimde açıklanmıştır. Bulgular bölümünde verilerin hangi ölçütler doğrultusunda değerlendirildiği açıkça ortaya konmuştur. Kitaplar ve sınıf düzeyleri temelinde yapılan karşılaştırmalar düzenli bir yapı içinde sunulmuştur. Ayrıca mizah içerikli metinlerden yapılan doğrudan alıntılara yer verilerek okuyucunun araştırma kapsamını bütüncül olarak kavrayabilmesi ve bulguların benzer araştırmalara temel oluşturması amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, bu araştırmada nitel araştırma desenine uygun biçimde güven duyulabilirlik ölçütleri bütüncül bir şekilde ele alınmış; uzman görüşlerine dayalı değerlendirme süreci yapılandırılmış ve elde edilen verilerin bilimsel açıdan tutarlı, olduğu ortaya konmuştur. Veri analizi başlığı altında, uzman görüş analizlerinin nasıl elde edildiği ve yorumlandığı ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Güven duyulabilirliği sağlanan araştırma materyali, araştırmanın bir sonraki aşamasında mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından içerik analizi teknikleri kullanılarak ayrıntılı bir şekilde çözümlenmiştir.

3.5 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu araştırma, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin, mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından incelenmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel veri analizi, araştırmanın verileri düzenlediği, analiz ettiği, anlamlandırıldığı ve elde edilen bilgileri sistematik biçimde raporlaştırdığı bir süreci ifade etmektedir (Bogdan & Biklen, 2007). Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre nitel verilerin analizinde iki tür analiz vardır. Bunlar, betimsel analiz ve içerik analizidir. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenen temalar doğrultusunda düzenlenir. İçerik analizinde veriler, daha derinlemesine incelenmekte ve kategoriler içeriklere göre oluşturulmaktadır. Bu analiz türünde temel amaç elde edilen bulguların okuyucuya düzenli, sistemli ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasıdır.

Araştırmanın analiz sürecinde, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinlerin değerlendirilmesi için farklı yayınevlerine ait 13 ders kitabından seçilen 66 mizahi metin, belirli ölçütler çerçevesinde beş uzman tarafından ön incelemeye tabi tutulmuştur. Görüş birliği sağlanan metinler nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir.

İçerik analizinde mizah öğeleri ve mizah kuramlarına dair kategoriler oluşturulmuştur. Metinler bu kategoriler doğrultusunda kodlanmış, frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Sayısallaştırılan veriler, Türkçe ders kitaplarındaki mizah kullanımının mevcut durumunu ve dağılımını nesnel bir şekilde ortaya koymak için tablolara aktarılmıştır. Sonuç olarak elde edilen veriler içerik analiziyle tutarlı, sistemli ve güvenilir biçimde çözümlenmiştir.

3.5.1 Uzman Görüşlerini Değerlendirme Süreci ve Güvenirlik Analizi

Bu araştırmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinlerin değerlendirilmesine ait verilerin güvenirliliğini sağlamak amacıyla uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda güvenirlilik, birden fazla uzman tarafından yapılan değerlendirmeler arasındaki tutarlılığın belirlenmesiyle sağlanmaktadır. Bu doğrultuda görüş birliği ve görüş ayrılığı oranları temel alınmaktadır.

Araştırma kapsamında, farklı yayınevlerine ve sınıf düzeylerine ait 13 Türkçe ders kitabında yer alan toplam 66 mizah içerikli metin, beş alan uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Görüşü alınan uzmanlardan biri “İnönü Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Programı” mezunu, üçü “İnönü Üniversitesi Türkçe Eğitimi Doktora Programı” öğrencisi iken bir diğer uzman “MEB Bulgurlu Şehit Hamit Fendoğlu Okulu” Türkçe öğretmenidir.

Uzman değerlendirme formu, her metin için beş ölçüt içerecek şekilde oluşturulmuştur. Uzmanlar, metinleri “Metin mizah içermektedir”, “Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur”, “Metin ilgili sınıf düzeyi Türkçe ders kitabı için uygundur”, “Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir” ve “Metin eğitsel nitelik taşımaktadır” ölçütleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Her ölçüt için “Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum” seçeneklerinden biri işaretlenmiş, böylece uzman görüşleri sistemli bir yapıda sunulmuştur. Beş uzmanın her bir değerlendirme birimine ilişkin verdikleri yanıtlar karşılaştırılarak görüş birliği (GB) ve görüş ayrılığı (GA) durumları tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler, uzman yanıtlarının frekansları dikkate alınarak çözümlenmiştir. Analiz sürecinde metinler, yayınevi ve sınıf düzeyi temelinde gruplandırılmış, böylelikle kitaplar arasında karşılaştırmalar yapılmasına imkân tanınmıştır. Bu sayede mizah içerikli metinlerin dağılımı ve değerlendirme eğilimleri, bütüncül olarak ele alınmıştır.

Uzmanlar arası tutarlılığı belirlemek için görüş birliği ve görüş ayrılığı hesaplamaları yapılmıştır. Bu süreçte her bir değerlendirme noktası için uzmanların verdikleri yanıtlar karşılaştırılmış ve çoğunluk yaklaşımı esas alınmıştır. Uzmanların çoğunluğunun işaretlediği seçenek, ilgili değerlendirme noktası için ortak görüş olarak kabul edilmiştir. Bir uzmanın değerlendirmesi bu ortak görüşle örtüştüğünde görüş birliği, örtüşmediğinde ise görüş ayrılığı olarak değerlendirilmiştir. Bu yöntem, beş uzmanlı değerlendirme süreçlerinde uzmanlar arası uyumun daha nesnel bir şekilde

ortaya konmasına imkân tanımaktadır. Uzman görüşlerine dayalı güvenilirlik oranı, Miles ve Huberman (1994) formülü kullanılarak hesaplanmıştır:

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği (GB)}}{\text{Görüş Birliği (GB)} + \text{Görüş Ayrılığı (GA)}} \times 100$$

Bu formülde;

- Görüş Birliği (GB): Uzmanların aynı değerlendirme yönünde (Katılıyorum) karar verdikleri madde sayısını,
- Görüş Ayrılığı (GA): Uzmanlar arasında farklı değerlendirmelerin (Katılmıyorum veya Kararsızım) ortaya çıktığı madde sayısını ifade etmektedir.

Uzman değerlendirmelerinin kitap ve sınıf düzeylerine göre metin sayısı, ölçüt sayısı ve toplam değerlendirme noktaları, uzman görüşlerine dayalı güvenilirlik oranlarının kitap bazındaki dağılımı Tablo 2’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Böylelikle değerlendirme sürecinin kapsamı ve analiz birimlerinin nicel büyüklüğü açık bir şekilde ortaya konmuştur. Tablo incelendiğinde, en yüksek güvenilirlik oranının Hecce Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabında (%97,3), en düşük güvenilirlik oranının ise Yıldırım Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabında (%80,4) olduğu görülmektedir. Sonuçlar tek tek incelendiğinde tüm kitapların güvenilirlik oranlarının kabul edilebilir olduğu ve uzman görüşleri arasında genel olarak tutarlılık sağlandığı belirlenmiştir.

Tablo 2

Uzman Görüşleri Güvenirlik Tablosu (Tüm Uzmanların Ortalamasına Göre)

Yayın-Sınıf	Metin Sayısı	Ölçüt Sayısı (Metin × 5)	Toplam Değerlendirme (T) (Ölçüt × 5 Uzman)	Görüş Birliği (GB)	Görüş Ayrılığı (GA)	Güvenirlik (%)
MEB-5. Sınıf	5	25	125	103	22	82,4
Anıttepe-5. Sınıf	4	20	100	84	16	84,0
Yıldırım-6. Sınıf	9	45	225	181	44	80,4
MEB-6. Sınıf	3	15	75	65	10	87,0
Ekoyay-6. Sınıf	7	35	175	150	25	85,7
Özgün-7. Sınıf	5	25	125	110	15	88,0
Dörtel-7. Sınıf	5	25	125	109	16	87,2
Hecce-8. Sınıf	3	15	75	73	2	97,3
MEB-8. Sınıf	3	15	75	68	7	90,6
TED-5. Sınıf	6	30	150	125	25	83,3
TED-6. Sınıf	6	30	150	130	20	86,6
TED-7. Sınıf	6	30	150	130	20	86,6
TED-8. Sınıf	4	20	100	95	5	95,0
Toplam	66	330	1650	1423	227	86,2

Tablo 2 incelendiğinde, uzmanlar arası genel güvenilirlik oranının %86,24 olduğu görülmektedir. Bu oran, nitel araştırmalarda kabul gören %80 eşik değerinin üzerindedir ve değerlendirme aracının yüksek düzeyde tutarlılık sağladığını göstermektedir. Kitap bazında değerlendirildiğinde en yüksek güvenilirlik oranının Hecce Yayınları 8. sınıf kitabı (%97,3), en düşük güvenilirlik oranının Yıldırım Yayınları 6. sınıf kitabı (%80,4) olduğu görülmüştür. Ayrıca tüm kitapların güvenilirlik oranlarının kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı ve araştırmada kullanılan uzman görüşlerine dayalı nitel veri analizinin metodolojik açıdan güvenilir olduğu söylenebilir.

MEB Yayınları 5. sınıf Türkçe ders kitabında 125 değerlendirme noktası üzerinden 103 görüş birliği ve 22 görüş ayrılığı belirlenmiş, güvenilirlik oranı %82,4 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, uzmanlar arasında uzlaşa bulunduğu ama mizah öğelerinin bazı metinlerde örtük biçimde sunulmasının sınıflandırma sürecinde yorum farklılıklarına yol açtığına işaret etmektedir. Anıttepe Yayınları 5. sınıf Türkçe ders kitabında ise 100 değerlendirme noktası üzerinden 84 görüş birliği, 16 görüş ayrılığı sağlanmış ve güvenilirlik oranı %84,0 olarak belirlenmiştir. Bu oran, mizah öğelerinin büyük ölçüde benzer tanımlandığını, bazı mizahî unsurların türü ya da işlevine ilişkin sınırlı sayıda değerlendirme farklılıklarına yol açtığını göstermektedir.

Yıldırım Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabında 225 değerlendirme noktası üzerinden 181 görüş birliği, 44 görüş ayrılığı elde edilmiş ve güvenilirlik oranı %80,4 olarak hesaplanmıştır. Bu kitap, incelenen kitaplar arasında en düşük güvenilirlik oranına sahiptir. Söz konusu durumun, metinlere dair yorum farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna karşılık MEB Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabında 75 değerlendirme noktası üzerinden 65 görüş birliği, 10 görüş ayrılığı sağlanmış ve güvenilirlik oranı %87,0 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, mizah öğelerinin belirlenmesi ve sınıflandırılmasında uzmanlar arasında tutarlılık olduğunu göstermektedir. Ekoyay Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabında ise 175 değerlendirme noktası üzerinden 150 görüş birliği, 25 görüş ayrılığı elde edilmiş ve güvenilirlik oranı %85,7 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, genel bir uzlaşıyla beraber bazı metinlerin yorumlanmasında sınırlı sayıda yorum farklılıkları yaşandığını işaret etmektedir.

Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında 125 değerlendirme noktası üzerinden 110 görüş birliği, 15 görüş ayrılığı sağlanmış ve güvenilirlik oranı %88,0 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, mizah öğelerinin belirgin ve sınıflandırılabilir nitelikte olduğunu, uzmanlar arasındaki güçlü uyumu göstermektedir. Dörtel Yayınları

7. sınıf Türkçe ders kitabında 125 değerlendirme noktası üzerinden 109 görüş birliği, 16 görüş ayrılığı elde edilmiş ve güvenilirlik oranı %87,2 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, kitapta yer alan mizahî metinler konusunda uzman görüşlerinin örtüştüğünü işaret etmektedir.

Hecce Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabında 75 değerlendirme noktası üzerinden 73 görüş birliği ve 2 görüş ayrılığı tespit edilmiştir. Güvenirlik oranı %97,3 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, incelenen tüm kitaplar arasında en yüksek güvenilirlik düzeyidir. MEB Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 75 değerlendirme noktası üzerinden 68 görüş birliği, 7 görüş ayrılığı saptanmış ve güvenilirlik oranı %90,6 olarak belirlenmiştir. Bu bulgu, uzman değerlendirmeleri arasında oldukça yüksek bir tutarlılık bulunduğunu göstermektedir.

TED Yayınları 5. sınıf Türkçe ders kitabında 150 değerlendirme noktası üzerinden 125 görüş birliği, 25 görüş ayrılığı elde edilmiş ve güvenilirlik oranı %83,33 olarak hesaplanmıştır. Bu kitapta yer alan bazı metinlerde mizah türüne dair yorum farklılıklarının ortaya çıktığı düşünülmektedir. TED Yayınları 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının her birinde 150 değerlendirme noktası üzerinden 130 görüş birliği sağlanmış ve her iki kitap için de güvenilirlik oranı %86,67 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, uzmanlar arasındaki uyumun yüksek olduğuna işaret etmektedir. TED Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 100 değerlendirme noktası üzerinden 95 görüş birliği, 5 görüş ayrılığı elde edilmiş ve güvenilirlik oranı %95,0 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, mizahî metinlerin uzmanlar tarafından benzer şekilde yorumlandığını ortaya koymaktadır.

Bütün kitaplara dair oranlara bakıldığında, incelenen 13 kitabın tamamında güvenilirlik oranlarının %80'in üzerinde olması, uzman görüşlerinin tutarlılığını desteklemektedir. Özellikle üst sınıf kitaplarında güvenilirlik oranlarının yükselmesi, mizah öğelerinin sınıf düzeyi arttıkça daha belirgin hâle geldiğini ve metinlerin sınıflandırılmasının kolaylaştığını göstermektedir. Uzman değerlendirmeleri sonucunda, incelenen kitaplarda büyük oranda görüş birliği sağlandığı, görüş ayrılıklarının ise mizahî unsurun niteliği, sınıf düzeyine uygunluk ve mizah-eğitsellik dengesi ölçütlerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Elde edilen güvenilirlik katsayısı, araştırmanın bilimsel açıdan güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

Genel toplam değerlendirilmesinde, araştırmada 66 mizahî metin, 1650 değerlendirme noktası, 1423 görüş birliği ve 227 görüş ayrılığı belirlenmiştir. Tüm

veriler için hesaplanan güvenilirlik oranı %86,24 olmuştur. Miles ve Huberman'a (1994) göre nitel araştırmalarda güvenilirlik oranının %80 ve üzerinde olması, uzmanlar arası uyumun kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve kodlama sürecinin güvenilir olduğunu, elde edilen bulguların bilimsel açıdan tutarlı ve geçerli biçimde yorumlanabileceğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla bu bulgular, araştırmada kullanılan ölçme aracının geçerliliğini ve veri toplama sürecinin güvenilirliğini desteklemekte ayrıca içerik analizi yoluyla ulaşılan sonuçların bilimsel olarak anlamlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Uzman görüşlerine dayalı güvenilirlik analizi sonuçları, bu araştırmada kullanılan veri toplama aracının güvenilir olduğunu, uzman değerlendirmeleri arasında yüksek düzeyde görüş birliği bulunduğunu ve elde edilen bulguların bilimsel açıdan tutarlı olarak yorumlanabileceğini göstermektedir. Bu açıdan araştırma, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin değerlendirilmesine yönelik nitel veri analizine sağlam bir zemin oluşturmuştur.

3.5.2 İçerik Analizi ve Sınıflandırma Ölçütleri

Bu araştırmada Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinlerin yapısal ve işlevsel özelliklerinin belirlenmesi amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Robert ve Bouillaget (1997), içerik analizini metin veya söylemlerdeki temel öğelerin belirlenmesi, gruplandırılması ve anlamlandırılmasına hizmet eden sistemli, yöntemsel ve nesnel bir teknik olarak tanımlamıştır. Belirli bir metin ya da görsel materyal içinde önceden tanımlanmış kategori ve kodların varlığını sistemli bir yaklaşımla çözmek amacıyla uygulanmaktadır.

İçerik analizi, sosyal gerçekliği araştıran nesnel, sistematik, tümdengelim dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü veya yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan metodolojik araç ve teknikler bütünüdür. Planlama aşamasında zayıf olarak görüle bile uygulamada etkili ve ilginç sonuçlar vermektedir. Niceli nitele dönüştürebilmeyi, yazılı metinden hareketle yazılı olmayan mesajlara ulaşabilmeyi sağlayan çok işlevli ve giderek gelişen bir tekniktir (Tavşancıl, E. & Aslan, E., 2001: 21-22).

Araştırmanın içerik analizi sürecinde, uzman görüşleri doğrultusunda mizahî olduğu saptanan metinler, Aydoğmuş (2017) tarafından geliştirilen "*Mizahî Öğeler Değerlendirme Aracı*" esas alınarak sınıflandırılmıştır. Araştırma öncesinde etik ilkeler

çerçevesinde “*Mizahî Ögeler Değerlendirme Aracı*” nın kullanımı için Aydoğmuş’tan e-posta yoluyla gerekli izinler alınmış, kullanılmasında etik bir engel kalmamıştır. Bu araç doğrultusunda metinlerde bulunan mizah ögeleri dil, anlam ve anlatım özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Mizah ögelerinin belirlenmesinde, metin içinde mizahın nasıl üretildiği, hangi anlatım teknikleriyle sunulduğu ve okuyucu üzerindeki etkileri dikkate alınmıştır.

Sınıflandırma sürecinde, mizah ögeleri metnin bağlamı içinde üstlendikleri görevlerle birlikte dikkate alınmıştır. Bu bağlamda benzetme, abartma, tezat, yanlış anlama, kişileştirme, deyim ve atasözü kullanımı gibi mizah ögeleri, metnin genel yapısı ve eğitsel yapısı içinde değerlendirilmiştir. Metinlerde yer alan mizah kuramları Morreal, Susa ve Usta tarafından yapılan başlıklandırmaya uygun olarak üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramları bağlamında sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma aşamasında, mizahın metin içinde hangi kuramsal temele dayandığına, gülmenin nasıl üretildiğine, okuyucuda hangi bilişsel ya da duyuşsal tepkilerin hedeflendiğine dikkat edilmiştir. Böylece mizah ögeleri ile mizah kuramları arasındaki ilişki bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Sonuç olarak içerik analizine dayalı sınıflandırma ölçütleri, mizah içerikli metinlerin yapısal ve kuramsal özelliklerini ortaya koyacak şekilde oluşturulmuştur. Bu yaklaşım, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin çok boyutlu bir şekilde incelenmesine ve elde edilen bulguların bilimsel olarak anlamlandırılmasına imkân tanımıştır.

3.5.3 Verilerin Sayısallaştırılması ve Yorumlanması

İçerik analizi ve sınıflandırma süreci sonunda elde edilen nitel verilerin daha anlaşılır, karşılaştırılabilir ve yorumlanabilir hâle getirilmesi amacıyla veriler sayısallaştırılmıştır. Bu aşamada, mizah ögeleri ve mizah kuramlarına ait bulgular, istatistiksel yöntemler kullanılarak frekans ve yüzde değerleriyle ifade edilmiştir.

Verilerin sayısallaştırılması sürecinde, her bir mizah ögesinin ve mizah kuramının metin içindeki görülme sıklığı belirlenmiş, elde edilen veriler tablolar ve grafikler aracılığıyla düzenlenmiştir. Bu yaklaşım, mizah içerikli metinlerin farklı sınıf düzeyleri ve yayınevleri açısından karşılaştırılmasına imkân sunmuştur. Ayrıca mizah ögelerinin ders kitaplarına dağılımı, yoğunluğu ve çeşitliliği sayısal veriler üzerinden daha net ifade edilmiştir. Sayısallaştırılan veriler, betimleyici ifadelerle sınırlı kalmamış, yorumlanarak analiz edilmiştir. Bu yorumlama sürecinde, belirli mizah ögelerinin ve

kuramlarının bazı sınıf düzeylerinde daha yoğun biçimde kullanılıp kullanılmadığı, yayınevleri arasında dikkat çekici farklılıkların bulunup bulunmadığı ve mizahın nasıl konumlandırıldığı değerlendirilmiştir. Böylece sayısal bulgular, nitel analizle desteklenerek anlamlandırılmıştır. Elde edilen verilerin sistemli sunumu amacıyla hazırlanan tablolar ve grafikler, araştırmanın bulgular bölümünde her sınıf düzeyi ve yayınevi için ayrı başlıklar altında yapılandırılmıştır. Bu düzenleme, okuyucunun verileri daha kolay izlemesine ve karşılaştırmalı olarak değerlendirmesine imkân tanımıştır. Sonuç olarak verilerin sayısallaştırılması ve yorumlanması süreci, içerik analizinden elde edilen bulguların nesnel olarak ortaya konulmasına, mizah öğeleri ve mizah kuramlarının Türkçe ders kitaplarındaki dağılımının bilimsel temelde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu doğrultusunda Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinlerin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma materyalini oluşturan mizahî metinler, mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından sistemli biçimde çözümlenmiş ve betimlenmiştir. Bulgular, sınıf düzeyi ve yayınevine göre tablolar ve grafikler ile sunulmuştur. Bu sayede mizah içerikli metinlerin ders kitaplarındaki dağılımı, yoğunluğu ve kuramsal özellikleri ortaya konulmuştur.

Bu araştırmada alt problemler, alt amaçlar, mizah öğeleri ve mizah kuramları gibi kavramsal boyutlar esas alınarak oluşturulmuştur. Bulguların sunumunda, ders kitaplarının yayınevi ve sınıf düzeyine göre karşılaştırmalı biçimde ele alınabilmesi amacıyla kitap temelli bir başlıklandırma tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, her bir ders kitabının mizah öğeleri ve mizah kuramları açısından bütüncül olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca yayınevleri ve sınıf düzeyleri arasında karşılaştırma yapılmasını mümkün kılmaktadır. Böylece alt problemlerde belirlenen kavramsal çerçeve, bulgular bölümünde her bir ders kitabı için somutlaştırılarak sunulmuştur.

4.1 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-Öğretim Yılı MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde yenilenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 5 metin tespit edilmiştir. Bu mizahî metinler, uzman görüşüne sunulmuştur. Alanında yetkin beş uzmanın görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %82,4 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde yenilenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler tablosu aşağıda bulunmaktadır.

Tablo 3

MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
OYUN DÜNYASI	Oyun Durdu!	-	
	Beştaş ile İki Ceviz	+	16
	Bülbül ile Bezirgân	-	
	Kangurunun Parmak	-	
	Uçlarındaki Dünya		
	Topsuz Basketbol Oyunu	+	42
	Bir İp Bul Oyuna Başla!	-	
	Öğretmenin Sevinci	-	
	Oyuncakların Oyuna Oynadığı	-	
	Olmak		
ATATÜRK'Ü TANIMAK	Ya İstiklal Ya Ölüm	-	
	Oğlu Hüseyin'den Emine		
	Ana'ya Mektuplar	-	
	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	-	
	Atatürk ve Çiftlik	-	
	Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	-	
DUYGULARIMI TANIYORUM	Duygularımız	-	
	Her Yüreğe Nakış Gerek	-	
	Türkiye	-	
	Altı Üstü Bir Yarış	-	
	Dilek Kuşu	-	
GELENEKLERİMİZ	Nasreddin Hoca	-	
	Bugün Bayram	+	50
	Misafir Odası	-	
	Çömlekçilik	-	
	Kırık At	+	44
İLETİŞİM VE SOSYAL İLİŞKİLER	Ev	-	
	Tatlı Günler	-	
	Gülü İncitme Gönül	-	
	Komşumuz Nergis Teyze ve Çiçek Dayanışması	-	
	Herkes Önemli	-	
SAĞLIKLI YAŞIYORUM	Haydi Doğa Yürüyüşüne!	-	
	Ne olacak Bu Yemek Sorunu	+	44
	Benim Zamanım-Okçuluk	-	
	Obezite		
	Atlı Cirit		
Toplam		5	196

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından güncellenen ve 2024 yılında yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabının 6 temadan oluştuğu tespit edilmiştir. Her tema kendi içinde

beş metin barındırmaktadır. Araştırmamız kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinlerden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında toplam 5 metin mizahî öge barındırmaktadır. En çok mizahî öge içeren temanın 94 öge ile “Geleneklerimiz” teması olduğu ve 2 metnin mizahî metin olduğu belirlenmiştir. “Oyun Dünyası” teması 58, “Sağlıklı Yaşıyorum” teması 44 mizahî metin içerirken “Atatürk’ü Tanımak”, “İletişim ve Sosyal İlişkiler” ve “Duygularımı Tanıyorum” temaları mizahî metin içermemektedir. Ders kitabında toplam 196 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş, metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.1.1 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Oyun Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile “Oyun Dünyası” teması, doğrudan tema olarak müfredata dâhil edilmiştir. Bu tema kapsamında çocukların oyun yoluyla değer eğitimi, iş birliği, iletişim ve yaratıcı düşünme gibi çok yönlü gelişim göstereceği düşünülmektedir.

“Oyun Dünyası” temasında yer alan metinler incelendiğinde amacın oyunları tanıtmının ötesinde oyun aracılığıyla çocuklara dilsel, sosyal, kültürel, ahlaki ve zihinsel birçok beceriyi kazandırmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Metinler aracılığıyla geleneksel Türk oyunları tanıtarak kültürel mirasa sahip çıkma bilinci kazandırılarak, millî kimlik ve toplumsal değerlerin aktarılması amaçlanmaktadır. Temada yer alan metinlerde saygı, adalet, nezaket, sabır gibi değerlere de yer verildiği göze çarpmaktadır.

Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin oyun içerikli metinlerle desteklenmesinin derse olan ilgiyi arttıracakı düşünülmektedir. Mizahın eğlenerek öğrenmeye katkısı düşünüldüğünde temada yer alan mizah içerikli metinler aracılığıyla öğrencilerin bütünsel gelişimi desteklenir ve derse olan ilgisi artar.

Temada yer alan mizahî metinler:

- Beştaş ile İki Ceviz
- Topsuz Basketbol Oyunu

4.1.1.1 “Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

İzle-Uygula-Öğren çalışması içinde yer alan metin, mahalle kültürü içinde oynanan geleneksel bir çocuk oyunu etrafında şekillenen neşeli bir anlatıyı konu edinmektedir. Anlatıcı, beştaş turnuvası öncesinde yaşadığı heyecanı ve oyunun ilerleyişini samimi bir dille aktarırken, çocukların oyun sürecindeki coşkusu ve rekabeti mizahî bir atmosfer oluşturmaktadır. Oyunun sonunda kazanma-kaybetme durumunun olgunlukla karşılanması, herkesin birbirini tebrik etmesi ve ödül olarak paylaşılan cevizler, metni mizahî ve gülümsetici bir boyuta taşır. Kahkahalar, küçük aksilikler ve oyun sırasında yaşanan komik anlar aracılığıyla metin, günlük yaşamı doğal akışı içinde sunmaktadır. Böylece metin paylaşma, dayanışma ve centilmenlik gibi değerleri mizahî bir anlatım eşliğinde okura sezdirmektedir.

Metinde yer alan mizah öğeleri aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 4

“Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metninde Yer Alan Mizahî Öğelerin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	6,25
Karikatür	1	6,25
Yansıma	1	6,25
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	1	6,25
Deyim/Atasözü	4	25,00
Tezat	2	12,50
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	2	12,50
Ünlem	0	0,00
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	3	18,75
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	6,25
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	16	%100

Tablo 4 incelendiğinde Beştaş ile İki Ceviz Bileti metninde yer alan mizahî öğelerin en çok deyim ve atasözü ögesinde (%25,00) yer aldığı ve bunların tamamının deyimlerden oluştuğu belirlenmiştir: “*Meyve sularımızı içerken kahkahalara boğulmuştuk.*” (MEB 5a, s. 19).

Metinde mecaz (%18,75), tezat ve abartma (%12,50) ögeleri belirlenmiştir. Bu ögeler, özellikle oyun sürecinde yaşanan heyecan, rekabet ve duygusal yoğunluğun mizahî bir çerçevede sunulmasına katkı sağlamaktadır: “Kahkahalarla boğulmak.”, “Aldım, verdim...”, “Ağzına kadar cevizle dolmak.” (MEB 5a, s. 18-19).

Metin üzerinde yapılan inceleme sonucunda mizah ögelerinden benzetme, karikatür, yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, ikileme/pekiştirme örneklerine eşit oranda (%6,25) rastlanmıştır. Bu durum metinde mizahın tek bir anlatım biçimine indirgenmediğini, ancak sınırlı ölçüde çeşitlendirildiğini göstermiştir.: “Ceviz biletleri”, “Şingirtı”, “Aldım, verdim, ben seni yendim.”, “Ara sıra” (MEB 5a, s. 18-19).

Şekil 3. “Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metni (MEB 5a, s. 19)

Atasözü, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, ünlem, dalga geçme/alay etme, taklit, yöresel söyleyiş, konuşturma/kişileştirme, isimlendirme, gerçek dışılık/hayalî durum ögelerine ait bulgulara rastlanmamıştır.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş ve bulgular aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 5

“Beştaş ile İki Ceviz Bileti” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	16,67
Uyumsuzluk Kuramı	3	50,00
Rahatlama Kuramı	2	33,33
Toplam	6	%100

Mizah kuramları doğrultusunda hazırlanan tablo incelendiğinde mizah kuramlarından üçüne de yer verildiği göze çarpmaktadır. Söz konusu metinde mizah

gerek mizah öğeleri gerekse mizah kuramlarıyla sağlanmış ve öğrencilere sunulmuştur.

Mizahta üstünlük kuramı bir kişinin kendini başkalarından üstün görmesiyle ortaya çıkan mizah anlayışını ifade eder. Başkalarının düşmesi, hata yapması veya başarısızlığı kişide üstünlük hissi doğurur ve bu durum güldürü unsuru olur.

Metinde geçen *“Beştaş oyunumuzda mızıkçılık yapıp oyunu hırslarıyla tatsızlaştıran iki çocuğun komik oyunlarını oynuyorlardı.”* (MEB 5a, s. 19) cümlesi ile tiyatro oyununu izleyen çocuklar, oyundaki mızıkçılarla alay ederken kendilerini onlardan üstün hisseder.

Mizahta uyumsuzluk kuramı, beklenmedik ya da mantıksal olarak uyuşmayan bir durum karşısında ortaya çıkan gülme durumunu ifade etmektedir. Alışılmadık, sürprizli, mantığa aykırı, şaşırtıcı olaylar mizahı ortaya çıkarmaktadır.

Metnin farklı bölümlerinde geçen uyumsuzluk kuramı örnekleri şu şekildedir:

“Bugünkü oyun için biletimiz iki ceviz.” Bir tiyatro oyunu için bilet yerine ceviz verilmesi alışılmıştın dışındadır; bu durum uyumsuzluk yaratmaktadır. “Kese kâğıdı ağzına kadar cevizle dolunca oyun başladı.” (MEB 5a, s. 19) Oyunun cevizle başlatılmasının, alışılmadık bir tiyatro deneyimi sunduğu ve çocukları eğlendirdiği belirlenmiştir. *“Toplanan ceviz biletlerimizi kırıp hep birlikte afiyetle yedik.”* (MEB 5a, s. 19) Biletlerin yenmesi, uyumsuzluk yaratmıştır.

Mizah kuramlarından bir diğeri olan rahatlama kuramına göre, bastırılmış duyguların ya da gerilimin boşalmasıyla mizah ortaya çıkmaktadır. Gergin bir durumun sona ermesi veya sosyal bir baskının ortadan kalkması rahatlama sağlamak ve oluşan rahatlama ile mizah ortaya çıkmaktadır.

Metinde bulunan rahatlama kuramı örnekleri şu şekildedir: *“Meyve sularımızı içerken kahkahalara boğulmuştuk.”* (MEB 5a, s. 19). Oyun sonrası dinlenme ve kahkaha rahatlama kuramını desteklemektedir. *“Toplanan ‘ceviz biletlerimizi’ kırıp hep birlikte afiyetle yedik.”* (MEB 5a, s. 19) Cümlesinde birlikte yapılan keyifli an, rahatlamayı sağlamış, uyumsuzluk ve rahatlama kuramı metinde mizahı sağlamıştır.

4.1.1.2 “Topsuz Basketbol Oyunu” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Oyun Dünyası” teması içinde yer alan metin fantastik-mizahî hikâye türüne örnek teşkil etmektedir. Metnin kahramanlarından Moni, karşılaştığı sorunlara çözüm üretmeyi seven yaratıcı bir çocuktur. Bir gün kasabada basketbol oynarken top patlayınca çocuklar oyunu bırakmak ister. Ancak Moni, hayal gücünü kullanarak “topsuз basketbol” oynamayı önerir. Çantalarından hayalî bir top çıkararak oyunu

sürdürürler. Oyun sırasında Mete, hayalî topa bastığını iddia ederek yere düşer ve canı yanmış gibi yapar. Diğer çocuklar da bu oyuna dâhil olarak sağlık ekibi rolüne girer. Moni siren sesi çıkarır, tedavi oyunu oynanır. Ardından Mete hayalînde Satürn'e gidip tedavi olduğunu söyler. Böylece oyun, hayal gücüyle sınırları aşarak eğlenceli bir serüvene dönüşür.

Metinde yer alan mizah öğeleri aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 6

“Topsuz Basketbol Oyunu” Metninde Yer Alan Mizahî Öğelerin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	2,38
Karikatür	1	2,38
Yansıma	1	2,38
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	6	14,29
Tezat	1	2,38
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	4,76
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	11,90
Ünlem	7	16,67
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	11,90
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,38
Konuşturma/Kişileştirme	1	2,38
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	11	26,19
Toplam	42	%100

Oyun Dünyası temasının ana metinlerinden birini oluşturan “Topsuz Basketbol Oyunu” metni fantastik öğeler içeren mizah içerikli bir hikâyedir. Toplam 42 mizah unsuru içeren metinde, en çok unsur gerçek dışılık/hayalî durum (%26,19) ögesinde görülmektedir. Bunu ünlem, deyim, abartma, mecaz, monolog, benzetme, karikatür, yansıma, tezat, pekiştirme, kişileştirme takip etmektedir. Tekerleme/uyaklı söz, atasözü, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme/alay etme, kinaye, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme öğelerine ait örnekler bulunmamaktadır.

Gerçek dışılık/hayalî durum (%26,19) ögesinin yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu durum metnin konusundan kaynaklanmaktadır. *“Mete Satürn Devlet Hastanesi’nde tedavi olmayı seçti. Satürn gezegeninde tıp çok gelişmiş olacak ki hemencecik iyileşiverdi.”* (MEB 5a, s. 28).

Ünlem ögesi yüksek orana (%16,67) sahiptir; bu durum metinde yer alan kahramanların tepkisel konuşmalarından kaynaklanmaktadır: “Çantamadan top çıktı!”, “İnanılmaaaaaaz!” (MEB 5a, s. 27).

Metinde yüksek oranda yer alan bir diğer öge deyim/atasözleri (%14,29), mecaz/kinaye (%11,90) ve abartmadır (%11,90). Deyimler, karakterlerin halk ağzını, günlük dili ve yerel mizahı yansıtmada temel unsurlardan biri olmuştur. Deyimlerin mecazlı söyleyişleri de mecaz/kinaye ögesinin yüksek oranda bulunmasını sağlamıştır: “Şüpheye düştü.” “Methe de eğlencenin tadını doyasıya çıkarıyordu.” (MEB 5a, s. 27-28).

Monolog (%4,76), benzetme, karikatür, yansıma, tezat, konuşurma ikileme/pekiştirme (%2,38) düşük oranda olmakla birlikte mizahî öge konusunda metne çeşitlilik katmaktadır.

Şekil 4. “Topsuz Basketbol Oyunu” Metni (MEB 5a, s. 26)

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş ve bulgular aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 7

Topsuz Basketbol Oyunu Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	22,22
Uyumsuzluk Kuramı	4	44,44
Rahatlama Kuramı	3	33,33
Toplam	9	%100

“Topsuz Basketbol Oyunu” isimli metinde üstünlük (2), uyumsuzluk (4) ve rahatlama (3) kuramlarının yer aldığı belirlenmiştir. Üstünlük kuramına göre, mizah yalnızca “düşene gülmek” değildir. Daha akıllı, daha kültürlü, daha başarılı ya da daha uyumlu hissedilen her durumda gelişebilir. Metnin bölümlerinden yola çıkarak “Moni, oyunlarda karşılaştığı problemleri çok seviyordu. Ona göre oyunda bir sorun varsa bir

öğrenme fırsatı da vardı.” (MEB 5a, s. 26). Cümlesinde Moni'nin sorunlara çözüm bulma konusundaki üstünüğü ile *“Mete, yerde o kadar inandırıcı bir şekilde kıvranıyordu ki görenler gerçekten de topa basıp düştüğünü zannedebilirdi.”* (MEB 5a, s. 27). Mete'nin rol yapmadaki üstün başarısı bu kuramın örnekleridir.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, bir durumun beklenmedik, çelişkili ya da alışılmadık bir şekilde gelişmesiyle ortaya çıkmaktadır. *“Moni, ‘Topsuz basketbol maçı yapabiliriz’ dedi. Basketbol oynamak için bir topa ihtiyacımız yok.”* (MEB 5a, s. 27)

Metinde yer alan basketbol oyununun top olmadan oynanması mantık dışıdır ve gülmeyi sağlar. *“Elbette ortada bir buz, sargı bezi, sedye, ambulans falan yoktu. Siren sesini de Moni çıkarmıştı. Bu bir oyundu.”* (MEB 5a, s. 28). Gerçek olmayan olayların oyun içinde gerçekmiş gibi yaşanması da uyumsuzluk yaratmaktadır.

Metinde geçen gerçek dışı, alışılmadık durumlar ile mizahta uyumsuzluk kuramına yer verildiği görülmektedir: *“Hayalimizde istediğimiz her şeye sahip olabiliriz. Bir rokete binip uzaya gidebiliriz. Bir gemiye atlayıp dev dalgaları aşabiliriz.”*, *“Mete, Satürn Devlet Hastanesinde tedavi olmayı seçti.”*, *“Sarı bir köpek balığı onun doktoru olabilirdi.”* (MEB 5a, s. 28).

Rahatlama kuramı, gerilim ve stresin mizah yoluyla hafifletilmesi olarak tanımlanabileceği gibi gerilim, stres veya baskı altında biriken duyguların boşalması sonucu ortaya çıkan gülme olarak da tanımlanabilir. Metinde topun patlaması sonucu ortaya çıkan gerilim, topsuz da oyun oynanabileceği fikri ile yerini rahatlamaya bırakmıştır: *“Maçın en heyecanlı anında top patladı diye maçı bitiremezlerdi.”*, *“Oyun oynamanın en keyifli yanı da sanki gerçekten varmış gibi yapmaktan geçiyordu.”*, *“Mete, saha kenarında keyifle gülümsüyordu. Oyun oynarken özgürdü çünkü. Bu çokook eğlenceliydi. Mete de eğlencenin tadını doyasıya çıkarıyordu.”* (MEB 5a, s. 28). Oyunla gelen rahatlama ve özgürlük hissi çocuklarda gülme eylemini ortaya çıkarmaktadır.

4.1.2 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Geleneklerimiz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda zorunlu temalar içinde yer alan “Millî Kültürümüz” teması, 2024 Maarif Modeli kapsamında öğretim programına dâhil edilen “Geleneklerimiz” temasına yerini bırakmıştır. “Geleneklerimiz” teması içinde yer alan metinler incelendiğinde öğrencilere, kültürel zenginliklerimiz, toplumsal değerler, örf ve âdetler, bayramlar, misafirperverlik, yardımlaşma, büyük-küçük ilişkileri gibi konuların ele alındığı tespit edilmiştir.

“Geleneklerimiz” teması içinde bayram gelenekleri, misafir ağırlama adabı, geleneksel el sanatları, geleneksel oyunlar ve oyuncaklar, yardımlaşma ve paylaşma, büyükleri ziyaret etme, el öpme, saygı gösterme, toplumun ortak mirasını oluşturan sözlü kültür unsurlarını tanıyarak yaşatma bilinci kazanma, kültürel değerlere sahip çıkma bilinciyle hareket eden bireyler yetiştirme konularının ele alındığı belirlenmiştir.

Türkçe ders kitabındaki “Geleneklerimiz” teması, mizah yoluyla değer eğitimi ve duygusal zekâ gelişimini hedeflemektedir. Mizahın bu temada öğretim aracı ve kültür teşviyıcısı olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

“Geleneklerimiz” teması içinde yer alan mizahî metinler:

- Bugün Bayram
- Kırık At

4.1.2.1. “Bugün Bayram” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

TRT Çocuk’ ta yayınlanan “Rafa’dan Tayfa” isimli çizgi filmin “Bugün Bayram” isimli bölümünden oluşan dinleme metni, çocukların bayram sabahı giydikleri kıyafetler üzerinden gelişen olayları anlatmaktadır. Mert, Hayri, Akın ve Kâmil, kendilerine hediye edilen fakat uygun olmayan bayramlıkları giyince önce hayal kırıklığı yaşarlar. Bayramlıklarının büyük ya da küçük gelmesine rağmen birbirlerini üzmez; özellikle Basri Amca’nın aldığı bu kıyafetleri beğenmediklerini düşünmemesi için ondan kaçarlar. Bu kaçış sırasında mahalledekilerle bayramlaşırlar. Saadettin Usta, nine ve diğer komşularla yaptıkları konuşmalar, bayram geleneklerinin devam ettiğini göstermektedir. Olayların sonunda çocuklar Basri Amca ile karşılaşır. Basri Amca onları hoşgörülle karşılar ve çocuklara “Bayramlarda asıl önemli olan giysiler değil, sevdiğimizle bir araya gelmektir.” der. Bunun üzerine çocuklar, bayramlık kıyafetlerini ihtiyacı olanlara hediye etmeye karar verir. Metinde dayanışma, paylaşma, büyüklere saygı ve bayram geleneklerinin yaşatılması gibi geleneklerimize değinilerek, mizahın eğitici gücünden yararlanılmıştır. Metinde yer alan mizah öğeleri şunlardır:

Tablo 8

“Bugün Bayram” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	4,00
Karikatür	1	2,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	11	22,00
Tezat	1	2,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	2,00
Abartma	6	12,00
Ünlem	9	18,00
Dalga Geçme/Alay Etme	2	4,00
Mecaz/Kinaye	8	16,00
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	9	18,00
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	50	%100

“Bugün Bayram” Metninde en sık rastlanan öge deyim /atasözü (%22) ögesidir. Metindeki mizahın temelini, kalıplaşmış sözcükler oluşturmaktadır: “*Ayağına sağlık*”, “*Âdet yerini bulsun*”, “*el öpenleriniz çok olsun*” (MEB 5b, s. 22).

Metinde yer alan ünlem ve ikileme/pekiştirme (%18) ögeleri aynı orana sahip olmakla birlikte metne coşku ve ritim katmaktadır: “*Ah!*”, “*Vay!*”, “*Ne güzel!*” “*Pırıl pırıl yaptım.*”, “*Koşuştura koşuştura.*” (MEB 5b, s. 22).

Mecaz /Kinaye (%16) ögesi ile metinde sıkça kullanılmış olup, dil oyunları ile mizahî anlatım desteklenmiştir: “*Gönlün bayram etsin*”, “*Bayram şekerlemesi*”, “*Dört gözle beklemek*” (MEB 5b, s. 22).

Metinde abartma (%10), benzetme (%4), dalga geçme /alay atme (%4), karikatür (%2), tezat (%2), monolog (%2) ögeleri az sayıda olmakla birlikte metnin mizah ögesi çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: “*Ev sanki çiçek bahçesi olmuştu*”, “*Yıkanınca çeken kıyafet gibi küçülmem gerek.*”, “*Yeni-eski*”, “*Ah Basri ah! Unutacak başka şey kalmadı değil mi? Çocuklar gelince kesme şeker mi vereceksin?*” (MEB 5b, s. 22).

Şekil 5. Bugün Bayram Metni (MEB 5b, s.22)

“Bugün Bayram” metninde yansıma, tekerleme, fıkra, yanlış telaffuz, taklit, yöresel söyleyiş, konuşurma/kişileştirme, isimlendirme, gerçek dışılık/hayali durum öğelerine rastlanmamıştır. Bu öğelerin bulunmaması, metnin masalsı ya da fantastik hikâye tarzında değil; gerçekçi ve gündelik yaşam üzerine kurulu bir mizahî metin olduğunu göstermektedir. Mizah, olay örgüsünden ve karakterlerin özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş ve bulgular aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 9

“Bugün Bayram” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, başkalarının hata, eksiklik veya zayıflıklarını görüp onlardan üstün hissetme duygusuyla ortaya çıkar. Metinde, çocukların kıyafetler ve bedenleri hakkında yorum yaparken birbirlerine dış görünüş yönünden takılmaları üstünlük kuramına örnektir: “*Benden iki tane girer buna!*”, “*Senin pantolona girmek için yarı yarıya küçülmem gerek.*” (MEB 5b, s. 22).

Uyumsuzluk kuramı beklenen ile gerçek arasında çelişki, absürd, saçma ya da ters durum olarak ifade edilebilmektedir. Bayram şekerlemesi ifadesinin “şeker yemek” yerine “şekerleme yapmak” olarak yanlış anlaşılması uyumsuzluk mizahına örnektir:

“Saadettin Usta: “Ne şekerlemesi oğlum?”

Hayri: “Bayram şekerlemesi ustacığım.” (MEB 5b, s. 22).

Rahatlama kuramı gerginliğin atılması, korku veya stresin çözülmesi sonucu ortaya çıkan tebessüm olarak tanımlanabilmektedir. Çocukların giydikleri kıyafetlerden dolayı Basri Amca’dan kaçarken yaşadığı gerilim metnin sonunda çözülür. “Eyvah geliyor!”, “Bayramda sizi görmek bayramlık giymekten daha güzel.” (MEB 5, s. 22).

4.1.2.2 “Kırık At” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Geleneklerimiz teması içerisinde okuma keyfi adı altında serbest okuma metni olarak yer alan “Kırık At” metni şiir türünün özelliklerini taşımaktadır.

Mizah, edebi metinlerle okuyucuya eğlenceli ve düşündürücü bir deneyim sunmaktadır. Bu doğrultuda “Kırık At” metni incelendiğinde, günlük yaşamın içinden alınmış, samimi ve yöresel anlatımıyla okuyucuyu güldürürken yaşamın küçük zorluklarına dikkat çeker. İnceleme sonucunda metindeki dil ve anlatım öğelerinin, mizahın temel kuramları olan üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramlarıyla etkileşim içinde olduğu tespit edilmiştir.

“Kırık At” şiirinde çocuğun dedesi tarafından hediye edilen oyuncak ve bu oyuncuğun başından geçenler şiirsel bir dille anlatılmaktadır. Şiirde bulunan mizah öğeleri aşağıda yer almaktadır:

Tablo 10

“Kırık At” Şiirinde Yer Alan Mizahî Öğelerin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	0	0,00
Yansıma	1	2,27
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	22	50,00
Deyim/Atasözü	4	9,09
Tezat	2	4,55
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	6	13,64
Ünlem	0	0,00
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	4	9,09
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	9,09
Konuşturma/Kişileştirme	1	2,27

İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	44	%100

“Kırık At” şiirinde yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, konuşurma/kişileştirme, deyim, tezat, abartma, mecaz/kinaye, ikileme/pekiştirme, ünlem mizah öğeleri yer almaktadır. Mizah ögesi bakımından yapılan inceleme sonucu benzetme, karikatür, fıkra, monolog, atasözü, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme, gerçek dışılık/hayalî durum öğelerine rastlanmamıştır.

Şiirde en sık rastlanan öge tekerleme/uyaklı söz (%50) ögesidir; bur durum şiirin yapısından kaynaklanmaktadır:

“*Biniyorum itiyorum,*

Tıkır mıkır gidiyorum.” (MEB 5b, s. 57).

Şiirde yer alan abartma ögesi (%18), deyim/atasözü (%9,09), mecaz/kinaye (%9,09), ikileme (%9,09), öğeleri aynı orana sahip olmakla birlikte metne dil oyunları aracılığıyla mizahî hava katmıştır: “*Kocaman siyah bir ocak, siyah kocaman bir körük.*”, “*Evde laflafla uzandı*”, “*Tıkır mıkır gidiyorum.*” (MEB 5b, s. 57-58).

Tezat (%4,55), yansıma (%2,27), konuşurma/kişileştirme (%2,27) oranlarıyla metinde yer almaktadır: “*Kimi sağlam, kimi çürük.*”, “*Tıkır mıkır*”, “*Dün benim at hastalandı.*” (MEB 5b, s. 57-58).

Şiir, mizah kuramları açısından incelenmiş ve bulgular aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 11

“*Kırık At*” Şiirinde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	00,00
Uyumsuzluk Kuramı	1	50,00
Rahatlama Kuramı	1	50,00
Toplam	2	%100

Uyumsuzluk kuramı beklenen ile gerçek arasında çelişki, absürd, saçma ya da ters durum olarak ifade edilebilmektedir. Şiirde çocuğun oyuncuğuna anlam verememesi ve “*Dün benim at hastalandı. At mı, araba mı? Neyse!*” (MEB 5b, s. 57) cümlesi aslında bir uyumsuzluk örneği olabilir; çünkü “at” ve “araba” farklı şeylerdir ama burada “hem at o hem araba” deniyor, yani çocuk atını hem arabaya benzetmekte, bu beklenenle gerçek arasındaki fark mizahî bir unsur yaratmaktadır.

Rahatlama kuramı gerginliğin atılması, korku veya stresin çözülmesi sonucu ortaya çıkan tebessüm olarak tanımlanabilmektedir. “Kırık at” şiirinde atın hastalanması (kırılması) ile ortaya çıkan sorun sonucu, ustaların emek harcayarak sorunu çözmesi, sonunda atın iyileşmesi rahatlama hissi yaratır: “*Ve benim at öncekinden sağlam oldu gerçekten.*” (MEB 5b, s. 58).

4.1.3 MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlıklı Yaşıyorum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Sağlıklı Yaşıyorum” teması 2024 Maarif Modeli ile Türkçe Dersi Öğretim Programı 5. sınıf teması içerisine alınmıştır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Sağlık ve Spor olarak işlenen temanın kapsamı genişletilmiş ve 2024 programına farklı ad ile alınmıştır.

Tema içinde yer alan metinler incelendiğinde kişisel ve çevresel hijyen, doğru beslenme, düzenli uyku ve çevre temizliği gibi konuların bilgilendirici metinlerle işlendiği belirlenmiştir. Ayrıca tema içinde çocukların düşünme, değerlendirme, üretme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmakta ve metin-etkinlik aracılığıyla temanın önemi kavratılmaktadır.

“Sağlıklı Yaşıyorum” teması içinde yer alan metinler: Haydi Doğa Yürüyüşüne, Ne Olacak Bu Yemek Sorunu, Benim Zamanım-Okçuluk, Obezite, Atlı Cirit metinleridir. Metinler bilgilendirici ve hikâye edicidir.

Tema içinde yer alan mizah içerikli metnin “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” metni olduğu tespit edilmiştir.

4.1.3.1 “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Sağlıklı Yaşıyorum” teması içinde yer alan metin, çocukların sağlıklı beslenme konusundaki çatışmalarını ve ebeveynlerin sabrını, samimi, esprili ve eğlenceli bir dille anlatmaktadır. Hikâyenin kahramanı Tolga’nın düşünceleri ve ifadeleri günlük hayatta sık karşılaşılan mizahî durumları yansıtır niteliktedir ve okuyucuda empatiyle birlikte tebessüm uyandırmaktadır.

Metinde Tolga’nın annesinin “iskelet oldun” söylemi abartma ve aynı zamanda alaycı bir ifadedir. Metinde yer alan deyimler, absürt durumlar, yemeklerin gizli bir komplonun parçasıymış gibi davranması mizahî bir uyumsuzluk yaratmaktadır. Okuldaki “Sağlıklı, sevmediği yiyecekler yararlı, sevilenler zararlı” tartışması, bu

durum karşısında çocukların şaşkınlığı ve kargaşası, günlük yaşamdaki terslikleri yansıtmaktadır.

Metinde yer alan mizah öğeleri şunlardır:

Tablo 12

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı:

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	9,09
Karikatür	2	4,45
Yansıma	1	2,27
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	18,18
Tezat	4	9,09
Fıkra	0	0,00
Monolog	3	6,82
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	4	9,09
Ünlem	5	11,36
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	12	27,27
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,27
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	44	%100

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” metni mizah öğeleri tablosuna göre metin, en çok mecaz ve kinaye (%27,27) öğeleriyle zenginleştirilmiştir. Yazarın söylemek istediklerini dolaylı biçimde aktarması metne esprili ve düşündürücü bir hava katmıştır: “*Off ya, nereden çıkmış bu yemek?*” (MEB 5b, s. 128)

Deyim ve atasözleri (%18,18) ikinci unsur olarak belirlenmiştir fakat bunların tamamını deyim oluşturmaktadır. Deyimler, halk dilinden gelen kalıplaşmış söylemlerdir; metin incelendiğinde anlatımı kuvvetlendirirken, mizahî durumların da ortaya çıktığı görülmektedir: “*Tabii beni dinleyen bazı arkadaşlarım hemen destek verdi.*” (MEB 5b, s. 129)

Metinde %11,36 orana sahip olan ünlemler, karakterlerin duygularını abartılı biçimde yansıtarak mizahî etki oluşturur. Özellikle çocuğun “*Of, Allah’ım of*” (MEB 5b, s. 129) gibi ifadeleri bu türdendir.

Benzetme, tezat ve abartma öğeleri metindeki çocuk bakış açısının gerçeklerle uyuşmayan ama eğlenceli ve dikkat çekici yönünü açığa çıkarmaktadır. Çocuğun kendisini “*neredeyse iskelet gibi*” hissetmesi abartmadır ve de mizahın bir ürünüdür:

“Benzini biten arabanın yolda kalması gibi çalışmasını durdurur.”, “İyi de benim sevdiğim yemeklerden yokmuş ki bugün, yoğurt çorbası varmış.” “Makarnadan hiç bıkmam, her gün yerim valla...” (MEB 5b, s. 128-129).

Monolog (%6,82) ve karikatür (%4,45) metinde çocuğun kendi iç sesiyle konuşmalarında görülmekle birlikte karakterin, komik ya da abartılı biçimde kendini ifade etmesiyle okuyucuyu güldürür: “Keşke bir makarna olsaydı, dedim içimden.” (MEB 5b, s.128).

Şekil 6. “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metni (MEB 5b, s.130)

Yansıma sözcükler ve ikilemeler (%2,27) sınırlı kullanılsa da anlatıma ritim ve canlılık katar. Buna karşılık fıkra, tekerleme, atasözü, yanlış telaffuz, yanlış anlama, isimlendirme, hayalî durum taklit, konuşurma, kişileştirme mizah öğelerine metinde hiç yer verilmemiştir.

Sonuç olarak metinde, mizah en çok mecaz, deyim, abartma ve ünlem gibi anlatım biçimleriyle oluşmakta; çocuğun yemek seçmesi üzerinden gelişen karşılaşılması mümkün günlük olay mizahî bakış açısıyla, eğlenceli bir şekilde işlenmiştir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 13

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	42,86
Uyumsuzluk Kuramı	3	42,86
Rahatlama Kuramı	1	14,29
Toplam	7	%100

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” adlı metin, mizah kuramları açısından incelendiğinde uyumsuzluk, rahatlama ve üstünlük kuramlarına dair örnekler belirlenmiştir. Metinde en çok öne çıkan unsur uyumsuzluk ve üstünlük kuramıdır.

Üstünlük kuramına göre mizah, başkalarının hata, eksiklik veya zayıflıklarını görüp onlardan üstün hissetme duygusuyla ortaya çıkar. Metinde geçen “*Çok zayıfsın, neredeyse iskeletin görünüyor*” (MEB 5b, s. 128) ifadesi ile Tolga’nın durumunu abartılı şekilde dile getirilmiştir. Bu durum, anne için bir üstünlük durumu oluşturmaktadır.

Hikâye’nin kahramanı Tolga’nın kendisini annesine karşı “*yemezsen büyüyemezsin*” (MEB 5b, s. 128) sözleriyle küçümsenmiş hissetmesi ve içinde hissettiği yetersizlik ve annesinin üstünlüğüne dair algıyı yansıtmaktadır.

Okulda arkadaşlarının Tolga’yı desteklemesi ile arkadaşları Tolga’ya üstünlük duygusu vermeye çalışmıştır, Tolga’nın yaşadığı durum metinde üstünlük kuramını yaratmıştır: “*...arkadaşlarım bana destek verdi. Sınıfta bir kargaşadır başladı.*” (MEB 5b, s. 129).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenen ve gerçekleşen arasında çelişki veya uyumsuzluk sonucunda ortaya çıkmaktadır. Mantıksızlık, çelişkili ve şaşırtıcı durumlar mizahı doğurmaktadır. Çocuğun, sağlıklı olduğu için sevmediği yemeklerle; zararlı olduğu için çok sevdiği yemekler arasında kurduğu çelişkili ilişki, beklentilerin dışında gelişen mizahî bir çatışma yaratmaktadır. Bu çatışmalar gerek annesiyle gerekse öğretmeniyle yaşadığı karşılıklı diyaloglarda sıkça görülmektedir. “*Yemekten kaçarken yemeklerin içine düştüm*” (MEB 5b, s. 130) ifadesi, uyumsuzluk kuramının tipik bir örneğidir. Tolga’nın “*Of ya, nereden çıkmış bu yemek?*” (MEB 5b, s. 128) diye içinden geçirmesi yemeklere yönelik beklenmedik, mantıksız bir tepkidir. Yemeğin bir komplonun ürünüymüş gibi düşünülmesi uyumsuzluk yaratmıştır.

Sağlıklı besinlerin sevmediği, sevdiği yiyeceklerin ise zararlı olması, Tolga’nın bu çelişkili durumu anlamakta zorlanması, uyumsuzluk örneğidir: “*Bakıyorum sevdiğim ne varsa ya zararlı yiyecekler kısmında ya da az tüketmemiz gereken yiyecekler arasında.*”

Sevmediğim ne varsa sağlıklı yiyecekler arasında. Of, Allah’ım of!” (MEB 5b, s. 129).

Rahatlama kuramına göre mizah, insanlarda biriken gerginlik, korku ya da sıkıntının giderilmesi sonucu ortaya çıkan gülme olarak tanımlanabilmektedir. Tolga’nın yemeklerle ilgili araştırma yapması ve sonunda annesinin haklı olduğunu anlaması ile yaşanan gerilim mizah yoluyla çözülmüştür: “*Sonuçta, sevmediğim yiyecekleri tattığım ve artık hiçbir yemeğe ön yargılı davranmadığım için çok mutlu.*” (MEB 5b, s. 130).

Sonuç olarak metinde, çocuğun yemekle olan çatışmalı ilişkisi, üç temel mizah kuramı çerçevesinde işlenmiştir. Metnin öğrenciyi güldürürken düşündürülen nitelikte olduğu söylenebilir.

4.2. 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2025-2026 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “MEB Yayınları 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Alanında yetkin beş uzmanın görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %87,0 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde yenilenen 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 3 metin belirlenmiştir.

Tablo 14

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
DİLİMİZİN ZENGİNLİĞİ	Bir Kelime Seyyahi	-	
	Annem Yeryüzüydü Babam	-	
	Gökyüzü	-	
	Türküz Türkçe Konuşuruz	-	
	Türk Dil Kurumu Sunar	-	
	Türkçe ile Büyüme	-	
BAĞIMSIZLIK YOLU	Cepheye Koşan At	-	
	Vatan	-	
	Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı	+	45
	Büyük Taarruz	-	
	Yurdum	-	
FARKLI DÜNYALAR	Çocuk Bayramı Ülkesi	-	
	Mısır-İspanya-Norveç	-	
	Çocuklar Neredeyse	-	
	Okullar Orada	-	
	Ay Avcısı Eskimolar	+	30
	Gelin “Türk Dünyasını” Keşfedelim	-	
İLETİŞİM VE SOSYAL İLİŞKİLER	Yeni Mahalleye Alışma	-	
	Kılavuzu	-	
	Ekrana Bakma Bana Bak	+	46
	Zeynir ile Peytin	-	

	Gündelik Hayatın Bilimi Bilgisayar	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Dünya ve Zaman Sesli asistan Bilimin İçinde Doğa Bu Festival Bir Başka Geleceğin Mesleği Dijital Oyun Tasarımcılığı	- - - - -	
LİDER RUHLAR	Avrupa Şampiyonu Dünya İkincisi Gönüllerin Birincisi Sümeyye Boyacı Dedemin Kırmızı Mızıkası Tarihimizin Gizli Kahramanları (Jale İnan) Türk Denizcileri-Piri Reis Nasreddin Hoca	- - - - - - -	
Toplam		3	121

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından güncellenen ve 2025 yılında yayımlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabının 6 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırmamız kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam 3 metin mizahî öge barındırmaktadır. En çok mizahî öge içeren temanın 46 öge ile “Bağımsızlık Yolu” ve “İletişim ve Sosyal İlişkiler” teması olduğu ve her temada 1 metnin mizahî metin olduğu belirlenmiştir. “Bağımsızlık Yolu” teması 1 mizahî metin içerirken “Atatürk’ü Tanımak” ve “Duygularımı Tanıyorum” temaları mizahî metin içermemektedir. Ders kitabı içinde toplam 121 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolştırılmıştır.

4.2.1 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bağımsızlık Yolu” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bağımsızlık Yolu” teması 2024 Maarif Modeli ile Türkçe Dersi Öğretim Programı 6. sınıf teması içerisine alınmıştır. Tema içinde yer alan metinler incelendiğinde vatan, İstiklâl Marşı, Türk bayrağı, kurtuluş mücadelemiz gibi konuların bilgilendirici metinlerle işlendiği belirlenmiştir. Ayrıca tema içinde çocukların düşünme, değerlendirme, üretme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmakta ve metin-etkinlik aracılığıyla temanın önemi kavratılmaktadır.

Bağımsızlık Yolu teması içinde yer alan metinler: Cepheye Koşan At, Vatan, Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı, Büyük Taarruz, Yurdum metinleridir. Metinler bilgilendirici, şiir ve hikâye edici metinlerdir.

Tema içinde yer alan mizah içerikli metnin “*Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı*” metni olduğu tespit edilmiştir.

4.2.1.1 “Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bağımsızlık Yolu” teması içinde yer alan dinleme-izleme metni, “Rafadan Tayfa: İstiklâl Marşı” adlı özel bölümden alınmıştır. Mahallenin eğlenceli çocukları öğretmenlerinin verdiği ödev doğrultusunda İstiklâl Marşı’nın anlamını ve yazılış sürecini araştırmaya koyulurlar. Bu araştırma sürecinde Mehmet Âkif Ersoy’un yaşamına, marşın kabul edilişine kadar geçen dönemdeki millî mücadele koşullarına ait bilgi edinirler. İstiklâl Marşı’nın bir milletin direniş, inanç ve birlik sembolü olduğunu kavrarlar. Dinleme-izleme metni, tarihî bilinci destekleyen bu yönünün yanında, Rafadan Tayfa serisine özgü karakter tiplerini üzerinden mizah unsurlarını da barındırır. Hayri’nin abartılı heyecanı, Kamil’in yanlış anlamaları ve arkadaşlarının düzeltmeleriyle mizahî denge sağlanır. Ancak bu mizah, tarihî ya da kutsal değerlere saygılı, öğretici ve değer aktarımına dayalı bir şekilde sunulmuştur. Böylece metin, çocuklara tarihî bilinç kazandırmakta ve millî değerlerin anlamını eğlenceli bir dille aktarmaktadır.

Tablo 15

“*Rafadan Tayfa-İstiklâl Marşı*” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı:

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	8,89
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	1	2,22
Deyim/Atasözü	6	13,33
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	4,44
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	6	13,33
Abartma	2	4,44
Ünlem	5	11,11
Dalga Geçme/Alay Etme	2	4,44
Mecaz/Kinaye	6	13,33
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,22
Konuşturma/Kişileştirme	4	8,89

İsimlendirme	2	4,44
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	4	8,89
Toplam	45	%100

“Rafadan Tayfa: İstiklâl Marşı” adlı metinde en çok oranda yer alan mizah öğeleri deyim/atasözü (%13,33), yanlış anlama (%13,33) ve mecaz/kinaye (%13,33) olarak belirlenmiştir. Bu durum, metinde dilsel mizahın öne çıktığını ve karakterler aracılığıyla günlük konuşma dilinden kaynaklanan doğal bir mizah oluşturulduğunu göstermektedir: “*Yok, benim de karnım acıktı, o gurur duyar. Akın, bak yazık bu mideye, hadi gidelim.*”, “*Bayrak nasıl yüzecek anlayamadım.*” (MEB 6a, s. 90).

Ünlem (%11,11), benzetme (%8,89), konuşurma/kişileştirme (%8,89), gerçek dışılık/hayalî durum (%8,89) öğeleri, Rafadan Tayfa filminin izleyicilere hitap eden canlandırma ve hayal gücünü merkeze almasından kaynaklanmaktadır: “*Aaa ne güzel güvercin taklidi yaptın!*”, “*Hilali kaşa benzetmiş olabilir. Dalgalanmayı bırakınca, yani böyle aşağı sarkınca sanki kaşlarını çatmış gibi oluyor.*”, “*Ama bayrak nasıl yüzecek anlayamadım. Ne yüzmesi Kâmil? Yüzen al sancak diyor ya. Dalgalanma anlamında diyor onu.*” (MEB 6a, s. 90).

Metinde karikatür, yansıma, fıkra, taklit ve yöresel söyleyiş gibi öğelerin hiç kullanılmaması, metnin mizahında görsel ya da taklit unsurunun kullanılmadığını göstermektedir.

Yukarıdaki tablo, “Rafadan Tayfa” serisinin “İstiklâl Marşı” bölümünde mizahın tarihî bir konuyu saygı sınırları içinde, eğitici ve değer odaklı bir şekilde anlattığını göstermektedir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 16

“Rafadan Tayfa: İstiklâl Marşı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	0,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	66,67
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

“Rafadan Tayfa: İstiklâl Marşı” adlı metin, mizah kuramları açısından incelendiğinde uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarına dair örnekler belirlenmiştir. Metinde en çok öne çıkan unsur uyumsuzluk kuramıdır.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Metinde “*Al sancak, sancak al diyor.*” (MEB 6a, s. 90). Kamil’in “al” sözcüğünü fiil sanarak yanlış anlaması uyumsuzluk kuramına örnektir. Ayrıca “*Sancak mı al diyor? O ne demek?*” ve “*Çehre sayı olan yüz mü?*” (MEB 6a, s. 90) gibi bölümlerde karakterlerin kelimelere yanlış anlam yüklemesi, beklenmedik anlamlar yoluyla mizah yaratmaktadır. Metinde elektriklerin kesilmesi, el fenerinin “*ateş böceği kadar bile ışık vermemesi*” (MEB 6a, s. 90) gibi durumlar da olay örgüsünde uyumsuzluk kuramı unsurlarıdır.

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Metinde elektriklerin kesilmesiyle birlikte gerilim oluşur, çocukların esprili tepkileriyle ortam yumuşar. Kâmil’in fenerin ışığına verdiği alaycı tepki ortamı yumuşatır: “*Işık mı bu şimdi? Ateş böceği daha çok aydınlatır.*” (MEB 6a, s. 90) sözleri yaşanan aksiliği ve gergin ortamı rahatlatır. Sonuç olarak metin, iki temel mizah kuramını içermektedir.

4.2.2 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Farklı Dünyalar” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Farklı Dünyalar” teması 2024 Maarif Modeli ile Türkçe Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf teması içerisine alınmıştır. Tema incelendiğinde “Çocuk Bayramı Ülkesi, Mısır-İspanya-Norveç, Çocuklar Neredeyse Okullar Orada, Ay Avcısı Eskimolar, Gelin ‘Türk Dünyasını’ Keşfedelim” metinleri göze çarpmaktadır. Yenilenen 6. sınıf Türkçe ders kitabının öğrencilerin kültürlerarası farklılıkları, evrensel değerleri ve kültürümüze ait bilinci geliştirmelerini amaçladığı söylenebilir. Ayrıca tema içinde çocukların düşünme, değerlendirme, üretme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmakta ve metin-etkinlik aracılığıyla temanın önemi kavratılmaktadır.

Tema içinde yer alan “Ay Avcısı Eskimolar” metni hikâye edici türde kaleme alınan bir mizahî metin olarak belirlenmiştir.

4.2.2.1 “Ay Avcısı Eskimolar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde, İzlanda’nın soğuk bir köyünde yaşayan Eskimo’nun, dolunaylı bir gecede ayı yakalama isteği anlatılmaktadır. Genç Eskimo, “Aya ulaşırsam, köye kadar yuvarlaya yuvarlaya getirsem ne güzel olur.” diye düşünür, arkadaşlarını toplar ve ayı

yakalamak isteğiyle dağa tırmanırlar. Fakat yükseğe çıktıklarında ay onlardan kaçmaktadır; bütün denemelerinde sanki onlarla alay eder gibi daha yukarıda belirir. Eskimolar, ayın korktuğunu düşünerek onu kandırmaya çalışır ve şarkılar söylerler. Ne yazık ki ayı razı edemezler, sonunda yorgun düşüp köylerine dönerler ve küçük kulübelerinde kandil ışığında yaşamlarına kaldığı yerden devam ederler. Metnin sonunda, “Belki de ayı yakalayamamaları iyi oldu; ay hepimize kaldı.” cümlesiyle mizahî dil ile evrensel bir mesaj verilir. Metinde bulunan mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 17

“Ay Avcısı Eskimolar” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı:

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	6,67
Karikatür	2	6,67
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	1	3,33
Deyim/Atasözü	4	13,33
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	6,67
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	3,33
Abartma	1	3,33
Ünlem	3	10,00
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	3	10,00
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	6,67
Konuşturma/Kişileştirme	4	13,33
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	5	16,67
Toplam	30	%100

Ay Avcısı Eskimolar metninde toplam 30 mizah ögesi bulunmaktadır. Bu öğeler arasında en yüksek oran gerçek dışılık/hayalî durum (%16,67) ögesine sahiptir: “*Şu dağın tepesine çıksam, ayı yakalسام sonra da köye kadar yuvarlaya yuvarlaya getirsem.*” (MEB 6a, s. 154). Eskimoların aya ulaşmaya çalışmaları fiziksel olarak imkânsız bir durumdur ama bu durum çocuklara eğlenceli, mizahî, bir dille sunulmaktadır. Bununla birlikte deyim/atasözü (%13,33) ve konuşturma/kişileştirme (%13,33) öğeleri eşit oranda yer almakta ve ikinci sırayı oluşturmaktadır. Bu oranlar, metinde yer alan mizahın gerçeküstü olay örgüsüne ve anlam uyumsuzluklarına dayandığını göstermektedir: “*Yüksek bir tepeyi gözlerine kestirdiler.*”, “*Ama ayın Eskimoların yanına inmeye hiç niyeti yoktu*” (MEB 6a, s. 155).

Ünlem, mecaz/kinaye (%10,00); benzetme, karikatür, monolog, ikileme/pekiştirme ögelerine (%6,67); tekerleme, yanlış anlama, abartma ögelerine (%3.33) oranında yer verilmiştir: “Zıpladılar, hopladılar ama nafile!”, “...gözlerine kestirdiler.” “Ay, o tepenin doruğuna asılmış gibi duruyordu.”, “Şu dağın tepesine çıksam, ayı yakalسام sonra da köye kadar yuvarlaya yuvarlaya getirsem.” (MEB 6a, s. 155-156). Bununla birlikte, tezat, yansıma, fıkra, yanlış telaffuz, dalga geçme/alay etme, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme ögelerine yer verilmediği belirlenmiştir.

Şekil 7. “Ay Avcısı Eskimolar” Metni (MEB 6a, s.155-156)

Metinde mizah kuramları açısından inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolaştırılmıştır.

Tablo 18

“Ay Avcısı Eskimolar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	0,00
Uyumsuzluk Kuramı	3	75,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Metinde “Şu dağın tepesine çıksam, ayı yakalسام, köye kadar yuvarlaya yuvarlaya getirsem ne güzel olur.”, “Galiba ay bizden korkuyor” (MEB 6a, s. 155-156) ifadeleri ile Ayı “yağlı ekmek, tatlı çörek” gibi yiyeceklerle kandırmaya çalışmaları uyumsuzluk kuramına örnek teşkil etmektedir.

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. “Kim bilir, belki de ayı yakalayamamaları çok iyi oldu; ay hepimize kaldı!” (MEB 6a, s. 156) cümlesi ile Eskimo gençleri başarısızlıklarını mizahî bir tutumla olumlu bir sonuca dönüştürmüştür.

4.2.3 MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “İletişim ve Sosyal İlişkiler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“İletişim ve Sosyal İlişkiler” teması 2024 Maarif Modeli ile Türkçe Dersi Öğretim Programı 6. sınıf teması içerisine alınmıştır. Tema incelendiğinde “Yeni Mahalleye Alışma Kılavuzu, Ekranı Bakma Bana Bak, Zeynir ile Peytin, Gündelik Hayatın Bilimi, Bilgisayar” metinleri göze çarpmaktadır. Bu tema ile öğrencilerin iletişim becerilerini güçlendirmek, karşısındaki ile empati kurmak, saygı ve teknolojinin gündelik hayatta kullanımı konularında bilinçlenmeleri amaçlanmaktadır.

Tema içinde yer alan metinlerde günlük hayatta iletişim ve dijital/sanal iletişim konuları ele alınmıştır. Öğrencilerin birbirlerini anlama, kendini ifade etme ve iletişim kurma becerilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir. Ayrıca tema içinde çocukların düşünme, değerlendirme, üretme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmakta ve metin-etkinlik aracılığıyla temanın önemi kavratılmaktadır.

“İletişim ve Sosyal İlişkiler” temasında yer alan “Zeynir ile Peytin” metni şiir türünde kaleme alınan bir mizahî metin olarak belirlenmiştir.

4.2.3.1 “Zeynir ile Peytin” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde, her konuda birbirine zıt olan “Zeynir ve Peytin” adında iki inatçı kediden bahsedilmektedir. Birinin “evet” dediğine diğeri “hayır” demektedir; biri beyaz, öteki siyahtır. Olayın anlatıcısı, iki kedi arasındaki inadı mizahî bir dille kaleme almıştır. Kedilerin inadını keçi inadına benzeten yazar, kedilerin inadına çare olarak “Evet”le “Hayır”ı birleştirir ve “Evyır” ile “Hayet” gibi yeni kelimeler uydurmaktadır. Metinde yer alan dil oyunları, metnin temel mizah unsurunu oluşturmaktadır.

Metnin sonunda yazar asıl sorunun “kimin haklı” olduğu değil, “nasıl anlaşılır” olduğunu fark eder. Zeynir’le Peytin’in inadı, çocukların iletişimsizliklerini veya yanlış iletişimlerini temsil etmektedir. Metindeki mizahın amacı sadece güldürmek değildir. Doğru iletişim kurmak, iletişimde empati yapmak, anlaşmak ve hoşgörülü olmaktır. Metinde bulunan mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 19

“Zeynir ile Peytin” Metninde Yer Alan Ögelerin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	8,70
Karikatür	1	2,17
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	10	21,74
Deyim/Atasözü	3	6,52
Tezat	6	13,04
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,17
Yanlış Telaffuz	2	4,35
Yanlış Anlama	1	2,17
Abartma	1	2,17
Ünlem	1	2,17
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,17
Mecaz/Kinaye	3	6,52
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,17
Konuşturma/Kişileştirme	7	15,22
İsimlendirme	2	4,35
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	4,35
Toplam	46	%100

“Zeynir ile Peytin” adlı metinde toplam 46 mizah ögesi bulunmaktadır. Metinde en çok öge tekerleme/uyaklı sözcük (%21,74) başlığı altında yer almaktadır. Tekerleme/uyaklı sözcük sayısındaki fazlalık, metinde ses oyunları yoluyla mizah sağlandığını göstermektedir: “Zeynir ile Peytin adında iki inatçı kedi, Yok efendim keçi değil kedi kedi.” (MEB 6b, s.36).

Konuşturma/kişileştirme (%15,22) yüksek orana sahip ikinci ögedir. Metinde hayvanlara insan özellikleri verildiği ve bundan dolayı fabla ait anlatım biçimi ile mizahın güçlendirildiği belirlenmiştir. Zeynir ve Peytin’in inatçılığı ve rekabeti mizahın kaynağı olmuştur: “Bilgelikten bikan baykuş, sinsin olmayan tilki.” (MEB 6b, s. 36).

Tezat (%13,04), benzetme (%8,70), deyim/atasözü (%6,52), mecaz/kinaye (%6,52) ve abartma (%6,52), gerçek dışılık/hayalî durum (%4,35) gibi mizah ögeleri metinde mizahı sağlayan ögelerdir. Özellikle tezat ve abartma kullanımı, karakterlerin birbirine zıtlığını pekiştirmektedir: “Evet hayır, hayır evet yetmez mi?”, “Canımız istedi diye yapboz gibi oynamaya.”, “Zeynir’le Peytin yiyecek birbirini.” (MEB 6b, s.36).

Karikatür (%2,17), fıkra (%2,17), monolog (%2,17), yanlış anlama (%2,17), dalga geçme/alay etme (%2,17), ünlem (%2,17) ve ikileme/pekiştirme (%2,17) ögelerinin düşük oranda yer aldığı belirlenmiştir. Yansıma, fıkra, taklit, yöresel söyleyiş metinde saptanmamıştır.

Şekil 8. “Zeynir ile Peytin” (MEB 6b, s. 36)

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 20

“Zeynir ile Peytin” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	3	60,00
Rahatlama Kuramı	1	20,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramı, kişilerin başkalarının hataları, eksiklikleri veya komik durumları üzerinden kendilerini üstün hissetmeleriyle ortaya çıkan mizah kuramıdır: “Birinin evet dediğine hayır der öteki, ötekinin hayır dediğine evet der diğeri.” (MEB 6b, s. 36). Metinde yer alan karakterler birbirine üstünlük kurma, son sözü söyleyen olma ve inatlaşma çabası içindedir. Mizah, inatlaşma oyunu ile üstünlük kurma yarışıyla ortaya çıkmaktadır.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır: “Zeynir siyah bir kedi, beyaz benekli. Peytin beyaz bir kedi, siyah lekeli.” (MEB 6b, s. 36). Metinde renkler ile yapılan tezat yoluyla mizah yaratılmıştır. Evet-hayır sözcüklerinin birleştirilip yeni kelime üretilmesi ile uyumsuzluk yaratılmıştır: “Evyır veya hayet desek, eveti ve hayırı birleştiresek?” (MEB 6b, s. 36). Keçinin inadı yerine kedinin inadından ve inatçılığından bahsedilmiş ve uyumsuzluk yaratılarak gülme açığa çıkarılmıştır: “Yok efendim keçi değil, kedi kedi.” (MEB 6b, s.36).

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Metinde anlatıcının, iki kedinin çekişmesinden yorulduğu ve bu gerilimi mizah yoluyla açığa çıkardığı söylenebilir: “*Evet hayır, hayır evet yetmez mi? Bu oyuna artık bir son gerekmez mi?*” (MEB 6b, s.36). Metnin sonunda uzlaşma ve barış çağrısı yapılmış ve inatlaşma çözülmüştür: “*Orta yolu bulsalar, oyun dediğinin.*” (MEB 6b, s.36).

4.3 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Alanında yetkin beş uzmanın görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %88,0 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan, Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 5 metin belirlenmiştir.

Tablo 21

Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Matematiğin Şiirselliği	-	
	Çizgi Film Nasıl Yapılır?	-	
	Teknoloji Gelişiyor, Dünya	-	
	Değişiyor	-	
	Yaratıcı Beyin (Dinleme Metni)	-	
	Albert Eistein (Serbest Okuma Metni)	-	
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey Karanlık	-	
	Liman'ın Martısı	-	
	Atatürk Neler Okudu, Nasıl Okurdu?	-	
	Gazi Mustafa Kemal Atatürk	-	
	Düşman Askeri Neden Ağlıyordu? (Dinleme Metni)	-	
	Mehmet Akif Ersoy'a Mektup (Serbest Okuma Metni)	-	
OKUMA KÜLTÜRÜ	Okumak	-	
	Şiir	-	
	Güzel Kitap	-	
	E-Kitaplar (Dinleme Metni)	-	
	Lütfen Süleyman'ın Yanağından	+	44
	Makas Almayın (Serbest Okuma Metni)		

ERDEMLER	Adalet Heybesi	-	
	Çerçi Bekir	+	41
	Oduncunun Eşeği	+	41
	Tuhaf Bir Şaka (Dinleme Metni)	-	
	Dürüstlük ve Konfüçyus (Serbest Okuma Metni)	-	
KİŞİSEL GELİŞİM	Hasan Latif Sarıyüce	-	
	Dinleyen İnsan Olabilmek	-	
	Ağaç ve Sen	-	
	Finlandiya'dan (Dinleme Metni)	-	
	Erik Ağacı (Serbest Okuma Metni)	-	
	Tel ile Örülen Dantel: Telkâri	-	
	Taşkın Yine Deli Gönül	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Bir Sıcak Çorbada Anadolu	-	
	İnşallah (Dinleme Metni)	-	
	Binlerce Yıllık Bir Sanat Minyatür (Serbest Okuma Metni)	+	28
		-	
SAĞLIK VE SPOR	Dengeli Beslenme	+	78
	İkiz Kardeş: Müzik ve Şifa	-	
	Bir Hayalim Var Benim	-	
	Koca Yusuf (Dinleme Metni)	-	
	Spor Her Yerde (Serbest Okuma Metni)	-	
DOĞA VE EVREN	Sevgi Döngüsü	-	
	Savaşa Gidenin Köpeği	-	
	Bahar Türküsü	-	
	Rüzgâr (Dinleme Metni)	-	
	Uzayda Yaşam (Serbest Okuma Metni)	-	
Toplam		5	232

2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-öğretim yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırmamız kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 4 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 82 öge ile “Erdemler” temasıdır. “Sağlık ve Spor” temasında 78, “Okuma Kültürü” 44, “Millî Kültürümüz” 28 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 232 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.3.1 Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Okuma Kültürü” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Okuma Kültürü” teması ile okuma alışkanlığı kazandırmak, çocuklara kitap sevgisini aşılama, dijital kitaplar ile okuma kültürünü aktarmak, kişisel alana saygı ve bireysel farkındalık kazanmak gibi konulara değinilmiştir. Tema içinde “Okumak”, “Şiir”, “Güzel Kitap”, “E-Kitaplar (dinleme metni)” ve “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” serbest okuma metni) metinleri yer almaktadır.

Tema içinde yer alan mizahî metin “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” serbest okuma metnidir.

4.3.1.1 “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metin, titizliğiyle bilinen Süleyman’ın ve arkadaşlarının kitap sevgisi ile dostluklarını mizahî bir üslupla ele almıştır. Süleyman titiz, düzenli ve temizliğe çok düşkün biridir. Kitaplarına kimsenin dokunmasına izin vermez, yanağından makas alındığında ise hemen yüzünü yıkamaya koşar. Bu abartılı titizlik takıntısı arkadaşlarına komik gelmektedir. Arkadaşları onun bu titizliğini bildikleri için sık sık şaka yaparak yanağından makas alırlar ve bunun sonucunda Süleyman’ın telaşla yüzünü yıkamaya koşmasına gülmektedirler. Bir gün kitapçıda “Bitmeyecek Öykü” isimli kitabı bulan Süleyman, kitabı elinden alan kıza önce tepki gösterir ancak kızın espirili ve doğrucu tavrı Süleyman’ın aşırı titizliğinin gülünç ve abartılı olduğunu fark etmesini sağlar.

Metin, çocukların küçük yaşta edindikleri takıntıları mizahî yolla işlemektedir. Bu sayede yazar, titizlik, arkadaşlık, paylaşma, hoşgörü ve kişisel sınırlar gibi konuları, çocukların empati kuracakları bir metin aracılığıyla, eğlenceli ve düşündürücü bir biçimde aktarmaktadır. Metinde tespit edilen mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 22

“Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	6,82
Karikatür	1	2,27
Yansıma	1	2,27
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	15,91
Tezat	1	2,27
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,27
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	2,27
Abartma	7	15,91
Ünlem	0	0,00
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,27
Mecaz/Kinaye	9	20,45
Taklit	1	2,27
Yöresel Söyleyiş	1	2,27
İkileme/Pekiştirme	8	18,18
Konuşturma/Kişileştirme	1	2,27
İsmlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	2,27
Toplam	44	%100

“Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” metni mizah ögeleri açısından incelendiğinde en yüksek orana sahip ögenin mecaz/kinaye (%20,45) olduğu görülmektedir. İkileme/Pekiştirme (%18,18) ögesinin de yüksek orana sahip olması, metinde dil ve anlam oyunları ile mizah yapıldığını gösterir: “Süleyman benden alır almaz kitapları önce tertemiz olduğuna inanana kadar siliyor, ondan sonra okuyor.” (Özgün, s. 97). Abartma (%15,91) ve deyim/atasözü (%15,91) oranlarının yüksekliği, anlatıcının mizahı söz varlığı üzerinden oluşturduğunu göstermektedir. Mecaz, abartma ve deyim unsuru olarak karşımıza çıkan örnekler: “Açlıktan ölmek”, “kitap kurdu” (Özgün, s. 97).

Benzetme (%6,82) ögesi, metinde eğlenceli hale gelerek öğrencilerin dikkati çekmektedir: “Kitap kurdu”, “gözlüklü kurt” (Özgün, s. 97).

Yansıma (%2,27), tezat (%2,27), monolog (%2,27), dalga geçme (%2,27), karikatür (%2,27) gibi ögeler, mizahî anlatıma katkı sağlamaktadır. Yöresel söyleyiş (%2,27) ve taklit (%2,27) ögeleri az orana sahip olmakla birlikte tekerleme, fıkra, yanlış telaffuz, ünlem, ismlendirme bulunmamaktadır.

Şekil 9. “Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metni (Özgün, s.99)

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolaştırılmıştır.

Tablo 23

“Lütfen Süleyman’ın Yanağından Makas Almayın” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	2	40,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramı, kişilerin başkalarının hataları, eksiklikleri veya komik durumları üzerinden kendilerini üstün hissetmeleriyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Bu kurama göre birinin eksikliğini veya küçük düşürücü durumunu başkalarının üstünlük olarak algılaması kuramın ortaya çıkmasını sağlar. Üstünlük kuramı örnekleri: “Sınıfta çocuklar Süleyman’ın bu huyunu bildikleri için durmadan ona şaka yapıyorlar.”, “Ders zili çaldığında çocuklardan biri gelip Süleyman’ın yanağından makas alıyor.” (Özgün, s. 97).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Metinde, kitap kurdunun gerçek hayatta olmaması gerçek ile mecaz arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir: “Ben bugüne kadar hiç kitap kurdu görmedim. ... Arkadaşım Süleyman, bunu babamın uydurduğunu söylüyor.” (Özgün, s. 97). Metindeki kızın Süleyman’ın elindeki kitabı aniden alması, kitapları mümkün olmayacak hızda okuması ve Süleyman’ın aşırı titizlik göstererek verdiği tepki çevresi tarafından mantıksız karşılanır ve bu abartılı tepkiye arkadaşlarının gülerken cevap verir: “Ben başkasının dokunduğu bir kitabı ellemem,

dedi. Sesinde sanki herkesin böyle yapması gerekiyormuş gibi bir hava vardı...” (Özgün, s. 99).

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Gerilim, baskı ya da kaygının aniden çözülmesiyle ortaya çıkan gülme rahatlama kuramıyla ilişkilidir. Sınıfta yapılan şaka sonrası ortaya çıkan karmaşa ve ardından herkesin gülmesi veya öğretmenin önce kızıp sonra durumu anlayıp tutumunu değiştirmesi: “Buna önceleri öğretmen çok kızıyordu. Sebebini öğrendikten sonra, Süleyman’a değil ona bu şakayı yapanlara kızıyor artık. Söylendiğine göre o da biraz titizmiş. Titiz insan bir başka titizin hâlimden anlarmış. (...)” (Özgün, s. 97). Enver Amca’nın “Artık çocuklar kitap okumuyor, başıma da dert olmuyor. Siz nereden çıktınız bilmem?” (Özgün, s. 98) diyerek homurdanması önce çocukları tedirgin eder, sonra Enver Amca’nın şaka yaptığını anlamalarıyla rahatlama ile birlikte gülme ortaya çıkar.

4.3.2 Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Erdemler” teması ile ahlaki değerleri kavramak, doğru-yanlış ayrımını yapabilmek, sorumluluk kavramının farkına varmak, adalet, dürüstlük, yardımseverlik, çalışkanlık ve paylaşma gibi değerlerin kavranmasını sağlamak amaçlanmıştır. Metinler ve kahramanlar aracılığıyla, bu değerler çocuğa aşılacak istenmiştir.

Tema içinde yer alan metinler Adalet Heybesi, Çerçi Bekir, Oduncunun Eşeği, Tuhaf Bir Şaka (dinleme metni) ve Dürüstlük ve Konfüçyus (serbest okuma metni) metinleridir. Bu metinlerden “Çerçi Bekir” ile “Oduncunun Eşeği” metinleri mizahî neteliktedir.

4.3.2.1 “Çerçi Bekir” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Erdemler teması içinde yer alan “Çerçi Bekir” metni dürüstlük, iyi niyet, tutumlu olmak gibi kavramların mizahî bir üslupla ele alındığı hikâye edici bir metindir. Metin, çocuk gerçekliğiyle yetişkinlerin dünyası arasında var olan farkı mizahî üslupla ele almıştır.

Hikâyedeki çocuk, köye gelen Çerçi Bekir’in “Akide şekeri! Leblebi! Düdükleer!” sesiyle uyanır. Çerçi Bekir sergisinde çocukların ilgisini çeken

oyuncaklar, masum duygularına seslenen eşyalar ile ticaretini canlı tutmak ister. Fakat metnin kahramanı öğretmeninden “harçlığınızı kitaplara harcayın” sözlerini duymuştur. Çocuğun dürüstlüğü ile Çerçi Bekir’in kurnazlığı arasındaki zıtlık, Çerçi Bekir’in uyanıklığı mizahı ortaya çıkarır. “Çerçi Bekir” metni mizahın değer kazandırma işlevinin olduğunu hatırlatan bir metindir. Metinde tespit edilen mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 24

“Çerçi Bekir” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	2,44
Karikatür	2	4,88
Yansıma	2	4,88
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	2	4,88
Tezat	4	9,76
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,44
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	1	2,44
Ünlem	9	21,95
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	6	14,63
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	11	26,83
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	2,44
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	2,44
Toplam	41	%100

Erdemler teması içinde yer alan “Çerçi Bekir” metninde 41 mizah öğesi bulunmaktadır. En sık görülen öğe ikileme/pekiştirme (%26,83) olup, anlatımın ritmini güçlendirdiğini, karakterlerin konuşmalarını dinamik kıldığını göstermektedir: “...çoraplarımı tekmeleye tekmeleye ayağımdan çıkarttım...” (Özgün, s. 112).

Metinde yer alan ünlemler (%21,95) metne canlılık kazandırırken, mecaz/kinaye (%14,63) ve tezat (%9,76) öğeleri yüksek frekans değerine sahiptir, anlatıma dolaylı söylem, ince mizah, yorum derinliği kazandırmaktadır: “Düdükleer!”, “Bunlar hep para tuzağı.”, “Elimdeki paraları havaya atıp tutuyordum.” (Özgün, s. 112-113).

Karikatür, yansıma, deyim/atasözü öğeleri (%4,48); benzetme, monolog, abartma, isimlendirme, gerçek dışılık/hayalî durum (%2,44) aynı oranlarda tespit edilmiştir. Bu unsurların metinde mizahî anlatımı desteklediği belirlenmiştir.

Şekil 10. “Çerçi Bekir” Metni (Özgün, s.112-113)

Tekerleme, fıkra, yanlış anlama, yanlış telaffuz, dalga geçme, taklit, konuşurma, kişileştirme öğelerine rastlanmamıştır. Genel olarak metindeki mizah yöresel dil, ikileme, pekiştirme, mecaz, ünlem, tezat öğeleriyle hikâyenin kahramanı Çerçi Bekir üzerinden kurulmuştur.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolastırılmıştır.

Tablo 25

“Çerçi Bekir” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,34
Uyumsuzluk Kuramı	2	66,66
Rahatlama Kuramı	0	00,00
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı, kişilerin başkalarının hataları, eksiklikleri veya komik durumları üzerinden kendilerini üstün hissetmeleriyle ortaya çıkan bir mizah kuramıdır. Bu kurama göre birinin eksikliğini veya küçük düşürücü durumunu başkalarının üstünlük olarak algılaması kuramın ortaya çıkmasını sağlar: “Öyle kurnaz bir bakışı vardı ki hangimizin gerçek alıcı, hangimizin meraklı olduğunu şıp diye anlardı.” (Özgün, s. 113). Çerçi Bekir’in kendini üstün görüşü, çocukları ticareti uğruna çocukları kandırma girişimleri üstünlük kuramına örnektir.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Metinde yer alan beklenmedik değişim uyumsuzluk kuramını ortaya çıkarmaktadır. Para düşkününü olan seyyar satıcının kitap satıcısına dönüşmesi beklenmeyen bir durumdur, bu beklenmeyen durum

çocukları şaşırtır, eğlendirir: “Çerçi Bekir’in sergisinde bir yığın öykü kitabı gördüm.”, “Bu gidişle Çerçi Bekir’i kitapçı Bekir yapacaksın.” (Özgün, s. 114).

4.3.2.2. “Oduncunun Eşeği” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Oduncunun Eşeği” fablında, açlık, yoksulluk ve sahibi tarafından önemsenmeyen zavallı bir eşeğin başından geçenler anlatılmaktadır. Oduncu, yoksul olduğu için eşeğini iyi besleyemez. Günlerden birgün padişahın seyisiyle karşılaşır. Seyis, eşeğe acır ve birkaç günlüğüne saray ahırına götürmeyi teklif eder. Eşek, kurtuluş bileti sandığı bu davete sevinir. Sarayda atların parlak tüylerini, dolu yemliklerini ve rahat içindeki hayatlarını gören eşek, kendi yoksulluğuna söylenir: “Ben de kulum ama bu ne biçim adalet!”. Eşek artık kendini unutmuş ve “saraylı at” olma hayalîne kapılmıştır.

Bir sabah atlar süslenir ve savaş alanına götürülür. Eşek, onları merakla izler ve onlarla gidebilmeyi içinden geçirir. Fakat yara bere içinde döndüklerini görünce, eşek “Rabbim, ben yoksulluğuma razıyım” diyerek şükreder. Fabl türünde yazılan eser, insanoğlunun kıyas etme, özenme, elindekiyle yetinmeme duygularına mizahî bir şekilde ders verir niteliktedir. Metinde tespit edilen mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 26

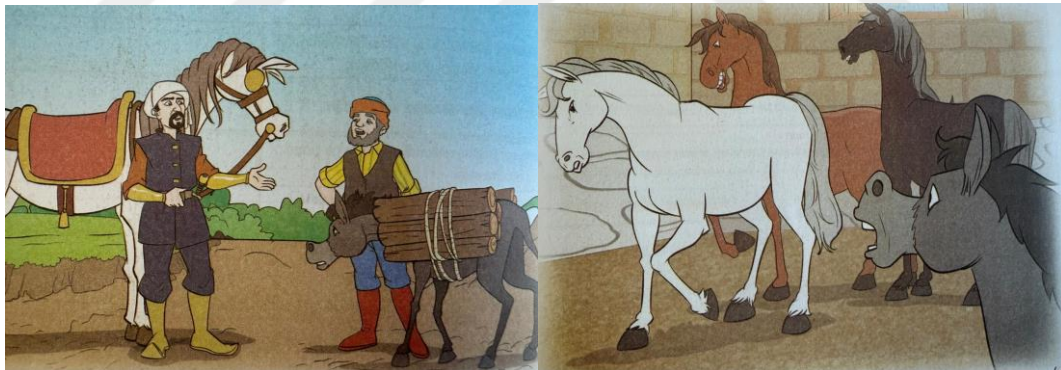
“Oduncunun Eşeği” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı:

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	2	4,88
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	17,07
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	4	9,76
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	2	4,88
Ünlem	2	4,88
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	6	14,63
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	8	19,51
Konuşturma/Kişileştirme	9	21,95
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	2,44
Toplam	41	%100

“Oduncunun Eşeği” Metninde yer alan mizah öğelerinin dağılımı incelendiğinde fabl türünde yazılan metinde en yüksek oranın konuşurma/kişileştirme (%21,95) olduğu görülmektedir: “*Yüce Rabbim, eşeğim eşek olmasına ama ben de senin kulunum.*” (Özgün, s. 121).

İkileme/pekiştirme (%19,51) ve deyim/atasözü (%17,07) türleri yüksek oranda yer almaktadır. İkilemeler aracılığıyla metnin akıcılığı güçlendirilmiştir: “*Yiyip içip yatıyorlar*”, “*Şaşkınlık içinde olan biteni izliyordu.*” (Özgün, s. 121). Metinde yer alan deyimler, metnin halk kültürüyle bağını göstermektedir; eşeğin yaşadığı durumlara deyimler vasıtasıyla gülümsetici özellik kazandırmıştır: “*O gece eşeğin gözüne uyku girmedi.*” (Özgün, s. 121).

Mecaz/kinaye (%14,63), monolog (%9,76), ünlem, karikatür, abartı (%4,88), gerçek dışılık/hayalî durum (%2,44) öğeleri metinde yer alan diğer öğelerdir. Eşeğin iç konuşmaları ve sorgulamaları, metinde yer alan söz oyunları, mecazlar metne mizahî anlam katmaktadır: “*Çelimsiz eşek bir onları bakımlı hâline, bir de kendinin zavallı hâline bakarak iç geçirdi...Yüce Rabbim, eşeğim eşek olmasına ama ben de senin kulunum.*” (Özgün, s. 121). Tekerleme, fıkra, taklit, yöresel söyleyiş, yanlış anlama unsurları metinde bulunmayan öğelerdir.

Şekil 11. “Oduncunun Eşeği” Metni (Özgün, s.120-121)

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 27

“Oduncunun Eşeği” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı, kişilerin başkalarının hataları, eksiklikleri veya komik durumları üzerinden kendilerini üstün hissetmeleriyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Mizah, kişinin kendini başkasından üstün hissetmesiyle ortaya çıkar. Metinde, eşeğin kıyaslamaları üstünlük kuramına örnektir: *“Yiyip içip yatıyorlar. Üstelik biz eşeklerden güçlüler.”* (Özgün, s. 121).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Metinde eşeğin, atları görünce *“Yüce Rabbim, eşeğim eşek olmasına ama ben de senin kulunum. Böyle çelimsiz ve güçsüz oluşum niçin?”* diye sızlanması uyumsuzluk kuramına örnektir. Okur, eşeğin at olma hayalinin saçmalığına gülmektedir.

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Gerilim, baskı ya da kaygının aniden çözülmesiyle ortaya çıkan gülme rahatlama kuramıyla ilişkilidir. Eşek, savaş sonrası yaralı dönen atları görünce şükrederek kurduğu cümleler bu kurama örnektir: *“Ben bu yoksulluk ve güçsüzlüğe razıyım. Yeter ki savaş ve huzursuzluktan uzak kalayım!”* (Özgün, s. 121).

4.3.3. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Millî Kültürümüz” teması Türk milletinin ortak değerlerini, kültürünü, sanatını, mizahını ve toplumsal duyarlılığını yansıtmaktadır. Temada “Tel ile Örülen Dantel: Telkârî”, “Taştın Yine Deli Gönül”, “Bir Sıcak Çorbada Anadolu”, “Binlerce Yıllık Bir Sanat: Minyatür” metinleri ile geleneksel el sanatları, türkü kültürü, anadolu misafirperverliği, kültürün görsel ve dilsel yansımalarına yer verilmiştir. Tema içinde yer alan “İnşallah” dinleme metni Nasreddin Hoca anlatısıdır ve Türk mizahının önemli bir temsilidir.

4.3.3.1. “İnşallah” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“İnşallah” metninde Nasreddin Hoca’nın hanımının uyarısını önemsememesi fakat başına gelen olaylardan sonra eşine hak vermesi anlatılmaktadır. Nasreddin Hoca odun kesmek için evden çıkar ve karısına “Akşam ezanında dönerim.” der, ancak karısı “İnşallah de” diye uyarıda bulunur. Hoca, hanımını önemsemeyen yola çıkar. Yolda iki haydutla karşılaşır. Parası olmadığını söyleyince haydutlar Hoca’yı alıkoyar ve üç gün boyunca kendi işlerinde çalıştırırlar. Nasreddin Hoca üç günün sonunda serbest bırakılır

ama eşegini alıkoyarlar. Hoca bitkin hâlde eve döner, kapıyı çalar ve karısı “Kim o?” diye sorduğunda Hoca “İnşallah benim, hanım!” der. Tema içinde yer alan fıkra ile insanın başına gelecekleri önceden bilemeyeceği, “inşallah” sözünün önemi mizahî bir şekilde anlatılmaktadır.

Tablo 28

“İnşallah” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	3,57
Karikatür	1	3,57
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	25,00
Tezat	0	0,00
Fıkra	1	3,57
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	2	7,14
Ünlem	4	14,29
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	6	21,43
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	2	7,14
İkileme/Pekiştirme	2	7,14
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	2	7,14
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	28	%100

“İnşallah” Metninde mizah ögelerinden en yüksek oran %25 ile “Deyim/Atasözü” ögesine aittir: “*Odunları kesip eşegin sırtına yükleyen hoca akşama doğru evin yoluna düştü.*” (Özgün, s. 182).

Mecaz/Kinaye (%21,43), ünlem (%14,29) ögeleri yüksek orana sahiptir: “*Aman verin ağalar, yolunuza kurban olayım.*”, “*Ey Efendi! Yol ücretini ödedin mi?*” (Özgün, s. 182).

İkileme/Pekiştirme, yöresel söyleyiş, abartma, isimlendirme (%7,14) aynı orana sahip ögelerdir: “*Tek malım şu eşekle üzerindeki yakacak çalı çırpıdır.*”, “*Ama sakın ha kaçmaya davranma, canını yakarız.*”, “*Gel bakalım ihtiyar...*” (Özgün, s. 182).

Benzetme, karikatür, fıkra (%3,57) eşit orana sahip olmakla birlikte az sayıda kullanıldığı belirlenmiştir. Yansıma, tekerleme, tezat, monolog, yanlış telaffuz/yanlış anlama, dalga geçme, taklit, konuşturma/kişileştirme, hayalî durum ise saptanmamıştır.

Şekil 12. “İnşallah” Metni (Özgün, s.182)

Sonuç olarak, tabloda hareketle metnin mizah yapısının halk söyleyişlerine, dil ve anlam oyunlarına, deyimlere dayandığını; fıkranın özelliği olan güldürükten düşündürülen niteliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolandırılmıştır.

Tablo 29

“İnşallah” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	00,00
Uyumsuzluk Kuramı	1	50,00
Rahatlama Kuramı	1	50,00
Toplam	2	%100

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmıştır. Hoca'nın “*yol hakkı*” adıyla soyulması, eşeğinin alınması beklenmedik ve mantıksız durumdur ve mizahı ortaya çıkarır.

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Gerilim, baskı ya da kaygının aniden çözülmesiyle ortaya çıkan gülme rahatlama kuramıyla ilişkilidir. Hoca'nın gece yarısı eve dönmesi, karısıyla karşılaşmasıyla gerilim çözülür ve okurda rahatlama hissi oluşur:

“*Hoca bütün gece yürüdü. Sabahın ilk ışıklarında yorgun bitkin eve vardı:*

-*Kim o?*

-*İnşallah ben hanım.*” (Özgün, s. 182).

4.3.4. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Özgün Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Sağlık ve Spor” teması ile beden ve zihin sağlığının korunması, sağlıklı ve dengeli yaşam, sporun önemi, doğru beslenme alışkanlığı, psikolojik iyi oluş gibi konular işlenerek bilgi vermenin yanı sıra yaşam tarzı edindirme de amaçlanmaktadır. Tema içinde “Dengeli Beslenme”, “İkiz Kardeş: Müzik ve Şifa”, “Koca Yusuf”, “Spor Her Yerde” ve “Bir Hayalim Var Benim” metinleri yer almaktadır.

“Sağlık ve Spor” Teması içinde yer alan mizahî metin, Hacivat-Karagöz anlatılarından olan “Dengeli Beslenme” metnidir.

4.3.4.1 “Dengeli Beslenme” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Dengeli Beslenme” metninde, geleneksel Türk gölge oyunu karakterlerinden Hacivat ile Karagöz aracılığıyla sağlık, bilinçli beslenme ve farkındalık kazanma konuları mizahî bir dille işlenmiştir. Hacivat, Karagöz’e dengeli beslenmeyi öğretmeye çalışırken, Karagöz’ün yanlış anlamaları, sözcük oyunları ve her cümleyi tersine çevirmesi ile metinde uyumsuzluk ile beraber mizah ortaya çıkmıştır. Karagöz’ün yanlış anlamaları, metindeki mizahın temelini oluşturmaktadır. Metinde mizah, sadece güldürme değil aynı zamanda öğreticilik görevi görmektedir. Hacivat bilgilendirici dille dengeli beslenmeyi anlatırken, Karagöz’ün tepkileri ile metin eğlenceli bir hâl alır. “Dengeli Beslenme” metni, geleneksel mizahın günümüz eğitiminde uygulanabileceğini gösteren iyi bir örnektir.

Tablo 30

“Dengeli Beslenme” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı:

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	1	1,28
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	8,97
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,28
Yanlış Telaffuz	1	1,28
Yanlış Anlama	5	6,41
Abartma	3	3,85
Ünlem	28	35,90
Dalga Geçme/Alay Etme	5	6,41
Mecaz/Kinaye	10	12,82

Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	5	6,41
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	8	10,26
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	4	5,13
Toplam	78	%100

“Dengeli Beslenme” metninde toplam 78 mizah ögesi tespit edilmiştir. Tabloya göre ünlem (%35,90) ögesi en yüksek yüzdeye sahiptir. Bu oran, Karagöz’ün duygusal tepkilerinin abartılı biçimde verilmesinden kaynaklanmaktadır. Mecaz ve kinaye (%12,82), deyim/atasözü (%8,97), metindeki üstü kapalı anlatımların ve halk söyleyişlerinin kullanıldığını göstermektedir: “*İnsanın rahatı kaçar.*”, “*Kulaklarımı sana verirsem ben kulaksız ne yapacağım?*” (Özgün 7, s. 197).

İsimlendirme (%10,26) ve yanlış anlama (%6,41) unsurlarının yüksek orana sahip olması Karagöz’ün sözcükleri yanlış anlaması ve anlam kaydırmaları yoluyla oluşmaktadır: “*Köftehor, benimle alay mı ediyorsun. Kulaklarımı sana verirsem ben kulaksız ne yapacağım? Seni hiç duyamam ya...*” (Özgün 7, s. 197).

Dalga geçme/alayı etme (%6,41), ikileme/pekiştirme (%6,41) ve abartma (%3,85) ögelerinin, Karagöz’ün konuşma dilinin özelliklerini, yaptığı tekrarları ve mizahî dilini ortaya koymaktadır: “*Hay hay! Artanları da cebime koyarım.*”, “*Bu yengeli aman dengeli beslenmeyi herkes bilir mi?*”, “*Allah Allah neden?*” (Özgün 7, s. 198).

Gerçek dışılık/hayalî durum (%5,13) ise Hacivat-Karagöz oyununun karakter özelliklerinden kaynaklanan abartılı hayal gücüyle ilişkilendirilmektedir: “*Hay hay konuşalım. Belki karnım doyar.*” (Özgün 7, s. 198).

Metinde karikatür, monolog, yanlış telaffuz (%1,28) aynı oranda tespit edilmiştir. Benzetme, yansıma, tekerleme, tezat, fıkra, taklit, yöresel söyleyiş, konuşturma/kişileştirme ögeleri ise görülmemiştir.

Şekil 13. “Dengeli Beslenme” Metni (Özgün 7, s.196)

Genel olarak tablo incelendiğinde, halk tiyatrosunun eğitici ve öğretici biçimde kullanıldığı; halk anlatılarının Türkçe ders kitaplarına uygulanan başarılı bir örneği olduğu söylenebilir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 31

“Dengeli Beslenme” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	6	60,00
Rahatlama Kuramı	1	10,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, bireyin kendini bir başkasından üstün görmesiyle oluşur. Karagözün bilgisizliği, yanlış anlamaları karşısında Hacivat’ın kendini üstün ve bilge görmesi metinde üstünlük kuramına örnektir. “Dengeli Beslenme” metninde, okur Karagöz’ün bilgisizliğine ve yanlış anlamalarına gülmekte; kendini Hacivat’ın konumunda hissetmektedir. Hacivat bilgiyi; Karagöz ise hata yapan, yanlış anlayan, sonunda doğruyu öğrenen kişiyi temsil etmektedir: *“Çocuklar bile biliyor, sen bilmezsen ayıplarlar.” Biliyorlar diye ben de onları ayıplarım.*” (Özgün 7, s. 196).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenmedik karşılaşmalar, yanlış anlamalar ve mantıksal uyumsuzluklar ile ortaya çıkmaktadır. Karagöz’ün Hacivat’ın cümlelerini yanlış anlaması *“İhsan’ın kara atı mı kaçır?”*, *“Kulaklarımı verirsem duyamam ya!”* ifadeleri uyumsuzluk kuramına örnektir (Özgün 7, s. 197).

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve gerilimi azaltır. Gerilim, baskı ya da kaygının aniden çözülmesiyle ortaya çıkan gülme rahatlama kuramıyla ilişkilidir. Metinde Hacivat’ın devamlı düzeltmelerine rağmen Karagöz’ün umursamaz ve esprili davranışları, gerginliği azaltmaktadır. Özellikle metnin sonunda karakterler arasındaki tartışmanın şakaya bağlanıp dostça bitmesi rahatlama kuramına örnektir: *“Güle güle Hacı Cavcav! Hayırlı işler!.. (Söylenir.) Hay köftehor, şakadan vuracaktım, çabuk kaçtı. Sen gidersen de beni perdeye pamuk ipliği ile bağlamazlar ya...”* (Özgün 7, s. 198).

4.4 2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim Öğretim Yılı Hece Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı ile 2025-2026 yıllarında Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “Hece Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalarda yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Alanında yetkin beş uzmanın görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %97,3 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir

Tablo 32

Hece Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
ERDEMLER	Tuzağa Düşen Ceylan	+	69
	Forsa	-	
	Türkçenin Söz Denizinde Sevmek	-	
	Dostluğun Değeri	-	
	Anadolu’da Tuzun da Bir Sözü Var	-	
DOĞA VE EVREN	Kızıl Renkli Komşumuz	-	
	Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi	-	
	Beyaz Diş	-	
	Son Kuşlar	-	
	Kestane	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Türk Plastik Sanatları	-	
	Türkiyem	-	
	Ergenekon Destanı	-	
	Atasözleri Üzerine	-	
	Güldüren Gerçek: Nasreddin Hoca	-	
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Duatepe	-	
	Şu Sonsuz Koşu	-	
	Atatürk ve Millî Eğitim	-	
	Türk İstiklal Marşı	-	
	Mustafa Kemal’in Kağnısı	-	
VATANDAŞLIK	Selim’i Anarım	-	80
	Bebeklerin Ulusu Yok	-	
	Birey-Toplumsallık	-	
	Kurtla Köpek	+	
	Çömlekçi Baba	-	
SAĞLIK VE SPOR	Kahvaltının Önemi	-	
	Güreş	-	
	Lokman Hekim’in Masalı	-	
	Obezite ile Mücadele Etmenin Altı Yolu	-	
	Hastahane	-	

SANAT	Ressam İçin Zili Çalın	-	
	Geleneksel El Sanatları Çarşısı	-	
	San'at	-	
	Armağan	-	
	Bir Kış Öyküsü	+	91
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Robotlar	-	
	Akıl Aydınlığında	-	
	Pastör'ün Savaşı	-	
	Harezmi	-	
	Sosyal Medya Bağımlılığı	-	
Toplam		3	240

2024-2025 ile 2025-2026 Eğitim-Öğretim yıllarında MEB'e bağlı ortaokul sekizinci sınıf Türkçe derslerinde okutulan Hecce Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Türkçe ders kitabının 8 tema, 40 metinden oluştuğu belirlenmiştir. Araştırmamız kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 3 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 91 öge ile “Sanat” temasıdır. “Vatandaşlık” teması 80, “Erdemler” teması 31 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 240 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolastırılmıştır.

Tema içinde yer alan mizahî metinler; Kurtla Köpek, Bir Kış Öyküsü, Tuzağa Düşen Ceylan metinleridir.

4.4.1 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Hecce Yayınları 8. sınıf ders kitabında yer alan “Erdemler” teması incelendiğinde, mizahî metnin yalnızca “Tuzağa Düşen Ceylan” adlı fabl olduğu görülmektedir. “Forsa”, “Türkçenin Söz Denizinde Sevmek”, “Dostluğun Değeri” ve “Anadolu’da Tuzun da Bir Sözü Var” metinleri tema içinde yer alan diğer metinlerdir. Erdemler temasının amacı öğrencilerin ahlakî, toplumsal ve insanî değerleri tanınması, içselleştirip davranışa dönüştürmesidir.

“Tuzağa Düşen Ceylan”ın temada tek mizahî metin olması, mizahın bu temada yardımlaşma, dostluk ve dayanışma erdemlerini eğlenceli biçimde aktarmak için

kullanıldığını göstermektedir. Fablın dili, diğer metinlerin öğretici dilinden farklı, çocuk okura daha ritimli ve gülümsetici bir anlatım sunmaktadır.

4.4.1.1 “Tuzağa Düşen Ceylan” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Erdemler” teması içinde yer alan “Tuzağa Düşen Ceylan” adlı fabl metni dostluk, yardımlaşma ve dayanışma temalarını eğlenceli bir olay örgüsüyle işlemektedir. Ceylan, karga, fare ve kaplumbağa ormanda uyum içinde yaşarken, ceylanın avcının tuzağına düşmesiyle olay başlar. Karga ve fare, zekâlarını kullanarak ceylanı kurtarır; ancak bu kez tosbağa merakından yola çıkar ve avcı tosbağayı yakalar. Dostları bu kez tosbağayı kurtarmak için birlik olur. Ceylan ayağına diken batmış gibi yaparak avcıyı oylar, fare çantayı kemirir ve tosbağayı kurtarırlar.

Metnin mizahî yönü, hayvanların insan gibi konuşmaları (konuşturma, kişileştirme) ve olayın avcının aleyhine dönmesiyle sağlanmıştır. Ceylan’ın insan gibi düşünmesi, topallayarak avcıyı kandırması ve fare ile karganın kurtarma ekibi gibi davranması mizah yaratmaktadır. Fabl türü güldürürken düşündürür ve ders verir özelliklere sahiptir. Sonuç olarak “Tuzağa Düşen Ceylan” metni, mizahî anlatımı ile dayanışmayı, yardımlaşmayı ve dostluğun önemini eğlenceli bir şekilde elen alan bir fabl türüdür.

Metinde yer alan mizah öğeleri:

Tablo 33

“Tuzağa Düşen Ceylan” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı:

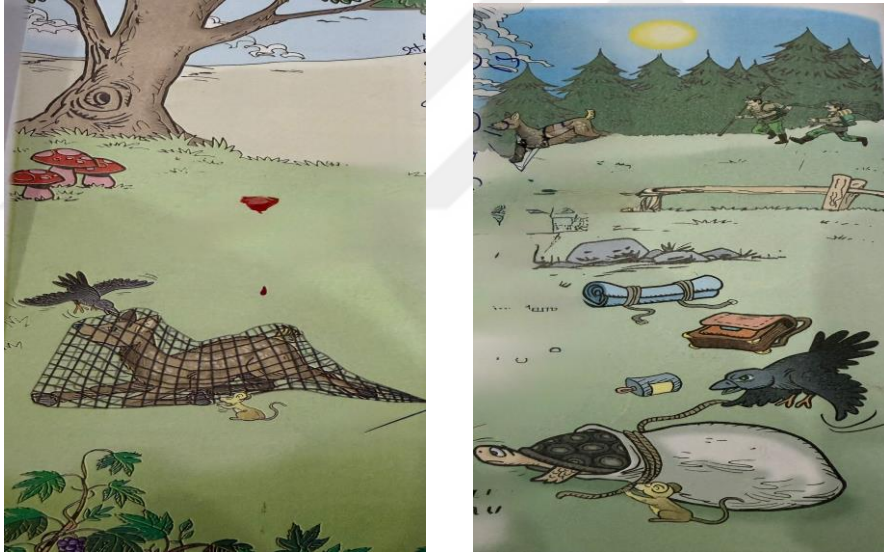
Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	1,45
Karikatür	2	2,90
Yansıma	4	5,80
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	20	28,99
Deyim/Atasözü	6	8,70
Tezat	3	4,35
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,45
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	2	2,90
Ünlem	2	2,90
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,45
Mecaz/Kinaye	3	4,35
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	6	8,70
Konuşturma/Kişileştirme	10	14,49
İsimlendirme	1	1,45
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	7	10,14
Toplam	69	%100

“Tuzağa Düşen Ceylan” metnine ait tablo incelendiğinde, metinde en çok yer alan mizah öğelerinin tekerleme/uyaklı sözcük (%28,99), konuşurma/kişileştirme (%14,49) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%10,14) olduğu görülmektedir. Bu oranlar, metnin fabl türüne ait anlatım özelliklerinden kaynaklanmaktadır:

*“Karga ile fare ceylanı kurtaracak
tosbağa evde nöbetçi kalacak.”* (Hecce, s. 13).

İkileme/pekiştirme (%8,70) ve deyim/atasözü (%8,70) oranları ise metnin söz varlığını ve Türkçenin anlatım gücünü yansıtmakta ve dil gelişimine katkı sağlamaktadır: “Karga, hak verir iki arkadaşına.”, “ceylan zırp zırp ormanda, fare kırt kırt deliğinde...” (Hecce, s. 13-14).

Mecaz/kinaye (%4,35), tezat (%4,35); karikatür, abartma, ünlem (%2,90); dalga geçme, benzetme, monolog, isimlendirme (%1,45) öğeleri düşük oranda kullanılmakla birlikte mizahî unsur çeşitliliğine katkı sağlamıştır. *“Başına bir iş gelmesin sakın!”*, *“Karga, hak verir iki arkadaşına bir yukarı mahalleye uçar, bir aşağı.”* (Hecce, s. 13).

Şekil 14. “Tuzağa Düşen Ceylan” Metni (Hecce, s.13-14)

Metinde fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme, taklit, yöresel söyleyiş unsurlarına rastlanmamıştır.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 34

“Tuzağa Düşen Ceylan” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	2	40,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, bireyin kendini bir başkasından üstün görmesiyle oluşur. Avcının, hayvanlar tarafından kandırılması ve yenilmesi, okurda üstünlük duygusunu bağlı bir gülme meydana getirir. Fabлда fare, küçük ve zayıf olmasına rağmen avcıyı yener; bu durum sonucu “güçsüzün güçlüyü alt ettiği” düşünülür. “Avcı atar sırtında ne varsa fare de bekliyor arkasında hemen kemirir çantayı çıkarır içinden tosbağayı. Mutludur ceylan ile fare karga ve tosbağa şen Avcı, eli boş döner evine.” (Hecce, s. 14).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklentinin bozulması, mantıksal uyumsuzluk ve anlam çelişkileri sonucu ortaya çıkmaktadır. “Tuzağa Düşen Ceylan” fablında mizahın uyumsuzluk kuramı etrafında geliştiği söylenebilir. Metinden hayvanların insanlar gibi konuşmaları, plan yapmaları olayları gerçeklikten uzaklaştırmakta ve uyumsuzluk yaratmaktadır: “Ceylan, görünür avcıya ayağına diken batmış da güya koşmuyor, topallıyor adeta...” (Hecce, s.14).

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Gerilim, baskı ya da kaygının aniden çözülmesiyle ortaya çıkan gülme rahatlama kuramıyla ilişkilidir. Metinde ceylanın ve tosbağanın tuzağa düşmesiyle oluşan gerilim, arkadaşlarının akıllıca planı ile çözülür. Fablın sonunda tehlikenin mizahî bir şekilde atlatılması “avcının eli boş dönmesi” okuyucuda rahatlama yaratmaktadır.

4.4.2 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Vatandaşlık” teması, öğrencilerin hak, özgürlük, sorumluluk ve toplumsal farkındalık kavramlarını tanımalarını ve kavramalarını amaçlamaktadır. Bu tema, kişinin kendine ve yaşadığı topluma karşı sorumluluklarını fark etmesini sağlamaktadır. Tema içerisinde “Selim’i Anarım”, “Bebeklerin Ulusu Yok”, “Birey-Toplumsallık”, “Kurtla Köpek”, “Çömlekçi Baba” metinleri yer almaktadır. Bu metinlerden mizahî

nitelik taşıyan tek örnek “Kurtla Köpek” metnidir. Fabl türünde kaleme alınan metin, vatandaşlık bilincini doğrudan öğretmez, güldürüp düşündürerek özgürlüğün önemini aktarır.

4.4.2.1 “Kurtla Köpek” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

La Fontaine’in “Kurtla Köpek” adlı fablı, özgürlük ve rahat yaşam arasındaki ilişkiyi mizahî bir dille ele almıştır. Açlıktan zayıf düşen kurt, semiz bir köpekle karşılaşır. Köpeğin parlak tüyleri, doymuş karnı ve şatafatlı hayatı karşısında kurt hayran kalır fakat köpeğin boynundaki tasma izlerini görünce hemen bu hayattan vazgeçer. Fablda, köpeğin tok karınlı bir köle oluşu ile kurdun özgür ama sefil hayatı arasındaki zıtlık güldürürken düşündüreren bir biçimde okura sunulmuştur. Mizah, köpeğin hayatını abartarak övünmesi, kurdun saf soruları ve beklenmedik son ile sağlanmıştı.

Metinde yer alan mizah öğeleri şunlardır:

Tablo 35

“Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	2,50
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	19	23,75
Deyim/Atasözü	11	13,75
Tezat	1	1,25
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,25
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	13	16,25
Ünlem	5	6,25
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,50
Mecaz/Kinaye	6	7,50
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,25
İkileme/Pekiştirme	4	5,00
Konuşturma/Kişileştirme	14	17,50
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,25
Toplam	80	%100

“Kurtla Köpek” metni, mizah öğeleri bakımından incelendiğinde; toplamda 80 mizah öğesi tespit edilmiştir. Fabl türünün özelliğinden dolayı en çok kullanılan ögenin tekerleme/uyaklı sözcük (%23,75) olarak tespit edilmiştir. Tekerleme/Uyaklı Sözcük

fabl türünün ritmik ve eğlenceli anlatım biçimini öne çıkarır: “*Biraz aşağıdan alıp dil dökeyim diye, Hayran Olduğunu söyledi bu semizliğe.*” (Hecce, s. 184).

Fabl türünün bir diğer özelliği hayvanların insan gibi davranıp konuşmasıdır. Bu nedenle konuşurma/kişileştirme (%17,50) ögesine sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır: “*Âdeta arslan ağzında yiyecekleriniz. Gelin benimle, hemen değişsin kaderiniz.*” (Hecce, s. 184).

Abartma (%16,25) ve deyim/atasözü (%13,75) ögeleri metinde sıklıkla kullanılmış olup, dilde mizahın doğrudan taşıyıcı unsurlarını oluşturmaktadır: “*Sevincinden âdeta gözleri yaşarmıştı.*” (Hecce, s. 184).

Ünlem (%6,25), ikileme/pekiştirme (%5,00), benzetme (%2,50), dalga geçme/alay (%2,50), karikatür (%1,25), tezat (%1,25), yöresel söyleyiş (%1,25), gerçek dışılık (%1,25), monolog (%1,25), metinde az oranda bulunmakla birlikte öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “*O ne piliç, one kuş kemikleri!*”, “*Seril sefil*”, “*Güç bir şey değil böyle benim gibi semirmeniz.*”, “*Açlıktan neredeyse öleceksiniz.*”, “*Semiz-besili*”, “*Çiroz*” (Hecce, s. 184).

Metinde yansıma, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, isimlendirme ögelerine rastlanmamıştır. Genel olarak, “Kurtla Köpek” metninde mizah, türün özelliği olarak ortaya çıkmış ve bu sayede metin çocukların dikkatini çekmiştir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolatırılmıştır.

Tablo 36

“Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	2	40,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, bireyin kendini bir başkasından üstün görmesiyle oluşur. Köpeğin semizliği ve rahatından ötürü kendini beğenmişlik yapması, kendini üstün görmesi ile fablın sonunda durumu anlayan kurdun esaret yerine özgürlüğü seçerek asıl üstün olanın kendisi olduğunu düşünmesi üstünlük kuramına örnektir: “*Vazgeçin bırakın bu ormanları. Nedir bu ormanlardan çektiğiniz; Seril sefil, perişan, aç biilaç? Açlıktan nerdeyse öleceksiniz.*” (Hecce 8, s. 184).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklentinin bozulması, mantıksal uyumsuzluk ve anlam çelişkileri sonucu ortaya çıkmaktadır. Açlıktan zayıf düşmüş bir kurt ile semiz, evcil bir köpeğin karşılaşması başlı başına bir tezat ve uyumsuzluk yaratmaktadır: *“Zafiyetten çiroza dönmüştü kurdun biri Köpekler, aksine, semiz mi semiz. Bu kurt bir köpeğe rastladı; iri Güzel besili bir köpek, tüyleri tertemiz.”* (Hecce 8, s. 184).

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Fabl boyunca süren açlık, kıyaslamalar, kararsızlık ve özgürlük-tutsaklık gerilimi, kurdun *“Ne mi Çıkar? Yerinde dursun saltanatınız. Hani hazineler bağışlasalar Zerre bile feda edemem hürriyetimden...”* sözleriyle çözüme ulaşır (Hecce 8, s. 184).

4.4.3 Hecce Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Hecce Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Sanat” teması ile sanatın yaşamı güzelleştiren, insanları birleştiren ve farkındalık kazandıran yönünü tanınması ve kavramasını amaçlanmaktadır. Bu tema içinde “Ressam İçin Zili Çalın”, “Geleneksel El Sanatları Çarşısı”, “San’at”, “Armağan” ve “Bir Kış Öyküsü” adlı metinler yer almaktadır. Bu metinlerden mizahî olan ise “Bir Kış Öyküsü” metnidir. Soğuk bir kış günü “her eve gerekli” diyerek kaval satan bir adamın bu uyumsuzluktan ötürü, önce alay konusu olup daha sonra müziğiyle kalabalığı büyülemesi anlatılmaktadır. Başlangıçta “deli” sanan ve küçümseyen insanlar daha sonra ona inanır. Metin güldürürken düşündüren, alayla başlayıp hayranlıkla biten bir hikâyedir.

4.4.3.1 “Bir Kış Öyküsü” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bir Kış Öyküsü” adlı metin, soğuk bir kış gününde, herkes soğuktan donarken, “Her eve gerekli, herkese gerekli!” diyerek kaval satan bir adamın çevresindekiler tarafından alaycı gülümsemesiyle başlamaktadır. Herkes “Soğukta kaval mı satılır?” diyerek adama alay eder. Satıcı başta kalabalığın kahkahalarıyla küçümсенir. Kavalını çalmaya başlayınca insanların zihninde bahar manzaraları oluşmaya, yüzler gülümsemeye, alay yok olmaya başlar.

Metinde halkın kavalcuyu deli sanması, onun “Her eve gerekli!” sözü halkın dalga geçmesine sebep olur. Kalabalığın kavalcıya karşı alaycı sözleri, kısa süre sonra

değişir. Başta deli sanılan kavalcı, insanlara hayal gücüyle ısınmanın önemini hatırlatır. Metnin mizahî yönü ise insanların kışın satılan “kaval” gibi önemsiz görünen bir şeyle dalga geçerken sonunda kendi duygusuzlukları ve soğukluklarıyla yüzleşmelerinde saklıdır. Böylece yazar, uyumsuzluk ve üstünlük mizahını birleştirir, güldürürken düşündürür: Gerçek ısı, sobada değil, insanın içindedir.

Tablo 37

“Bir Kış Öyküsü” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	7	7,69
Karikatür	4	4,40
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	10	10,99
Tezat	8	8,79
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	2	2,20
Abartma	8	8,79
Ünlem	16	17,68
Dalga Geçme/Alay Etme	5	5,49
Mecaz/Kinaye	8	8,79
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	11	12,09
Konuşturma/Kişileştirme	4	4,40
İsimlendirme	1	1,10
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	7	7,69
Toplam	91	%100

Tablo incelendiğinde en baskın mizah ögesinin ünlem (%17,58) olduğu görülmektedir: “*Bu adam düpedüz deli!*” (Hecce, s. 256).

İkileme/Pekiştirme (%12,09) ile deyim /atasözü (%10,99) oranlarının yüksek olması metnin kalıp ifadeler açısından zengin olduğunu göstermektedir: “*Dondurucu rüzgârı, ince ince yağan karı, işini gücünü unutmuştu herkes.*” (Hecce, s. 256).

Abartma (%8,79), tezat (%8,79) ve mecaz/kinaye (%8,79) ögeleri eşit oranda saptanmış olup, metinde dil oyunlarının, uyumsuzluğun ve sembolik anlatıma sahip mizahın kullanıldığını gösterir: “*Sanki her şeyimiz tamam, bir kavalımız eksik!*”, “*...şişmanlar ve zayıflar vardı.*” (Hecce, s. 256).

Benzetme (%7,69) ve gerçek dışılık (%7,69) ögeleri metinde sıklıkla görülmüştür: “*Kaval değil, sihirli değnek sanki! Eğer kavalların böyle maarifetliyse çal da şu eksik olan aklın tamamlansın.*” (Hecce, s. 256).

Konuşturma /Kişileştirme (%4,40), dalga geeme/alay (%5,49), karikatür (%4,40) metinde kullanılmış olup mizahı anlatımı gulendirdiği dşnnlmektedir: “*Bu adam düpedüz deli!*”, “*Kaval karın doyurur mu kardeşim!*” (Hece, s. 256-257).

şekil 15. “Bir Kış yks” Metni (Hece, s.256-257)

Metinde yansıma, yöresel söyleyiş, fıkra, taklit, monolog ögelerinin bulunmaması, metnin duygusal ve öğretici mizah çizgisinde olduğuna kanıttır.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolaftrılmıştır.

Tablo 38

“Bir Kış yks” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
stnlk Kuramı	2	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	3	40,00
Rahatlama Kuramı	2	40,00
Toplam	7	%100

stnlk kuramına göre mizah, bireyin kendini bir başkasından üstün görmesiyle oluşur. Metinde havanın soğuğuna rağmen kaval satan kavalcının küçümsenmesi, aklıyla dalga geçilmesi üstünlük kuramını ortaya çıkarmıştır. “*Eğer kavalların o kadar marifetliyse al da eksik olan aklın tamamlansın.*” (Hece, s.256).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklentinin bozulması, mantıksal uyumsuzluk ve anlam çelişkileri sonucu ortaya çıkmaktadır. Metinde kavalın sihirli değnek olarak görülmesi, halkın önce dalga geçip sonra ağlaması uyumsuzluk sonucu gülmeye sebep olmaktadır. Kavalcının “*Her eve gerekli herkese gerekli!*” ifadeleri uyumsuzluk yaratmakta, halkı gldrmektedir. Çünkü kaval gerekli bir ihtiyaç değildir,

kavalcının direktmesi halkın zihninde uyumsuzluk oluşturmakta ve gülme ortaya çıkmaktadır.

Rahatlama kuramında mizah, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıdır ve bununla birlikte gerilim azalır. Metinde yer alan kaos, dalga geçme ve küçümsemeler metnin sonunda tatlıya bağlanmıştır. Kavalcının etrafındakiler kavalcıya inanmaya başlamıştır. *“Hepimiz birer tane aldık, diğerleri ne yaptı bilmiyorum ama ben kendiminkiyle baharı getirmeye çalışıyorum.”* (Heccce, s. 258). Yazar, *“Baharı getirmeye çalışıyorum.”* cümlesinde aslında ince bir mizahî ifadeye de yer vererek metni tamamlamıştır.

4.5 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve 2024 yılında Yıldırım Yayınları tarafından yayımlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur. Mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %80,4 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş, metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolştırılmıştır.

Tablo 39

MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
ERDEMLER	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	+	76
	Adsız Çeşme	-	
	Kaynatılmış Tohum	-	
	Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga	+	40
Mehmet Akif Ersoy'dan Anılar	-		
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Ordumuzun Hepimize İhtiyacı Var	-	
	Ağustos Şafağı	-	
	Çankaya'da Hediye Edilmek	-	
	İstenen Ev	-	
	Cumhuriyetin İlanı	-	
	Ertuğrul'un Kader Uçuşu	-	

KİŞİSEL GELİŞİM	İyimserlik	-	
	Benim Kırmızı Papuçlarım	+	30
	Pulsuz Dilekçe	-	
	Akıp Giderken Zaman	-	
	Gelecek Senin Çocuğum	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Türkiye	-	
	Bayram Yeri	+	70
	Atasözleri Üzerine	-	
	Keloğlan ile Gül Kız	+	90
	Kilim	-	
SANAT	Gökkuşağı Evi	-	
	Yüzyılın Fotoğrafı	-	
	Ölümsüzleşen Bahçe	-	
	Bam Telimiz	-	
	Sinema	-	
DOĞA VE EVREN	Güz Patikaları	-	
	Yüksek Yerde Oturanın	-	
	Türküsü	-	
	Sığırcık Kayası	-	
	Hava Soğuk, Güneş Çok	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Uzakta	-	
	Bugün Yağmur Yağar Mı?	-	
	Çocuklar Doğuştan Bilim İnsandır	-	
	Televizyon En İyi Arkadaşımı	+	29
	Yedi	+	59
DUYGULAR	Alo...Graham Bell!	-	
	Bankamatik İçin Kurs Açan	+	70
	Yok Mu?	-	
	Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı	-	
	Öyküleri	-	40
		-	
	Sevgi Kurtaracak Bizi	+	
	Anılar İçinde Bir Anı	-	
	Şehir Faresi ile Kır Faresi	-	
	Yeşil Çağ	-	
Iskarmozların Hüzünlü Gıcirtısı	-		
Toplam		9	504

Türkçe ders kitabında toplam 9 metin mizahî öge barındırmaktadır. En çok mizahî metin içeren temalar “Millî Kültürümüz” temasıdır ve 2 mizahî metin, 160 öge içermektedir. “Erdemler” teması 2 mizahî metin, 116 mizahî öge, “Bilim ve Teknoloji” 3 mizahî metin 158 öge, “Kişisel Gelişim” teması 1 mizahî metin, 30 mizah ögesi, “Duygular” teması ise 1 mizahî metin, 40 mizahî ögesi içerirken “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Doğa ve Evren” ile “Sanat” temaları mizahî metin içermemektedir. Ders kitabı içinde toplam 504 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

4.5.1 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda zorunlu temalar içinde yer alan “Erdemler” teması, öğrencilerin dürüstlük, sabır, saygı, yardımseverlik, vatanseverlik gibi temel insani değerleri öğrenip günlük yaşamda uygulamaları için oluşturulmuştur.

Tema içinde 4 metin bulunmaktadır. Bunlar 3 okuma, 1 dinleme şeklindedir. Emine Teyze’nin Çilek Reçeli, Adsız Çeşme, Kaynatılmış Tohum, Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga tema içinde yer alan metinlerdir. Bu metinler hikâye/öykü türündedir, temel erdemleri öğrenciye tanıtır ve örneklendirerek hayatla ilişkilendirmesini sağlar. Temada yer alan mizahî metinler Emine Teyze’nin Çilek Reçeli ile Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga metinleridir.

“Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” metni anı türündedir. Yardımseverlik, komşuluk, paylaşma gibi erdemlerin mizah yaratan yöresel söyleyişler, sevecen üsluplar, yaşlı karakterin abartılı titizliği gülümsetici biçimde aktarıldığı belirlenmiştir.

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga (dinleme metni)” fabl türünde kaleme alınan mizahî metindir. Metinde yer alan karakterler üzerinden dayanışma, iş birliği, dostluk erdemlerinin önemi sezdirilmiştir. Fabl türüne ait olan konuşurma, kişileştirme unsurlarından yararlanılarak doğrudan mizah üretilmiş ve metin çocukların dikkatine sunulmuştur. Fabl kahramanları arasında beklenmedik iş birlikleriyle mizah sağlanmıştır: Karga ip keser, kaplumbağa akıl verir.

“Erdemler” teması içinde en yoğun mizah öğeleri fabl tarzı metinlerde ve hikâyelerde, anılarda karşımıza çıkmaktadır. Uyumsuzluk kuramı en sık kullanılan mizah kuramıdır.

4.5.1.1 “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” metni, mizahî üslupla kaleme alınan; toplumun birlik olma, üretme ve dayanışma değerlerini işleyen anı türünde mizahî metindir. Metinde mizah, karakterlerin sıcaklığı, abartılı tepkiler ve doğal konuşmalar aracılığıyla sağlanmıştır. Özellikle Emine Teyze karakteri, esprili ve sevgi dolu kişiliğiyle metni dikkat çekici hale getirmiştir.

Emine Teyze, apartmanın bahçesinde yer alan küçük bir evde oturmaktadır. Köyden gelmiştir ve çalışkan, şakacı, sevgi dolu bir kadındır. Çiçeklere bakar, dantel işler, mahalleliyle güzel ilişkiler kurar. Anlatıcının babası, Emine Teyze’nin oğluna iş

bulur ve bu olaydan sonra Emine Teyze minnettarlığını göstermek için onlara kendi yaptığı nefis çilek reçelinden getirir.

Reçelin tadı o kadar beğenilir ki anlatıcının babası bir reçel yapımevi kurmayı düşünür. Bu fikir mahalledeki işsizler için bir umut olur. Toplantılar düzenlenir ve herkes bu işe ortak olur. Sonunda “Emine Teyze Reçelleri” markası kurulur ve anlatıcının babası yapımevinin müdürü olur.

Metinde mizah, günlük yaşamın içinden gelen doğal sahnelerle oluşmuştur. Emine Teyze'nin çiçeklere insan gibi davranması, çevresindeki kişilere gülünç adlar vermesi gibi durumlar metne mizahî hava katmıştır.

Tablo 40

“Emine Teyze'nin Çilek Reçeli” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	3,95
Karikatür	2	2,63
Yansıma	2	2,63
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	16	21,05
Tezat	1	1,32
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,32
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	9	11,84
Ünlem	3	3,95
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,63
Mecaz/Kinaye	23	30,26
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	8	10,53
Konuşturma/Kişileştirme	4	5,26
İsimlendirme	2	2,63
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	76	%100

İncelenen metinde toplam 74 mizah ögesi tespit edilmiştir. Bu ögelerden en yüksek frekansa sahip olanı mecaz/kinaye (%30,26) ögesidir. Bunu deyim/atasözü (%21,05) ile abartma (%11,84) ögeleri takip etmektedir: “*Aklıma herkesi rahatlatacak bir düşünce geldi.*” “*...kadıncağz bizi yere göğe sığdıramaz oldu.*” (Yıldırım, s. 13).

İkileme/pekiştirme ögesi (%10,53) metinde yer almakla birlikte ritm kazandırmıştır: “*...sağa sola telefon eder...*”, “*...kendi kendine konuşuyordu.*” (Yıldırım, s. 13).

Konuşturma/kişileştirme (%5,26), benzetme (%3,95) ve ünlem (%3,95) metinde yer almaktadır: “*Güneşe hasret zavallı çiçekler.*”, “*Bana ‘salon çiçeği’ derdi, evden*

pek çıkmadığım için.”, “‘Müthiş! Çok güzel!’ diye kendi kendine konuşuyordu.” (Yıldırım, s. 12-13).

Karikatür, dalga geçme/alay, isimlendirme ve yansıma (%2,63) metinde aynı oranda belirlenmiştir: “Bu salon çiçeğinden bile reçel yaparım, deyip öptü beni.”, “Uğultu azalarak kesildi.” (Yıldırım, s. 13).

Şekil 16. “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metni (Yıldırım, s. 12-14)

Tezat ve monolog (%1,32) ise yalnızca birer kez görülmüştür. Karikatür, fıkra, tekerleme/uyaklı sözcük, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş ve gerçek dışılık/hayalî durum öğelerine ise metinde rastlanmamıştır. Veriler, metnin daha çok sözlü mizah, yerel dil kullanımı ve anlatımda abartıya dayalı öğelerle mizahî bir anlatım biçimi benimsediğini göstermektedir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolastırılmıştır.

Tablo 41

“Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	25,00
Uyumsuzluk Kuramı	4	50,00
Rahatlama Kuramı	2	25,00
Toplam	8	%100

“Emine Teyze’nin Çilek Reçeli” adlı metin, mizah kuramları açısından incelendiğinde özellikle uyumsuzluk, üstünlük ve rahatlama kuramlarına dayalı öğeler tespit edilmiştir. Uyumsuzluk kuramı kapsamında; çocuğa “salon çiçeği” denmesi,

ondan reçel yapılabilceğinin söylenmesi, bitkilerin “elsiz ayaksız yavrucaklar” olarak tanımlanması gibi şaşırtıcı ve alışılmadık ifadelerdir. Üstünlük kuramı, babanın girişimci fikir üretmesi, toplantıda planlarını açıklaması ve çocuğun önerdiği marka isminin kabul edilmesi gibi bireyin öne çıktığı durumlarla temsil edilir. Rahatlama kuramı ise işsizlik gibi toplumsal bir sorunun gülümsetici bir şekilde çözülmesi, annenin bardak yetersizliğine bulduğu çözüm, evdeki toplantıların yükünün mizahî dille aktarılması gibi örneklerle açığa çıkar.

Üstünlük kuramına göre mizah, kişinin kendini başkalarından daha akıllı, zeki, becerikli ve üstün görmesi ile ilgilidir. “*Emine Hanım da aşçıbaşımız olacak.*”, “*Alkış uzun süre dinmedi. Babam heyecanlanmış, yanakları kızarmıştı.*” (Yıldırım, s. 14) ifadeleri mizahta üstünlük kuramı ile ilgilidir. Topluluk içinde takdir görme, babanın ve becerisiyle öne çıkan Emine Teyze’nin üstünlüğü mizah kuramına örnektir.

Uyumsuzluk kuramında mizah, olayların beklenmedik biçimde gelişmesi veya alışılmadık durumların ortaya çıkması sonucu ortaya çıkmaktadır. Metindeki uyumsuzluk örnekleri şunlardır: “*Bu salon çiçeğinden bile reçel yaparım.*”, “*Sizin ayağınız var, yürüyüp gidersiniz parklara, meydanlara. Ya bu elsiz ayaksız yavrucaklar ne yapacak?*”, “*Toplantılarda herkes kendi bardağını getiriyordu.*”, “*İş ve İşçi Bulma Kurumundan daha iyi çalışıyorsun.*” (Yıldırım, s. 12-13).

Rahatlama kuramı, baskı altında biriken duyguların mizah yoluyla dışavurumudur. Bu metinde özellikle ekonomik sıkıntı, işsizlik gibi konulara mizah yoluyla yaklaşmıştır: “*Evde bardak yetmediği için herkes kendi bardağını getiriyordu.*”, “*Babam ellerini ovuşturuyor ‘Müthiş.’, ‘Çok güzel!’ diye kendi kendine konuşuyordu. Sonunda aklındaki düşünceyi açıkladı. ‘Bir reçel yapımeye kuracağız. Emine Hanım da aşçıbaşımız olacak.’*” (Yıldırım, s. 13-14).

Mizah kuramları incelemesine bakılarak metnin güldürürken düşündüren, toplumsal dayanışmayı mizahla bağdaştıran güçlü bir anı türü örneği olduğu tespit edilmiştir.

4.5.1.2 “Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” metni fabl türünde yazılmış, bir dostluk hikâyesidir. Uzak diyarlarda yaşayan dört yakın arkadaşın dostluğunun anlatıldığı fablda ceylan, avcı ve köpek tarafından tuzağa düşürülür. Diğer üç arkadaş, ceylanı kurtarmak için plan yapar: karga haber getirir, kaplumbağa plan kurar, fare ağı kemirerek ceylanı özgür bırakır. Ancak avcı tuzağı boş bulunca kaplumbağayı alır.

Ceylan, karga ve fare yeni bir planla avcıyı oyalayarak kaplumbağayı da kurtarırlar. Yazar gerçek dostluğun, yardımlaşmanın, fedakârlık, iş birliği ve sorumluluk değerlerinin önemini mizahî metin türlerinden olan fabl ile öğrencilerin ilgisine sunmuştur.

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” metni, bir dostluk ve dayanışma hikâyesi olsada metnin bazı bölümlerinde mizahî öğelere yer verilmiştir.

Tablo 42

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	2,50
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	2	5,00
Deyim/Atasözü	5	12,50
Tezat	1	2,50
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,50
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	7,50
Ünlem	1	2,50
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	12,50
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,50
Konuşturma/Kişileştirme	15	37,50
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	5	12,50
Toplam	40	%100

İncelenen metinde toplam 35 mizah öğesi tespit edilmiştir. Bu öğeler arasında en yüksek orana sahip olan tür, 15 kez kullanılarak %37,50 oranına ulaşan “konuşurma/kişileştirme” ögesidir. Bu durum, metnin anlatımında tekrarların ve vurgulamaların sıkça kullanıldığını göstermektedir. İkinci sırada, “deyim/atasözü”, “mecaz/kinaye” ve “gerçek dışılık/hayalî durum” öğeleri yer almaktadır. Her biri 5’er kez kullanılmış ve toplam mizah öğelerinin %12,50’sini oluşturmuştur.

“Abartma” ögesine 3 kez (%7,50), “tekerleme/uyaklı sözcük” ögesine ise 2 kez (%5,00) rastlanmıştır. Ayrıca benzetme, tezat, monolog, ünlem ve ikileme/pekiştirme öğelerinin her biri 1’er kez kullanılarak %2,50 oranında yer almıştır. Buna karşın, karikatür, yansıma, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme/alay etme, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme mizah öğelerine metinde yer verilmemiştir. Genel olarak veriler, metinde tekrar, deyimsel anlatım ve alaya dayalıdır. Hayalî durumların yer

aldığı ifadelerin ön planda olduğu, mizahın daha çok söyleyiş biçimi, anlatı dili ve toplumsal gönderme yoluyla üretildiği görülmektedir.

Metin, mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 43

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	3	50,00
Rahatlama Kuramı	1	16,67
Toplam	6	%100

“Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” metni üzerinde yapılan araştırma sonucu rahatlama, üstünlük ve uyumsuzluk kuramları tespit edilmiştir. “Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga” adlı metinde mizah, üç temel mizah kuramı çerçevesinde kurgulanmış ve yapılandırılmıştır. Metinde uyumsuzluk kuramı 3 farklı unsurla öne çıkar. Küçük ve güçsüz görünen bir farenin, beklenmedik biçimde güçlü bir figür olan avcıyı alt etmesi; kaplumbağanın yavaşlığı ile bilgeliği arasında kurulan tezat; farklı türden hayvanların fiziksel durumlarının aksine insan gibi iş birliği yapmaları, beklenmedik durumlar yaratarak uyumsuzluklar yoluyla mizah üretmiştir. Üstünlük kuramı doğrultusunda ise 2 örnek dikkat çeker: Fare ve karganın birlikte bir plan geliştirerek avcıya üstünlük sağlaması, zayıfın güçlüyü yenmesi ile mizah yaratırken, kaplumbağanın aklıyla durumu yönetmesi, ona üstünlüğü kazandırır. Son olarak, metinde yer alan rahatlama kuramına dair bir örnek bulunmaktadır. Hayvanların kurtularak, tehlikeli ve gergin durumların çözülmesiyle okurun psikolojik olarak rahatlama yaşamasıdır. Kuramlar bir arada kullanılarak, metinde eğlenceli bir anlatı kurgusunu oluşturulmuştur.

4.5.2 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Kişisel Gelişim” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’na göre “Kişisel Gelişim” teması, öğrencilerin kendilerini tanımasını, özgüven kazanmasını, hedef belirleyip çaba göstermesini ve bireysel gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Tema içinde yer alan “Benim Kırmızı Pabuçlarım”, “Pulsuz Dilekçe”, “Akıp Giderken Zaman” ve “Gelecek Senin Çocuğum” adlı metinlerde bireyin kendini

tanınması, topluma katkı sağlaması, zamanı doğru kullanması, sorunlar karşısında çözüm üretmesi gibi becerilerin ön planda olduğu görülmüştür. Temada işlenen iyimserlik değeri, kahramanların zorluklar karşısında pozitif bir tutum sergilemeleri ve çözüm odaklı düşünceleriyle metinlere yansıtılmıştır. “Benim Kırmızı Pabuçlarım” metninde karşılaşılan sorunun zekice çözülmesi; mizahî anlatımın kullanılması, öğrencilerin sorunlara gülümseyerek yaklaşabilmesini sağlamaktadır. Metinler, öğrencilerin sağlam psikolojiye sahip olmasını, hayal gücünü kullanmasını ve sosyal sorumluluk bilinci kazanmasını desteklemektedir.

Tema içinde yer alan metinler taranmış ve yapılan araştırma sonucu “Benim Kırmızı Pabuçlarım” metninin mizahî nitelikte olduğu belirlenmiştir.

4.5.2.1 “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Benim Kırmızı Pabuçlarım” metni, öğrencilerin kişisel gelişimini sağlamaya yönelik özgüven, yaratıcılık ve sorumluluk gibi becerileri kapsamaktadır. Okulun müzikli gösterisinde başrole seçilen çocuğun, kırmızı ayakkabısı olmadığı için yaşadığı endişe, kendi yaratıcı çözümü ve başarısıyla metin sona ermiştir. Güçlü mizahî unsurlarla desteklenen anlatım, çocuğun çözüm olarak bulduğu davranış (çorapları kırmızıya boyayıp sahneye çıkması) eğlencelidir. Metin, duygusal ve bilişsel gelişim açısından öğrenciyi destekleyen işleve sahiptir.

Okuyucuyu güldürürken düşündüren “Benim Kırmızı Pabuçlarım” metni edebî ve eğitsel açıdan güçlüdür, mizahî unsurlarla içten ve cesaretlendirici duygular uyandırır niteliktedir. Metinde tespit edilen mizah kuramları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 44

“Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	9,09
Karikatür	3	9,09
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	11	33,33
Tezat	3	9,09
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	9,09
Ünlem	1	3,03
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	6	18,18
Taklit	0	0,00

Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	3	9,09
Konuşturma/Kişileştirme	0	00,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	00,00
Toplam	33	%100

İncelenen metinde toplam 30 mizah ögesi tespit edilmiştir. Bu ögeler arasında en yüksek orana sahip olan tür deyim/atasözüdür (%33,33). Bunu mecaz/kinaye (%20,00) izlemektedir. İki ögenin yakın oranlarda saptanması deyimlerin çoğunun mecazlı ifadeler olmasından kaynaklanmaktadır: *“Provaları seyreden arkadaşlar gülmekten kırılıyordu.”* (Yıldırım, s. 83).

Benzetme, karikatür, tezat, abartma, ikileme/pekiştirme ögeleri (%9,09) aynı oranda tespit edilmiştir: *“İşte kan kırmızısı ayakkabılarım hazır.”*, *“Siyah, beyaz”*, *“Yorgunluktan çukura kaçmış gözlerini...”* *“Veliler yavaş yavaş kulise gelmeye başlamışlardı.”* (Yıldırım, s. 84-85).

Şekil 17. “Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metni (Yıldırım, s. 83-85)

Ünlem %3,03 oranında görülürken, diğer ögelere (karikatür, yansıma, tekerleme, fıkra, monolog, yanlış anlama, yanlış telaffuz, taklit, yöresel söyleyiş, kişileştirme, isimlendirme, gerçek dışılık/hayalî durum) rastlanmamıştır. Bu dağılım, metindeki mizahın büyük ölçüde dil oyunları (deyim, ikileme, benzetme) yoluyla oluşturulduğunu göstermektedir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 45

“Benim Kırmızı Pabuçlarım” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	0,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	33,33
Rahatlama Kuramı	1	66,66
Toplam	3	%100

Metinde, uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarına ait cümleler tespit edilmekle birlikte üstünlük kuramına dair örnek bulunamamıştır.

Uyumsuzluk kuramı beklentiyle gerçeklik arasındaki farktan doğan, “şaşırtıcı” ve “uyumsuz” durumların komik bulunmasıdır. “*Yatağımın altındaki plastik çamaşır sepetini çıkarıp... kırmızı keçe uçlu kalemimle çorapların üzerini ayakkabı modelinde boyadım.*”, “*Papyon yerine kırmızı bir kurdele boynuma bağlanıp fiyonk yapılacaktı.*” (Yıldırım, s. 85) Kırmızı bir ayakkabı bulmak yerine çorapların üzerine kalemle ayakkabı çizilmesi, kurdelenin fiyonklanması gibi tiyatro kostümündeki absürtlükleri arttırarak mizah üretilmiştir. Bu durum okuyucuda şaşkınlık ve gülümseme yaratır.

Rahatlama kuramına göre mizah, bastırılan duyguların boşalımı ve gerginliğin çözülmesiyle ortaya çıkar. Metinde yer alan “*Gösteri yarındı. Eve döndüğümde kendimde değildim... Yatağımın altındaki çamaşır sepetini çıkarıp... İşte kan kırmızısı ayakkabılarım hazırды.*” (Yıldırım, s. 85) Cümle ile çocuğun içinde biriken baskı, yaratıcı ve çocuksu bir çözümle boşalır, tebessüm uyandırır. Bu durum gerginliğin mizah yoluyla çözülmesine örnektir.

4.5.3 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı içinde zorunlu tema olarak yer alan “Millî Kültürümüz” teması ile ilişkili metinler, öğrencilerin ait olduğu topluma ait değerleri, inanışları, örf ve adetleri öğrenmesi açısından önem taşımaktadır. Tema kapsamında sunulan metinlerde geleneksel el sanatları, halk oyunları, atasözleri ve deyimler, halk kültürüne ait hikâyeler, mimari yapılar ve millî bayramlara dair anılar yer almakta olup bu unsurlar aracılığıyla öğrencilerin kendi kültürel kimliğini tanıması ve içselleştirmesi amaçlanmaktadır.

2024 Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bu temanın yer almadığı görülmekle beraber “Dilimizin Zenginliği, Farklı Dünyalar” temalarında kültürel unsurlarımız kısmen yer almaktadır.

Tema içinde yer alan “Türkiye” metni millî kimlik, coğrafya ve kültürümüzü tanıtan şiir türü örneği, “Bayram Yeri” metni bayramların kültürel ve sosyal boyutunun mizahî olarak ele alındığı anı örneği, “Keloğlan ve Gül Kız” Keloğlan'ın başından geçenlerin anlatıldığı geleneksel halk kültürüne ait öykü metni, “Kilim” kültürel el sanatlarımızın tanıtıldığı şiir türü örneğidir. Tema içinde yer alan mizah içerikli metinler “Bayram Yeri” ile “Keloğlan ve Gül Kız” metinleridir.

4.5.3.1 “Bayram Yeri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde anı sahibinin yaşlı ninesiyle birlikte bayram yerine gitmeleri anlatılmaktadır. Nine, eski bayramların coşkusunu, kalabalığını, geleneksel lezzetleri ve eğlenceleri özlemiştir ancak bayram yerine vardıklarında büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Yayla sakızı, demirhindi şerbeti, Karagöz çadırı, at koşusu ve payton gezileri gibi geçmişin sembelleri artık yerini gazoz, tost ve eğlence yoksunluğuna bırakmıştır. Ninenin bu değişime verdiği tepkiler mizahî bir üslupla aktarılmıştır.

Metin, geçmiş ile günümüz arasında bir değerler karşılaştırması yaparken, eski bayramların sıcaklığını, kültürel öğelerini ve kolektif yaşantısını nostaljik bir dille anlatılmaktadır. Metin, ninenin üzüntü verici bu duruma karşı gösterdiği kendine özgü tepkiler, çocukça davranışlar ile metin mizahî bir dil kazanmıştır. Böylece, kültürel değişim eleştirisi, mizah aracılığıyla etkili ve akıcı biçimde sunulur.

Metin mizah öğeleri ve kuramları açısından incelenmiş, elde edilen veriler tablolandırılmıştır:

Tablo 46

“Bayram Yeri” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	7	10,00
Karikatür	3	4,29
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	5	7,14
Tezat	2	2,86
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	1	1,43
Yanlış Anlama	1	1,43
Abartma	8	11,43

Ünlem	12	17,14
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,86
Mecaz/Kinaye	12	17,14
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	16	22,86
Konuşturma/Kişileştirme	1	1,43
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	00,00
Toplam	70	%100

Yapılan mizah ögesi analizi sonucunda, metinde en sık rastlanan mizah öğelerinin ikileme/pekiştirme (%22,86) olduğu görülmüştür: “*A oğlum, bayram yeri dediğin kalabalık olur, hani insan minsan yok.*” (Yıldırım, s. 117).

Ünlem ile mecaz/kinaye (%17,14) ögeleri aynı oranda tespit edilmiştir. Bu durum, duygu durumları ve dil oyunları ile metindeki mizahın güçlendirilmeye çalışıldığını göstermektedir: “*‘Tuh tuh tuh!’ dedi ninem.*”, “*Görmedin mi apartman dikmişler.*” (Yıldırım, s. 117).

Benzetme (%10,00), deyim/atasözü (%7,14) ve abartma (%11,43) gibi geleneksel söz sanatları da metinde kayda değer sıklıkta yer almaktadır: “*Ninem kâğıt gibi incecik tostleri görünce...*”, “*Ninemle o küçücük bayram yeri alanını dört döndük...*” (Yıldırım, s. 118).

Karikatür (%4,29); tezat, dalga geçme (%2,86); yanlış anlama, yanlış telaffuz ve konuşturma/kişileştirme (%1,43) düşük frekans değerinde belirlenmiştir: “*Ninem şöyle bir sağına, bir soluna baktı...*”, “*Vallahi nine şurdan geçerken hindi gördüm ama demir değildi.*” (Yıldırım, s. 116-117).

Şekil 18. “Bayram Yeri” Metni (Yıldırım, s. 116-118)

Yansıma, tekerleme, fıkra, monolog, mecaz, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme ve gerçek dışılık/hayalî durum gibi diğer mizah öğeleri metinde hiç yer almamıştır.

Bu dağılım, metnin mizahî yapısında özellikle ikileme/pekiştirme ögesinin yoğun kullanıldığını göstermektedir. Bununla birlikte ünlem ve mecaz/kinaye gibi ifadelerle duygu ve anlam zenginliği sağlanarak metnin okuyucuda etkileyici ve canlı bir mizah atmosferi oluşturduğu belirlenmiştir. Benzetme, deyim, abartma ögelerinin varlığı, metne eğlendirici ve anlam derinliği taşıyan bir yapı kazandırmıştır. Yansıma, tekerleme gibi mizah türlerinin bulunmaması, metnin anlam ağırlıklı mizah biçimlerine dayandığını işaret etmektedir. Genel olarak metnin dili ve anlatımı, okuyucunun dikkatini çekmek ve mizahî etkiyi arttırmak amacıyla kelime oyunları, vurgu teknikleri ve anlam oyunları üzerine kurulu bir yapıya sahiptir.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolandırılmıştır.

Tablo 47

“Bayram Yeri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	42,86
Uyumsuzluk Kuramı	3	42,86
Rahatlama Kuramı	1	14,29
Toplam	7	%100

Metin, nesil çatışması ve toplumsal değişimi mizahî bir biçimde ele almaktadır ve bu durum üç temel mizah kuramına ait örnekleri ortaya çıkarmaktadır. Üstünlük kuramı kapsamında, ninenin çocukça davranışları ve gençlerle olan diyalogları, okuyucuda bir üstünlük hissi uyandırır niteliktedir. Uyumsuzluk kuramı ise metnin temel mizah kuramıdır; eski bayram yeri ve günümüzdeki hali arasındaki fark, unutulmuş geleneklerin yerini alan günümüz hayatının örnekleriyle uyumsuzluk kuramı oluşturulmaktadır. Rahatlama kuramı açısından metin hüznü ve yeni durumun kabullenişini yansıtmaktadır. Böylece metin, toplumsal ve kültürel değişikliklerin bireylerde yarattığı duyguları mizahî bir dil vasıtasıyla etkili bir şekilde ifade etmiştir.

Üstünlük kuramı okuyucunun ya da anlatıcının kendini daha akıllı, olgun, modern ya da güçlü hissetmesiyle oluşan mizah türüdür. Metinde “Çocuk gibi olmuştu son zamanlarda nineciğim.”, “Delikanlının yanına yaklaştım, ninem araya girdi: ‘Yürü oğlum, yürü.’ dedi.”, “Vah, vah, vah! Ben de durup durup sizlere ‘Ah çocuklar, biz bir şey mi gördük?’ derdim... Bundan sonra ‘Vah vah çocuklar, siz de bir şey mi gördünüz?’ diyeceğim...” (Yıldırım, s. 116-118) cümleleriyle üstünlük kuramı karşılanmıştır.

Uyumsuzluk kuramında beklentinin bozulması, çelişki ve mantıksal aykırılık mizahı yaratmaktadır. Metinde “*Demirhindi mi nine?*”, “*Vallahi hindi gördüm ama demirden değildi.*”, “*Yavrum bir sor hele, at koşusu ne zaman başlayacak?*” “*Ne at koşusu nine?*”, “*Şuradan bir payton tut da...*”, “*İlahi nine, ne arar payton, taksi var.*” (Yıldırım, s. 117-118) cümleleriyle eski ile yeni arasındaki uyumsuzluk dile getirilerek mizahî hava sağlanmıştır.

Rahatlama kuramında gerginlik, endişe veya toplumsal baskı mizah yoluyla ortadan kalkmaktadır. Metnin sonunda ninenin “*Vah, vah, vah! Ben de durup durup sizlere ‘Ah çocuklar, biz bir şey mi gördük?’ derdim... Bundan sonra ‘Vah vah çocuklar, siz de bir şey mi gördünüz?’ diyeceğim...*” (Yıldırım, s. 118) sözleriyle eski bayramların coşkusuna duyulan özlem ve mevcut durumun kabullenışı rahatlama kuramını ortaya çıkarmaktadır.

4.5.3.2 “Keloğlan ve Gül Kız” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Mizahî metin niteliği taşıyan “Keloğlan ve Gül Kız” masalında köyde annesiyle yaşayan Keloğlan dürüst, çalışkan ve yoksul bir delikanlıdır. Annesinin isteği ve nasihatleriyle bir meslek edinmek için yollara düşer. Gittiği şehirde Gül Kız’ı görüp ona sevdalanır. Ancak Gül Kız’ın babası, kızını yalnızca kendisinden daha güzel gül yetiştirebilen birine vermek ister. Keloğlan, Gülcü Baba’nın yanında çalışarak ondan gül yetiştirmenin tüm inceliklerini öğrenir. Keloğlan, gül yetiştiriciliğinde sabırla ustalaşır ve sonunda sevgisiyle beslediği gülüyle yarışmaya katılır. Onun yetiştirdiği gül, Gülcü Baba’ninkinden çok daha güzel olur. Gülcü Baba, sözünde durur ve kızını Keloğlan’a verir. Masal, mutlu bir evlilikle sona erer.

Keloğlanla Gül Kız adlı masal, halk anlatılarının temel özelliklerini taşımakla beraber mizahî öğelerin iç içe geçtiği bir yapı sunmaktadır. Özellikle “Gül Kız’ın sevdasıyla suladım.” gibi ifadelerde mizahın varlığından söz edilebilir. Masaldaki mizah öğeleri, toplumsal rollerin, bilgi ve emeğin mizahî biçimde aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Masalın sonunda geçen “gül düşmesi” geleneği mizahın varlığını pekiştirmiştir. Mecazla gerçeklik iç içe geçerek masal türü içerisinde mizahın varlığı korunmuştur. Metinde tespit edilen mizah öğeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 48

“Keloğlan ile Gül Kız” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	5	5,56
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	1	1,11
Deyim/Atasözü	18	20,00
Tezat	2	2,22
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	2,22
Yanlış Telaffuz	1	1,11
Yanlış Anlama	1	1,11
Abartma	21	23,33
Ünlem	2	2,22
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,11
Mecaz/Kinaye	18	20,00
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,11
İkileme/Pekiştirme	7	7,78
Konuşturma/Kişileştirme	2	2,22
İsimlendirme	1	1,11
Gerçek Dışılık/Hayali Durum	7	7,78
Toplam	90	%100

Bu dağılım, metnin özellikle sözlü gelenekten gelen mizahî ve anlatımsal zenginliğini göstermektedir. En fazla rastlanan mizah ögeleri arasında abartma (%23,33), deyim/atasözü (%20,00) ve mecaz/kinaye (%20,00) ögeleri öne çıkmaktadır. Bu durum metnin, öğrenciler üzerinde mizahî ögeler ile güçlü ve canlı duygular uyandırılmasını sağlamaktadır: “Dediklerini yapmak için hazırlanmış, heybesini eşeğine yüklemiş, yola koyulmuş. Ormanlar, dağlar geçmiş. Derelerden uçarak, dağlardan koşarak gitmiş. Keloğlan, çok şehirler gezmiş.”, *Gün olur yağ bal yerler, gün olur ekmeklerini tuza banarlarmış.*” (Yıldırım, s. 130).

İkileme/pekiştirme (%7,78), benzetme (%5,56) ve gerçek dışılık (%7,78) belirgin biçimde kullanılması, metnin halk diline ve masal dilinde olduğunu ortaya koymaktadır: “Adam Keloğlan'ın kılığını kıyafetini şöyle bir süzmüş, sonra gülmeye başlamış.”, “İleride şirin bir evin balkonunda elinde güller bulunan ayın on dördü gibi güzel bir kız görmüş. Görmesiyle içinde bir yanıklık hissetmiş.” (Yıldırım, s. 130).

Tezat, monolog, ünlem, konuşturma/kişileştirme (%2,22); tekerleme, yanlış telaffuz, yanlış anlamadalga geçme/alay, yöresel söyleyiş, isimlendirme (%1,11) aynı oranda tespit edilmiştir. Karikatür, yansıma, fıkra, taklit ögeleri metinde tespit edilmemiştir. Metnin daha çok sözlü anlatımın doğal ve yerel yapısını koruduğunu, halk diline özgü mizah biçimlerine dayandığını göstermektedir. Sonuç olarak, metin eğitici ve eğlendirici özelliklerini geleneksel mizah ögeleriyle pekiştirirken, halk kültürünün mizah anlayışını da canlı tutmaktadır.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolştırılmıştır.

Tablo 49

“Keloğlan ile Gül Kız” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	25,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	50,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Üstünlük kuramı metinde Keloğlan’ın, ustası Gülcü Baba’yı geçerek bilgi ve sevgiyle üstünlük kazanması ile görülür. Bu durum, okuyucuda takdir ile birlikte alay hissi de yaratır: *“Keloğlan’ın gülü, Gülcü Baba’nın gülünden daha güzel.”* (Yıldırım, s. 130).

Uyumsuzluk kuramı, Keloğlan’ın ustasının talimatlarını bazen yanlış uygulaması ve buna rağmen başarı elde etmesiyle ortaya çıkan beklenmedik durumlarda kendini gösterir. Ayrıca Keloğlan’ın öğrendikleri ile uyguladıkları sonucu ortaya çıkan durum uyumsuzluk yaratmaktadır: *“Gülcü Baba gübreyi şu kadar koy dedi, Keloğlan biraz fazla katıyordu.”*, *“Benden öğrendiğine ancak benim gülüm kadar güzelini yetiştirebilirsin. Oysa senin gülün benim gülümden daha güzel.”* (Yıldırım, s. 130).

Rahatlama kuramı, yarışma ve rekabet ortamının yarattığı gerginliğin dağılması, masalın mutlu sonla bitmesiyle okuyucuda güven ve huzur duygusu oluşturmuştur. Böylece masal, mizah yoluyla bireyde psikolojik rahatlama sağlamaktadır: *“Gülcü Baba, bu akıllı, becerikli genceye sözünde durarak kızını vermiş. İki genç evlenip mutlu olmuşlar. Yaşamları da gülleri gibi güzel olmuş. Gökten üç gül düşmüş. Biri anlatana, biri dinleyene, biri gül sevenlere.”* (Yıldırım, s. 130).

4.5.4 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Yıldırım Yayınları 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın “Bilim ve Teknoloji” teması, öğrencilere bilimsel düşünme becerilerini kazandırmak ve teknolojiyle ilgili farkındalıklarını arttırmak amacıyla çeşitli metin türlerini bir araya getirmektedir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 2024 Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı karşılaştırıldığında bu temanın iki program içerisinde de yer aldığı görülmektedir. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda tema içerisine yapay zekâ

kavramı da yerleştirilmiştir. Çağımızın gerekliliklerinden biri olan bilimsel gelişmeler düşünüldüğünde “Bilim ve Teknoloji” temasının yeni programda da dâhil edilmesi tutarlı ve yerinde bir karar olarak düşünülmektedir.

Bu tema kapsamında yer alan makale, hikâye, biyografi, dinleme metni ve değerlendirme soruları gibi farklı türlerdeki metinler, öğrencilerin bilgi edinmelerini, eleştirel ve analitik düşünme yeteneklerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Tema içinde yer alan “Çocuklar Doğuştan Bilim İnsanıdır” adlı makale, bilimsel düşüncenin doğuştan gelen bir yetenek olduğunu vurgularken; “Televizyon En İyi Arkadaşımı Yedi” hikâyesi, teknolojinin sosyal hayata etkilerini, teknoloji bağımlılığını somutlaştırmaktadır. “Alo... Graham Bell!” biyografisi ile telefonun tarihsel gelişimi mizahî şekilde ele alınmakta; “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” metni ise teknolojik gelişmelerin iş hayatına yansımalarını, gelişen teknolojiye uyumu mizahî dille anlatmaktadır. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” serbest okuma metninde Aziz Sancar’ın hayat hikâyesi mizahî bir dille anlatılmıştır. Metinlerde yer alan mizah ile öğrencilerin ilgisi artmakta, öğrenme süreci anlamlı bir hâle gelmektedir. Tema içinde yer alan farklı metin türleri öğrencilerin metin türlerine aşinalık kazanmasını sağlarken, bilim ve teknolojiye dair kavrayışlarını da kolaylaştırmaktadır. Böylece tema, öğrencilerin gelişen dünyayı daha iyi anlamalarına ve teknolojik gelişmelere dikkat çekerek katılımcı olmalarını desteklemektedir.

“Bilim ve Teknoloji” teması kapsamında yapılan inceleme sonucunda mizahî metinler tespit edilmiştir: “Alo... Graham Bell!”, “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?”, “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri”.

4.5.4.1 “Alo, Graham Bell!” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Alo, Graham Bell!” adlı metin “Bilim ve Teknoloji” temasında yer alan, mizahî öğeler barındıran, tiyatro türünün özelliklerini taşıyan okuma metnidir. “Alo, Graham Bell” adlı tiyatro metninde, Pınar ve Ayşegül adlı iki çocuğun evdeki telefonla konuşma girişimleri anlatılmaktadır. Pınar, annesini aramak ister fakat karşısına Düş Robotu çıkar. Düş Robotu, çocuklara telefonun Graham Bell’e ait olduğunu söyleyerek onları şaşırtır. Çocuklar bu gizemli telefon konuşmalarına anlam veremezken, Düş Robotu sonunda ortaya çıkar ve bir oyun yaptığını açıklar. Ardından, onları zamanda bir yolculuğa çıkararak Graham Bell ve yardımcısı Watson’la tanıştırtır. Graham Bell, icat ettiği telefon, gramofon ve ses iletimi ile ilgili bilgiler verir. Oyun, çocukların iletişim

teknolojilerinin tarih içindeki gelişimini öğrenmesiyle ve Düş Robotu'nun onları canlı telefon oyununa davet etmesiyle son bulur.

Metin incelendiğinde zaman yolculuğu kurgusunun ve gerçek dışı sahnelerin, çocukların ilgisini çekerken, icatların tarihsel gelişimi hakkında bilgi aktarımını da kolaylaştırdığı söylenebilir. Mizah öğeleri ve kuramları, karakterler arası etkileşimin canlı olmasına ve bilimsel bilgilerin aktarımına katkı sunmuştur.

"Alo, Graham Bell!" metninde mizah unsurları, eğitsel içerikle bir arada verilerek çocuklara bilimsel bilgi sunmakta, eğlence ve ilgi yaratmayı hedeflemektedir. Metin, mizah öğeleri ve mizah kuramlarının varlığı açısından incelenip tablolştırılmıştır:

Tablo 50

"Alo... Graham Bell!" Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	2	6,90
Yansıma	1	3,45
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	3	10,34
Tezat	1	3,45
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	3,45
Abartma	3	10,34
Ünlem	2	6,90
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	7	24,14
Taklit	1	3,45
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	3	10,34
Konuşturma/Kişileştirme	2	6,90
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	10,34
Toplam	29	%100

Yapılan mizah öğesi analizi sonucunda, "Alo... Graham Bell!" en çok başvurulan mizah unsuru mecaz/kinaye (%25,00) olmuştur. Bu durum, yazarın okuyucuda düşündürerek güldürmeyi amaçladığını göstermektedir: "*Düş Robotu ise sahnenin öteki köşesinde çocuklara kendini göstermemeye çalışarak onlara oyun yapmayı başaracaktı.*", "*Artık sesler uzaklıkları yendi. İnsanlar birbirlerine yaklaşıyorlar.*" (Yıldırım, s. 229-231).

Abartma, deyim/atasözü, ikileme/pekiştirme ve gerçek dışılık/hayalî durum mizah öğelerinin ise (%10,71) önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Bu unsurlar,

mizahın abartı yoluyla güçlendirdiğini ortaya koymaktadır: “*Sesler ölümsüzleşecek.*”, “*Güle güle...*”, “*İşe yaramak*”, “*Haydi bakalım şimdi XIX. Yüzyıl sonlarına bir yolculuk yapalım! Düş yolculuğu.*” (Yıldırım, s. 230-231).

Ünlem (%7,14) ve konuşurma/kişileştirme (%7,14) gibi öğeler karakterlerin canlı, etkileşimli biçimde aktarılmasına katkı sağlamaktadır: “*Haydi bakalım şimdi XIX. Yüzyıl sonlarına bir yolculuk yapalım!*”, “*Artık sesler uzaklıkları yendi.*” (Yıldırım, s. 230-231).

Karikatür, yansıma, tezat, yanlış anlama, taklit gibi daha az sıklıkta rastlanan mizah öğelerinin (%3,57) metnin mizah yönünü desteklediği belirlenmiştir. Benzetme, fıkra, yanlış telaffuz, monolog, dalga geçme, yöresel söyleyiş ve isimlendirme gibi öğelerin hiç kullanılmadığı belirlenmiştir. Mizah öğeleri tablosuna bakıldığında güldürü unsurlarının dengeli bir biçimde kullanıldığı söylenebilir.

Şekil 19. “Alo... Graham Bell!” Metni (Yıldırım, s. 229-230)

İnceleme sonucu metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 51

“Alo... Graham Bell!” Metninde Yer Alan Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	0,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	3	60,00
Toplam	5	%100

“Alo... Graham Bell!” metni mizah kuramları açısından da incelenmiş, mizah kuramlarının varlığı ve sıklığı tespit edilip tablolaştırılmıştır. Metinde uyumsuzluk ve rahatlama kuramına ait bulgular elde edilmiştir. Uyumsuzluk kuramı açısından, Bell’in balon ve uçurtma gibi araçlarla ses iletmesi gibi mantık dışı ve fiziksel olarak olanaksız olaylar, izleyiciyi şaşırtarak güldürür. Rahatlama kuramı ise metnin sonunda Düş

Robotu'nun tüm olayların bir oyun olduğunu açıklamasıyla ortaya çıkar, metin boyunca oluşan gerilim çözülür. Metin, çocuklara bilim insanlarını ve icatlarını tanıtmaktirken mizah aracılığıyla eğlenceli bir öğrenme ortamı sunmaktadır.

Uyumsuzluk kuramı, mantık dışı, beklenmedik, absürt durumlar karşısında oluşan gülmeye dayanmaktadır. *“Düş Robotu: Graham Bell balonlarını aldı gitti.”*, *“Düş Robotu: Aloo... Burası Graham Bell'in evi. Siz kimsiniz? Bakın Pınar Hanım, Graham Bell'i arıyorsanız kendisi şu anda yok. Bir iletiniz varsa bana söyleyebilirsiniz.”* (Yıldırım, s. 229) Örnekleri incelendiğinde Graham Bell'in balonla gezmesi absürt bir durumdur ve gerçekte uyumsuzluk yaratmaktadır. Ayrıca zamanlar arası geçiş, Bell'in evinin aranması ve Bell'in telefonla yanıt vermesi gerçek dışı, düşe dayalı bir uyumsuzluktur.

Rahatlama kuramı, baskı ve belirsizlik altındaki bir durumun çözülmesiyle ortaya gülmeye dayanmaktadır. Düş Robotu'nun şaka yaptığını açıklaması ile ortadan kalkmış, okuyucu “şakaymış” diyerek rahatlamıştır. Graham Bell'in gerçekten sahneye çıkması gerilimi azaltmış ve de çocukların eğlenmesini sağlamıştır. “Canlı telefon oyunu” ile final yapılarak düş ve gerçek arasındaki geçiş mizahî bir rahatlamadır.

4.5.4.2 “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” metninde teknolojik yeniliklerle birlikte gündelik yaşamda karşılaşılan zorluklar esprili bir dille anlatılmıştır. Özellikle yaşlı bir bireyin bankamatik kullanmakta zorlanması konu edilir. Yaşlı adam, bankamatikte işlem yaparken sıralamayı karıştırır, tuşlara yanlış basar ya da makinenin yönlendirmelerini anlayamaz. Bu süreçte çevresindekiler ona yardım etmeye çalışırken yaşanan yanlış anlamalar, beklenmedik tepkiler ve abartılı durumlar metnin mizahî yönünü oluşturur. En sonunda yaşlı adam, “Eh, şu bankamatikler için de bir kurs açılrsa fena mı olurdu?” diyerek sistemin karmaşıklığına ve teknolojiyle baş etmenin zorluğuna dikkat çeker.

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” adlı metin, günlük yaşamdan alınan gerçekçi bir durumu abartı, yanlış anlama ve karşıtlık yoluyla mizahî bir şekilde işleyen mizahî kısa öykü türündedir. Tema içinde “Dinleme Metni” olarak yer almıştır. Teknolojik araçların, özellikle yaşlı bireyler için yeterli rehberlik ve eğitim olmadan kullanılmasının zor olduğu, bu nedenle toplumda her yaş grubuna uygun öğrenme ortamları oluşturulması gerektiği mizahî bir dille vurgulanmıştır.

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” metni incelenerek mizah öğeleri ve kuramları tespit edilerek tablolaştırılmıştır.

Tablo 52

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	6,78
Karikatür	1	1,69
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	12	20,34
Tezat	3	5,08
Fıkra	0	0,00
Monolog	3	5,08
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	1,69
Abartma	8	13,56
Ünlem	1	1,69
Dalga Geçme/Alay Etme	7	11,86
Mecaz/Kinaye	9	15,25
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	7	11,86
Konuşturma/Kişileştirme	2	3,39
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Durum	1	1,69
Toplam	59	%100

Mizah ögesi dağılımı incelendiğinde, mizah öğeleri açısından zengin olduğu; metinde en fazla kullanılan mizah unsurlarının deyim/atasözü (%20,34), mecaz/kinaye (%15,25) ve abartma (%13,56) olduğu görülmektedir. “*Bunu nezaketle bildiren hanım görevliye de söyleyecek lafım kalmaz. Oysa o anda içimde ne fırtınalar kopar. TV reklamlarında şöyledir, böyledir demek kolay. Nerede param diye bağırarak gelir içimden, yapamam.*” (Yıldırım, s. 238).

İkileme/pekiştirme (%11,86) ve dalga geçme/alay etme (%11,86) öğeleri de metinde önemli bir yer tutmaktadır: “*Gençlerse sabah akşam makinenin başında. Harıl harıl para çekip işlem yapıyorlar.*”, “*Aslında ben teknolojiye yatkınım da teknoloji bana yatkın değil. Bu yüzden de hangi türden bir yenilik hayatıma girse problem çıkar.*” (Yıldırım, s. 238).

Söz sanatlarından benzetme (%6,78) ve tezat (%5,08) da metnin mizahî anlatımına katkı sağlamaktadır. “*Çobanını kaybetmiş koyun gibi çıkarım bankadan*”, “*Gençlerse sabah akşam makinenin başında.*” (Yıldırım, s. 238).

Monolog (%5,08) ve yanlış anlama, karikatür, ünlem, gerçek dışılık/hayali durum (%1,69) mizah öğeleri ise daha az sıklıkta bulunmuştur: “*Nerede param diye bağırarak gelir içimden, yapamam.*”, “*Makine resmen konuşuyor. Üstelik söylediklerimi de duyuyor. Hemen toparlandım. Zaten bir acelem yok, beklerim dedim.*” (Yıldırım, s. 238).

Şekil 20. “Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” (Yıldırım, s. 238)

Yansıma, tekerleme, yanlış telaffuz, taklit, yöresel söyleyiş ve isimlendirme gibi öğelerin metinde yer almaması, metinde söz sanatlarına dayalı bir mizah anlayışının benimsediğini göstermektedir.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş ve inceleme sonucu üç temel kurama dair veriler elde edilmiştir.

Tablo 53

“Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	37,5
Uyumsuzluk Kuramı	3	37,5
Rahatlama Kuramı	2	25,00
Toplam	8	%100

Üstünlük kuramına göre insanlar, başkalarının hatalarını, düşüşlerini ya da çaresizliklerini gözlemleyerek kendilerini daha üstün hisseder ve bu durum gülmeyi meydana getirir. “*Hoş geldiniz Sayın Selahattin Duman’ yazısını görünce, ‘Hoş bulduk efendim’ dedim.*” (Yıldırım, s. 238).

“*Makinenin ne kadar tuşu var basıyorum ama nafile... Sen benim kim olduğumu biliyor musun dedim, o da para etmedi.*”, “*Benim yaşımda ne kadar arkadaş varsa*

orada. Kartını kaptıran kaptırana. Bu konuda tek olmadığımı görmek beni çok rahatlattı.” (Yıldırım, s. 238) Karakterin makineyle konuşması, alay etmesi, makineye kızması, yaşanan başarısızlığına ortak bulunca sevinmesini içeren bölümler mizahta üstünlük kuramı örnekleridir.

Uyumsuzluk kuramı, beklenmedik ve mantıksal olarak uyumsuz olan durumlarla karşılaşınca ortaya çıkan gülme olarak tanımlanır: *“Sen de bu sistemi kullansana... diyorlar. Oysa bu akli verenlerin evinde yirmi yıldır video var, hâlâ film kaydedemiyorlar.”* (Yıldırım, s. 238). Metinde, öğüt verenlerin de teknoloji konusunda yeterince başarılı olmaması, bir mantıksal uyumsuzluk yaratmıştır. *“Makineye kartımı soktum, 'Hoş geldiniz Sayın Selahattin Duman' yazdı. 'Hoş bulduk' dedim.”* (Yıldırım, s.238) Gerçek olmayan bir makineye selam verip cevap beklemek, mantıksal bir uyumsuzluktur ve dinleyicinin gülmesini sağlar. *“Yeni bankamatik o kadar hassas ki, parmağınızın gölgesi bile işlem başlatıyor.”* (Yıldırım, s.238) Yeni gelişmelerin abartılarak anlatıldığı bu ifade ile insan ve makine arasındaki uyumsuzluk ortaya konmuştur.

Rahatlama kuramına göre kişi, sosyal baskı, stres veya korku gibi duygular sonucunda mizah yoluyla bir rahatlama yaşamaktadır. *“Benim gibi orta kuşaktan olanların çoğu kartını cebinde taşıyor.”* (Yıldırım, s. 238) Yaşadığı durumlar karşısında yalnız olmadığını belirtmesi, okurda ortak bir deneyim üzerinden rahatlama duygusu oluşturmuştur. *“Bu konuda tek olmadığımı görmek beni çok rahatlattı.”* (Yıldırım, s. 238) Cümlesinde teknolojik gelişmeler karşısında yaşanan ortak başarısızlık duygusu ile hikâye karakteri yalnız olmadığını fark eder ve bu durum rahatlama sağlar.

Sonuç olarak "Bankamatik İçin Kurs Açan Yok mu?" metninde yer alan gündelik yaşamdan doğan gülünç durum uyumsuzluk ve rahatlama işlevi görmektedir. Anlatıcının yaşadığı küçük düşme ve başarısızlıklar ise üstünlük kuramı açısından işlenmektedir.

4.5.4.3 “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri-Aziz Sançar” adlı çizgi roman/öykü biyografi özelliği gösteren serbest okuma metni, Aziz Sançar’ın yaşam öyküsünü çarpıcı ve ilham verici bir dille anlatmaktadır. Metin, çocuklara bilim sevgisi aşılamak için sade ve mizahî bir dil ile kaleme alınmıştır. Olay örgüsü üçüncü kişi anlatıcının gözlemci diliyle ilerler, metinde yer alan bu gözlemciler “Simit ile Peynir” isminde iki

kedidir. Bu durum hikâyeye mizahî üslup katmaktadır. Metin, Aziz Sancar'ın Nobel'e uzanan serüvenini aktarır. Metnin çizgi roman formatı ise görsel destekle öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

Metin, bilim insanlarının sıradan birer çocukken yaşadıkları küçük ama etkileyici deneyimlerden yola çıkarak, okura her çocuğun bir bilim insanı olabileceği düşüncesini aşlamayı amaçlar. Kurgusal unsurlarla harmanlanmış biyografik izler taşıyan bu anlatı kurgusu ve diliyle çocuklara bilim sevgisini aşlamaktadır.

Tablo 54

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	9	12,86
Yansıma	1	1,43
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	11,43
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	6	8,57
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	1,43
Abartma	4	5,71
Ünlem	9	12,86
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,86
Mecaz/Kinaye	5	7,14
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	2,86
Konuşturma/Kişileştirme	21	30,00
İsimlendirme	1	1,43
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,43
Toplam	70	%100

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” metni mizahî öğeler açısından incelendiğinde, en baskın unsurun konuşturma ve kişileştirme (%30) olduğu görülmektedir. Bunu karikatür unsurları ve yine aynı oranda ünlem (%12,86) takip etmektedir. Bu durum, metinde canlandırmalarla birlikte tepkisel ifadelerinin yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir “Aaa! Duydun mu Peynir? Zeytingöz “Aa! İyi!” diye cevap verdi sanki!” (Yıldırım, s. 244).

Şekil 21. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metni (Yıldırım, s. 244-245)

Deyim ve atasözleri (%11,43) ve mecazlar (%7,14), geleneksel anlatı biçimlerinin mizahî anlamda sıklıkla kullanıldığını ortaya koymaktadır: “*Evet. Gurur duyduk seninle Aziz Amca. Bu satırları okuyan tüm okurlarımıza örnek olman ümidiyle çok ama çok teşekkürler.*” (Yıldırım, s. 245).

Monolog (%8,57), abartma (%5,71), dalga geçme (%2,86), ikileme/pekiştirme (%2,86) gibi unsurlar da belirli düzeylerde kullanılmıştır. Monolog, abartma ve dalga geçme unsurları uyumsuzluk kuramı açısından önemli mizah örneklerinin varlığını işaret etmektedir: “*Birazdan başa varacağız ve kimse beni rahatsız etmeden çalışabileceğim. Deh Zeytingöz, deh!*”, “*Bu konuya ömrünü adamış Aziz Sancar.*”, “*Bu Zeytingöz de ne dersin de aynı cevabı veriyor galiba.*”, “*Rahat rahat kitap okuyabileceği, ders çalışabileceği sessiz bir yer olduğu için katediyormuş onca yolu.*” (Yıldırım, s. 244).

Gerçek dışılık/hayalî durumlar (%1,43) ile mizahî olaylar çeşitlenmiş, bu da çocuk edebiyatına uygun, eğlenceli ve düşündürücü bir mizah yapısı kazandırmıştır. Genel olarak metin, mizahın öğeleri dengeli şekilde kullanarak güldürme ve düşündürme işlevini yerine getirmiştir. Metinde tekerleme/uyaklı sözcük, fıkra, yanlış telaffuz, taklit, yöresel söyleyiş öğelerine rastlanmamıştır.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş, üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarına ait örnekler tespit edilmiştir.

Tablo 55

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	40,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	1	20,00
Toplam	5	% 100

Metinde geçen üstünlük kuramı, bir karakterin düşkünlüğü, saflığı ya da hataları karşısında okuyucunun kendini üstün hissetmesinden doğan mizahı içerir. “*Kazık mı? Küçük çocuk ne yapsın kazığı?*” (Yıldırım, s. 244) cümlesinde “Azık” kelimesinin “kazık” sanarak anlam karmaşasına düşülmesi, komik bir örnektir. Metinde yer alan karakterlerden zeki olan arkadaşının yanlış anlaması sonucu üstünlük kazanmıştır. “*DNA da ne Peynirciğim?*” (Yıldırım, s. 245) cümlesinden de anlaşıldığı üzere Simitçik’in temel bilimsel kavramları bilmemesi, karşısındaki karakterin üstünlük sağlamasına ve karakterlerin gülmesine yol açar.

Uyumsuzluk kuramı, beklenmeyen, mantıksız veya çelişkili durumların yarattığı şaşkınlıkla mizahın doğduğunu savunmaktadır. Kedi karakterlerin anlatıcı olması, bilim gibi ciddi bir konuda iki kedinin rehberlik etmesi, alışılmadık ve uyumsuz bir durumdur. “*Kazık*”, “*Azık*” kelime oyunu ile dilsel uyumsuzluk, kelime anlamının yanlış çıkarımı mizah yaratmıştır. Kedilerin “laboratuvar” ve “fotoliyaz enzimi” tartışması yapması gerçek dışı bir durumdur. Kediler bu konuda konuşamaz, bu durum doğal beklentilere aykırıdır.

Rahatlama kuramına göre kişi, sosyal baskı, stres gibi duygular sonucunda mizah yoluyla bir rahatlama yaşamaktadır. “*Dur bakalım, daha çalışmaya yeni başladı.*” (Yıldırım, s.245) Aziz Sancar’ın başarıları esprili bir dille verilir. Zorlu mücadelesine rağmen kazandığı başarılar mizahî bir dille anlatılmış, bu durum okurda hayranlıkla yaratmıştır. Resmi olmayan mizahî dil, bilime karşı korku ve çekinmeyi hafifleten, rahatlatıcı bir mizah oluşturmaktadır.

4.5.5 Yıldırım Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Duygular” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Yıldırım Yayınları 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın “Duygular” teması incelendiğinde, temanın genel yapısında mizah öğelerinin sınırlı düzeyde yer aldığı görülmektedir. “Sevgi Kurtaracak Bizi, Anılar İçinde Bir Anı, Şehir Faresi ile Kır Faresi, Yeşil Çağ, Iskarmozların Hüzünlü Gıcirtısı” metinlerinin bulunduğu temada öğrencilerin; sevgi, özlem, mutluluk, korku, şaşkınlık, huzur gibi temel duyguların bireyin düşünce ve davranışlarına etkisini fark etmeleri amaçlanmıştır. Bu doğrultuda metinlerde genellikle duygu yoğunluğu, içtenlik, sevgi, saygı, empati gibi konular ön planda olup mizah sınırlı sayıda yer almaktadır.

Temadaki beş metinden yalnızca “Şehir Faresi ile Kır Faresi” adlı fabl, mizahî öğeler barındırmaktadır. Diğer metinlerde mizaha yer verilmemiş, duygu yoğunluklu ve öznel anlatımlar tercih edilmiştir.

4.5.5.1 “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Bir gün şehir faresi, kır faresini evine çulluk ziyafetine davet eder. Mükellef bir sofrada birlikte çulluk ziyafeti yaparlarken ansızın dışarıdan gelen gürültüyle korkup kaçarlar. Gürültü kesilince şehir faresi yeniden sofraya dönmek ister, ancak kır faresi arkadaşının vazgeçmesini isteyerek onu kendi evine davet eder. Kır faresi arkadaşına, korku içinde yemek yemenin keyifli olmadığını söyler. Kır faresi bu korku dolu yaşam tarzını istemediğini, sade ama huzurlu bir hayatı tercih ettiğini söyler ve oradan ayrılır.

Fabl türünde yazılmış olan metin, mizah öğeleri doğrultusunda incelenmiş ve bulgular tablolastırılmıştır.

Tablo 56

“Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	3	7,50
Yansıma	1	2,50
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	14	35,00
Deyim/Atasözü	2	5,00
Tezat	1	2,50
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	7,50

Ünlem	2	5,00
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	4	10,00
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	1	2,50
Konuşturma/Kişileştirme	7	17,50
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	5,00
Toplam	40	%100

“Şehir Faresi ile Kır Faresi” metni, tema içinde mizahî öğeler içeren tek metindir. En yüksek frekansla yer alan öge, tekerleme/uyaklı sözcüktür (%35,00). “Şehir Faresi ile Köy Faresi” adlı fabl, nazım biçiminde yazılmıştır bu nedenle uyaklı sözcük içermektedir. İkinci olarak yer alan öge konuşurma/kişileştirme (%17,50) olup fabl türünün özelliğinden kaynaklanmaktadır:

*“Günlerden bir gün şehir faresi,
Uyarak şehrin nezaketine,
Bir kır faresini davet etti,
Evde bir çulluk ziyafetine.”* (Yıldırım, s. 266)

Bunu mecaz/kinaye (%10,00), karikatür ve abartma (%7,50) öğeleri takip etmektedir. Bu oranlar, metnin mizahî yapısının türün özelliklerine bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir: “Böyle korku içinde sürülen safa yerinde dursun.”, “Allah için eşsizdi yemekler...” (Yıldırım, s. 266). Ayrıca deyim/atasözü (%5,00) ve gerçek dışılık (%5,00) gibi öğeler, metnin mizahî yapısına katkıda bulunmuştur: “Sürülen safa yerinde dursun!”, “Bir kır faresini davet etti...” (Yıldırım, s. 266).

Şekil 22. “Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metni (Yıldırım, s. 266)

Yansıma, tezat, ikileme/pekiştirme (%2,50) metinde daha az oranda yer almaktadır. Benzetme, tekerleme, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme, taklit, isimlendirme ise metinde tespit edilememiştir. Bu veriler, metnin mizah anlayışının çok katmanlı olduğunu ve metnin çocukları güldürürken düşündürdüğünü yansıtmaktadır.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş ve elde edilen veriler tablolaştırılmıştır.

Tablo 57

“Şehir Faresi ile Kır Faresi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	%33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	%33,33
Rahatlama Kuramı	1	%33,33
Toplam	3	%100

Metinde geçen üstünlük kuramı, bir karakterin düşkünlüğü, saflığı ya da hataları karşısında okuyucunun kendini üstün hissetmesinden kaynaklanan mizahı içerir. *“Eyvallah... Böyle korku içinde sürülen safa yerinde dursun!”* (Yıldırım, s. 266). Kır faresi ise tehlike geçmemişken geri dönmeyi akılsızlık olarak görmektedir.

Uyumsuzluk kuramı, beklenmeyen durumlar ve zıtlıkların mizah yarattığını savunmaktadır: *“Allah için eşsizdi yemekler; Hiçbir eksiği yoktu sofranın. Ama aksilik bu ya, kim bekler; İşleri bozdu bir şey ansızın...”* (Yıldırım, s. 266). Şehir faresi'nin kır faresine sunduğu görkemli sofraya, ardından bir anda gürültü çıkması ve iki farenin kaçıışı, lüks ile tehlikenin zıtlığını ortaya koyar.

Rahatlama kuramı, gülmenin bir rahatlama, baskıdan kurtulma şekli olduğunu savunmaktadır. Çulluk ziyafeti sırasında çıkan gürültü ve kaçış sahnesiyle bir anda oluşan gergin ortam, kır faresinin mizahî sözleriyle yumuşatılır: *“Doğrusu pek şahaneydi sofraya. /Ama ben isterim ki bir kimse /Karnını biraz rahat doyursun...”* (Yıldırım, s. 266).

4.6 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne

sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %84,00 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 58

Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
BİREY VE TOPLUM	Memleket İsterim	-	55
	Hoşça Kalın, Güle Güle	+	
	Anadolu'da Konukseverlik	-	
	Gelenekseldir	-	
	İlk Ders	-	
	Çocuk ve Baloncu	-	
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Mustafa Kemal'in Kağnısı	-	
	Dumlupınar Savaşı 6 Mart 1915	-	
	Gecesi	-	
	Bir Temmuz Gecesi	-	
	Şahin Bey	-	
DOĞA VE EVREN	Bu Nehir Bizim	-	
	Okland Adası	-	
	Deprem	-	
	Sakın Kesme	-	
	Yarın Gene Sabah Olacak	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Kilim	-	
	Vatan Yâhut Silistre	-	
	Boğaç Han	-	
	Ali Kuşçu	-	
	Geyik Ana	-	
VATANDAŞLIK	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	-	31
	Bilinçli Tüketici	-	
	Özgürlük	+	
	Sokak	-	
	Çiftçi ile Çocukları	-	
SAĞLIK VE SPOR	Karagöz Kibarlık Öğreniyor	+	67
	Çitlembik	-	
	Spor ve Beden	-	
	Tavşan ve Kaplumbağa	+	
ERDEMLER	Dedemin Öyküsü	-	45
	İyiliğin Değerini Bilen Kim?	-	
	Büyüklerle Saygı	-	
	Yaşama Sevinci	-	
	Paylaşım	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Bir Bardak Sütün Hatırı	-	
	Barkod	-	
	Sosyal Medya Psikolojinizi	-	
	Etkiliyor	-	
	Akıllı Ulaşım Sistemleri	-	
	Aziz Sancar	-	
Pastör	-		
Toplam		4	198

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve 2022 yılında Anıttepe Yayınları tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırmamız kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 4 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren temalar 112 öge ile “Sağlık ve Spor” temasıdır. “Birey ve Toplum” 55, “Vatandaşlık” 31 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 198 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablollaştırılmıştır.

4.6.1 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Birey ve Toplum” teması memleket sevgisi, Türkçeyi doğru ve etkili kullanma, kendini tanıyan ve ifade eden birey yetiştirme, toplumsal değerlere duyarlı olma, sağlıklı iletişim kurabilme, misafirperverlik, empati, yardımlaşma, paylaşma, bireysel farklılıklara saygı gibi değerlerin aktarılması değerlerini kapsayan metinler içermektedir.

Tema içinde yer alan “Memleket İsterim” metni şiir, “Hoşçakalın Güle Güle” anı türü, “Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir” makale, “İlk Ders” (dinleme metni) ile “Çocuk ve Baloncu” serbest okuma metni ise hikâye türündedir. Temada yer alan mizahî metin:

- Hoşça Kalın, Güle Güle

4.6.1.1 “Hoşçakalın, Güle Güle” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Feyza Hepçilingirler tarafından kaleme alınan “Hoşçakalın, Güle Güle” adlı metin, dilin doğru kullanımı üzerine yazılan; mizahî unsurlar içeren anı türü örneğidir. Metinde bireyin gündelik yaşamda karşılaştığı dil yozlaşmaları mizahî bir bakış ile kaleme alınmıştır. “Hoşça kal” ve “Güle güle” gibi ifadelerin yanlış yerlerde söylenmesi, yazarın dikkatini çeker. Kalana “Hoşça kal”, gidene “Güle güle” denmesi gerektiğini vurgular. Ancak gençlerin dilin kurallarına uymadığını, yabancı dillerin

etkisiyle “Bay bay”, “Çav” gibi ifadelerin daha sık kullanıldığını eleştirel bir dille ifade eder.

Metin mizah öğeleri ve kuramları doğrultusunda incelenip tablolaştırılmıştır:

Tablo 59

“Hoşça Kalın, Güle Güle” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	5,45
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	11	20,00
Tezat	4	7,27
Fıkra	0	0,00
Monolog	5	9,09
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	2	3,64
Ünlem	12	21,82
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	9	16,36
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	9	16,36
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	55	%100

“Hoşçakalın, Güle Güle” metninde yer alan mizah öğeleri üzerine yapılan içerik analizine göre, 55 adet mizah öğesi tespit edilmiştir. En yüksek orana sahip öge ünlem (%21,82) ögesidir: “Neden olmasın!”, “Güle güle!” (Anıttepe, s. 16).

Deyim ve atasözleri (%20,00) ile ikileme/pekiştirme (%16,36) ve mecaz/kinaye (%16,36) birbirine yakın oranlarla metinde yer almaktadır. Bu veriler, metindeki mizahın büyük ölçüde anlatıcının duygusal tepkilerinden ve dilin canlı, kullanımından kaynaklanmaktadır: “Arkadaşın ağzını aradım.”, “Kafayı takacak başka bir şey kalmamış gibi vedalaşmalara taktım bugün...”, “‘Bye!’ dediklerini duya duya mı böyle oldu bu işler bilmiyorum.” (Anıttepe, s. 16).

Anlatıcının eleştiri dili metne mizahî nitelik kazandırmıştır. Monolog (%9,09), tezat (%7,27) ve abartma (%3,64) gibi öğeler, anlatının mizahî yönünü güçlendirmiştir: “Camı açıp ‘Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!’ diye sesleneceğim ama durduruyorum kendimi.” (Anıttepe, s. 18).

Buna karşın, karikatür, yansıma, tekerleme, fıkra, yanlış anlama, yanlış telaffuz, taklit, gerçek dışılık, konuşturma, yöresel söyleyiş mizah öğeleri metinde hiç

kullanılmamıştır. Veriler, metnin mizahî yönünün eleştiriyile sağlandığını göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları incelendiğinde uyumsuzluk kuramının %60 oranla metne hâkim mizah kuramı olduğu belirlenmiştir. Üstünlük ve rahatlama kuramları %20 ile eşit oranda yer almaktadır.

Tablo 60

“Hoşça Kalın, Güle Güle” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	%20,00
Uyumsuzluk Kuramı	6	%60,00
Rahatlama Kuramı	2	%20,00
Toplam	10	%100

Mizahta üstünlük, anlatıcının başkalarının bilgisizliğini ya da yanlışlarını fark etmesiyle ortaya çıkan üstünlük hissiden doğmaktadır. Metindeki üstünlük cümleleri: *“Biz yaştakilerin huysuzluğu mu bu yoksa gençler selamlaşmaları mı unuttu?”*, *“Batı hayranlığı, yabancı dillerdeki kullanım mı akıllarını karıştırdı yoksa bunları öğretmeyi unuttuk mu çocuklarımıza?”*, *“Şimdi nasıl öğreteceğim bu adamlara ‘akşam’ ne zaman olur?”* (Anittepe, s. 16-18) şeklinde belirlenmiştir.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, mantıksal uyumsuzlukla veya birbiriyle bağdaşmayan durumlarla karşılaşıldığında ortaya çıkar. *“Kalan kişiye ‘hoşça kal’, gidene ‘güle güle’ denir; tersi yakışık almaz.”*, *“Telefonu ‘güle güle’ diyerek kapatmak... O kişiyle bir yere gitmiyoruz ki! Ne demek güle güle?”*, *“Kafana takacak başka şey kalmamış gibi vedalaşmalara, iyi dileklere taktım.”*, *“Şevki giderken ‘Hoşça kalın!’ der, evin küçük kızı Bilge karşılık verir: ‘Teşekkür ederiz Şevki ağabey, hoşça kal!’”*, *“Sabaha karşı, evlerine dönerken sokaktan geçenlerin birbirine ‘İyi akşamlar!’ dileklerini duyunca kahroluyorum. Camı açıp ‘Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!’”*, *“Neden olmasın! Bu ‘Peki, söylerim.’ demek, biliyorum. Alınmamam gerek, onu da biliyorum ama elimde değil, alınmış oluyorum. Oğlumun bir şey değil ki söyleyeyim, neden böyle dedi bu delikanlı bana?”* (Anittepe, s. 16-17-18) cümleleri uyumsuzluk kuramı örnekleridir.

Rahatlama kuramına göre mizah, sosyal ya da bireysel baskılar sonucu ortaya çıkan gülmedir. *“Gülüştüük. Bir rahatladım, bir hafifledim o kadar olur. Sırtımdan bir yük kalktı.”*, *“Camı açıp ‘Ne akşamı beyefendi? Gece bitti, sabah oluyor, sabah!’ diye*

sesleneceğim ama durduruyorum kendimi. Aman ha, neme lazım!” (Anıttepe, s. 18) cümlelerinde rahatlama kuramı belirlenmiştir.

4.6.2 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Vatandaşlık, bireyin içinde yaşadığı devlete gönülden bağlılığı, hak ve sorumluluklarının farkında olup bunları yerine getirmesi ve kendini devletin bir parçası görmesidir. Ortaokul seviyesindeki çocuğun bu tema ile devlete karşı sorumluluklarının, hak ve özgürlüklerinin farkına varması beklenmektedir.

Tema içinde Çocuk Bahçesi ve Bekçi, Bilinçli Tüketici, Özgürlük, Sokak, Çiftçi ile Çocukları metinleri yer almaktadır. Metinler incelendiğinde adalet, eşitlik, özgürlük, emek ve alın teri, sorumluluk, paylaşma, iş birliği gibi değerlerin ön planda tutulduğu görülmektedir. Vatandaşlık temasında yer alan “Özgürlük” metni fabl türündedir ve temada yer alan mizah içerikli tek metindir.

4.6.2.1 “Özgürlük” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Özgürlük” adlı metin, aç olduğu için av aramaya çıkan bir kurdun köy civarında tumbul ve besili bir köpekle karşılaşmasını anlatır. Kurt, köpeğin nasıl böyle kaldığını merak eder ve ona imrenir. Köpekle beraber bekçilik yapmaya karar veren kurt, köpeğin boynundaki izleri ve bu izlere sebep olan tasmayı fark ederek onun zincire bağlı yaşadığını öğrenir. Özgürlüğü karın tokluğuna tercih eden kurt, aç kalmayı tercih ederek köpeğe veda eder. Metinde özgürlük ve özgürlüğün önemi vurgulanır. Fabl türü, konuşurma ve kişileştirmelerle, gerçeküstü durumlarla mizahî anlatımı yakalamaktadır. Metin, mizah öğeleri kapsamında incelendiğinde aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır.

Tablo 61

“Özgürlük” Metninde Yer Alan Mizah Öğeleri Dağılımı

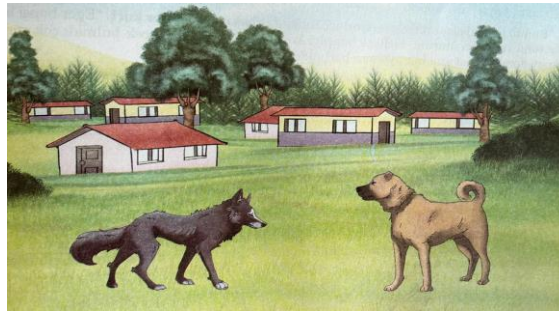
Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	3,23
Karikatür	1	3,23
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	4	12,90
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	3,23
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	9,68

Ünlem	2	6,45
Dalga Geçme/Alay Etme	2	6,45
Mecaz/Kinaye	2	6,45
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	12,90
Konuşturma/Kişileştirme	8	25,81
İsimlendirme	1	3,23
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	6,45
Toplam	31	%100

“Özgürlük” metni, mizah öğeleri bakımından incelendiğinde; toplamda 31 mizah ögesi tespit edilmiştir. Fabl türünün özelliğinden dolayı en çok kullanılan ögenin konuşurma/kişileştirme (%25,81) olduğu belirlenmiştir: “*Köpek keyifli keyifli: İnsanlar beni besliyorlar, der.*”, “*‘Hepsi bu kadar mı?’ diye şaşkınlığını belirtir kurt.*” (Anıttepe, s. 150).

İkileme/pekiştirme, deyim ve atasözleri ile öğeleri, %12,90 oranında, abartma (%9,68), ünlem (%6,45), mecaz/kinaye (%6,45) ve dalga geçme/alay etme (%6,45), gerçek dışılık/hayalî durum (%6,45) olarak belirlenmiştir: “*Köpek keyifli keyifli...*”, “*Göz göze gelir.*”, “*Kurdun hâli perişandır. Bir deri bir kemik kalmıştır.*”, “*Hayır hayır!*” (Anıttepe, s. 149-150).

Benzetme, karikatür, monolog %3,23 olarak tespit edilerek metne çeşitlilik kazandıran öğeler olarak dikkat çekmektedir. Yansıma, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme öğelerine rastlanmamıştır. Genel olarak, “Özgürlük” metninde mizah, türün özelliği olarak ortaya çıkmış ve bu sayede metin çocukların dikkatini çekmiştir.

Şekil 23. “Özgürlük” Metni (Anıttepe, s. 149).

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 62

“Özgürlük” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Metinde, üstünlük kuramının baskın olarak yer aldığı görülür. Köpeğin tutsak oluşuyla dalga geçen kurt: *“Öyleyse hoşçakal zavallı dostum. Ben aç kalabilirim ama özgür olmayı aç kalmaya tercih ederim.”* (Anıttepe, s. 150) diyerek köpeği küçümsemiştir.

Kurdun, köpeğe imrenip köye yerleşerek evcil bir hayvan gibi yaşama hevesi uyumsuzluk yaratmakta ve mizah yaratmaktadır. *“Eğer hepsi buyusa ben de sana yardımcı olurum, birlikte bahçeyi koruruz. Dışarıda yemek bulmak çok zor, sen bunun ne demek olduğunu bilmiyorsun herhalde!”* (Anıttepe, s. 150).

Metinde, karşılaştığı duruma şaşırarak kurdun özgürlüğünden vazgeçmeyişi ve köpekle dalga geçip ormana geri dönmesi rahatlama kuramı olarak tespit edilmiştir.

4.6.3 Anıttepe Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Sağlık ve Spor” teması incelenmiş ve tema içinde yer alan üç mizahî metin ile en çok mizahî metin barındıran tema olduğu belirlenmiştir. “Sağlık ve Spor” teması, sporun insan sağlığı üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir. Beden sağlığı, ilk yardım, sağlıklı yaşam, ruh sağlığı ile sosyal yaşam ilişkisi, spor kültürü gibi iletilerin yer aldığı tema eğlenceli metinlerle çocukların dikkatini çekmektedir.

Tema içerisinde yer alan mizahî metinler:

- Karagöz Kibarlık Öğreniyor
- Tavşan ve Kaplumbağa (Dinleme/İzleme Metni)

4.6.3.1 “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek için başvurulan geleneksel halk anlatılarımızdan biri Karagöz ve Hacivat metinleridir. Türkçe ders kitabına alınarak

çocukları eğlendiren, eğlendirirken de iletiler veren Karagöz oyunu ile kibarlık değeri işlenmiştir

Metnin konusu, Hacivat'ın Karagöz'e kibar konuşma ve nezaket kurallarını öğretmek istemesidir. Hacivat, ifadeleri günlük yaşamda kullanılması gereken ifadeleri öğretmektedir. Karagöz ise bu sözleri tekrar ederek, yanlış söyleyerek dalga geçmektedir. Dili doğru kullanma, nezaket kurallarına uyma ve kibarlık kavramını oluşturmanın amaçlandığı metin mizah öğeleriyle örülmüştür.

Tablo 63

“Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	4,48
Karikatür	1	1,49
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	6	8,96
Deyim/Atasözü	6	8,96
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,49
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	3	4,48
Abartma	3	4,48
Ünlem	3	4,48
Dalga Geçme/Alay Etme	13	19,40
Mecaz/Kinaye	5	7,46
Taklit	9	13,43
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	7	10,45
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	2	2,99
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,49
Toplam	67	%100

İnceleme sonucu “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” metninde toplam 67 mizah ögesi tespit edilmiştir. Sıklık analizi sonucu en çok kullanılan öge dalga geçme/alay etme (%19,40) olup, bu durum Karagöz'ün eleştirel ve iğneleyici mizah anlayışını yansıtmaktadır:

“Hacivat: Aferin, Karagöz'üm. Öyledir efendim.

Karagöz: Hayır, ikindedir efendim.” (Anıttepe, s. 165).

Dalga geçme ögesini sırasıyla taklit (%13,43) ve ikileme /pekiştirme (%10,45) izlemiştir:

“Hacivat: Evet efendim.

Karagöz: Evet efendim.

Hacivat: Münasıptir efendim

Karagöz: Münasıptir efendim.” (Anıttepe, s. 165).

Tekerleme/uyaklı sözcük ile deyim/atasözü ögeleri aynı sıklıkta yer alıp (%8,96) mizah yaratma yollarının metne yansıtıldığını göstermektedir. Buna karşılık yansıma, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yöresel söyleyiş gibi ögelere hiç rastlanmamıştır. Bu sonuçlar, metinde mizahın ağırlıklı olarak taklit ve daşga geçme/alay üzerinden üretildiğini ortaya koymaktadır: “*Yâr bana bir eğlence. Aman bana bir eğlence.*”, “*İşte sen adam olacaksın. Herkes sana değer verecek, saygı gösterecek.*” (Anıttepe, s. 164).

Şekil 24. “Karagöz Kibarlık Öğreniyor” Metni (Anıttepe, s. 164)

İnceleme sonucu metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 64

“*Karagöz Kibarlık Öğreniyor*” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	6	60,00
Rahatlama Kuramı	1	10,00
Toplam	10	%100

Hacivat, metnin bilgili karakteridir. Karagöze üstünlük kurmakta, bu durum da mizahı ortaya çıkarmaktadır: “*Bak Karagöz’üm sen benim kırk yıllık arkadaşımın. Sana birkaç kelime öğreteyim de gittiğin yerlerde sana değer versinler.*”, “*İşte, adam olacaksın. Herkes sana değer verecek.*” “*Seni gidi kibarlık budalası seni.*” (Anıttepe, s. 164-65) ifadeleri Hacivatla Karagöz’ün birbirine üstünlük kurmaya çalıştığı bölümlerdir.

Metinde yer alan uyumsuzluk kuramı örnekleri: “*Ne buyurursunuz a benim efendim?*” yerine “*Ne halt edersin a benim efendim?*”, “*Karagöz: Arada sırada burnumu yersiniz a benim efendim.*”, “*İkindiyi bırak akşamı yakala.*”, “*Öyleyse dükkandadır efendim!*”, “*Ne halt edersin efendim?*” (Anıttepe, s. 150).

Rahatlama kuramı, metnin sonunda Karagöz'ün Hacivatı kovalaması ve rahata ermesiyle ortaya çıkmıştır: (*Karagöz, Hacivat'ın sırtına dostça tokat atar. Hacivat kaçır.*) "*Eh, sen gidersen beni de buraya çakılmadan ya... Ben de çekilir giderim.*" (Anıttepe, s. 160).

4.6.3.2 "Tavşan ve Kaplumbağa" Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

"Sağlık ve Spor" temasının içinde dinleme/izleme metni olarak yer alan metin, fabl türünün özelliklerini göstermektedir. Sporun önemine, azim ve kararlılıkla yapılan işlerde başarılı olunacağına değinen metin, tavşanın kendini beğenmişliğiyle başlar. Kaplumbağanın teklifiyle başlayan yarış, tavşanın kendine güvenip yol kenarında uyumasıyla devam eder. Kaplumbağa ise sabır ve azimle yarışa devam etmektedir. Kendini rakiplerinden üstün gören tavşan, kaplumbağa ile girdiği yarış kaybeder, kaplumbağa kazanır. Spor, sporda disiplin gibi konular hayvan karakterler üzerinden mizahî bir dille kaleme alınmıştır.

Tablo 65

"Tavşan ve Kaplumbağa" Metninde Yer Alan Mizah Öğeleri Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	0	0,00
Yansıma	1	2,22
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	15,55
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,22
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	6,66
Ünlem	2	4,44
Dalga Geçme/Alay Etme	4	8,88
Mecaz/Kinaye	7	15,55
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	2,22
Konuşturma/Kişileştirme	15	33,33
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	6,66
Toplam	45	%100

İnceleme sonucu "Tavşan ve Kaplumbağa" metninde toplam 45 mizah öğesi tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucu en çok kullanılan öge konuşurma/kişileştirme (%33,33) olup, bu durum fabl türünün özelliklerinden kaynaklanmaktadır: "'Sen!'" dedi. Bu adımlarla akşama kadar bir arpa boyu yol alamazsın. Hepiniz böylesiniz,

hantal, uyuşuk ve tembel. Bana baksana, birkaç sıçrayışta şu tepenin başına ulaşırum.” (Anıttepe, s. 183).

Kişileştirme ögesini sırasıyla deyim/atasözü (%15,55) ve mecaz/kinaye (%15,55) izlemiştir: “*Sen aklını mı yitirdin?*” (Anıttepe, s.183).

Dalga geçme/alay (%8,88), abartma (%6,66), gerçek dışı/hayalî durum (%6,66) oranında tespit edilmiştir: “*Sen başla yürümeye, dedi. Ben biraz sonra yetişir ve geçerim seni.*”, “*Bana baksana, birkaç sıçrayışta şu tepenin başına ulaşırum.”* (Anıttepe, s.183).

İkileme/pekiştirme (%4,44); yansıma, monolog unsurları (%2,22) oranındadır. Buna rağmen benzetme, karikatür, tekerleme/uyaklı sözcük, tezat, fıkra, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme, yanlış telaffuz, yanlış anlama gibi ögelere hiç rastlanmamıştır. Bu sonuçlar, mizahın fabl türünün getirisi olarak ortaya çıktığı şeklinde yorumlanır.

Metin mizah kuramları açısından incelenerek yapılan inceleme sonucu tespit edilen bulgular tablolaştırılmıştır.

Tablo 66

“Tavşan ve Kaplumbağa” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	6	60,00
Rahatlama Kuramı	1	10,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Tavşanın kaplumbağaya: “*Sen! Bu adımlarla akşama kadar bir arpa boyu yol alamazsın.*” “*Ben birkaç sıçrayışta şu tepenin başına ulaşırum.*”, “*Sen aklını mı yitirdin? dedi alayla. Benimle nasıl yarışacaksın?*” (Anıttepe, s. 183) diyerek kendini üstün görmesi mizah kuramına örnektir.

Uyumsuzluk kuramında beklenen ile var olan, yani gerçek durum arasındaki çelişki ya da uyumsuzluk, gülme yaratır. Metindeki örnekler: “*‘Sen başla yürümeye.’ dedi. ‘Ben biraz sonra yetişir ve geçerim seni.’ Yavru kaplumbağa tepeye doğru yola çıktı. Tavşan ise oradaki bir ağacın altına oturdu ve ‘Şurada biraz dinleneyim. Akılsız kaplumbağa tepeye iyice yaklaşınca bir koşuda varır ve onu geçerim.’ diye mırıldanarak uyuklamaya başladı. Gözlerini açtığı anda yavru kaplumbağanın tepeye ulaşmakta olduğunu gördü. Ne kadar hızlı koştuysa da kaplumbağadan önce*

varamamıştı tepeye.” (Anıttepe, s. 183). Burada uyumsuzluk, tavşanın kibiri ve dinlenmesi ile kaplumbağanın yavaş ama kararlı ilerleyişinin yarış sonucu ile çelişmesinden doğmuştur.

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla mizah hissi ortaya çıkar. Metinde yer alan bölüm rahatlama kuramına örnektir: *“Yarışı kaybettiğini anlayınca kıpkırmızı kesildi. Utanç içinde kalmış, başını yere eğmişti. Yavru kaplumbağa, ‘Bu kadar üzülmene gerek yok.’ dedi gülerek. ‘Sen kendini herkesten üstün gördüğün için yarışı baştan kaybettin. Kibir, gurur ve haksız övünmelerin sonu budur işte.”* (Anıttepe, s. 183). Burada rahatlama, tavşanın kibirinin sonu ve kaplumbağanın kazanmasıyla ortaya çıkar; okur rahatlar ve ders çıkarır.

4.7 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %85,7 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 67

Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f	Top.
DOĞA VE EVREN	Meşeler	-		
	Tartışarak Gerçeğe Doğru	-		
	Elveda Ağustos Böceği	-		
	Deniz Hasreti	-		
	Kediyle Kaplan	+		82
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Kuşların Çektiği Kağnı	-		
	Çanakkale	-		
	Anadolu İmecesesi	-		
	Baba	-		
	Yeni Bir Sabah	-		

ÇOCUK DÜNYASI	Uçurtma	-	
	Oyun	+	82
	Kanatların Çocuklar	-	
	Oyuncak	+	59
	Karusel (Atlı Karınca)	-	
ERDEMLER	Sevgiyle	-	
	Azim	-	
	İyilik Üzerine	-	
	Ceylana Yardım Edenler	+	92
	Yıldız Yağmuru	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Gazlı Göl	-	
	Forsa	-	
	Nineme Ninni	-	
	Öğretmenimin Mektubu	-	
	Ozan	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Büyük Keşifler	-	
	Mavi Portakal	-	
	Buldum... Buldum...	+	36
	İçimdeki Müzik	-	
	İnsansı Robotlarla Tanışalım	-	
SANAT	Çocuk ve Resim	-	
	Yaz Sinemaları	-	
	Yürekler	-	
	Mozart'ın Müziği	-	
	Zaman Makinesi	+	155
VATANDAŞLIK	Kurtla Köpek	+	81
	Nazilli Destanı	-	
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	-	
	Seyfi Dede	-	
	Alın Terinden Bir Deniz	-	
Toplam		7	587

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve 2020 yılında Ekoyay Yayınları tarafından yayımlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin içermektedir. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 7 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 155 öge ile “Sanat” temasıdır. “Çocuk Dünyası” 141, “Erdemler” 92, “Doğa ve Evren” 82, “Vatandaşlık” 81, “Bilim ve Teknoloji” 36 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içerisinde toplam 587 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş, metinlerde yer alan mizah kuramları incelenerek tablolastırılmıştır.

4.7.1 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Doğa ve Evren” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Doğa ve Evren” teması, öğrencilerin doğayı tanıma, doğayla uyum içinde olma, çevre bilinci kazanma ve doğanın değerini anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Temada yer alan metinler, doğanın döngüsünü, insan ile doğa ilişkisini, canlıların birbirine olan ihtiyaçlarını ve doğanın önemini konu almaktadır. “Doğa ve Evren” teması ile çocuklar doğadaki olayların neden-sonuç ilişkisini kavrar ve duyarlılık kazanır.

Tema içinde yer alan “Tartışarak Gerçeğe Doğru” hikâye, “Elveda Ağustos Böceği” mektup türü, “Deniz Hasreti” şiir, “Meşeler” anı türü ile “Kediyle Kaplan” serbest okuma metni ise fabl türündedir.

Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Kediyle Kaplan

4.7.1.1 “Kediyle Kaplan” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde, kedi ile kaplanın akrabalığı mizahî bir dille anlatılmıştır. Bir gün kedi, dayısı olan kaplana insanların gücünü göstermek ister. Kaplan, insanların bu kadar küçük ve güçsüz olmalarına şaşırır ancak kedi, insanların hayvanları eğitme ve doğayı kontrol etme gücünü gösterdiğinde kaplan hayret eder. Fablın sonuna doğru kaplan, oduncu ile karşılaşır. Kaplan, oduncuya yardım etmek isterken bir ağaca sıkışır ve kedinin yardımıyla kurtulur. Yaşadığı bu olay, kedinin bilge olduğunu, kaplanın ise gücüne güvenen saf kişiliğini göstermektedir. Metin, hayvanların insan gibi konuştuğu, güldürürken düşündüren nitelikte bir fabldır.

Tablo 68

“Kediyle Kaplan” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	3,66
Karikatür	3	3,66
Yansıma	3	3,66
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	2	4,44
Deyim/Atasözü	11	13,41
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00

Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	6,10
Ünlem	6	7,32
Dalga Geçme/Alay Etme	3	3,66
Mecaz/Kinaye	4	4,88
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	8	9,76
Konuşturma/Kişileştirme	27	32,93
İsimlendirme	1	1,22
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	6	7,32
Toplam	82	%100

Metinde yer alan mizah öğeleri en yüksek oran “Konuşurma/Kişileştirme” ögesi (%32,93) olup, fabl türünün temel özelliğinden kaynaklanmaktadır. Hayvanların insan gibi konuşup davranması, insana ait özellikler göstermesi eğlendirici ve düşündürücü bir anlatım sağlamıştır. “*Kaplan özbeöz dayısı kediye rastladı: Vah zavallı dayıcığım, dedi ona. Neden böyle ufacık, tefeciksin?*” (Ekoyay, s. 35).

Deyim/Atasözü (%13,41), ikileme/pekiştirme (%9,76), hayalî durum (%7,32), ünlem (%7,32) öğelerinin varlığı metnin halk dili ve doğal konuşma yapısında olduğunu göstermektedir: “*Dayı yeğen yollarına devam ettiler. Karşıdan bir beygir sürüsü sükün etti.*”, “*Kambur kambur koskoca hayvanlar.*”, “*İlahi yiğenim!*” (Ekoyay, s. 36).

Abartma (%6,10) ve mecaz/kinaye (%4,88), metindeki söz oyunlarının varlığını işaret eder: “*Sen de benim gibi ademoğullarının eline düşseydin niye böyle ufacık kaldığımı anlardın.*” (Ekoyay, s. 35).

Yansıma (%3,66), karikatür (%3,66), benzetme (%3,66), dalga geçme/alay etme (%3,66) ve isimlendirme (%1,22) öğeleri metnin mizahî yapısını güçlendirmektedir: “*Kıs kıs gülerek bıyıklarını buruyordu.*”, “*Aman be dayıcığım beni buradan senin gibi ufalıncaya kadar bırakmayacak mı bu ademoğlu ne dersin?*” (Ekoyay, s. 36). Yanlış anlama, taklit, fıkra, tezat gibi mizah türlerinin yer almaması, metindeki mizahın daha çok dil oyunları, benzetme ve kişileştirme yoluyla kurduğunu gösterir.

Şekil 25. “Kediyle Kaplan” Metni (Ekoyay, s. 35-36)

Metinde saptanan mizah kuramları tablosu aşağıda yer almaktadır:

Tablo 69

“Kediyle Kaplan” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	40,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	1	20,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Kaplanın kediye rastlayınca onun küçüklüğüne vurgu yapması, kendini üstün görmesi ile ilgilidir. Ayrıca kedinin kibirli tutumu ve kendini büyük görmesi, kaplanı küçümseyen duruşu mizahı ortaya çıkarmaktadır. “Kaplan özbeöz dayısı kediye rastladı: Vah zavallı dayıcığım, dedi ona. Neden böyle ufacık, tefeciksin?” (Ekoyay, s. 35), “Kedi, yani kaplanın dayısı, oradan yeğenine bakıyor kıs kıs gülererek bıyıklarını buruyordu.” (Ekoyay, s. 36).

Uyumsuzluk kuramında beklenen ile var olan, yani gerçek durum arasındaki çelişki ya da uyumsuzluk, gülmeyi açığa çıkarır. Ev kedisinin kendisini kaplanla eşit

görmesi, eskiden kaplan gibi iri olduğunu söylemesi uyumsuzluğa örnektir. “*Sen de benim gibi ademoğullarının eline düşseydin niye böyle ufacık kaldığımı anlardın.*” (Ekoyay, s. 35). Ayrıca insanoğlunun kaplandan yardım istemesi de uyumsuzluk yaratmaktadır: “*Hoş geldin sefalar getirdin kaplan kardeş. Hazır buraya gelmişken bana yardım et.*” (Ekoyay, s. 36).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla mizah hissi ortaya çıkar. Metnin sonunda yer alan “*Allah bilir, miyav*” ifadesi, rahatlama kuramı doğrultusunda değerlendirilmiştir. “*Bir rivayete göre kedinin miyavlaması bu olaydan kalmamış.*” (Ekoyay, s. 36). Bu son cümleler ile fabldaki olaylar espriyle tamamen çözüldü.

4.7.2 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Çocuk Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Çocuk Dünyası” teması, çocukların hayal gücünü, oyun sevgisini, paylaşma, eğlenme ve öğrenme süreçleriyle almaktadır. Temada yer alan metinler ile öğrencilerin merak, coşku ve yaratıcılık duygularını fark etmeleri, oyun ve eğlencenin değerini anlamaları amaçlanmaktadır. Ayrıca bu tema, çocuk dünyasını yansıtarak empati, arkadaşlık, paylaşma ve özgüven kazanmalarını desteklemektedir.

Tema içinde yer alan metinler “Uçurtma” şiir, “Oyun” anı, “Kanatların Çocuklar” şiir, “Oyuncak” deneme, “Karusel (Atlı Karınca)” şiir metinleridir. Temada yer alan mizahî metin:

- Oyun
- Oyuncak

4.7.2.1 “Oyun” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Yazar, “Oyun” metni ile çocukluk yıllarını hatırlayarak geçmişteki oyunların güzelliğini anlatırken günümüzü mizahî bir dille eleştirmektedir. Eskiden çocukların gün boyu “birdirbir”, “ten ten”, “sek sek”, “çelik çomak”, “yakan top” gibi oyunlar oynadığını, eğlenirken paylaşmayı ve arkadaşlığı öğrendiğini söylemiştir. Günümüzde ise çocukların oyun oynamak yerine evde oturduklarını, “vık vık eden kuklalarla” vakit geçirdiklerini mizahî bir dille eleştirmektedir. Yazar, mizah anlayışıyla gülümsetirken

düşündürür. “Bahçeye çık ama ağaca tırmanma, toprakla oynama yok.” gibi ifadeler, günümüz tutumlarıyla alay eden örneklerdir.

Tablo 70

“Oyun” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	1,22
Karikatür	3	3,66
Yansıma	2	2,44
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	2	2,44
Deyim/Atasözü	10	12,20
Tezat	3	3,66
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	2,44
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	8	9,76
Ünlem	15	18,29
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	6,10
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,22
İkileme/Pekiştirme	24	29,27
Konuşturma/Kişileştirme	1	1,22
İsimlendirme	3	3,66
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	2,44
Toplam	82	%100

İkileme/Pekiştirme (%29,27) ve ünlem (%18,29), metinde çocukların neşesini, heyecanını ve doğallığını yansıtan en güçlü mizah kaynaklarıdır: “Çatal matal, kaç çatal?”, “Eyvahlar olsun!” (Ekoyay, s. 83).

Deyim/Atasözü (%12,20) ve abartma (%9,76), halk diliyle harmanlanmış bir gülmece yaratır: “Bunlar hem göz hem gönül alır. Akıl koymaya başta.” (Ekoyay, s. 84).

Mecaz/Kinaye (%6,10), Ahmet Rasim’in toplumsal eleştirisini yumuşatarak mizahî hale getirir: “Ay! Ev başımıza yıkılacak.”, “Öf patlayacağım!” (Ekoyay, s. 83-84).

Karikatür (%3,66), tezat (%3,66) ve isimlendirme (%3,66), yansıma (%2,44), tekerleme/uyaklı sözcük (%2,44), monolog (%2,44), gerçek dışılık/hayalî durum (%2,44) ögeleri, metnin mizahî yönünü güçlendirmektedir: “Zenbili büküm, zenabüküm, hani bu eşeğin semeri?”, “Çatal matal, kaç çatal?”, “Sütüne”, “Fış fış kayıkçı.” (Ekoyay, s. 83-84).

Şekil 26. “Oyun” Metni (Ekoyay, s. 83-84)

Metinde yer alan mizah kuramları tablosu aşağıda yer almaktadır:

Tablo 71

“Oyun” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	25,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	50,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi veya dalga geçilmesiyle ortaya çıkan kuramdır. Metinde yazar, çocukluk yıllarını anlatırken büyüklerin aşırı koruyucu tavırlarını ve çocuk üzerinde üstünlük kurma tavrını mizahî dille ele almıştır: “Beni tuttıkları gibi ‘Al sana öf! Al sana patlamak! Ölsen de gebersen de seni sokaklarda oynatmam!’” (Ekoyay, s. 84).

Uyumsuzluk kuramında beklenen ile var olan arasındaki çelişki ya da uyumsuzluk, gülme etkisi yaratır. “Oyun” metninde mizahın en belirgin kaynağı çocuk dünyasıyla yetişkin dünyası arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır: “Evde birazcık hoplasam, yukarıdan ‘Ayy, ev başımıza yıkılacak!’ sesleri yankılanırdı.”, “Bahçeye çık ama toprağa dokunma.” (Ekoyay, s. 83-84). Çocuğun masum hareketiyle annenin abartılı tavrı arasındaki uyumsuzluk gülmeyi ortaya çıkarır.

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama dolayısıyla da gülme ortaya çıkar. Metin sonunda çocukluğun özgürlüğüne duyulan özlem, mizahla yumuşatılmıştır. Metinde okur, “geçmiş güzel günlere” gülerek döner: “Oyunsuz çocuk, karnına bastıkça ‘vık vık’ eden kukla bebeklerden başka bir şey değildir.” (Ekoyay, s. 84). Bu cümle rahatlama

kuramının örneğidir. Yazar, çocukluğun kısıtlanmasına duyduğu öfkeyi mizah yoluyla aktarmaktadır.

4.7.2.2 “Oyuncak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Oyuncak” Metninde yazar, geçmişteki üretici çocukların yerini bugünün tüketici ve pasif çocuklara bırakmasından yakınır. Geçmişte çocukların oyuncaklarını kendi emekleriyle ve yaratıcılıklarıyla yaptıkları günleri anlatır. Eskiden çocuklar paçavralardan top, telden araba, tahtadan at, bezden bebek yaparak eğlenir ve üretmenin zevkini yaşamaktadırlar. Günümüzde sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle plastik, naylon ve elektronik oyuncaklar yaygınlaşmakta, hazır tüketime dayalı anlayış hâkim olmaktadır.

“Oyuncak” Adlı metinde yazar, geçmişin sade ama üretken çocukluğunu anlatırken günümüz çocuklarının teknolojiye bağımlı hâlini ironi ve nükteli dille eleştirir. Okuru güldürürken düşündürür. Yazarın “*Bırakın çocuklarınız kendi oyuncaklarını yapsın, ama zor çocuklar bunlar; televizyon nesli...*” cümlesinde görüldüğü gibi metin, nüktedan ve iğneleyici bir anlatıma sahiptir (Ekoyay, s. 101).

Tablo 72

“Oyuncak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	6,78
Karikatür	0	0,00
Yansıma	2	3,39
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	1	1,69
Deyim/Atasözü	16	27,12
Tezat	1	1,69
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	9	15,25
Ünlem	1	1,69
Dalga Geçme/Alay Etme	2	3,39
Mecaz/Kinaye	13	22,03
Taklit	1	1,69
Yöresel Söyleyiş	2	3,39
İkileme/Pekiştirme	3	5,08
Konuşturma/Kişileştirme	3	5,08
İsimlendirme	1	1,69
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	59	%100

Metinde frekans değeri en yüksek olan mizah unsuru deyimler/atasözü (%27,12), mecaz /kinaye (%22,03) ile abartma (%15,25) ögeleridir. Deyimler anlatıya

canlılık katarak halk dili sıcaklığını kazandırmıştır. Mecazlı söylemler, anlatıcının ironi kurduğu bölümlerde öne çıkar: *“Sanki her şeyimiz tamam, bir topumuz eksik!”*, *“CD de haptı yuttu.”*, *“Pabucu dama atıldı.”*, *“Cevizli helvaları mideye indirirdik.”*, *“Her çemberden çıkan o ince cızırtı âdeta bir orkestra yaratır, tozlu yolda ardımızda jet uçağının dumanı gibi bir iz bırakarak tabana kuvvet koşardık.”* (Ekoyay, s. 101).

Benzetme (%6,78), ikileme/pekiştirme (%5,08), konuşurma /kişileştirme (%5,08), yöresel söyleyiş (%3,39) öğelerinin kullanımı metnin mizahî yönünü güçlendiren öğeler olarak göze çarpmaktadır: *“O ince cızırtı adeta bir orkestra yaratırdı.”*, *“Eğri büğrü”*, *“Top elimden kaçır, bana küserdi.”*, *“Yahu, Hay Allah, Bizim eserimiz!”* (Ekoyay, s. 101).

Tekerleme/Uyaklı sözcük, tezat, ünlem, taklit, isimlendirme (%1,69) öğeleri aynı orana sahip olup metne çeşitlilik katmıştır: *“Yol verin yeşile kavuşsun eşine!”*. *“Ağzımızı korna yapardık.”*, *“Kozhelvacı”* (Ekoyay, s. 101).

Metinde yer alan mizah kuramları tablosu aşağıda yer almaktadır:

Tablo 73

“Oyuncak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Yazar, bugünün çocuklarını hafifçe eleştirirken kendini deneyimli kuşak olarak üst konuma koymakta ve mizahî bir eleştiri yapmaktadır: *“Bırakın çocuklarınız kendi oyuncaklarını yapsın, ama zor çocuklar bunlar.”* (Ekoyay, s. 101).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Geçmişin sade oyuncakları ile bugünün teknolojik dünyası arasındaki zıtlık mizah yaratmaktadır: *“Sanki her şeyimiz tamam, bir topumuz eksik!”* (Ekoyay, s. 101).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Yoksulluk, eksiklik ve emeğin anlatımı, mizah yoluyla hafifletilir, yoksullukta dahi mutlu olan çocuklar ve buluşları ile okuyucunun zihnindeki olumsuzluklar kalkar: *“Her çemberden çıkan o ince*

cızırtı âdeta bir orkestra yaratır, tozlu yolda ardımızda jet uçağının dumanı gibi bir iz bırakarak tabana kuvvet koşardık. Ardından bir nara patlatırdık: Yol verin yeşile kavuşsun eşine.” (Ekoyay, s. 101).

4.7.3 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Erdemler” teması, öğrencilerin ahlakî ve insanî değerleri, toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmelerini amaçlar. Temada sevgi, azim, iyilik, dostluk, yardımseverlik ve paylaşma gibi değerler merkeze alınmıştır. Öğrencilerin, bu metinler aracılığıyla bireysel ve toplumsal yaşamı düzenleyen davranışların önemini kavramları amaçlanmaktadır. Bu yönüyle tema, değer eğitimiyle dil öğretimini birleştirmektedir. Tema, öğrencinin duygusal gelişimine katkı sağlayarak empati kurmanın önemini kavratılan metinlere de yer vermektedir. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Ceylana Yardım Edenler

4.7.3.1 “Ceylana Yardım Edenler” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Ceylana Yardım Edenler” fablı, fiziksel özellikleri birbirinden farklı olan hayvanlar arasındaki dostluğu anlatmaktadır. Mizah, bu metinde ironi ve uyumsuzluk üzerine kurulmuştur. Hayvanların insan gibi konuşması, plan yapması, tartışması ve zaman zaman birbirlerine takılmaları, metindeki mizahın göstermektedir. Özellikle ceylanın kaplumbağaya “Sen bu ağırlığınla nasıl kaçacaksın?” sözleri, üstünlük kuramına dayalı bir mizah örneğidir.

Metnin sonunda avcının “Ben aklımı mı oynattım yoksa?” diyerek korkudan kaçması ile insan-hayvan rolleri arasındaki değişim mizah yaratmaktadır. İnsan aklıyla övünürken akılsız sandığı hayvanlar onu yenmektedir.

Tablo 74

“Ceylana Yardım Edenler” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	3,74
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	37	34,58
Tezat	2	1,87
Fıkra	0	0,00

Monolog	1	0,93
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	2,80
Ünlem	1	0,93
Dalga Geçme/Alay Etme	2	1,87
Mecaz/Kinaye	7	6,54
Taklit	1	0,93
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	18	16,82
Konuşturma/Kişileştirme	30	28,04
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	0,93
Toplam	92	%100

“Ceylana Yardım Edenler” Metninde en çok deyim/atasözü ögesi (%34,58) yer almaktadır. Günlük dildeki deyimler ve atasözleri ile karakterlerin doğallığı ve halk söyleyişi korunmakta; bu durum çocukta “tanıdık bir anlatıcı sesi” hissi uyandırmaktadır. Metinde yer alan deyim ve atasözleri: “*Suluk soluğa kalmak*”, “*İmdatına yetişmek*”, “*Kardeşinin yardımına koşmak*”, “*Dost, kara günde belli olur.*” (Ekoyay, s. 133).

Konuşturma/kişileştirme (%28,04) ögesi fabl türünün özelliği olduğu için metinde sıkça kullanılmıştır. Tavşan, ceylan, maymun gibi karakterlerin konuşmaları metindeki mizahın temel kaynağını oluşturmaktadır: “*Ben dostluğun gereğini yerine getirmekle görevliyim.*”, “*Sen burada acı çekerken ben keyfime bakamazdım.*” (Ekoyay, s.133).

Metinde yer alan ikileme/pekiştirme (%16,82) oranı oldukça yüksektir, bu durum metnin çocuklara ritimli, akıcı ve mizahî dille aktarılmasını desteklemiştir: “*Suluk soluğa*”, “*koşa koşa*”, “*yorgun ve bitkin*”, “*güzel güzel*”, “*sağa sola*” (Ekoyay, s. 133).

Metinde mecaz/kinaye (%6,54), benzetme (%3,74), abartma (%2,80), tezat (%1,87), dalga geçme/alay (%1,87), monolog (%0,93), ünlem (%0,93), geçek dışılık (%0,93) daha az oranda kullanılmakla birlikte metnin mizehi öge çeşitliliğine katkı sağlamıştır. “*Ceylan ok gibi fırlamış.*” “*Kaderi karşı koymak elimizden gelmez.*” “*Eyvah! Avcı geldi!*” (Ekoyay, s. 133).

Metindeki mizah kuramları tablosu aşağıda yer almaktadır:

Tablo 75

“Ceylana Yardım Edenler” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	25,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	50,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Ceylan’ın Kaplumbağa’yla alay etmesi: “*Sen bu ağırlığınla nasıl kaçacaksın?*” (Ekoyay, s. 133).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Gerçen hayatta avcı akıllı, hayvanlar içgüdüsel olmasına rağmen metinde hayvanlar dayanışma, akıl ve planlama sergiler ve avcı aklını yitirir. Bu durum, uyumsuzluk kuramını oluşturur. “*İnsan gibi akıllı bir varlığın bu hayvanlardan daha iyi bir dostluk sergilemesi, dostlarının sevinç ve üzüntülerine ortak olması ve sözünde durması gerekmez mi?*” (Ekoyay, s. 133).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözülmeye, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Ceylanın ve kaplumbağanın tuzaktan kurtulması okuyucudaki gerilimin rahatlama dönuşmesini sağlar. Metnin sonunda avcının cin, peri varmış gibi korkudan kaçmasıyla gergin hava yumuşar; bu durum, okuru güldürmekte ve rahatlatmaktadır: “*Ben aklımı mı oynattım yoksa? Niçin böyle tuhaflıklar yapıyorum? Galiba burası kinlerin perilerin dolu olduğu bir yer. Avcının korkusu giderek artmış. Koşarak oradan uzaklaşmış.*” (Ekoyay, s. 133).

4.7.4 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Bilim ve Teknoloji” teması, öğrencilerin merak, sorgulama, üretkenlik, keşfetme ve bilime karşı olumlu tutum geliştirmelerini hedeflemektedir. Temanın amacı öğrencilerin merak etme, araştırma, keşfetme ve üretme becerilerini ortaya çıkarmaktır. Ayrıca çocukların bu becerilere karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamaktır. Tema içinde yer alan metinler: “Büyük Keşifler”, “Mavi Portakal”, “İçimdeki Müzik”, “İnsansı Robotlarla Tanışalım”, “Buldum... Buldum...” metinleridir. Bu metinler arasında mizahî nitelik taşıyan metin:

- Buldum... Buldum...

4.7.4.1 “Buldum... Buldum...” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Buldum... Buldum...” adlı tiyatro metni, bir sınıfta “Düş Robotu” ve öğrenciler arasında geçen bilimsel, eğitici ve mizahî diyaloglar oluşturmaktadır. Tiyatro oyununun ana kahramanlarından Düş Robot’u ile İpek Arşimet’in kaldıraç, vida, çark gibi buluşlarından söz eder. Ardından sahneye Arşimet gelir ve hamam sahnesinde yaptığı bir deneyi canlandırır. Hamamda su dolu bir tasla deneme yaparken suyun kaldırma kuvvetini fark eder ve “Buldum, buldum!” diye sevinçle bağırır. Bu sahne, Arşimet Yasası’nın doğuşunu temsil eder. Düş Robotu, İpek’e suyun içinde cisimlerin ağırlığının neden azaldığını ve bu yasanın nasıl bulunduğunu açıklar. İpek, Arşimet’in çalışkanlığına hayran kalır. Düş Robotu’nun seyircilere dönerek Arşimet’i sevip sevmediklerini sormasıyla metin sonlanır.

Tablo 76

“Buldum... Buldum...” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	2,78
Karikatür	4	11,11
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	22,22
Tezat	3	8,33
Fıkra	0	0,00
Monolog	2	5,56
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	2,78
Abartma	3	8,33
Ünlem	3	8,33
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,78
Mecaz/Kinaye	4	11,11
Taklit	0	0,93
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	3	8,33
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	8,33
Toplam	36	%100

“Buldum... Buldum...” Metninde kullanılan mizah ögesi deyim ve atasözü (%22,22) ögesidir. Düş Robotu ve İpek’in konuşmalarında yer alan “*yazık olmak*”, “*işe yaramak*”, “*ilgi çekmek*” ifadeleri, çocukların aşına olduğu ifadeler olup metni akıcı ve eğlenceli kılmıştır (Ekoyay, s. 192-193).

Mecaz/Kinaye ve karikatür ögesi aynı oranda yer alıp (%11,11), metindeki görsel ve anlamsal mizahı oluşturmaktadır. Metinde yer alan mecazlı ifade örneği: “*Dünyayı bile yerinden oynatabilirim.*” (Ekoyay, s. 192). Arşimet gibi tarihsel bir figürün çağdaş bir robotla yan yana gelmesi, karikatürize bir durum oluşturmaktadır. Metinde yer alan karikatür örnekleri:

Şekil 27. “Buldum... Buldum...” Metni (Ekoyay, s.192-193)

Tezat, ünlem, abartma, gerçek dışılık /hayalî durum (%8,33) metinde aynı oranda yer almakla birlikte öge çeşitliliği sağlamaktadır. Arşimet’in “*Bana yeterince uzun bir kaldıraç verin, dünyayı yerinden oynatayım.*” sözü, abartma ve tezat içermektedir (Ekoyay, s. 192).

“*Buldum! Buldum!*” ünlemi ise Arşimet’in heyecanını aktararak çocuklarda merak uyandırmaktadır (Ekoyay, s. 194). Arşimet’in günümüze gelmesi veya robotla konuşması da gerçek dışılık (fantastik mizah) unsurudur.

Metinde Düş Robotu’nun açıklamalarında kısa monologlar (%5,56) bulunmaktadır. Bu monologlar ile kahraman kendisiyle konuşur gibi yapar, okuyucuyu metnin içine çeker: “*Tamam işte. Şimdi işim çok kolay.*” (Ekoyay, s. 194).

Benzetme, dalga geçme/alay, yanlış anlama (%2,78) metinde az sayıda saptanmakla birlikte metnin öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır. Fıkra, yansıma, taklit, yöresel söyleyiş, yanlış telaffuz, konuşturma/kişileştirme, isimlendirme mizah öğelerinin bulunmaması, metindeki mizahın, bilimsel içerik ve karakter iletişimine dayandığını göstermektedir.

Metindeki mizah kuramları aşağıda yer almaktadır:

Tablo 77

“*Buldum... Buldum...*” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	25,00
Uyumsuzluk Kuramı	1	50,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Düş Robotu’nun bilgeliği karşısında İpek’in safça soruları üstünlük kuramına örnektir:

“*Düş Robotu: Belki de masanın üzerindeki aynayı kullanarak ateş yakmak istersin.*

İpek: Aynayla niye ateş yakayım? Niçin böyle garip önerilerde bulunuyorsun Düş Robotu.” (Ekoyay, s. 192).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Arşimet’in modern dünyada, bir robotla karşılaşması mantıksız bir karşılaşmadır. Zamanlar arasındaki bu mantıksız birliktelik mizahı ortaya çıkarır. Eski Yunan filozofunun ve Kral Hieron’nun bir “Düş Robotu” ile sohbet etmesi şaşırtıcı ve eğlenceli bir durumdur.

“*Düş Robotu: İşte Arşimet. Hoş geldiniz Sayın Arşimet.*

Arşimet: Hoş bulduk. (Çevresine bakınır. Şaşırmışa benzer.) Burası Sirakuza değil. Neresi burası?” (Ekoyay, s. 192).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Bilimsel konuların oyun havasında anlatılması ve buluş ile birlikte oyuncuların rahatlama bu kurama örnektir. Öğrenme süreci eğlenceli hâle getirilir, bilgi mizah ile yoğrulur: “*Sonra birden ayağa kalkarak heyecanla bağırır: Buldum...Buldum... (Her şeyi bırakarak koşarak sahneden çıkar.*” (Ekoyay, s. 194).

4.7.5 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Sanat” teması, öğrencilerin sanatı yalnızca bir ders konusu olarak değil, hayatın bir parçası olarak görmesini

hedeflemektedir. Tema içinde yer alan metinler aracılığıyla çocuklar, resim, müzik, sinema, tiyatro gibi farklı sanat dallarıyla tanışmaktadır. Temada yer alan metinler “Çocuk ve Resim”, “Yaz Sinemaları”, “Yürekler”, “Mozart’ın Müziği”, “Zaman Makinesi” metinleridir. Bu metinler aracılığıyla, öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştirmek ve geleneksel ile çağdaş sanat biçimlerini kavratmak amaçlanmıştır. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Zaman Makinesi

4.7.5.1 “Zaman Makinesi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metin Karagöz’ün evinin önüne bir zaman makinesi bırakılmasıyla başlar. Hacivat’ın uyarılarına rağmen Karagöz aleti kurcalar ve makine çalışınca geçmişe, Sultan Orhan dönemine giderler. Bursa’da cami inşaatında çalışan Karagöz ve Hacivat, birbirlerine takılmakta, söz yarışması yapmaktadır. Onları gören işçiler ise gülmekten çalışamaz, iş yavaşlar ve düzen bozulur. Bunu gören Sultan Orhan Karagöz ile Hacivat’ı ölüm ile cezalandırır.

Aradan uzun yıllar geçer fakat Sultan Orhan, verdiği bu karardan dolayı büyük bir pişmanlık duymaktadır. Şeyh Küşteri, sultanı teselli etmek için bir perde kurar. Perdenin arkasında ışık yakar ve deriden yaptığı Hacivat-Karagöz figürlerini perdeye yansıtır. Bu figürler, Karagöz ve Hacivat’ın gölgeleridir. Sultan Orhan ve halk, onları yeniden görünce çok sevinir, gölge oyunu sanatı bu şekilde ortaya çıkar. Metnin son sahnesinde, zaman makinesiyle geçmişe giden Karagöz ve Hacivat yeniden kendi zamanlarına döner. Metnin sonunda Karagöz’ün laf oyunları ile Hacivat’ın açıklamaları mizahî havada devam etmektedir.

Tablo 78

“Zaman Makinesi” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	6	3,87
Karikatür	10	6,45
Yansıma	2	1,29
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	5	3,23
Deyim/Atasözü	23	22,22
Tezat	3	1,94
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	0,65
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	6	3,87
Abartma	14	9,03
Ünlem	44	28,39
Dalga Geçme/Alay Etme	10	6,45

Mecaz/Kinaye	18	11,61
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	6	3,87
İkileme/Pekiştirme	3	1,94
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	0,65
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	1,29
Toplam	155	%100

“Zaman Makinesi” Metninde en yüksek oranda yer alan öge ünlemdir (%28,39). Karagöz başta olmak üzere metinde yer alan kahramanların tepkisel konuşmaları nedeniyle en sık kullanılan öge olarak belirlenmiştir: “*Karagöz’üm ne vurursun? Elin kırılın!*”, “*Sizin de gününüz Aydın, geceniz Manisa olsun!*” (Ekoyay, s. 245).

Metinde yüksek orana sahip bir diğer öge deyim/atasözleridir (%14,84). Bu durum halk anlatısı olan metnin doğal sonucudur. Deyimler, karakterlerin halk ağzını, günlük dili ve yerel mizahı yansıtmada temel unsurlardan biri olmuştur: “*Başımıza ne dertler açtın!*”, “*Lakırtıyı bırakın da işinize bakın!*” (Ekoyay, s. 242).

Mecaz/Kinaye (%11,61) ve abartma (%9,03) ögeleri uyumsuzluk ve sözel mizahın temelini oluşturmaktadır. Karagöz’ün aşırı tepkileri ve metinde yer alan söz oyunları metindeki mecaz, kinaye ve abartmanın asıl sebebidir: “*Senin yüzünden altı yüz yıldır ayaklarımın kara sular indi ya, al işte suyu!*” (Ekoyay, s. 243).

Metinde yer alan Hacivat, Karagöz, Sultan Orhan ve Şeyh Küşteri karikatürize edilmiş, karikatürler (%6,45) aracılığıyla metinde mizah desteklenmiştir:

Şekil 28. “Zaman Makinesi” Metni (Ekoyay, s.244-245)

Metinde benzetme, yöresel söyleyiş, yanlış anlama (%3,87) aynı oranda bulunmakta, bu ögeleri tekerleme/uyaklı söz ögesi (%3,23) takip etmektedir: “*Tulumba tatlısı gibi burnum, devrek bastonu gibi bacaklarım.*”, “*Seni gidi kerata!*”, “*Başaklı samana mı gideriz?*” (Ekoyay, s. 241-242).

Tezat (%1,94), ikileme/pekiştirme (%1,94), yansıma (%1,29), gerçek dışılık/hayalî durum (%1,29), isimlendirme (%0,65), monolog (%0,65) ögeleri metinde az oranda yer almakla birlikte metne çeşitlilik kazandırmıştır: “Üç dört taş vardır.” “Yahu ne faresi, ne tıkırtısı?”, “Gitsin, gezip gelsin.” (Ekoyay, s. 242-243).

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 79

“Zaman Makinesi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyüklenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Karagöz’ün cahilliği karşısında Hacivat’ın bilge tutumuna şahit olan okuyucu, Karagöz’ün safça söz oyunlarına gülererek “üstünlük” hissi yaşamaktadır:

“Hacivart: Karagöz bırak lakırtıyı da işine bak.

Karagöz: Olur, tıkırtıyı bıraktım içine baktım. Fare varmış.” (Ekoyay, s. 243).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Zaman makinesiyle geçmişe gitme, teknolojik çağ ile Osmanlı dönemi arasındaki çelişkiler uyumsuzluk yaratmaktadır. Dönemler arasındaki bu seyahat mantıksız ve beklenti dışıdır:

“Hacivat: Karagöz’üm zaman içinde yüzlerce yıl geriye gittik! Yani Sultan Orhan zamanındayız.

Karagöz: Bırak tarih dersi vermeyi de ne halt edeceğimizi söyle!” (Ekoyay, s. 242).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Karagöz ve Hacivat’ın trajik sonlarının gölge oyunuyla yeniden yaşatılması ve mizahî anlatımla hüznü olan bu olayın yumuşatılması rahatlama kuramına örnektir:

“Sultan Orhan: Küşteri devam et. Onları göster bana.

Şeyh Küşteri: Bakın öyleyse Sultan’ım! Yüzyıllarca ustadan çırağa yaşayacak ve yaşatılacak sanata bakın!” (Ekoyay, s. 245).

4.7.6 Ekoyay Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Vatandaşlık” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Vatandaşlık” teması, öğrencilerin vatan sevgisi, sorumluluk duygusu, çalışkanlık, yardımlaşma ve dürüstlük gibi değerleri kazanmasını amaçlamaktadır. Öğrencilerin birey olarak hak, görev ve sorumluluklarını fark etmesini, ortak yaşama kültürünü, bireysel ve toplumsal görevleri ve ülkesine faydalı olma bilincini kazanmasını hedefler. Tema içinde “Nazilli Destanı”, “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar”, “Seyfi Dede”, “Alın Terinden Bir Deniz” ve “Kurtla Köpek” metinleri yer almaktadır. Temada yer alan mizahî metin:

- Kurtla Köpek

4.7.6.1 “Kurtla Köpek” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Kurtla Köpek” adlı metin, aç olduğu için av aramaya çıkan bir kurdun köy civarında tumbul ve besili bir köpekle karşılaşmasını ve bu durum karşısındaki şaşkınlığını, merakını anlatır. Kurt, köpeğin nasıl böyle kaldığını merak eder ve imrenir. Köpekle beraber bekçilik yapmaya karar veren kurt, köpeğin boynundaki izleri ve bu izlere sebep olan tasmayı fark eder ve onun zincire bağlı yaşadığını öğrenir. Özgürlüğü, karın tokluğuna tercih eden kurt, aç kalmayı tercih ederek köpeğe veda eder. Metinde özgürlüğün önemi vurgulanır. Fabl türü, konuşurma ve kişileştirmelerle, gerçeküstü durumlarla mizahî yatkınlık sağlamakta ve öğrencilerin dikkatini çekmektedir. Metin, mizah öğeleri kapsamında incelendiğinde aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır.

Tablo 80

“Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	2,47
Karikatür	1	1,23
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	19	23,46
Deyim/Atasözü	11	13,58
Tezat	1	1,23
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,23
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	13	16,05
Ünlem	5	6,17
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,47
Mecaz/Kinaye	6	7,41

Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,23
İkileme/Pekiştirme	4	4,94
Konuşturma/Kişileştirme	14	17,28
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,23
Toplam	81	%100

“Kurtla Köpek” metni, mizah öğeleri bakımından incelendiğinde; toplamda 81 mizah ögesi tespit edilmiştir. Fabl türünün özelliğinden dolayı en çok kullanılan ögenin tekerleme/uyaklı sözcük (%23,46) olarak tespit edilmiştir. Tekerleme/Uyaklı Sözcük fabl türünün ritmik ve eğlenceli anlatım biçimini öne çıkarır: “*Biraz aşağıdan alıp dil dökeyim diye, hayran olduğunu söyledi bu semizliğe.*” (Ekoyay, s. 251)

Fabl türünün bir diğer özelliği hayvanların insan gibi davranıp konuşmasıdır. Bu nedenle konuşturma/kişileştirme (%17,28) ögesine sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır: “*Âdeta arslan ağzında yiyecekleriniz. Gelin benimle, hemen değişsin kaderiniz.*” (Ekoyay, s. 251).

Abartma (%16,05) ve deyim/atasözü (%13,58) öğeleri metinde sıklıkla kullanılmış olup, dilde mizahın doğrudan taşıyıcı unsurlarını oluşturmaktadır: “*Sevincinden âdeta gözleri yaşarmıştı.*” (Ekoyay, s. 251).

Ünlem (%6,17), ikileme/pekiştirme (%4,94), benzetme (%2,47), dalga geçme/alay (%2,47), karikatür (%1,23), tezat (%1,23), yöresel söyleyiş (%1,23), gerçek dışılık (%1,23), monolog (%1,23), metinde az oranda bulunmakla birlikte öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “*O ne piliç, one kuş kemikleri!*”, “*Seril sefil*”, “*Güç bir şey değil böyle benim gibi semirmeniz.*”, “*Açlıktan neredeyse öleceksiniz.*”, “*Semiz-besili*”, “*Çiroz*” (Ekoyay, s. 151).

Yansıma, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, isimlendirme öğelerine rastlanmamıştır. Genel olarak, “Kurtla Köpek” metninde mizah, türün özelliği olarak ortaya çıkmış ve bu sayede metin çocukların dikkatini çekmiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 81

“Kurtla Köpek” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Metinde, üstünlük kuramının sıkça yer aldığı görülmüştür. Köpeğin kurdun durumu ile dalga geçmesi üstünlük kuramına örnektir: “*Seril sefil perişan, açbiilaç. Açlıktan neredeyse öleceksiniz. Hepiniz füsuluahmere muhtaç.*” diyerek köpeği küçümsemiştir (Ekoyay, s. 251).

Kurdun, köpeğe imrenip köye yerleşerek evcil bir hayvan gibi yaşama hevesi uyumsuzluk yaratmakta ve mizah yaratmaktadır. “*Vazifeniz yabancılara şiddet, evdekilere hürmet.*” (Ekoyay, s. 251).

Metinde, karşılaştığı duruma şaşırarak kurdun özgürlüğünden vazgeçmemesi ve köpeklerle dalga geçip ormana geri dönmesi rahatlama kuramı olarak tespit edilmiştir. “*Yerinde dursun saltanatınız. Hani hazineler bağışlasalar Zerre bile feda edemem hürriyetimden*” (Ekoyay, s. 251).

4.8 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içerisinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %87,2 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir

Tablo 82

Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
ERDEMLER	Kara Toprak	-	
	Dost Acı Söylemeli	-	
	Eskici	-	
	Cahit Sıtkı'nın Mektubu	-	
	Uçun Kuşlar	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Anadolu'da Kilim Demek	-	
	Gelir Nevruz Bayramı	-	
	Arıları Sulama Vakfi	-	
	Yaşar Doğu (1915-1961)	-	
	Bayrak ve Cumhuriyet	-	
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Hürriyet Güneşi: 15 Temmuz	-	
	Demokrasi Zaferi	-	
	Babam Mustafa Kemal'i Kendi	-	
	Evladı Gibi Severdi	-	
	Ben Mustafa Kemal'im	-	
	Süngülerin Parıltısında Gelincikler	-	
	Açar Atatürk Dumlupınar'da	-	

DOĞA VE EVREN	Van Gölü'nün Şafağı	-	
	Özür	-	
	Bir Kelaynak Anlatıyor	-	
	Kışla İlkyaz	+	38
	Kırım Tepesindeki Ağaca Övgü	-	
VATANDAŞLIK	Galata Köprüsü	-	
	Vatandaşlık Görevleri	-	
	Kefil	-	
	Özlem Yokuşları	-	
	Selim	-	
SAĞLIK VE SPOR	Jimnastik Dersinde	+	24
	Sağlık	-	
	Görüşme	-	
	Yerli Besinlerimiz	-	
	Acemi Güreşçi	+	73
SANAT	Tiyatrolar	-	
	En İyi Arkadaş	+	85
	Çeşmibülbülün Esrarı	-	
	Unutursun Mührabanım	-	
	Sahnedeki Canlanan Oyuncak: Kukla	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	İletişim Araçları	-	
	Mart Jonathan Livingston	-	
	Teknolojinin Yarattığı Bisiklet	-	
	Kütüphanelerden Geçer	-	
	Kamyon	+	41
Toplam		5	261

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve 2023 yılında Dörtel Yayınları tarafından yayımlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 5 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 97 öge ile “Sağlık ve Spor” temasıdır. “Sanat” 85, “Bilim ve Teknoloji” 41, “Doğa ve Evren” 38 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 261 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.8.1 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Doğa ve Evren” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Doğa ve Evren” teması, öğrencilerin doğayı tanıma, doğayla uyum içinde olma, çevre bilinci kazanma ve doğanın değerini anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Temada yer alan metinler, doğanın döngüsünü, insan ile doğa ilişkisini, canlıların birbirine olan ihtiyaçlarını ve doğadaki dengenin önemini konu almaktadır. “Doğa ve Evren” teması ile çocuklar doğadaki olayları neden-sonuç ilişkisini kavrar ve çevre duyarlılığı kazanır.

Tema içinde “Van Gölü’nün Şafağı”, “Özür”, “Bir Kelaynak Anlatıyor”, “Kışla İlkyaz”, “Kırın Tepesindeki Ağaca Övgü” metinleri yer almaktadır. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Kışla İlkyaz

4.8.1.1 “Kışla İlkyaz” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde doğa unsurları kişileştirilerek “Kış ve İlkyaz” arasında geçen sembolik bir diyalog anlatılmaktadır. Kış, kendini her dediğini dinleten bir kral olarak görür ve insanların onun döneminde evlerinden çıkmaya bile cesaret edemediklerini övünerek dile getirir. Buna karşı İlkyaz, insanların Kış’tan korkup ondan kurtulunca sevinmelerine, kendisinin ise gelişiyile birlikte mutluluk getirmesine değinir. Kış’ın kendini aşırı ciddiye alan kibirli tavrı, İlkyaz’ın sakin tavırları karşısında komik bir ironiye dönüşmektedir. Böylece Ezop, doğanın dengesini anlatırken aynı zamanda gülümsetici bir bilgelik sunmaktadır. Metin, doğa olayları üzerinden insan ilişkilerine ve değerlere gönderme yapmaktadır.

Tablo 83

“Kışla İlkyaz” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	5,26
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	10	26,32
Tezat	3	7,89
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	13,16
Ünlem	0	0,00

Dalga Geçme/Alay Etme	2	5,26
Mecaz/Kinaye	6	15,79
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	5,26
Konuşturma/Kişileştirme	5	13,16
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	7,89
Toplam	38	%100

“Kışla İlk yaz” metni, mizah öğeleri bakımından incelendiğinde, toplamda 38 mizah ögesi tespit edilmiştir. Metinde en çok kullanılan öge deyim/atasözü (%26,32) ögesidir. Söz konusu metin özellikle deyim öğretiminde kullanılabilir niteliktedir: “Başını yerden kaldıramamak.”, “Bayram etmek.” (Dörtel, s. 118).

Metinde yer alan mecaz/kinaye (%15,79) ögesi, deyimlerin mecazlı kullanımına bağlı olarak yüksek oranda varlık göstermektedir: “Bayram etmek”, “Başını yerden kaldırmak” (Dörtel, s. 118).

Fabl türünün bir diğer özelliği hayvanların ve varlıkların insan gibi davranıp konuşmasıdır. Bu nedenle konuşturma/kişileştirme (%13,16) ögesine sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır: “Bir de bana bak, ben her dediğimi dinleten bir kralım. Herkesin gözü yerde olsun, kimse göğe bakmasın, derim. Kimse de başını yerden kaldıramaz.” (Dörtel, s. 118).

Abartma (%13,16) ögesi metinde sıklıkla kullanılmış olup, dilde mizahın doğrudan taşıyıcı unsurlarını oluşturmaktadır: “Beni ise çıldırmasıya severler, adımı dünyanın en güzel adı diye anarlar.” (Dörtel, s. 118).

Tezat (%7,89), gerçek dışılık (%7,89), ikileme/pekiştirme (%5,26), dalga geçme/alay (%5,26) öğeleri, metinde az oranda bulunmakla birlikte öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “Kış-yaz”, “Koklayıp koklayıp saçlarına takıyor.”, “Sen bir ortaya çıktın mı, kimsenin rahatı kalmıyor.” (Dörtel, s. 118).

Yansıma, karikatür, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, ünlem, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme öğelerine rastlanmamıştır. Genel olarak, “Kışla İlk yaz” metninde mizah, türün özelliği olarak ortaya çıkmış ve bu sayede metin çocukların dikkatini çekmiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 84

“Kışla İlkyaz” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	50,00
Uyumsuzluk Kuramı	1	25,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Metinde, üstünlük kuramının baskın olarak yer aldığı göze çarpmaktadır. Kış ve İlkyaz’ın birbirlerine karşı tavırları üstünlük kuramına örnektir: *“Ben her dediğimi dinleten bir kralım.”*, *“Herkesi öyle korkutur, öyle titretirim ki...”*, *“İnsanlar senden kurtuldukları için seviniyorlar ya.”* (Dörtel, s. 118).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Mevsimlerin kişileştirilmesi ve aralarındaki zıtlık ilişkisi, mevsimlerin çekişmeleri uyumsuzluk kuramına örnektir: *“Kimsenin göğe bakmasın derim. Benimle bayram ederler. Beni çıldırmasıya severler.”* (Dörtel, s. 118).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Metin, korku ve otorite dilinden sevgi diline geçerek gerginliği azaltmaktadır: *“İnsanlar senden kurtuldukları için seviniyorlar ya. Bana kavuşunca bayram ederler.”* (Dörtel, s. 118).

4.8.2 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sağlık ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Sağlık ve Spor” teması öğrencilerin fiziksel ve zihinsel iyi oluşlarına yönelik farkındalık geliştirmeleri amaçlamaktadır. Tema içinde yer alan metinlerde öğrencilerin bedensel hareket, sağlıklı beslenme, dayanıklılık, ekip çalışması ve spor ahlakı konularını tanımasını hedeflenmektedir. “Sağlık ve Spor” teması içinde “Jimnastik Dersinde”, “Sağlık”, “Görüşme”, “Yerli Besinlerimiz”, “Acemi Güreşçi” metinleri yer almaktadır. Temada bulunan mizahî metinler:

- Jimnastik Dersinde
- Acemi Güreşçi

4.8.2.1 “Jimnastik Dersinde” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Jimnastik Dersinde” adlı metin, okul bahçesinde yapılan jimnastik dersini mizahî bir şekilde ele almaktadır. Yazar, dersi tiyatro gibi düzenlemiştir. Biri kayar, biri övünür, biri utanır, biri kahramanlaşır. Güçlü öğrenciler direklere maymun gibi tırmanır, kayar; metindeki her öğrenci, sporun eğlenceli tarafını yansıtmaktadır. Metnin en etkileyici bölümü, zayıf ve narin Nelli’nin direğe tırmanmaya çalıştığı kısımdır. Arkadaşlarının alaycı sözlerine rağmen Nelli’nin inatla tırmanması ve başarması ile fiziksel komedi zafere dönüşmüştür. Fiziksel üstünlüğün her zaman başarıyla sonuçlanmadığını, insanın zayıflıklarının dersin bir parçası olduğu sezdirilmek istenmiştir.

Tablo 85

“Jimnastik Dersinde” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	4	16,67
Karikatür	2	8,33
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	33,33
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	12,50
Ünlem	0	0,00
Dalga Geçme/Alay Etme	2	8,33
Mecaz/Kinaye	5	20,83
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	0	0,00
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	24	%100

“Jimnastik Dersinde” metni, mizah ögeleri bakımından incelendiğinde toplamda 24 mizah ögesi tespit edilmiştir. Metinde en çok kullanılan öge deyim/atasözü (%33,33) ögesidir, bu durum dil merkezli mizahın baskın olduğunu göstermektedir. Söz konusu metin özellikle deyim öğretiminde kullanılabilir niteliktedir: “Nelli’nin umrunda bile değilmiş.”, “İmparator havalarında etraftı süzdü.” (Dörtel, s. 156-157).

Metinde yer alan mecaz/kinaye (%20,83) ögesi, deyimlerin mecazlı kullanımına bağlı olarak yüksek oranda varlık göstermektedir: “*Acı çekmek, etrafı süzmek.*” (Dörtel, s. 156-157).

Benzetme (%16,67) ögesi, metnin anlatım gücünü arttırmaktadır. Karakterlerin özelliklerinin hayvanlara benzetilmesiyle karşımıza çıkmaktadır: “*Derossi ve Coretti maymun gibi tırmanıyorlardı.*” (Dörtel, s. 157).

Abartma (%12,50) ögesi metinde sıklıkla kullanılmış olup, karakterlerin fiziksel becerileri komik biçimde vurgulanmıştır. “*Öyle bir bakış fırlattı ki korkudan susuyorlardı*” (Dörtel, s. 157).

Karikatür (%8,33) ve alay/dalga geçme (%8,33) unsurları, karakterler üzerinden yapılmış olup toplumsal mizah yaratmaktadır: “*Derossi ve Coretti maymun gibi tırmanıyorlardı.*” (Dörtel, s. 157).

Şekil 29. “Jimnastik Dersinde” Metni (Dörtel, s.157)

Yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, tezat, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, ünlem, taklit, yöresel söyleyiş, ikileme/pekiştirme, konuşturma/kişileştirme, isimlendirme, gerçek dışı/hayalî durum öğelerine rastlanmamıştır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 86

“Jimnastik Dersinde” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	50,00
Uyumsuzluk Kuramı	1	25,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	4	%100

Metinde, üstünlük kuramının baskın olarak yer aldığı göze çarpmaktadır. Güçsüzle alay etme, dış görünüşle dalga geçme tavırları üstünlük kuramına örnektir:

“Derossi ve Coretti maymun gibi tırmanıverdiler.”, “Zayıf kollarıyla direğe tırmanmaya çalışırken çocuklar alaya başladılar.” (Dörtel, s. 157).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Zayıf Nelli'nin güçlülere geçmesi, güçlülere başarısızlığı uyumsuzluk kuramına örnektir: “Nelli her şeye rağmen başardı. O artık güçsüz Nelli değildi.” (Dörtel, s. 157).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. “Nelli çok başarılıydı. Annesi çok sevindi.” (Dörtel, s. 157).

Sonuç olarak “Jimnastik Dersinde” metninde, üç mizah kuramının da iç içe işlendiği görülmektedir. Başlangıçta fiziksel üstünlük üzerinden kurulan gülme, uyumsuzlukla yer değiştirmektedir. Metnin sonunda Nelli'nin başarısı ile rahatlama oluşmaktadır. Böylece metin güldürürken düşündürür; empati kurmanın önemi mizah yoluyla pekiştirir.

4.8.2.2 “Acemi Güreşçi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde, Karagöz'ün yaptığı güreş mizahî bir dille anlatılmıştır. Başlangıçta alaycı ve abartılı biçimde “adamı yendim, yerden yere vurdum, havada kayboldu” gibi sözlerle övünür. Ancak Hacivat sorguladıkça olayın aslında tam tersi olduğu, Karagöz'ün pek de başarılı geçmeyen bir güreş yaşadığı anlaşılır. Metin boyunca Karagöz'ün yanlış anlamaları, abartmaları, kelime oyunları mizah ögesi olarak kullanılır. Hacivat ise her zamanki gibi akılcı ve mantıklıdır. Metin, Karagöz'ün cahilliğine rağmen özgüveniyle Hacivat'ın bilginliğini karşılaştırmaktadır. Metin, klasik gölge oyunu geleneğine uygun mizahî bir metindir.

Tablo 87

“Acemi Güreşçi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	1,37
Karikatür	1	1,37
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	6	9,59
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	1	1,37
Yanlış Anlama	7	9,59
Abartma	9	12,33

Ünlem	24	32,88
Dalga Geçme/Alay Etme	6	8,22
Mecaz/Kinaye	6	8,22
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	2	2,74
İkileme/Pekiştirme	2	2,74
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	5	6,85
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	2,74
Toplam	73	%100

“Acemi Güreşçi” metni, mizah öğeleri bakımından incelendiğinde toplamda 74 mizah ögesi tespit edilmiştir. Metinde en çok kullanılan öge ünlem (%32,88) olarak belirlenmiştir. Karagöz’ün abartılı tepkileri ve konuşma üslubu mizah yaratır: “*Paçaları kaptım!*”, “*Öyle söylesene!*” (Dörtel, s. 182).

Metin içinde yüksek orana sahip diğer iki öge abartma (%12,33), yanlış anlama (%9,59), deyim/atasözü (%9,59) öğeleridir. Bu durum halk söylemine dayalı komik anlatımı güçlendirmektedir: “*Seni bir tutuşta yere vururum!*”, “*Ben motor yağı sürdüm, o da tereyağı...*”, “*Fırsat bırakmak.*” (Dörtel, s. 182).

Alay etme (%8,11) ve mecaz (%8,11) unsurları, Karagöz ile Hacivat arasındaki mizahî çatışmadan kaynaklı unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır: “*Ben motor yağı sürdüm o tereyağı... Birbirimizi yalamaya başladık.*”, “*Kulağına başladım Karagöz oynatmaya.*” (Dörtel, s. 182).

Yöresel söyleyiş, ikileme/pekiştirme, gerçek dışılık/hayalî durum öğeleri aynı oranda (%2,74); benzetme, karikatür, yanlış telaffuz öğeleri ise aynı oranda (%1,37) belirlenmiştir.

Metin, Karagöz Hacivat anlatısına uygun olarak mizah yanlış anlama, dalga geçme/alay, abartı dörtlüsünden oluşmaktadır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 88

“Acemi Güreşçi” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	4	40,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	1	10,00
Toplam	10	%100

Metinde, üstünlük kuramının baskın olarak yer aldığı görülür. Metinde Karagöz’ün abartılı övünmeleri, Hacivat’ın Karagöz’ün yenilgisiyle dalga geçmesi

metinde üstünlük kuramını ortaya çıkarmaktadır: “Allah iyiliğini versin, güneş değil güreşe!”, “Adamı havaya kaldırmışım!” (Dörtel, s. 181-182).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Metindeki gerçek dışı durumlar uyumsuzluk kuramının oluşturmaktadır: “Bohçalayıp eve götürdüm, ama yaramaz diye hanım istemedi. Çöpe attım.”, “Vuracağım ama adam havada kayboldu.” (Dörtel, s. 182).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldüncce, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Karagöz’ün güreşi yendiğini, rakibini zorluklara rağmen alt ettiğini dile getirmesiyle sorun çözülmektedir: “Ama yere düşünce üstüne bir çullandım. Başladım kulağına Karagöz oynatmaya.” (Dörtel, s. 182).

4.8.3 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sanat” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Sanat” teması, öğrencilerin sanatı ders konusu olmanın yanında hayatın bir parçası olarak görmesini hedeflemektedir. Tema içinde yer alan metinler aracılığıyla çocuklar, resim, müzik, sinema, geleneksel el sanatları, tiyatro gibi farklı sanat dallarıyla tanışmaktadır. Temada yer alan metinler “Tiyatrolar”, “En İyi Arkadaş”, “Çeşmibülbülün Esrarı”, “Unutursun Mihribanım”, “Sahnedeki Canlanan Oyuncak: Kukla” metinleridir. Bu metinler aracılığıyla, öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştirmek ve geleneksel ile çağdaş sanat biçimlerini kavratmak hedeflenmiştir. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- En İyi Arkadaş

4.8.3.1 “En İyi Arkadaş” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“En İyi Arkadaş” isimli tiyatro metni, okuma alışkanlığını ve kitap sevgisini diyaloglar aracılığıyla ele alırken, mizahı eğitici bir araç olarak kullanılmaktadır. Metinde Gülseren, Murat ve Dede karakterleri üzerinden insan-kitap ilişkisi sembolik biçimde işlenmiştir. Dede bilge, sevecen ve yer yer nüktedan tutumu ile çocuklara kitapları bilgi kaynağı olmanın yanında “konuşan, dostluk kurulan canlı varlıklar” olarak tanıtmaktadır. Bu yönüyle metin kişileştirme, mecaz, benzetme ve abartma gibi anlatım öğeleriyle sunulmuştur. Sonuç olarak “En İyi Arkadaş” isimli tiyatro metni, mecazlı ve

kişileştirmeli anlatımıyla mizahî öğeleri bilinçli kullanan bir tiyatro örneğidir. Metinde mizah, bilgi aktarımını kolaylaştıran, okuma sevgisini eğlenceli bir dille ifade eden unsur olarak metin bütününde kullanılmıştır.

Tablo 89

“En İyi Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	13	13,68
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	17	17,89
Tezat	6	6,32
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,65
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	3,87
Abartma	8	8,42
Ünlem	10	10,53
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	11	11,58
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	10	10,53
Konuşturma/Kişileştirme	16	16,84
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	4	4,21
Toplam	95	%100

“En İyi Arkadaş” isimli tiyatro metni, toplam 95 mizah ögesi içermektedir. Deyim (%17,89) ögesi en yüksek orana sahiptir. Deyimlerin metne akıcılık kattığı düşünülmektedir: *“Kendini göstermek, ışık tutmak.”* (Dörtel, s. 195-197).

Konuşturma/kişileştirme ögesi (%16,84), metinde yüksek orana sahip öğelerden biridir. İnsan özellikleri kazandırılan varlıklar kişileştirilerek metnin mizahî yönü artırılmıştır: *“Kitapların konuşmasını anladım.”*, *“Kitap da size cevap vermiş oluyor mu?”* (Dörtel, s. 196).

Ünlemler (%10,53) ve ikilemeler (%10,53) metnin ritmini ve duyu yoğunluğunu arttıran öğeler olarak belirlenmiştir. Bu öğeler, karakterlerin heyecan, şaşkınlık ve samimiyetini aktarıırken kullanılmaktadır: *“Yemek, yemek, yemek!”*, *Kitabımı rahat rahat okuyamayacak mıyım?”* (Dörtel, s.192).

Abartma ve mecaz (%8,42 ve %11,58) mizahın metin içindeki etki gücünü arttırmaktadır. Özellikle abartılı ifadeler, çocukların ilgisini canlı tutarak mizahî etkiyi güçlendirmektedir: *“Benim bu odada her gün yüzlerce arkadaşım, dostum var.”*, *“Sözünü kesmek.”* (Dörtel, s. 193).

Gerçek dışılık/hayalî durum (%4,21) ve tezat (%6,32) ögeleri metinde az oranda bulunmakla birlikte öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır. Metinde, çocukların hayal gücünü besleyen eğlenceli bir anlatı dünyası sunulmaktadır: *“Dedenizi görünmeyen birtakım garip yaratıklarla arkadaşlık ediyor sanmıştınız değil mi?”*, *“Onları tanıyınca ne kadar zararsız, üstelik de yararlı olduğunu anlayacaksınız.”* (Dörtel, s. 193).

Karikatür, yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme/alay, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme ögelerine ratlanmamıştır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 90

“En İyi Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	0	00,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	66,67
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız durumlar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Metinde kitapların insanlarla konuşması, çocukların dedelerinin arkadaşlarını garip yaratık sanmaları uyumsuzluk kuramına örnek oluşturmaktadır: *“Evet kitaplar... Onlardan iyi arkadaş olur mu?”*, *“Dedenizi görünmeyen birtakım garip yaratıklarla arkadaşlık ediyor sanmıştınız değil mi?”* (Dörtel, s. 193).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Çocuklar, aslında garip yaratıkların var olmadığını öğrenince rahatlar. Dedelerinin kitapların kötülük yapmadığını ve dost, arkadaş olduğunu açıklaması çocukların kaygılarını yok eder: *“Bize kendilerini gösterecekler mi? Bize kötülük yapmazlar değil mi?”*, *“Tüm kitaplar iyi midir?”* (Dörtel, s. 193).

4.8.4 Dörtel Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Bilim ve Teknoloji” teması, öğrencilerin merak, sorgulama, üretkenlik, keşfetme ve bilime karşı olumlu tutum geliştirmelerini amaçlamaktadır. Temanın hedefi öğrencilerin merak etme, araştırma, keşfetme ve üretme becerilerini ortaya çıkarmaktır. Ayrıca bu becerilere karşı olumlu

tutum geliştirmelerini desteklemektir. Tema içinde yer alan metinler: “İletişim Araçları”, “Martı Jonathan Livingston”, “Teknolojinin Yarattığı Bisiklet”, “Kütüphanelerden Geçer, “Kamyon” metinleridir. Bu metinler arasında mizahî nitelik taşıyan metin:

- Kamyon

4.8.4.1 “Kamyon” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde Anadolu’nun farklı köylerinden gelen insanların, bohçaları, çocukları ve tavuklarıyla birlikte bir kamyona binerek yaptıkları yolculuk anlatılmaktadır. Kamyon, bazen bir salıncağa, bazen bir kafese benzeyen görüntüsüyle yolculara ve anlatıcıya eğlenceli, şaşırtıcı anlar yaşatmaktadır. İnsanların kamyona sıkışması, sallandıkça birbirlerine çarpmaları, “Az sıkışalım!” diye seslenmeleri ve buna gülümseyerek uymaları metne mizah katmaktadır.

Yolculuk boyunca karşılaşılan kamyonun semaver gibi kaynaması, insanların birbiri üzerine yığılması, sıkışıklığın şikâyet değil eğlence yaratması; Anadolu insanının hoşgörüsünü ve zorlukları gülmeye dönüştürme becerisini işaret eder. Böylece sıradan bir kamyon yolculuğu, mizahî anlatımla eğlenceli bir olaya dönüşmektedir.

Tablo 91

“Kamyon” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	10	24,39
Karikatür	1	2,43
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	5	12,19
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	4	9,75
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	12,19
Ünlem	3	7,31
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,43
Mecaz/Kinaye	3	7,31
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	7	17,07
Konuşturma/Kişileştirme	2	4,87
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	41	%100

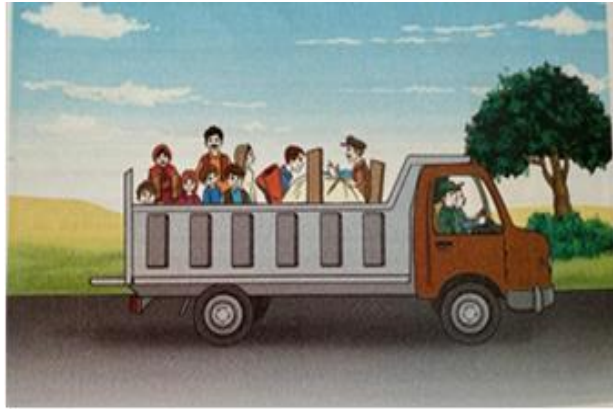
“Kamyon” isimli metin, toplam 41 mizah ögesi içermektedir. Benzetme (%24,39) ögesi en yüksek orana sahiptir.: “Çay semaveri gibi fıkır fıkır kaynamaya başlar.” (Dörtel, s. 245).

Metinde ikileme/pekiştirme kullanımının (%17,07) yüksek bir oranla yer alması, metnin mizahî yapısında ritmik ve akıcı bir anlatım kazanmasını sağlamaktadır: “Kona göçe gidecekleri bir yere şimdi üç beş saat içinde heybeleri, saatleriyle beraberkuş gibi uçacaklardır.” (Dörtel, s. 244).

Deyim/Atasözü ve abartma (%12,19) ögeleri aynı oranda tespit edilmiştir. Türkçe söz varlığı içinde önemli bir yer tutan deyimler, günlük dilin doğallığını ve halk zekâsının mizahî yönünü göstermektedir: “Hatırları hoş edilecektir.” (Dörtel, s. 245). Abartma ögesi ise mizahın en doğal ve etkili araçlarından biri olarak metinde olaylar ile karakter özelliklerinin bilinçli şekilde büyütülerek mizah yaratıldığını göstermektedir: “Şoförün yanındaki muavin iskemlesi lüks mevkidir.” (Dörtel, s. 244).

Monolog (%9,75), metinde yer alan karakterlerin düşüncelerini ve iç seslerini okura aktarmaktadır: “Bunlar Allah’ın kırında, güneşin altında ne arıyor?” (Dörtel, s. 244).

Ünlem (%7,31), mecaz/kinaye (%7,31), konuşurma/kişileştirme (%4,87), karikatür (%2,43), dalga geçme (%2,43) ögeleri metinde kullanılmakla birlikte mizahî öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “Az müsaade! Az sıkışalım!”, “Şaşılacak şey bu, yerlerinde nasıl durduğuna hayret edilen hantal, iptidai aletlerin ‘Hadi!’ deyince şeytan gibi koşması, taş dere dinlememesi, tırmanmasıdır.” (Dörtel, s. 245).

Şekil 30. “Kamyon” Metni (Dörtel, s.245)

Yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme, gerçek dışılık/hayalî durum ögelerine ratlanmamıştır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 92

“Kamyon” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Metinde muavin koltuğunun “Lüks mevki” olması, fazla para verenlerin sadece orada oturabilmesi ve birinci mevki insan olmaları, yerde kalanların ikinci mevki görülmesi üstünlük kuramına örnektir: “Şoförün yanındaki muavin iskemlesi lüks mevkidir. İskemle de oturanlar birinci, yere bağdaş kuranlar ikinci mevki yolculardır.” (Dörtel, s. 244).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız durumlar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Metinde çalışması dâhi mümkün olmayan motorların tamir edilerek derme çatma kamyonlara takılması ve yerinden kalkmaz denem motorların şeytan gibi koşması okuyucu açısından beklenmedik durumdur: “Şaşılacak şey bu, yerlerinde nasıl durduğuna hayret edilen hantal, iptidai aletlerin ‘Hadi!’ deyince şeytan gibi koşması, taş dere dinlememesi, tırmanmasıdır.” (Dörtel, s. 245).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Çocuklar, köy kamyonundaki sıkışıklık, çamurlukta dahi yolculuk yapan kişiler ve kalabalığa rağmen herkesin güler yüzlü oluşu ve sonuç olarak gönlünün hoş edilmesi rahatlama kuramına örnektir.

4.9. 2023-2024 Eğitim Öğretim Yılı MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı Malatya ili ve çevresinde yer alan ortaokullarda okutulan “MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %90,6 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 93

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
ERDEMLER	İyimserlik ve Kötümserlik	-	101
	Üzerine	-	
	Kaşığı	-	
	İnsanla Güzel	+	
	Kedi ile Fare Ayaz'ın Definesi	-	
MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK	Bayrağımızın Altında	-	
	Atatürk ve Müzik	-	
	Kıvalı Ali'nin Mektubu	-	
	Atatürk'ü Gördüm	-	
	Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor	-	
BİLİM VE TEKNOLOJİ	Gündelik Hayatımızda E- Hastalıklar	-	70
	Simit ile Peynir'le Bilim İnsanı	+	
	Öyküleri	-	
	Parktaki Bilim	-	
	Uzay Giysileri	-	
	Eski Çağlardan Beri	-	
	Dişlerimize Çok İyi baktık	-	
BİREY VE TOPLUM	Kaldırımlar	-	
	Portakal	-	
	Dilimiz Kuşatma Altında	-	
	Karanlığın Rengi Beyaz	-	
	Masal Ağacı	-	
ZAMAN VE MEKÂN	Eşref Saat	-	
	Türkiye	-	
	Peri Bacaları	-	
	Robinson Crusoe	-	
	İstanbul'la Hasbihâl	-	
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Göç Destanı	-	106
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	-	
	Bir Fincan Kahve	-	
	Kız Kulesi	-	
	Karagöz	+	
DOĞA VE EVREN	Yılkı Atı	-	
	Rüzgâr	-	
	Gündüzünü Kaybeden Kuş	-	
	Hava Kirliliği	-	
	Canberra	-	
VATANDAŞLIK	Haritada Bir Nokta	-	
	Yaşamaya Dair	-	
	Kalbim Rumeli'de Kaldı	-	
	Zeytinyağı Üretimi	-	
	İncece	-	

Toplam	3	277
---------------	----------	------------

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve 2022 yılında MEB Yayınları tarafından yayımlanan 8. sınıf Türkçe ders kitabının 8 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde beş metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 3 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 106 öge ile “Millî Kültürümüz” temasıdır. “Erdemler” 101, “Bilim ve Teknoloji” 70 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 277 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolştırılmıştır.

4.9.1 MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Erdemler” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Erdemler” teması, aile bağları, insan ilişkileri, doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, psikolojik sağlık, olumlu düşünme gibi temel ahlakî ve insanî değerleri içermektedir. Temada yer alan metinler, deneme, hikâye, şiir ve fabl türlerindedir. Tema içinde “İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine”, “Kaşığı”, “İnsanla Güzel”, “Kedi ile Fare”, “Ayaz’ın Definesi” metinleri yer almaktadır. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Kedi ile Fare

4.9.1.1 “Kedi ile Fare” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Kedi ile Fare” Metni kedinin avcının ağına yakalanmasıyla başlamaktadır. Kedinin bu halini gören fare önce keyiflenir, fakat gelinciğin, baykuşun ve açlığın tehdidiyle karşı karşıya olduğunu fark edince durumun aslında kendisi için daha tehlikeli olduğunu düşünür. Bu tehlikeden kurtulmak için fare, hayatının en tuhaf kararını alır ve düşmanı olan kediyle işbirliği yapmaya karar verir. Fare, kediyi kurtarıken tedbir olarak bir ipi bırakıp güçlü düşmanını rehin gibi tutması durumu metnin mizahî yönünü oluşturur. Avcı gidince kedi dostluk gösterilerine başlar, övgüler

yağdırır, fakat fare bu sözlere aldanmaz. Akıllı fare, tehlike bitince işbirliğinin de biteceğini bilir ve kedinin tüm samimi tavırlarına rağmen mesafesini korur. Sonunda kedi dost olmak için çabaladıkça çabalar, fare ise onu ustaca geri çevirir. Böylece metinde düşmanlıktan doğan bu geçici ortaklık, mizahî bir şekilde sonlanmaktadır.

Tablo 94

“Kedi ile Fare” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	6	5,94
Karikatür	1	0,99
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	33	32,67
Tezat	8	7,92
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	0,99
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	0,99
Abartma	7	6,93
Ünlem	5	4,95
Dalga Geçme/Alay Etme	1	0,99
Mecaz/Kinaye	9	8,91
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	6	5,94
Konuşturma/Kişileştirme	25	24,75
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	0,99
Toplam	101	%100

“Kedi ile Fare” metni, mizah ögeleri bakımından incelendiğinde; toplamda 101 mizah ögesi tespit edilmiştir. Metinde en çok kullanılan ögeler deyim/atasözü (%32,67) ve konuşurma/kişileştirme (%24,75) ögesidir. Söz konusu metin özellikle deyim öğretiminde kullanılabilecek niteliktedir. Ayrıca bu dağılım, metnin mizahını büyük ölçüde dilsel yaratıcılık ve fabl türünün özelliklerinden kaynaklandığını göstermektedir: *“Ağacın tepesinde gözleriyle onu izleyen bir baykuş yemek için fırsat kollamaktadır. Fare bu işe şaşar kalır.”* (MEB 8, s. 34).

Metinde yer alan mecaz/kinaye (%8,91) ögesi, deyimlerin mecazlı kullanımına bağlı olarak yüksek oranda varlık göstermektedir: *“Her ikisi de kendilerine zarar dokunmayacak menfaatlerin peşinde koşar.”* (MEB 8, s. 34).

Tezat ögesi (%7,92) zayıf ve güçsüz olan fare ile güçlü kedinin rolleri, “düşmanlık içinde iş birliği”, “güçlünün aciz hâli” gibi terslikler ile kendini göstermektedir: *“Nitekim zayıf kimsenin güçlü birinin yakınında durması nasıl yanlışsa*

sıradan bir adamın da şerefli bir düşmanı dost tutması büyük bir hatadır.” (MEB 8, s. 34).

Abartma (%6,93) ögesi metinde sıklıkla kullanılmış olup, dilde mizahın doğrudan taşıyıcı unsurlarını oluşturmaktadır: *“Bir an önce karnımı doyurmazsam açlıktan ölebilirim.”* (MEB 8, s. 34).

İkileme/pekiştirme ve benzetme ögeleri (%5,94) metinde aynı oranda tespit edilmiştir: *“Son ipi de koparır koparmaz kedi can havliyle ağacın tepesine tırmanır.”*, *“Tıpkı fırtınalı bir denizde birbirlerini kurtaran gemi ve yolcuları gibi yani.”* (MEB 8, s. 34).

Ünlem (%4,95), karikatür (%0,99), monolog (%0,99), yanlış anlama (%0,99), dalga geçme/alay (%0,99), gerçek dışılık/hayalî durum (0,99) ögeleri, metinde az oranda bulunmakla birlikte öge çeşitliliğine katkı sunmaktadır: *“Bak avcı geliyor işte! ‘Hop!’ diye bağırır.”*, *“Acaba kediyle mi anlaşsam? Tabii ya. Başka çare yok gibi. Zira o da güç durumda.”*, *“Kedi bu sorunun içtenliğinden çok alaysılığına kanaat getirip cevaplar. Nasıl olacak? Arzuladığın gibi.”* (MEB 8, s. 34).

Şekil 31. “Kedi ile Fare” Metni (MEB 8, s. 34)

Yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, fıkra, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş, isimlendirme ögelerine rastlanmamıştır. Genel olarak, “Kedi ile Fare” metninde mizah, türün özelliği olarak ortaya çıkmış ve bu sayede metin çocukların dikkatini çekmiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 95

“Kedi ile Fare” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Metinde, üstünlük kuramı kedinin düşkün hâle düşmesi, küçük duruma düşmesi, yenilgi yaşaması ve fare karşısında aciz kalmasından doğmaktadır: *“Kedi meraklanır. Nasıl yani? Fare merakını giderir. Eğer can güvenliğimi temin edersen iplerini kesip seni bu tuzaktan kurtarabilirim.”* (MEB 8, s. 34).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya durumlar oluşmaktadır. Sıkı düşmanların bir anda iş birliği yapması, kedinin fare ile sıkı dost olmak istemesi uyumsuz bir durumdur. Normalde olmayan bir durumun gerçekleşmesi uyumsuzluk yaratmaktadır ve bu fablî komik kılan kısmı oluşturmaktadır. *“Korkma sana zararım dokunmaz. Bilakis neyin varsa al hepsi senindir. Kedi bunları söyledikten sonra içtenliğini göstermek için nice yeminler içer.”* (MEB 8, s. 34).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Avcı yaklaşırken kedi ile fare büyük panik yaşar. Bu gerilim, ip kesilince bir anda çözüme kavuşur. Kedi ağacın tepesine fırlayıp kurtulunca ortaya çıkan sahne, doğal bir rahatlama mizahı örneğidir. Gerilim, tehlike, kurtuluş sıralaması, okurda rahatlama hissi oluşturmaktadır.

4.9.2. MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Bilim ve Teknoloji” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

MEB Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabının “Bilim ve Teknoloji” teması, öğrencilere bilimsel düşünme becerilerini kazandırmak, öğrencilerin bilim ve teknolojiyle ilgili farkındalıklarını arttırmak amacıyla çeşitli metin türlerini bir araya getirmektedir.

Bu tema kapsamında yer alan farklı türlerdeki metinler, öğrencilerin bilgi edinmelerini, eleştirel ve analitik düşünme yeteneklerini geliştirmektedir. Tema içinde yer alan metinler “Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar”, “Simit ile Peynir”le Bilim

İnsanı Öyküleri”, “Parktaki Bilim”, “Uzay Giysileri”, “Eski Çağlardan Beri Dişlerimize Çok İyi baktık” metinleridir. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” metninde Aziz Sancar’ın hayat hikâyesi mizahî bir dille anlatılmıştır. Metinlerde yer alan mizah ile öğrencilerin ilgisi artmakta ve öğrenme sürecini daha etkili ve anlamlı hâle gelmektedir. Tema içinde yer alan farklı metin türleri öğrencilerin metin türlerine aşinalık kazanmasını sağlar, bilim ve teknolojiye dair meraklarını da artırır. Böylece tema, öğrencilerin gelişen dünyayı daha iyi anlamalarına ve teknolojik gelişmelere açık olmalarına katkıda bulunmaktadır.

Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri

4.9.2.1. “Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri-Aziz Sancar” adlı çizgi roman/öykü biyografi özelliği gösteren metin, Aziz Sancar’ın yaşam öyküsünü çarpıcı ve ilham verici bir dille anlatmaktadır. Metin, çocuklara bilim sevgisi aşılamak için sade ve mizahî bir dil ile kaleme alınmıştır. Olay örgüsü üçüncü kişi anlatıcının gözlemci diliyle ilerler, metinde yer alan bu gözlemciler “Simit ile Peynir” isiminde iki kedidir. Bu durum hikâyeye mizahî üslup katmaktadır. Metin, Aziz Sancar’ın Nobel’e uzanan serüvenini aktarır. Çizgi roman formatı ise görsel destekle öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

Metin, bilim insanlarının sıradan birer çocukken yaşadıkları küçük ama etkileyici deneyimlerden yola çıkarak okura “Her çocuk bir bilim insanı olabilir.” düşüncesini aşılama hedefler. Kurgusal unsurlarla harmanlanmış biyografik izler taşıyan bu anlatı kurgusu ve eğlenceli diliyle çocuklara bilim sevgisini aşılayamaktadır.

Tablo 96

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	9	12,86
Yansıma	1	1,43
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	11,43
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	6	8,57
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	1,43

Abartma	4	5,71
Ünlem	9	12,86
Dalga Geçme/Alay Etme	2	2,86
Mecaz/Kinaye	5	7,14
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	2,86
Konuşturma/Kişileştirme	21	30,00
İsimlendirme	1	1,43
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,43
Toplam	70	%100

“Simit ile Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” metni mizahî öğeler açısından incelendiğinde, en baskın unsurun konuşurma ve kişileştirme (%30) olduğu belirlenmiştir. Bunu karikatür unsurları ve yine aynı oranda ünlem (%12,86) takip etmektedir. Bu durum, metinde canlandırmalarla birlikte tepkisel ifadelerinin yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir “*Aaa! Duydun mu Peynir? Zeytingöz “Aa! İyi!” diye cevap verdi sanki!*” (MEB 8, s. 89).

Şekil 32. “Simit ile Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” Metni (MEB 8, s. 89-90)

Deyim ve atasözleri (%11,43) ve mecazlar (%7,14), geleneksel anlatı biçimlerinin mizahî anlamda sıklıkla kullanıldığını ortaya koymaktadır: “*Evet. Gurur duyduk seninle Aziz Amca. Bu satırları okuyan tüm okurlarımıza örnek olman ümidiyle çok ama çok teşekkürler.*” (MEB 8, s. 89).

Monolog (%8,57), abartma (%5,71), dalga geçme (%2,86), ikileme/pekiştirme (%2,86) gibi unsurlar da belirli düzeylerde kullanılmıştır. Monolog, abartma ve dalga geçme unsurları uyumsuzluk kuramı açısından önemli mizah örneklerinin varlığını işaret etmektedir: “*Birazdan başa varacağız ve kimse beni rahatsız etmeden çalışabileceğim. Deh Zeytingöz, deh!*”, “*Bu konuya ömrünü adanmış Aziz Sancar.*”, “*Bu Zeytingöz de ne dersin de aynı cevabı veriyor galiba.*”, “*Rahat rahat kitap okuyabileceği, ders çalışabileceği sessiz bir yer olduğu için katediyormuş onca yolu.*” (MEB 8, s.89-91).

Gerçek dışılık/hayalî durumlar (%1,43) ile mizahî olaylar çeşitlenmiş, bu da çocuk edebiyatına uygun, eğlenceli ve düşündürücü bir mizah yapısı kazandırmıştır. Genel olarak metin, mizahın öğeleri dengeli şekilde kullanarak güldürme ve düşündürme işlevini yerine getirmiştir. Metinde tekerleme/uyaklı sözcük, fıkra, yanlış telaffuz, taklit, yöresel söyleyiş öğelerine rastlanmıştır.

Metin, mizah kuramları açısından incelenmiş, üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramlarına ait örnekler tespit edilmiştir.

Tablo 97

“Simit ile Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” Metninde Yer Alan Mizah Kuramlarının Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	40,00
Uyumsuzluk Kuramı	2	40,00
Rahatlama Kuramı	1	20,00
Toplam	5	%100

Metinde geçen üstünlük kuramı, bir karakterin düşkünlüğü, saflığı ya da hataları karşısında okuyucunun kendini üstün hissetmesinden doğan mizahı içerir. “*Kazık mı? Küçücük çocuk ne yapsın kazığı?*” cümlesinde “Azık” kelimesinin “kazık” sanarak anlam karmaşasına düşülmesi, komik bir örnektir. Metinde yer alan karakterlerden zeki olan arkadaşının yanlış anlaması sonucu üstünlük sağlamıştır. “*DNA da ne Peynirciğim?*” cümlesinden de anlaşıldığı üzere Simitçik’in temel bilimsel kavramları bilmemesi, karşısındaki karakterin üstünlük sağlamasına ve karakterlerin gülmesine yol açar.

Uyumsuzluk kuramı, beklenmeyen, mantıksız veya çelişkili durumların yarattığı şaşkınlıkla mizahın doğduğunu savunmaktadır. Kedi karakterlerin anlatıcı olması, bilim gibi ciddi bir konuda iki kedinin rehberlik etmesi, alışılmadık ve uyumsuz bir durumdur. “*Kazık*”, “*Azık*” kelime oyunu ile dilsel uyumsuzluk, kelime anlamının yanlış çıkarımı mizah yaratmıştır. Kedilerin, laboratuvar ve fotoliyaz enzimi tartışması yapması gerçek dışı bir durumdur. Kediler bu konuda konuşamaz, bu durum doğal beklentilere aykırıdır.

Rahatlama kuramına göre kişi, sosyal baskı, stres gibi duygular sonucunda mizah yoluyla bir rahatlama yaşamaktadır. “*Dur bakalım, daha çalışmaya yeni başladı.*” Aziz Sancar’ın başarıları esprili bir dille verilir. Zorlu mücadelesine rağmen kazandığı başarılar mizahî bir dille anlatılmış, bu durum okurda hayranlıkla karışık rahatlama yaratmıştır. Resmi olmayan, mizahî dil; bilime karşı korkuyu hafifleten, rahatlatıcı bir mizah oluşturur.

4.9.3 MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültürümüz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı içinde zorunlu tema olarak yer alan “Millî Kültürümüz” teması ile öğrencilerin ait olduğu topluma ait değerleri, inanışları, örf ve adetleri öğrenmesi açısından önem taşımaktadır. Tema kapsamında sunulan metinlerde millî destanlarımız, atasözleri ve deyimler, halk kültürüne ait unsurlar, mimari yapılar ve millî duygular işlenmekte olup bu unsurlar aracılığıyla öğrencilerin kendi kültürünü tanıması ve içselleştirmesi amaçlanmaktadır.

2024 Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda bu temanın yer almadığı görülmekle beraber “Dilimizin Zenginliği, Farklı Dünyalar” temalarında kültürel unsurlarımız kısmen yer almaktadır. “Millî Kültürümüz” temasında “Göç Destanı”, “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar”, “Bir Fincan Kahve”, “Kız Kulesi”, “Karagöz” metinleri yer almaktadır.

Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Karagöz

4.9.3.1 “Karagöz” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Eğlenmek ve güzel vakit geçirmek için başvurulan geleneksel halk anlatılarımızdan biri Karagöz ve Hacivat metinleridir. Türkçe ders kitabına alınarak çocukları eğlendiren, eğlendirirken de iletiler veren Karagöz oyunu ile kibarlık değeri işlenmiştir

Metinde Karagöz ile Hacivat, cahillik ve bilgisayar kullanma meselesi üzerinden atışmaya başlar. Hacivat günümüzde bilgisayar bilmeyenin “cahil” sayıldığını söyler, Karagöz ise bu durumu üstüne alıp abartılı tepkiler verir. Hacivat’ın söylediklerini sürekli yanlış anlayarak komik diyaloglara yol açar. Karagöz’ün nüktedan tavrı, yanlış anlamaları, deyimler, alaycı sözler ve çatışmalar metnin mizahî yapısını oluşturmaktadır.

Oyunun sonunda Hacivat Karagöz’ü bilgisayar almaya ikna etmeye çalışsa da Karagöz bahaneler üretmekte ve teknolojiden uzak durmaya direnmektedir. Metin, Karagöz’ün “İnsanın başına bu icatlar hep dert açıyor!” diye söylenmesiyle mizahî bir şekilde sonuçlanmaktadır.

“Karagöz” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	2,83
Karikatür	1	0,94
Yansıma	4	3,77
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	6	5,66
Deyim/Atasözü	12	11,32
Tezat	1	0,94
Fıkra	1	0,94
Monolog	1	0,94
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	4	3,77
Abartma	9	8,49
Ünlem	20	18,87
Dalga Geçme/Alay Etme	9	8,49
Mecaz/Kinaye	14	13,21
Taklit	1	0,94
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	12	11,32
Konuşturma/Kişileştirme	3	2,83
İsimlendirme	1	0,94
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	4	3,77
Toplam	106	%100

“Karagöz” Metninde en yüksek oranda yer alan öge ünlemdir (%18,87). Karagöz başta olmak üzere metinde yer alan kahramanların tepkisel konuşmaları nedeniyle en sık kullanılan öge olarak belirlenmiştir: “*Hah geldi*”, “*Al sana!*” (MEB 8, s. 206).

Metinde yüksek oranda yer alan bir diğer öge deyim/atasözleri (%11,32) ve mecaz/kinayedir (%13,21). Bu durum halk anlatısı olan metnin doğal sonucudur. Deyimler, karakterlerin halk ağzını, günlük dili ve yerel mizahı yansıtmada temel unsurlardan biri olmuştur; deyimlerin mecazlı söyleyişleri de mecaz/kinaye ögesinin yüksak oranda olmasını sağlamıştır: “*Yahu Karagöz’üm elinin hiç ayarı yok.*” (MEB 8, s. 208).

İkileme/pekiştirme (%11,32) ve abartma (%8,49) ögeleri metinde yüksek oranda tespit edilen diğer unsurlardır: “*Cahil diye okuma yazma bilmeyene deniyor.*”, “*Kırk yıllık arkadaşım Hacivat cahil olur mu hiç?*” (MEB 8, s. 210).

Metinde dalga geçme/alay (%8,49) ve tekerleme/uyaklı sözcük (%5,66) ögeleri metne mizahî hava katmaktadır:

“*Havaya attım fişeği,*
Dolandı dört bir köşeyi,
Hacivarı sorarsanız,
Mahallenin kör eşşeği.” (MEB 8, s. 210).

Yansıma (%3,77), yanlış anlama (%3,77), gerçek dışılık/hayalî durum (%3,77), benzetme (%2,83), kişileştirme/konuşturma (%2,83) ögeleri metinde yakın oranda yer almaktadır: “Patlama”, “Davul gibi gümlerim.”, “Şurdan çarşıdan üç beş kilo bilgi aliver oğluna, otursun saysın.”, “Bir otobüs kafasına esip bir kamyonu toslar mı?” (MEB 8, s. 208-210-211).

Karikatür, tezat, fıkra, monolog, taklit, isimlendirme ögeleri (%0,94) en düşük değere sahip olmakla birlikte metnin mizah ögesi çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: “Sorarlar: Hoca eşeğe niye ters bindin? Bu benim eşek ne desem ters yapar. Doğru binsem ters yöne giderdi. Gideceğim yönün tersine bindim ki gideceğim yere götürsün.” (MEB 8, s. 207).

Şekil 33. “Karagöz” Metni (MEB 8, s. 209)

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 99

“Karagöz” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	6	54,54
Uyumsuzluk Kuramı	4	36,36
Rahatlama Kuramı	1	9,09
Toplam	11	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyüklenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Karagöz’ün cahilliği karşısında Hacivat’ın bilge tutumu, Karagöz’ün ise Hacivatla dalga geçerek üstünlük kurmaya çalışması üstünlük kuramını ortaya çıkarmaktadır:

“Havaya attım fişeği,
Dolandı dört bir köşeyi,
Hacivarı sorarsanız,

Mahallenin kör eşşegi.” (MEB 8, s. 210).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Karagöz’ün yanlış anlamaları, absürt yorumları uyumsuzluk kuramını oluşturmaktadır:

“*Şurdan çarşıdan üç beş kilo bilgi aliver oğluna, otursun saysın.*” (MEB 8, s. 211).

Rahatlama kuramına göre okuyucuda oluşan gerginlik, beklenen kötü sonuç ya da çatışma çözüldükçe, rahatlama ve dolayısıyla gülme ortaya çıkar. Hacivat’ın bilgisayar almak için Karagöz’ü ikna edişi, Karagöz’ün teknolojiden şikâyet etmesine rağmen Hacivat ile sahneden çıkışı rahatlama kuramına örnektir.

4.10 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı TED Ortaokulları’nda okutulan “TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %83,3 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

TED Yayınları tarafından yayınlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 5 metin ve bu metinlerde toplam 408 mizah ögesi belirlenmiştir.

Tablo 100

TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
BİREY VE TOPLUM	Kral Çıplak	+	102
	Amerika’yı Yapan Mimar	+	58
	Beden Dili	-	
	Şiirler Arası Yolculuk	-	
	Billur Giacomo	-	
ÇOCUĞUN DÜNYASI	Çocuktum Ufacıktım Top	-	
	Oynadım Acıktım		
	Kedi	-	
	En Yakın Arkadaş	+	70
	Hasan Cebimi Yedi	+	66
	Fırat	+	86
	Çocuğun Dünyasındaki Şiirler	-	

DEĞERLERİMİZ	Annemin Atasözleriyle	-	
	Belirlenen Yaşam	-	
	Felsefesi	-	
	Dünyanın İlk Uçan İnsanı:	-	
	Hezarfen Çelebi	-	
	Değerlerimiz	-	
DÜŞ DÜNYAMIZ	Birleşmiş Kıtalar Kenti	-	
	Ateş Böcekleri Nasıl	-	
	Doğdu?	-	
	Masal Yolu	-	
ATATÜRK	Atatürk, Sanat ve Sanatçı	-	
	Her Yönüyle İnsan	-	
	Atatürk	-	
	Bir Dinazor'un	-	
	Anılarından	-	
	O Simge Fotoğraf Nasıl	-	
	Çekilmiştii?	-	
Atatürk Nerede?	-		
DOĞA VE ÇEVRE	Özgür Willy	-	
	Karikatür Yorumlama	-	
	Öldürücü Eğlence: Havai	-	
	Fişek	-	
BAKTIKLARIMIZ GÖRDÜKLERİMİZ	Çiçek Senfonisi	-	
	Dişlerimize Eski	-	
	Çağlardan Beri Çok İyi	-	
	Baktık	-	
	Cep Telefonsuz 48 Saat	+	26
	Kurabiye Hırsız	-	
Kız Çocuğu	-		
Toplam		6	408

4.10.1 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan “Birey ve Toplum” teması Türkçe ders kitaplarında öğrencinin kendini tanıması, toplumsal ilişkileri anlamlandırması ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmesi amacıyla yapılandırılmış temalardan biridir. “Birey ve Toplum” teması öğrencilerin toplumsal yaşamı tek boyutlu değil, çok yönlü ve eleştirel bir bakışla değerlendirmelerini sağlamaktır. Metinler aracılığıyla bireyin doğruyu söyleme, iletişim kurma, üretme, sanatla kendini ifade etme ve toplum içinde var olma şekilleri fark ettirilmektedir. Böylece Türkçe dersi dil becerilerini geliştiren, toplumsal bilinç ve değerler eğitimini de destekleyen bir işlev kazanmaktadır.

Kral Çıplak, Amerika'yı Yapan Mimar, Beden Dili, Şiirler Arası Yolculuk ve Billur Giacomo gibi metinlerin aynı tema altında yer alması rastlantısal değildir. Her bir metin birey-toplum ilişkisini farklı yönden ele almaktadır. Tema içinde yer alan mizahî metinler:

- Kral Çıplak
- Amerika'yı Yapan Mimar

4.10.1.1. “Kral Çıplak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Kral Çıplak, gösterişe çok düşkün bir kralın başına gelen komik ama düşündürücü bir olayı anlatmaktadır. Kral, güzel giysilere olan merakı yüzünden iki sahtekârın oyununa gelir. Bu kişiler, yalnızca akıllı insanların görebileceği özel bir elbise diktiklerini söyler. Kimse aptal görünmek istemediği için elbise yokken varmış gibi davranır. Kral da kendini çok şık sanarak çıplak şekilde halkın önüne çıkar. Gerçeği cesurca söyleyen tek kişi ise küçük bir çocuktur.

Bu masalda, insanların başkalarına uymak için gerçeği gizlemesi mizah yoluyla anlatılmaktadır. Metinde kralın durumu güldürür ve doğruyu söylemenin ne kadar önemli olduğunu düşündürür.

Tablo 101

“Kral Çıplak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	1,96
Karikatür	4	3,92
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	11	10,78
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	7	6,86
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	25	24,51
Ünlem	28	27,45
Dalga Geçme/Alay Etme	1	0,98
Mecaz/Kinaye	9	8,82
Taklit	4	3,92
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	3,92
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	0,98
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	6	5,88
Toplam	102	%100

Metinde yer alan 102 mizah ögesi içinde ünlem (%27,45) ve abartma (%24,51) en yüksek oranlara sahiptir. Bu durum, Kral Çıplak metninde mizahın büyük ölçüde abartılı anlatım ve vurgular yoluyla kurulduğunu göstermektedir: “*Aman Tanrım! Tezgâhlarda hiçbir şey göremiyorum!*”, “*Gerçekten büyüleyici güzellikte bir kumaş!*” (TED 5, s. 15).

Deyim/atasözü (%10,78) ve mecaz/kinaye (%8,82) oranları, mizahın yalnızca olay örgüsüne değil, aynı zamanda dilsel anlatım düzeyine de yayıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, metnin öğrencilerin söz varlığını geliştirmeye katkı sunan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir: “*...kralın yeni giysilerini görmedikleri fark edilir diye ödleri kopuyormuş.*” (TED 5, s. 19).

Monolog (%6,86) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%5,88) ögeleri ise metinde mizahın bireyin iç dünyası ve masalsi kurgu üzerinden desteklendiğini göstermektedir. Özellikle kralın kendi kendine konuşmaları ve “görünmez elbise” gibi gerçek dışı unsurlar, uyumsuzluk temelli mizahı beslemektedir: “*Bu kadar akılsız mıyım ben? Akılsız olduğumu doğrusu hiç düşünmemiştim ama bunu hiç kimse bilmemeli!*”, “*Ayrıca o kumaşlardan dikilen giysilerin, üstlendikleri görevlere uygun olmayan kişiler ve akılsızlar karşısında görünmez olduğunu belirtmişler.*” (TED 5, s. 14-15).

Karikatür ve taklit (%3,92), benzetme (%1,96), dalga geçme/alay etme (%0,98) ve isimlendirme (%0,98) gibi ögelerin sınırlı düzeyde kullanılması da metindeki mizahın çeşitlendirildiğini işaret eder. Yanlış anlama, yanlış telaffuz, tezat, fıkra, yansıma ve yöresel söyleyiş gibi ögelerin yer almaması, metindeki mizahın dil hatalarına veya söz oyunlarından ziyade daha çok durumsal ve anlatı temelli bir yapı üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Şekil 34. “Kral Çıplak” Metni (TED 5, s. 14-19)

Sonuç olarak, Kral Çıplak metninde mizah abartma, ünlem ve gerçek dışılık ekseninde şekillenen, öğrenciyi güldürürken aynı zamanda toplumsal eleştiri ve doğruyu söyleme değeri üzerine düşündürülen bir metindir. Bu yönüyle metin, 5. sınıf düzeyinde mizah yoluyla eleştirel düşünme becerisi kazandırmaya uygundur.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 102

“Kral Çıplak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	12,50
Uyumsuzluk Kuramı	6	75,00
Rahatlama Kuramı	1	12,50
Toplam	8	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Kralın “bilge ve güçlü” görünmeye çalışması, kendini üstün görmesi bu kurama örnektir: “Kralın giysilerinin eşi benzeri yok.” (TED 5, s. 19).

Uyumsuzluk kuramında mizah, beklenmedik çelişkiler, mantıksız karşılaştırmalar veya zıtlıklarla oluşmaktadır. Kralın gösterişli bir elbise giydiğini sanması ama gerçekte çıplak olması, herkesin elbiseyi gördüğünü söylemesine rağmen ortada hiçbir şeyin olmaması, bilge ve soylu kişilerin gerçeği görememesi ve küçük bir çocuğun gerçeği söylemesi durumları uyumsuzluk yaratmaktadır: “*Sonra da görmediği kumaşı övmeye başlamış. O güzel renkleri, o büyüleyici deseni ne kadar beğendiğini vurgulamış.*” (TED 5, s. 16).

Rahatlama kuramına göre mizah, bastırılan gerçeğin açığa çıkmasıyla ortaya çıkan duygusal boşalma sonucu oluşmaktadır. Herkesin bildiği ama söyleyemediği gerçeğin, bir çocuk tarafından dile getirilmesi metindeki gerilimi çözerek okurda bir gülme yaratmaktadır: “*O sırada küçük bir çocuk ‘Aaa, kral çıplak!’ diye bağırmaya başlamış.*” (TED 5, s. 19).

4.10.1.2 “Amerika’yı Yapan Mimar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Aziz Nesin’in *Amerika’yı Yapan Mimar* adlı öyküsünde, okula geleceği söylenen müfettiş yüzünden sınıfta yaşanan büyük telaş anlatılmaktadır. Öğretmen, öğrencilerin zor durumda kalmaması için bazı soruların cevaplarını ezberletir. Çocuklar Amerika’nın keşfi, İstanbul’un fethi ve Süleymaniye Camisi’ni yapan kişi gibi bilgileri anlamadan tekrar eder. Müfettiş sınıfa girip soruların sırasını değiştirdiğinde, ezberlenen bilgiler birbirine karışır. Bunun sonucunda “Amerika’yı yapan mimar”, “Süleymaniye’yi fetheden kişi” gibi komik ve mantıksız cevaplar ortaya çıkar. Sınıfta yaşanan bu karışıklık öğrencileri ve öğretmeni zor durumda bırakır. Metin, okuru güldürürken gerçek öğrenmenin ezberle olmayacağını göstermektedir.

Tablo 103

“Amerika’yı Yapan Mimar” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	2	3,45
Karikatür	2	3,45
Yansıma	4	6,90
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	11	18,97
Tezat	2	3,45
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,72
Yanlış Telaffuz	1	1,72
Yanlış Anlama	2	3,45
Abartma	5	8,62
Ünlem	6	10,34
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,72

Mecaz/Kinaye	11	18,97
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,72
İkileme/Pekiştirme	9	15,52
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	58	%100

Yüzde-frekans dağılımı incelendiğinde, en yüksek oranı oluşturan deyim/atasözü (%18,97) ve mecaz/kinaye (%18,97) öğeleri, yazarın mizahı doğrudan gülme amacıyla değil, örtük anlamlar yoluyla yapılandırıldığını işaret eder. Bu durum, Aziz Nesin'in toplumsal eleştiriyi dolaylı bir anlatım ile sunduğunu gösterir: “*Defterlerimize bakan müfettiş suratını buruşturdu.*” (TED 5, s. 30).

İkileme/pekiştirme (%15,52) ve ünlem (%10,34) öğelerinin yüksekliği, metindeki anlatımın duygusal yoğunluğunu ve ritmini arttırarak; öğrencilerin yaşadığı şaşkınlık, telaş ve kaygı gibi duyguların mizahî bir dille açığa çıkmasına katkı sağlamaktadır: “*Öğretmenin yüzü kıpkırmızı olmuştu.*”, “*Ah, beni kaldırıp sorsa da makine gibi cevaplar versem!*” (TED 5, s. 30).

Abartma (%8,62) ve yansıma (%6,90) öğeleri ise ezbere dayalı öğrenme sürecinin doğurduğu yapaylığı ve anlamsızlığı vurgulayan tamamlayıcı mizah unsurları olarak işlev görmektedir. Soruların sırasının değiştirilmesiyle ortaya çıkan mantık dışı cevaplar, abartma yoluyla daha çarpıcı hâle gelerek mizahı güçlendirmektedir: “*Şaşkınlıktan gözleri büyüyen müfettiş...*”, “*Dershanede çıt yoktu.*” (TED 5, s. 30-31).

Yanlış anlama, benzetme, karikatür, tezat (%3,45); monolog, yanlış telaffuz, dalga geçme, yöresel söyleyiş (%1,72) gibi öğeler sınırlı sayıda kullanılmasıyla beraber metindeki mizahî unsur çeşitliliğini sağlamaktadır. Buna karşılık tekerleme, fıkra, taklit, konuşturma/kişileştirme ve gerçek dışılık/hayalî durum gibi öğelerin metinde yer almaması, mizahın masalsi ya da söze dayalı bir anlayışa dayanmadığını göstermektedir.

Şekil 35. “Amerika’yı Yapan Mimar” Metni (TED 5, s. 28-30)

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 104

“Amerika’yı Yapan Mimar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	10,00
Uyumsuzluk Kuramı	8	80,00
Rahatlama Kuramı	1	10,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı başkalarının düştüğü gülünç durumu fark ederek kendini daha bilinçli hissetmeyle ortaya çıkan, karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesini temel alan mizah kuramıdır. Öğrencilerin ve öğretmenin müfettişin cevapları ve tavrı karşısında şaşkınlığa düşmesi, müfettişe gülmesi üstünlük kuramına örnektir.

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkidendir. Bu metinde mizahın ana kaynağı bu kuramdır. Amerika’yı yapan mimar gibi mantıksız ve imkânsız ifadeler, soruların sırası değişince doğru bilgilerin birbirine karışması, bilgi sahibi olduğu sanılırken aslında ezber yapıldığının ortaya çıkması okuyucuda gülme etkisi yaratmaktadır.

“-İstanbul’u kim fethetti, diye soruyorum.

-Babam, efendim.

-Senin baban kim?

-Mimar Sinan.” (TED 5, s. 31).

Rahatlama kuramına göre mizah, baskı ve gerilimin gülme yoluyla boşalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Müfettişin sınıfa gelişyle oluşan yoğun stres, yanlış cevaplar verildikçe artan gerilim sonrası gülünç sonuçların ortaya çıkmasıyla okurun rahatlaması gerilimin azaldığını ve mizahın ortaya çıktığını göstermektedir: “Çocuklar kendilerini

tutamayıp kıkırdayarak gülüşmeye başlayınca müfettiş yanlış söylediğini anladı.” (TED 5, s. 31).

4.10.2 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Çocuğun Dünyası” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Çocuğun Dünyası” teması, çocuğun yaşamı algılayış biçimini, duygusal tepkilerini ve günlük deneyimlerini merkeze alan bir anlayışa sahiptir. Tema kapsamında yer alan “Çocuktum Ufacıktım Top Oynadım Acıktım, Kedi, En Yakın Arkadaş, Hasan Cebimi Yedi, Fırat ve Çocuğun Dünyasındaki Şiirler” adlı metinler, çocukluğa özgü oyun, arkadaşlık, hayvan sevgisi, doğayla ilişki ve gündelik yaşantıları farklı anlatım yollarıyla işlemektedir.

Bu metinler arasında özellikle “En Yakın Arkadaş, Hasan Cebimi Yedi ve Fırat” adlı öykülerde mizahın belirgin biçimde kullanılması, çocuk dünyasının eğlenceli yönünü yansıtmaktadır. Söz konusu mizahî metinlerde mizah, çocuğun bakış açısından doğan yanlış anlamalar, duygusal tepkiler ve küçük çatışmalar üzerinden kurulmaktadır. Böylece çocuğun metinle duygusal bağ kurması kolaylaşmaktadır. “Çocuğun Dünyası” teması, mizahî ve mizah içermeyen metinleri bir arada sunarak öğrencilerin kendi yaşantılarını metinler aracılığıyla anlamlandırmalarını, empati kurmalarını ve okumaya ilgi duymalarını amaçlamaktadır.

Tema içinde yer alan mizahî metinler:

- En Yakın Arkadaş,
- Hasan Cebimi Yedi
- Fırat

4.10.2.1 “En Yakın Arkadaş” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“En Yakın Arkadaş” metninde anlatıcı çocuk (Tibet), okulda kendine “en yakın arkadaş” bulmaya çalışır. Yemekhanede Koray’la tanışır, Koray’ın ağabeyinin lisede okuması ve basketbol oynaması Tibet’i etkiler. Ancak Tibet’in kafası karışıktır, arkadaşlık ölçütlerini tam olarak belirleyemez. Öğretmeni Eda Öğretmen, Tibet’in kendine en yakın hissettiği arkadaşını bulmasını ister. Tibet gün boyunca sınıftaki arkadaşlarını gözlemler; birinin çok gürültücü, birinin tembel, birinin şikâyetçi olduğunu düşünür. Bu sırada Tibet’in iç konuşmaları, zil seslerini, kuşları ve en küçük ayrıntıları bile büyüten hayal gücü, metnin mizahını ortaya çıkarır. Tibet için en yakın

arkadaş seçmek, neredeyse çözülmesi zor bir sorun hâline gelir. Sonunda Tibet, en yakın arkadaşın kusursuz ya da herkese göre “en iyi” olan kişi olmadığını fark eder. Koray’ın sakinliği ve yanında kendini güvende hissetmesi, onun için yeterlidir. Böylece Tibet, arkadaşlığın ölçüsünün başkalarının özellikleri değil, kendi hisleri olduğunu anlar.

Bu öyküde olaylardan çok, Tibet’in safça bakış açısı, abartılı düşünceleri ve arkadaşlığı ciddiye alırken yaşadığı kararsızlıklar mizahı ortaya çıkarmaktadır. Metin, okuru güldürürken aynı zamanda çocuk dünyasının içtenliğini ve arkadaşlığın anlamını göstermektedir.

Tablo 105

“En Yakın Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	10	14,29
Karikatür	2	2,86
Yansıma	4	5,71
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	2	2,86
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	4	5,71
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	4	5,71
Ünlem	20	28,57
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,43
Mecaz/Kinaye	5	7,14
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	7	10,00
Konuşturma/Kişileştirme	3	4,29
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	8	11,43
Toplam	70	%100

“En Yakın Arkadaş” Metnine ait tablo incelendiğinde, metinde mizahın ağırlıklı olarak vurgu ve hayal gücüne dayalı anlatım üzerinden kurulduğu görülmektedir. En yüksek orana sahip olan ünlem (%28,57), metindeki mizahın çocuğun iç dünyasındaki heyecan, şaşkınlık ve kararsızlık hâllerini görünür kıldığını göstermektedir. Bu durum, mizahın olaylardan ziyade, anlatıcının duygusal tepkileri üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir: “*Tıs pıs!.. Tıs pıs!.. Tıs pıs!.. En yakın arkadaşım yok ki benim!*” (TED 5, s. 92).

Benzetme (%14,29) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%11,43) ögelerinin yüksekliği, çocuğun dünyayı algılayış biçiminin abartılı ve imgesel bir dille

yansıtıldığını göstermektedir. Anlatıcının gündelik durumları zihninde büyütmesi ve hayal gücüyle dönüştürmesi, metindeki mizahın temel kaynaklarından birini oluşturmaktadır: “Dört ders saati boyunca gözlerimi radar gibi gezdirdim sınıfta.”, “Her yer ışık içinde kaldı. Işık, ışık, ışık içinde... Kuşlar bu ışıklı yemekhanede oradan oraya uçup duruyordu. Kuşlar mutlu.” (TED 5, s. 92).

İkileme/pekiştirme (%10,00) ve mecaz/kinaye (%7,14) ögeleri, anlatımın akıcılığını ve vuruculuğunu artırarak mizahın dilsel boyutunu desteklemektedir: “Sağa sola bakıp durmaktan en sevdiğim sosisli makarnayı bile nasıl yediğimi bilemedim.”, “Akşama kadar kafamı kurcalayan sorularla boğuştum.” (TED 5, s. 93).

Monolog, yansıma, abartma (%5,71); konuşurma/kişileştirme (%4,29), karikatür, deyim/atasözü (%2,86), dalga geçme/alay etme (%1,43) ögeleri metinde yer alan mizahı desteklemektedir: “Zil! Zalim zil!”, “Başımın üstündeki kuş, kanatlarını daha çok çırpmakta: Pır, pır, pır...” “Sınıftaki çocuklar çılgın gibi dışarı çıkarken...”, “Kuşlar mutlu”, “Umudunu yitirmek.”, “Yok yok en yakın arkadaşım bir şikâyet kutusu olamaz.” (TED 5, s. 92).

Şekil 36. “En Yakın Arkadaş” Metni (TED 5, s.91-93)

Metinde yanlış anlama, yanlış telaffuz, tezat, fıkra, taklit ve yöresel söyleyiş gibi ögelerin metinde yer almaması, mizahın dil hatalarına ya da söz oyunlarına dayanmadığını; psikolojik ve durumsal bir yapı üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 106

“En Yakın Arkadaş” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	5	62,50
Uyumsuzluk Kuramı	1	12,50
Rahatlama Kuramı	2	25,00
Toplam	8	%100

Üstünlük kuramı kendini üstün görme, büyülenme, kibir durumlarında karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Tibet'in kendini üstün tutması, arkadaşlarının özelliklerinden dolayı onları yakın arkadaş olmaya layık görmemesi üstünlük kuramına örnektir: “*Serkan? Olabilir ama fazla tembel. Yaman? Adı gibi yaman. Ve gürültücü. Olmaz.*” (TED 5, s. 92).

Uyumsuzluk kuramında mizah, çocuğun düşünce dünyasındaki beklenti-gerçeklik uyumsuzluğundan doğar. Tibet'in “en yakın arkadaş” kavramını yetişkin mantığıyla değil, anlık izlenimler üzerinden değerlendirmesi buna örnektir: “*Yüz yılda bir en yakın arkadaş bulmuştum, o da müzisyen çıkmıştı.*” (TED 5, s. 93).

Rahatlama kuramına göre mizah, bireyin yaşadığı kaygı, baskı ve gerilimin gülme yoluyla boşalması sonucu ortaya çıkar. “En Yakın Arkadaş” metninde bu süreç, anlatıcı çocuk Tibet'in iç dünyasında açıkça izlenebilmektedir. Tibet'in öğretmenini görünce yaşadığı hisler. Tibet'in “en yakın arkadaş” bulma beklentisiyle yaşadığı kararsızlık, kaygı ve baskı, öğretmenin isteğiyle artan gerilim (kendini doğru ifade edememe, yanlış karar vermekten korkma) okurda birikmektedir. Metin ilerledikçe Tibet'in Koray'la arkadaşlık kurması sorunu çözer. Böylece okurda gülme meydana gelir: “*Koray tam aradığım arkadaş. Hem lisede okuyan koca bir ağabeyi var. Koray'la arkadaş olmanın tam zamanıydı.*” (TED 5, s. 92-93).

4.10.2.2 “Hasan Cebimi Yedi” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Hasan Cebimi Yedi” hikâyesinde Selen, paylaşma günü olduğu için çok sevdiği hamsteri Hasan'ı gizlice okula getirmiştir. Hasan'ı paltosunun cebine koyan Selen, öğretmenin fark etmemesi için bütün ders boyunca büyük bir telaş yaşamıştır. Hasan'ın cebinde kıpırdanması, fermuarın açılma ihtimali, arkadaşlarının soruları ve öğretmenin ani uyarıları, Selen için gerilimin büyümesine neden olur. Bir yandan öğretmenin sorularına cevap vermeye çalışırken bir yandan da Hasan'ı cebinde saklamaya uğraşır. Selen'in kendi kendine konuşmaları, korkuları ve abartılı düşünceleri metnin mizahî yönünü oluşturmaktadır. Metnin sonunda Hasan'ın ortaya çıkmasıyla gerilim çözülür. Sınıftaki şaşkınlık, merak ve korkunun yerini gülme alır. Metin, çocuğun küçük bir sırrı saklama çabasını mizahî bir dille anlatmaktadır.

Tablo 107

“Hasan Cebimi Yedi” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	1,52
Karikatür	1	1,52
Yansıma	1	1,52
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	6	9,09
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	5	7,58
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	6	9,09
Ünlem	22	33,33
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,52
Mecaz/Kinaye	8	12,12
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,52
İkileme/Pekiştirme	10	15,15
Konuşturma/Kişileştirme	3	4,55
İsimlendirme	1	1,52
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	66	%100

“Hasan Cebimi Yedi” Metninde en yüksek orana sahip mizah ögesinin ünlem olduğu görülmektedir (%33,33). Ünlemlerin kullanımı, metinde çocuğun yaşadığı şaşkınlık, korku, merak ve gerilim duygularının abartılı ve eğlenceli bir biçimde sunulmasına katkı sağlamaktadır: “*Hemstur! Bu bir hemstur!*” (TED 5, s. 104).

İkileme/pekiştirme (%15,15) ve mecaz/kinaye (%12,12) ögelerinin dikkat çekici oranlara sahip olması, anlatımın ritmini ve canlılığını artırarak mizahı güçlendirmektedir. Bu ögeler, çocuğun yaşadığı olayları algılama biçimini gerçekçi ancak eğlenceli bir duruma getirerek okurun metinle bağ kurmasını sağlamaktadır: “*Şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor.*”, “*Cebimde dört dönüyor.*” (TED 5, s.102).

Deyim/atasözü ve abartma ögelerinin her birinin %9,09 oranında kullanılması ise mizahın, gündelik dilin olanaklarından ve çocuğun olayları büyüterek aktarma eğiliminden kaynaklandığını göstermektedir: “*Batuhan avazı çıktığı kadar bağıyor.*” (TED 5, s. 104).

Monolog (%7,58) kullanımının belirgin olması, çocuğun kendi kendine konuşmaları aracılığıyla içsel çatışmalarının ve kaygılarının mizahî bakış açısıyla sunulduğunu gösterir: “*Biraz daha çekirdek atsam mı cebime? Koyduklarımı yemiş olmalı. Ya fermuarı açar açmaz dışarıya fırlarsa...*” (TED 5, s. 102).

Konuşturma/kişileştirme (%4,45); benzetme, karikatür, yansıma, dalga geçme/alay, yöresel söyleyiş, isimlendirme (%1,52) aynı oranlarda belirlenmiştir: “*Hasan cebimde sıkılmış olmalı.*”, “*Minicik, boncuk gözleriyle başını hızlı hareketlerle sağa sola çevirip arkadaşlarıma bakmaya başladı.*”, “*Yine geç kaldın Selen.*” (TED 5, s. 101-104).

şekil 37. “Hasan Cebimi Yedi” Metni (TED 5, s. 104).

Metinde tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit ve gerçek dışılık/hayalî durum gibi ögelerin metinde yer almaması, mizahın daha çok gerçek yaşam durumlarına dayalı, çocuğun psikolojik yaşantılarını merkeze alan bir anlatım üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 108

“*Hasan Cebimi Yedi*” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı başkalarının düştüğü gülünç durumu fark ederek kendini daha bilinçli hissetmeyle ortaya çıkan, karşı tarafın küçümsenmesi ve dalga geçilmesini temel alan mizah kuramıdır. Öğrencilerin Selen’in okula sürekli geç kalmasıyla dalga geçmeleri üstünlük kuramına örnektir: “*Yine geç kaldın Selen.*”, “*Ondan önceki gün de geç kalmıştın.*” (TED 5, s.101).

Uyumsuzluk kuramına göre mizah, beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkidendir. Gündelik okul ortamında bir çocuğun cebinde canlı hamster bulunması, beklenti ile gerçeklik arasında çelişkiyi oluşturmaktadır. “Cep” ile “hamster”in yan yana gelmesi, sıradan bir ders anında olağan dışı bu durumun yaşanması okuru güldürür ve uyumsuzluk kuramını oluşturur: *Hasan cebimde sıkılmış olmalı. Pıtır pıtır elime geldi hemen.*”, *“Minicik, boncuk gözleriyle başını hızlı hareketlerle sağa sola çevirip arkadaşlarıma bakmaya başladı.”* (TED 5, s. 104).

Rahatlama kuramına göre mizah, baskı ve gerilimin gülme yoluyla boşalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Selen’in palto cebine sakladığı hamsterı Hasan’dan dolayı yaşadığı kaygı, korku ve telaş, gerilim oluşturmaktadır. Hasan’ın ortaya çıkmasıyla gerilim yerini gülmeye bırakmıştır. Okurda oluşan gülme, rahatlama kuramının sonucudur: *“Hemstir! Bu bir hemstir! Selen sınıfa hemstir getirdi. Oh be!”* (TED 5, s. 104).

4.10.2.3 “Fırat” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde Fırat, annesiyle birlikte yaşadığı günlük olayları kendi çocuk dünyasından anlatmaktadır. Annesi kurallara önem veren, sürekli uyaran ve her şeyi kontrol etmek isteyen bir anne tipidir. Fırat ise annesinin bu uyarılarını çoğu zaman abartılı, baskıcı ve eğlenceli bulur. Annesinin sıradan sözleri, Fırat’ın hayal gücünde farklı anlamlara dönüşür. Bisiklet sürmek, balkona çıkmak ya da evde dolaşmak Fırat için büyük bir maceraya dönüşürken annesi için bunlar tehlikeli durumlardır. Annesinin “yapma, etme” uyarıları Fırat’ın zihninde hız, yarış ve cesaret demektir. Bu yüzden Fırat, kendini bir yarışçı gibi hissetmektedir.

Metin, anne ile çocuk arasındaki bu düşünce farkını gülümsetici şekilde anlatmaktadır. Fırat’ın iç konuşmaları, annesinin sözleriyle çeliştikçe ortaya komik durumlar çıkar. Sonuçta metin, bir çocuğun gözünden anne sevgisini, kurallarla büyümeyi, çocuk hayal gücünün gücünü eğlenceli bir anlatımla ifade etmektedir.

Tablo 109

“Fırat” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	6	6,98
Karikatür	17	19,77
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	4	4,65
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	7	8,14

Yanlış Telaffuz	10	11,63
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	12	13,95
Ünlem	14	16,28
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,16
Mecaz/Kinaye	11	12,79
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	2	2,33
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	4	4,65
Toplam	86	%100

“Fırat” metninde yer alan mizah öğelerinin dağılımı incelendiğinde, mizahın ağırlıklı olarak görsel ve anlatımsal abartı üzerinden yapılandırıldığı görülmektedir. En yüksek oranın karikatür (%19,77) ögesine ait olması, metinde olay ve durumların çocuk dünyasına özgü biçimde sunulduğunu göstermektedir.

Şekil 38. “Fırat” Metni (TED 5, s. 115)

Karikatürü, ünlem (%16,28) ve abartma (%13,95) öğeleri izlemektedir. Ünlemlerin yüksek oranı, metinde duygusal tepkilerin yoğun biçimde dışavurulduğunu gösterir. Abartmanın sık kullanımı ise çocuk anlatısına özgü hayal gücünün ve anlatım tarzının mizah üretiminde etkili olduğunu işaret etmektedir. Bu doğrultuda mizah, olayların kendisinden çok, olaylara verilen aşırı ve coşkulu tepkiler üzerinden kurulmaktadır: “*Tel lazım bana yaa! Al al, sus, off!*”, “*Dolaba da doldurmuş her şeyi!*” (TED 5, s. 113).

Metinde mecaz/kinaye (%12,79) ve yanlış telaffuz (%11,63) öğelerinin yüksek oranlara sahip olması, dilsel mizahın önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Özellikle yanlış telaffuzların kullanımı, çocuğun dil gelişim sürecine özgü hataların mizahî bir unsur olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır: “*Şuna bak, çöplük yapmış burayı!*”, “*Bişiy yaparım ben bunla ki!*” (TED 5, s. 113).

Monolog (%8,14) ve benzetme (%6,98) ögeleri çocuğun iç dünyasını yansıtan mizah anlayışını göstermektedir. Monologlar ile çocuğun dünyası okura yansıtılmakta, benzetmeler yoluyla sıradan durumlar eğlenceli hâle getirilmektedir. Ayrıca gerçek dışılık/hayalî durum (%4,65) ögesinin varlığı, mizahın çocuk hayal gücüyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir: “*Allam sabırlar ver Yarabbi!*”, “*Papaz gibi dolaşma!*”, “*Evin içinde Almanya olmaz, balkonda olur.*” (TED 5, s. 113-115).

Buna karşılık tezat, fıkra, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş, konuşurma ve isimlendirme gibi ögelerin metinde yer almaması, mizahın çatışma ya da karşıtlık temelli olmadığı, duygusal yoğunluk ve algı farklılığı üzerinden yapıldığını göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 110

“*Fırat*” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı, bir kişinin kendini başkalarından daha bilgili, güçlü veya üstün hissetmesi veya okurun/izleyicinin, bir karakterin başkalarına göre üstün konumda olduğunu fark ederek gülmesi ile oluşmaktadır. Metinde Melis’in tüm soruları doğru yanıtlaması, Fırat’ın bir şey bilmeyen dalgacı tavrı ve kendini Melis karşısında yetersiz hissetmesi üstünlük kuramına örnektir: “*Ay zehir gibi çocuk bu ya maşallah.*” (TED 5, s. 11).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkiden doğan mizahı açıklar. Bu metinde çocuğun olayları yetişkin mantığıyla değil, kendi hayal dünyasına göre yorumlaması, annenin sıradan uyarılarının çocuk zihninde abartı ve tehdit olarak algılanması, günlük ve olağan durumların çocuğun gözünde olağan dışı ve komik hâle gelmesi metindeki uyumsuzluğa örnektir: “*Almanya’ya gelmişim yaa.*”, “*Evin içinde Almanya olmaz.*” (TED 5, s.114).

Rahatlama kuramında, bastırılmış duygu ve gerilimlerin mizah yoluyla boşaltılması temel alınmaktadır. Metinde çocuğun annesiyle yaşadığı otorite ile özgürlük gerilimi, iç konuşmalar aracılığıyla kaygı, korku ve sıkışmışlık duygularının ifade edilmesi, gerilimli durumların mizahî bir dille yumuşatılması ile rahatlama kuramı

ortaya çıkmaktadır. Saçlarını kestirmek istemeyen Fırat, annesinin zoruyla berbere gider ve saçları kısacık kesilir. Kesim sonrası ortamın yumuşaması ve olumlu sonuçlanması, biriken gerilimin atılmasını sağlar: “*Oo vallla daha yakışıklı oldu bu yav...*” (TED 5, s. 116).

4.10.3 TED Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Baktıklarımız Gördüklerimiz” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Baktıklarımız Gördüklerimiz” teması, bireyin çevresini algılama biçimi ile gerçeğin her zaman örtüşmediğini, ilk izlenimlerin ve önyargıların insanı yanıltabileceğini anlatmaktadır. Tema kapsamında yer alan “Cep Telefonsuz 48 Saat, Kurabiye Hırsız ve Kız Çocuğu” metinleri, bireyin gördüğü olayları kendi bakış açısına göre yorumladığını, ancak olayların arka planı fark edildiğinde anlamın değişebildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle “Kurabiye Hırsız” metninde anlatıcının karşısındaki kişiyi yanlış değerlendirmesi, “bakmak” ile “görmek” arasındaki ayrımı mizah yoluyla aktarır. Metinlerin ortak yönü, çocukları ön yargılardan kaçınmaya ve empati kurmaya yönlendirmektir. Bu doğrultuda tema, eleştirel düşünme, empati geliştirme ve öz değerlendirme becerilerini desteklemeyi hedeflemektedir. Temanın amacı, öğrencilerin gördüklerine dayalı hüküm vermemeleri ve olayları çok yönlü değerlendirmelerini kavratmaktır. Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Kurabiye Hırsız

4.10.3.1 “Kurabiye Hırsız” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Kurabiye Hırsız adlı metinde, havaalanında uçağını bekleyen bir kadın ile yanına oturan adam arasında geçen sessiz ama gerilimli bir olay anlatılmaktadır. Kadın, dükkândan aldığı kurabiyeleri yiyerek kitabını okur, fakat yanındaki adamın da aynı paketten kurabiye aldığını fark ederek şaşırır. Kadın, adamın kurabiyeleri kendisinden izinsiz aldığını düşünerek içten içe öfkelenir, adamı kaba, düşüncesiz ve utanmaz biri olarak nitelendirir. Adam ise hiçbir şey söylemeden kurabiyeleri paylaşmaya devam eder.

Kadının içten içe düşündüğü bu yargılar, son kurabiye kalıncaya kadar devam eder. Adam, paketteki son kurabiyeyi ikiye bölerek yarısını kadına uzatır. Kadın bu durumu daha da cüretkâr bulur ve büyük bir sinirle uçağa gider. Ancak uçağa yerleştikten sonra çantasını açtığında, kendi kurabiye paketinin hiç açılmadığını fark

eder. O an, asıl yanlışın kendisine ait olduğunu anlar. Haksız yere suçladığı adamın aslında kurabiyelerini paylaştığını ve asıl hırsızın kendisi olduğunu kavrar.

Metindeki mizah, yanlış yargılar üzerine kurulmuştur. Metin, okuru güldürürken aynı zamanda düşündürmektedir. Önyargıların ne kadar yanıltıcı olabileceğini eğlenceli bir dille ifade etmektedir.

Tablo 111

“Kurabiye Hırsızı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	1	3,85
Yansıma	2	7,69
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	3	11,54
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	4	15,38
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	3,85
Abartma	3	11,54
Ünlem	1	3,85
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	19,23
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	15,38
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	2	7,69
Gerçek Dışılık/Hayali Durum	0	0,00
Toplam	26	%100

“Kurabiye Hırsızı” metninde mizahın ağırlıklı olarak anlam kaymaları ile yapılandırıldığı görülmektedir. En yüksek oranın mecaz/kinaye (%19,23) ögesine ait olması, metindeki mizahın örtük anlamlar ve ironiler yoluyla oluşturulduğunu göstermektedir: *“Kendini kitaba kaptırmış...”*, *“Çaresizlik içinde inledi...”* (TED 5, s. 262).

Monolog (%15,38) ve ikileme/pekiştirme (%15,38) ögelerinin yüksek oranları, mizahın büyük ölçüde anlatıcının iç konuşmaları, kendine yönelttiği sorgulamalar ve duygusal yoğunluğu artıran dilsel tekrarlar aracılığıyla kurulduğunu göstermektedir: *“Kibar bir insan olmasaydım şu adamın gözünü morartırdım.”*, *“Kurabiyeleri yavaş yavaş tüketirken kadının mulağı saatin tik taklarında...”* (TED 5, s.262).

Abartma (%11,54) ve deyim/atasözü (%11,54) ögeleri ise anlatıcının yaşadığı durumu olduğundan farklı algılamasına katkı sunarak mizahın etkisini güçlendirmektedir. Bu abartılı algı, metnin sonunda gerçekle yüzleşme sahnesiyle sonlanmaktadır: *“Kadın, adamın elinden kurabiyeyi kapar gibi aldı ve ‘Aman Allah’ım,*

ne cüretkâr ne kaba bir adam üstelik bir teşekkür bile etmiyor!’ diye düşündü.”,
“Görmezden gelmeye çalışmak.” (TED 5, s.262).

Yansıma, isimlendirme (%7,69); karikatür, yanlış anlama, ünlem (%3,85) öğeleri metnin mizahî öge çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: *“Kurabiye hırsızı kurabiyeleri yavaş yavaş tüketirken kadının kulağı da saatin tik taklarında idi...”*, *“Aman Allah’ım, ne cüretkâr ne kaba bir adam üstelik bir teşekkür bile etmiyor!’ diye düşündü.”* (TED 5, s .262).

Şekil 39. “Kurabiye Hırsızı” Metni (TED 5, s. 262)

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 112

“Kurabiye Hırsızı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	1	33,33
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı, kişinin kendisini bir başkasından daha zeki, ahlâklı ya da haklı görmesi sonucu ortaya çıkan mizahî durum olarak tanımlanmaktadır. *Kurabiye Hırsızı* metninde kadın, olayın başından itibaren kendisini “mağdur”, karşısındaki kişiyi ise “hırsız” olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme sürecinde ahlakî olarak kendisini üstün görmektedir: *“Aman Allah’ım, ne cür’etkâr ne kaba bir adam; üstelik bir teşekkür bile etmiyor!”* (TED 5, s.262).

Uyumsuzluk kuramı, beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkidenden ve şaşkınlıktan doğan mizahı açıklamaktadır. Okurun metin boyunca kurduğu beklentiyle

ulaştığı sonuç arasındaki çelişki, mizahın temelini oluşturmaktadır: “Birden gözleri şaşkınlıkla açıldı. Gözlerinin önünde bir paket kurabiye duruyordu.” (TED 5, s. 262).

Rahatlama kuramına göre mizah, bireyin yaşadığı gerilim, öfke ya da stresin boşalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Kurabiye Hırsız metninde rahatlama kuramı, kadının yaşadığı gerilimin çözülmesi durumudur. Metin boyunca metnin kahramanı olan kadın, saat tik takları, kurabiyelerin azalması ve adamın rahat tavırları nedeniyle giderek sinirlenmektedir. Bu gerilim, uçağın kalkış anonsuyla ve gerçeklerle karşılaşma ile birlikte çözüme kavuşur: “Uçağın kalkacağı anons edilince derin bir nefes aldı ve rahatladı. Kurabiye hırsızına bakmadı bile.” (TED 5, s. 262).

4.11 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı TED Ortaokulları’nda okutulan “TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %86,6 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

TED Yayınları tarafından yayınlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 6 metin ve bu metinlerde toplam 305 mizah ögesi belirlenmiştir.

Tablo 113

TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
KİŞİSEL GELİŞİM	O Haziran Günü	-	
	Bir Film Anısı	-	
	Tembel Ahmet	+	108
	Ah Şu Gençler	+	44
	Kesik Kuyruklu Tilki	+	38
	Ana Baba	-	
ATATÜRK BİZİMLE	Atatürk’ün Hayatı	-	
	Anılarda Atatürk	-	
	10. Yıl Nutku	-	
	Atatürk ve Müzik	-	
	Atatürk ve Tarih	-	
	İlk Hak, İlk Ödev	-	

SEVGİ	Yaş Günüm	-	
	Hayatta Ben En Çok	-	
	Babamı Sevdim	-	
	Gülibik	+	27
	İmza Günü	-	
	Eskici	-	
DOĞA VE EVREN	İmparator Penguenler	-	
	Kimin Bu Sokaklar, Bu	-	
	Alanlar, Bu Kentler?	-	
	Çok Yaşayan mı Bilir, Çok	-	
	Gezen mi?		
	Geyik Çıkar	-	
	Peri Bacaları	-	
	Şiirsel Söylem	-	
MİLLİ KÜLTÜR	Ölümsüzleşen Bahçe	-	
	Nasrettin Hoca'dan Fıkralar	+	40
	Bilmece Bildirmece	+	48
	Bayramların Kokusu Vardı	-	
	Eskiden	-	
HAK VE ÖZGÜRLÜKLER	Nezaket Üzerine	-	
	Pulsuz Dilekçe	-	
	Harika Çocuk	-	
	İnsanların Onurları Eşittir		
Toplam		6	305

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve TED Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabının 6 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde farklı sayılarda metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinde mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

TED Yayınları 6. sınıf Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 6 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 190 öge ile “Kişisel Gelişim” temasıdır. “Millî Kültür” 88, “Sevgi” 27 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 305 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.11.1 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Kişisel Gelişim” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre “Kişisel Gelişim” teması, öğrencilerin kendilerini tanımasını, özgüven kazanmasını, hedeflerine yönelik çaba göstermesini ve kişisel gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Tema içinde yer alan “O Haziran Günü”, “Bir Film Anısı”, “Tembel Ahmet”, “Ah Şu Gençler” ve “Kesik Kuyruklu Tilki”, “Ana Baba” adlı metinlerde bireyin kendini tanıması, topluma katkı sağlaması, zamanı doğru kullanması, sorunlar karşısında çözüm üretmesi gibi becerilerin ön planda olduğu görülmüştür. Tembellik, sorumsuzluk, acelecilik ve yanlış davranış durumları abartma, tezat, karikatürize edilmiştir. Karakterler ise beklenmedik durumlar yoluyla ele alınarak, okur güldürülürken düşündürülmüştür. Mizah, bu metinlerde bireyin eksik yönlerini yumuşatılarak görünür kılar, doğrudan öğüt vermez öz değerlendirme yapmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda “Kişisel Gelişim” teması, anlatı ve mizah unsurlarını birlikte kullanarak öğrencilerin kendileriyle yüzleşmelerini, davranışlarını sorgulamalarını ve olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerini hedefleyen yapıdadır. Metinler, öğrencilerin sağlam psikolojiye sahip olmasını destekler. Öğrencilerin özgüvenli olmasına, hayal gücünü kullanmasına ve sosyal sorumluluk bilinci kazanmasına destek olur.

Tema içinde yer alan metinler taranmış ve yapılan araştırma sonucu “Tembel Ahmet”, “Ah Şu Gençler” ve “Kesik Kuyruklu Tilki” metinlerinin mizahî nitelikte olduğu belirlenmiştir.

4.11.1.1 “Tembel Ahmet” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Tembel Ahmet, çalışmayı ve sorumluluk almayı sevmeyen, yerinden kıpırdamayacak kadar tembel bir gençtir. En küçük isteğini bile sözle dile getirmeye üşenen Ahmet, sallanarak ve mırıldanarak annesine anlatmakta, annesi ise onun her ihtiyacını tahmin edip karşılamaktadır.

Bir gün padişah, kızlarını evlendirmek için ülkeye haber salar. Ülkenin en tembel, mızımız, işe yaramaz kişisine kızını vereceğini söyler. Tembel Ahmet ise hiçbir çaba göstermeden, hatta durumu tam olarak anlamadan annesinin yönlendirmesiyle padişahın huzuruna çıkar. Sorulara cevap vermeyen, sadece annesine bakan Ahmet’in bu hâli padişahı şaşkına çevirir ve kızını evlendireceği kişiyi bulduğunu düşünür.

Metin boyunca Ahmet’in aşırı tembelliği abartma, tezat ve mecazlı anlatım yoluyla sunulmuştur. Okur, Ahmet’in davranışlarına gülerken aynı zamanda tembelliğin bireyi düşürdüğü durumu kavramaktadır. Böylece metin, güldürerek düşündüren bir anlatımla kişisel gelişim temasına hizmet eder. Metinde emek, sorumluluk ve bireysel çabanın önemi vurgulanır.

Tablo 114

“Tembel Ahmet” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	2,78
Karikatür	2	1,85
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	31	28,70
Tezat	2	1,85
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	10	9,26
Ünlem	3	2,78
Dalga Geçme/Alay Etme	1	0,93
Mecaz/Kinaye	24	19,44
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	0,93
İkileme/Pekiştirme	21	19,44
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	0,93
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	8	7,41
Toplam	108	%100

“Tembel Ahmet” metninde, mizahın ağırlıklı olarak dilsel ve anlamsal boyutta oluşturulduğu belirlenmiştir. Toplam 108 mizah ögesi tespit edilmiş olup, en yüksek frekansa sahip ögelerin deyim/atasözü (%28,70), mecaz/kinaye (%19,44) ve ikileme/pekiştirme (%19,44) olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, metinde mizahın kalıplaşmış ifadeler ve örtük anlamlar aracılığıyla oluşturulduğunu göstermektedir: *“Dünyamızdan çok tembeller geldi geçti, tembellikleri dillere destan oldu ama hiçbiri Tembel Ahmet’e benzemedi...”* (TED 6, s. 33).

Metinde ayrıca abartma (%9,26) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%7,41) ögelerinin dikkat çekici düzeyde olduğu görülmektedir. Bu ögeler, Ahmet’in tembelliğinin abartıldığı metin, masal türünün özelliklerini yansıtmaktadır. Abartma yoluyla Ahmet’in hareketsiz, pasif halleri ve gerçek dışı unsurlar metindeki mizahın kaynağını oluşturmaktadır: *“Sıcaktan soğuğa vurdurmazdı elini...”*, *“Tembel Ahmet’i sırtladığı gibi saraya vardı, padişahın önüne bıraktı. Padişah şaşırıldı kaldı. Böyle koskoca adamın anasının sırtına bineceği hiç aklına gelmezdi.”* (TED 6, s. 33-34).

Benzetme, ünlem (%2,78); karikatür, tezat (%1,85); dalga geçme/alay etme, isimlendirme ve yöresel söyleyiş (%0,93) ögeleri sınırlı sayıda olmakla birlikte metnin mizahî öge çeşitliliğine katkı sağlamıştır: *“Seçtiği karpuz gibi bir adamla evlendirecekti onu.”*, *“Defol buradan! Böyle mızımız adam görmedim!”*, *“Sıcaktan soğuğa*

vurdurmazdı elini.”, “Tembel Ahmet tembellerin en tembeliydi, tembellikte kimsecikler cu dökemezdi eline.” (TED 6, s.33-34).

Şekil 40. “Tembel Ahmet” Metni (TED 6, s.33-35)

Metinde yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, fıkra, monolog, yanlış anlama, yanlış telaffuz, konuşma/kişileştirme ve taklit gibi öğelerine rastlanmamıştır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 115

“Tembel Ahmet” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	6	40,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	33,33
Rahatlama Kuramı	4	26,67
Toplam	15	%100

Üstünlük kuramı okurun, karakterin eksik, yetersiz, gülünç durumu karşısında kendini üstün hissetmesiyle oluşur. Metinde bu durum, Ahmet’in aşırı tembelliği üzerinden kurulmuştur. Tembel Ahmet metninde üstünlük kuramı, masal kahramanının aşırı tembelliğinin, edilgenliğinin ve zihinsel yetersizliğinin tekrar eden ifadelerle vurgulanması yoluyla oluşturulmuştur. Metinde bu kurama ait 6 cümle belirlenmiştir; mizah, karakterin küçültülmesi ve okurun kendini üstün hissetmesi ile oluşturulmuştur: “Tembel Ahmet tembellerin en tembeliydi, tembellikte kimsecikler cu dökemezdi eline. Çalışmak, ufak tefek bir iş yapmak şöyle dursun, yerinden bile kalkmazdı.” (TED 6, s. 33).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkiden, mantıksal kopuştan ve şaşkınlıktan doğan mizahı açıklamaktadır. Metinde, Ahmet’in tembelliği ile karşılaştığı olayların beklenmedik biçimde sonuçlanması uyumsuzluk kuramına örnektir. Metinde beklenen durum padişahın güçlü, çalışkan bir damat seçmesiyken

gerçekleşen durum, aşırı tembel ve işe yaramaz bir karakterin seçilmesidir. Bu durum, uyumsuzluk kuramını açık biçimde göstermektedir: “Ülkenin en tembel, en miskin, en uyuşuk, en aptal, en ham, en işe yaramaz adamına kızını vermek istediğini bildirdi.”, “Böyle koskocaman bir adamın, anasının sırtına bineceği hiç aklına gelmedi.”, “Tembel Ahmet, anlı şanlı bir padişah kızı almıştı.” (TED 6, s. 34-35).

Rahatlama kuramına göre mizah, bireyin yaşadığı gerilim, öfke ya da stresin boşalmasıyla ortaya çıkmaktadır. “Tembel Ahmet” metninde rahatlama kuramı, padişah buyruğu, saray ortamı gibi baskı yaratması beklenen durumların, Tembel Ahmet’in kayıtsızlığı nedeniyle etkisini yitirmesi ve okurun gerilimin boşa çıkmasına gülmesiyle ortaya çıkar: “Tembel Ahmet tellalların ne söylediklerini anlamaya bile çalışmadı.”, “Tembel Ahmet soruların hiçbirine cevap vermedi.”, “Kılını bile kıpırdatmadı.” (TED 6, s. 34-35).

4.11.1.2 “Ah Şu Gençler” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Ah Şu Gençler” metni, gençlerin evde, mahallede ve okulda yaşadıkları sorunları mizahî bir dille anlatan bir tiyatro metnidir. Metinde gençlerin isteklerinin büyükler tarafından sürekli engellenmesi, komşuların tahammülsüz tutumları ve öğrencilerin öğretmenlere sunduğu bahaneler gülünç durumlar üzerinden ifade edilmiştir. Kuşaklar arasındaki anlayış farkı, kuşak çatışması, mizah yoluyla eleştirilirken, hoşgörü ve iletişimin önemi metin aracılığıyla vurgulanmaktadır.

Tablo 116

“Ah Şu Gençler” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Öğesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	2	4,55
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	4	9,09
Ünlem	18	40,91
Dalga Geçme/Alay Etme	4	9,09
Mecaz/Kinaye	4	9,09
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	5	11,36
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	2	4,55
Gerçek Dışılık/Hayali Durum	5	11,36
Toplam	44	%100

“Ah Şu Gençler” metninde mizahın ağırlıklı olarak ünlem ve abartma mizah öğeleri üzerinden yapılandırıldığı görülmektedir. Toplam 44 mizah ögesinin %40,91’inin ünlemlerden oluşması, metinde gençlere yönelik şaşkınlık, sitem ve eleştirinin duygusal vurgular aracılığıyla mizahî bir dille sunulduğunu işaret etmektedir: “*Ah şu gençler!*”, “*Hey Allah razı olsun Apti Bey!*”, “*İnsaf efendim, insaf!*” (TED 6, s. 47).

Metinde ikileme/pekiştirme (%11,36) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%11,36) öğeleri, anlatımın ritmini güçlendirmekte ve olaylara olağan dışılık katmaktadır: “*...Dolmuşu bindim, dolmuş trenle çarpıştı öğretmenim, yedi ölü altı yaralı verdik, bir ben sağ salim kurtuldum ama maalesef derse yetişemedim öğretmenim.*” (TED 6, s. 47).

Abartma, dalga geçme/alay etme ve mecaz/kinaye öğelerinin her birinin aynı oranda (%9,09) kullanılması, metnin mizah anlayışının büyük ölçüde eleştiri temelli olduğunu göstermektedir. Özellikle dalga geçme ve alay etme ögesi, gençlerin tutum ve davranışlarına yönelik eleştirel bir bakış açısı sunmaktadır. Mizah yoluyla toplumsal mesaj verilmektedir: “*Aslında tip çok da sergilemeye zaman yok.*”, “*Öğretmenim, üzülmeysin diye söylememiştim, geçenlerde süt kardeşim ölmüştü, dün helvasını yaparken tüp gaz patladı...*”, “*Hiç kafayı dinleyemeyecek miyiz bu mahallede?*” (TED 6, s.47).

Deyim/atasözü ve isimlendirme öğelerinin sınırlı düzeyde yer alması (%4,55), metnin mizahının geleneksel kalıplardan ziyade anlatım tarzı ve olay örgüsü üzerinden kurulduğunu işaret etmektedir: “*Hiç kafayı dinleyemeyecek miyiz bu mahallede?*”, “*Kazazede, söyle bakalım...*” (TED 6, s. 47).

Metinde benzetme, karikatür, yansıma, tekerleme, tezat, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş ve konuşurma/kişileştirme gibi mizah öğelerine yer verilmemesi, mizahın daha çok açık ve kolay algılanabilir dilsel unsurlar aracılığıyla oluşturulduğunu göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 117

“Ah Şu Gençler” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	7	43,75
Uyumsuzluk Kuramı	5	31,25
Rahatlama Kuramı	4	25,00
Toplam	16	%100

Üstünlük kuramı; kişinin kendini başkasından üstün görmesi, karşısındakini küçümsemesi yoluyla ortaya çıkan mizah kuramıdır. Metinde bu kuram özellikle anne-baba, komşular ve öğretmenlerin gençleri küçümseyen, yargılayan söylemleri üzerinden kurulmaktadır: “Üç yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerede olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın, öyle mi?” (TED 6, s. 48).

Uyumsuzluk kuramı; beklenenle gerçekleşen arasındaki çelişkiden, mantıksal kopuştan ve şaşkınlıktan doğan mizahı açıklamaktadır. Metinde bu kuram özellikle gençlerin tepkileri ve abartılı bahaneleri üzerinden oluşturulmuştur: “Öğretmenim, üzülmeysin diye söylememiştim, geçenlerde sütkardeşim ölmüştü, dün helvasını yaparken tüp gaz patladı...”, “Dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı...” (TED 6, s. 47).

Rahatlama kuramı baskı, gerilim ve çatışmanın mizah yoluyla boşaltılmasına dayanmaktadır. Metinde aile, okul ve toplum baskısı altında kalan gençlerin bağırması, ağlaması, bahaneler üretmesi bu kuramı oluşturmaktadır. Rahatlama kuramı; “Aaaa!”, “Yeter artık!”, “Of, of!” ve “Ah şu gençler!” (TED 6, s. 46-47) gibi ifadeler aracılığıyla sahnelerde biriken gerilimin mizah yoluyla boşaltılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

4.11.1.3 “Kesik Kuyruklu Tilki” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Kuyruğunu bir tuzakta kaybeden yaşlı tilki, bu eksikliğinden utandığı için durumu gizlemeye çalışır. Kendi kusurunu örtmek amacıyla diğer tilkileri toplayıp kuyruğun gereksiz ve yük olduğunu savunur, herkesin kuyruğunu kesmesini söyler. Amacı, herkesin kuyruğunu kestirerek kendi eksikliğini normalleştirmektir. Ancak diğer tilkiler bu fikri kabul etmez, onun sözlerini inandırıcı bulmaz. Sonuçta tilkinin kısa kuyruk önerisi reddedilir ve herkes kuyruğuyla yaşamaya devam eder.

Tablo 118

“Kesik Kuyruklu Tilki” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	2	5,26
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	14	36,84
Deyim/Atasözü	4	10,53
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,63
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	7,89
Ünlem	0	0,00
Dalga Geçme/Alay Etme	2	5,26

Mecaz/Kinaye	4	10,53
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	0	0,00
Konuşturma/Kişileştirme	5	13,16
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	7,89
Toplam	38	%100

“Kesik Kuyruklu Tilki” metninde mizahın büyük ölçüde dil oyunları ve anlatım teknikleri üzerinden yapılandırıldığı görülmektedir. Toplam 38 mizah ögesi içinde en yüksek orana sahip unsurun tekerleme/uyaklı sözcük olduğu (%36,84) dikkat çekmektedir. Bu durum, fabl türünün özelliğinden kaynaklanmaktadır. Anlatımın akıcılığı ve mizahî yönü bu ögelerle güçlendirilmiştir:

“*Gülmekten kırılmış millet,
Sen artık gel de söz dinlet.*” (TED 6, s. 55).

Metinde konuşurma/kişileştirme ögesinin (%13,16) yer alması, fabl geleneğine uygun biçimde tilkinin davranışlarının mizahî ve öğretici bir çerçevede aktarılmasını sağlamaktadır:

“*Tilkiler, demiş; bir şey sorayım size,
Bu kuyruk da ne oluyor bizim millete?*” (TED 6, s. 55).

Deyim/atasözü ile mecaz/kinaye ögelerinin (%10,53) kullanılması metnin geleneksel söz varlığından beslendiğini ve dolaylı anlatım sayesinde mizahî anlamın derinleştiğini göstermektedir: “*Gülmekten kırılmış millet.*”, “*Yaşlı bir tilki ama dişlilerinden...*” (TED 6, s. 55).

Abartma ve gerçek dışılık/hayalî durum ögelerinin (%7,89) metinde yer alması, olayların olağan sınırların dışına çıkarak komik bir etki oluşturduğunu göstermektedir: “*Utancından ölecek. Ne yapsın?*”, “*Bir kurultayda söz almış.*” (TED 6, s. 55).

Karikatür ve dalga geçme/alay etme ögelerinin sınırlı düzeyde kullanılması (%5,26), mizahın yumuşak ve eğlenceli bir anlatım üzerinden kurulduğunu işaret etmektedir: “*Gülmekten kırılmış millet...*” (TED 6, s. 55).

Şekil 41. “Kesik Kuyruklu Tilki” Metni (TED 6, s. 55)

Benzetme, yansıma, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş, ikileme/pekiştirme ve isimlendirme gibi ögeler metinde bulunmamaktadır. Bu durum mizahın daha çok ritim, kişileştirme ve söz sanatları etrafında şekillendiğini göstermektedir. Metnin, fabl türünün doğasına uygun eğitici ve eğlendirici bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 119

“Kesik Kuyruklu Tilki” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	20,00
Uyumsuzluk Kuramı	3	60,00
Rahatlama Kuramı	1	25,00
Toplam	5	%100

Üstünlük kuramı, kişinin başkasının kusuru, hatası ya da zayıflığı karşısında kendini daha akıllı, daha erdemli hissetmesiyle ortaya çıkan mizah kuramıdır. Bu metinde gülme, kesik kuyruklu tilkinin açığa çıkan ikiyüzlülüğü ve çıkarıcılığı üzerinden oluşturulmuştur. Metinde tilkinin, kendi kusurunu erdem gibi sunmaya çalışması, diğer tilkilerin bu niyeti fark edip onu ciddiye almaması ve alaya alması üstünlük kuramına örnektir:

“Gülmekten kırılmış millet,

Sen artık gel de söz dinlet.” (TED 6, s. 55).

Uyumsuzluk kuramı, beklenenle gerçekleşen arasındaki mantık dışı, çelişkili veya absürt durumlardan oluşan mizah kuramıdır. Metin, uyumsuzluk üzerine kuruludur. Kuyruk gibi tilkiye ait bir organın “gereksiz yük” olarak sunulması ile

tilkinin, türünün fiziki özelliğini inkâr etmesi uyumsuzluk kuramını ortaya çıkarmaktadır.

“Bu kuyruk da ne oluyor bizim millette?

Ne diye sürükleriz bu boş ağırlığı?” (TED 6, s. 55).

Rahatlama kuramı, bastırılmış bir gerilimin çözülmesiyle ortaya çıkan gülmeyi açıklamaktadır. Metinde, tilkinin niyetinin açığa çıkmasıyla yaşanan rahatlama üzerinden görülür. Tilkilerin, kesik kuyruklu tilkinin sözlerine uymaması ve düzenin bozulmaması; tilkinin hilesinin boşa çıkmasıyla sorun çözülmektedir.

“Gülmekten kırılmış millet,

Sen artık gel de söz dinlet.

Kısa kuyruk önergesi güme gitmiş,

Uzun kuyruk modası devam etmiş.” (TED 6, s. 55).

4.11.2 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Sevgi” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Sevgi” teması, öğrencilerin sevgi kavramını duygusal bir ifade olmanın dışında bağ kurma, fedakârlık, aidiyet ve sorumluluk bilinci çerçevesinde kavramalarını amaçlamaktadır.

Tema içinde yer alan “Yaş Günüm” ve “İmza Günü” metinlerinde sevgi, bireyin değer görme ve kabul edilme isteği üzerinden ele alınır. “Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim” adlı metinde sevgi, baba figürü etrafında şekillenen bağlılık ve hayranlık duygusu üzerinden sağlanmaktadır. “Eskici” metni, sevginin emek, merhamet ve insan onuruna saygı boyutunu ele alarak temaya ahlakî yön kazandırmaktadır. Tema kapsamında yer alan “Gülibik” metni ise sevgi temasını mizah yoluyla işleyen tek metin olarak dikkat çeker. Gülibik’te çocuk-hayvan ilişkisi, sevginin saflığı ve sahiplenme duygusu anlatılmaktadır. Bu yönüyle “Sevgi” teması, farklı metin türleri aracılığıyla sevginin bireysel, ailevi ve toplumsal boyutlarını bütüncül bir biçimde ele almayı amaçlamıştır.

4.11.2.1 “Gülibik” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Gülibik” adlı metinde, olaylar bir çocuğun bakış açısından aktarılmaktadır. Çocuğun horozu Gülibik’in ilk kez ötmesini büyük bir sevinç ve gururla karşılması metnin ana konusudur. Anlatıcı, bu durumu olağanüstü bir deneyim olarak algılamak,

yetişkinler olayı sıradanlaştırmakta ve çocuğun sevincine karşı umursamaz kalmaktadır. Bu karşıtlık, çocuk duyarlılığı ile yetişkinlerin bakış açısı arasındaki farkı göstermektedir. Metinde mizah, çocuğun abartılı sevinci ile yetişkinlerin tepkileri arasındaki uyumsuzluktan doğmaktadır. Sevgi, ilgi ve duyguların paylaşılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Tablo 120

“Gülibik” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

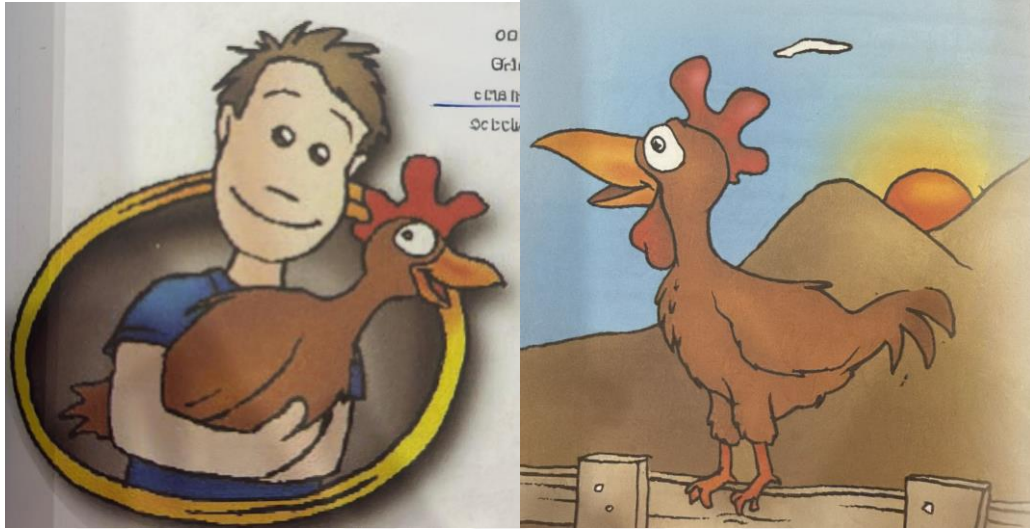
Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	2	7,41
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	3	11,11
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	3,70
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	11,11
Ünlem	1	3,70
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	18,52
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	2	7,41
İkileme/Pekiştirme	5	18,52
Konuşturma/Kişileştirme	2	7,41
İsimlendirme	2	7,41
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	3,70
Toplam	27	%100

“Gülibik” metninde 27 mizah ögesi içinde en yüksek oranı mecaz/kinaye ile ikileme/pekiştirme ögelerinin oluşturması (%18,52), metinde mizahın daha çok dolaylı anlatım ve anlatıma ritim kazandıran sözcük tekrarları aracılığıyla kurulduğunu göstermektedir: *“Sevinçten yerimde duramıyorum.”*, *“O uzun uzun öten tiz sesli horoz Gülibik değil mi?”* (TED 6, s. 117).

Metinde deyim/atasözü ve abartma ögelerinin (%11,11) yer alması, mizahın gündelik dilin olanaklarından yararlanılarak oluşturulduğunu ve anlatının yer yer çocuğun düş dünyasına uygun büyütülerek aktarıldığını göstermektedir: *“Zamansız öten horozu keserler.”*, *“Senin kesilmene dayanamam...”* (TED 6, s. 118).

Karikatür, yöresel söyleyiş, konuşturma/kişileştirme ve isimlendirme ögelerinin eşit oranlarda (%7,41) kullanılması ise anlatının canlılığını arttırmaktadır. Özellikle hayvan karakterin insana özgü özelliklerle sunulması yoluyla mizahî anlatım

güçlendirilmektedir: “Tırısa kalktı eşek.”, “Gülibik bana karşılık vermedi bana ama ne demek istediğimi anlamıştı sanırım.” (TED 6, s. 118).

Şekil 42. “Gülibik” Metni (TED 6, s. 117-118)

Monolog, ünlem ve gerçek dışılık/hayalî durum öğelerinin sınırlı düzeyde yer alması (%3,70), metinde içsel konuşmalara ve ani duygusal patlamalara fazla yer verilmediğini göstermektedir: “Bu büyükler oldum olası böyledirler. Sevinçleri eksiktir nedense.”, “O uzun uzun öten tiz sesli horoz Gülibik değil mi!” (TED 6, s. 118).

Metinde benzetme, yansıma, tekerleme, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme/alay etme ve taklit gibi öğeler saptanmamıştır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 121

“Gülibik” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	28,57
Uyumsuzluk Kuramı	3	42,86
Rahatlama Kuramı	2	28,57
Toplam	7	%100

Üstünlük kuramı, bir kişinin başka birini eksik, yetersiz, hatalı ya da duyarsız görmesiyle, kendini onun karşısında daha üstün hissetmesi sonucu ortaya çıkan gülmedir. Mizah, burada karşı tarafın kusurunun fark edilmesiyle doğar. Gülibik metninde üstünlük kuramı, çocuğun yetişkinleri duyarsız, tepkisiz ve anlayışsız olarak değerlendirmesi ile ortaya çıkmaktadır. Yetişkinlerin, çocuklardan eksik görülmesi gülme yaratır: “Bu büyükler oldum olası böyledirler.”, “Bir horozun ilk kez ötüşü kadar olağanüstü bir olaya bile sevinemezler.” (TED 6, s. 117).

Gülibik metninde mizah, uyumsuzluk kuramı temelinde oluşturulmuştur. Bu kuramı rahatlama ve üstünlük kuramları desteklemiştir. Çocuğun, horozun ilk ötüşünü olağanüstü görmesine rağmen yetişkinlerin bunu sıradanlaştırması ve annenin “*Bütün horozlar öter.*” diyerek çocuğu yadırgaması ile çocuğun şaşkınlığı uyumsuzluk kuramına örnektir. “*Bir horozun ilk kez ötüşü gibi olağanüstü bir olaya sevinmezler.*” (TED 6, s. 117).

Rahatlama kuramı içsel gerilim, hayal kırıklığı veya bastırılmış duyguların, mizah yoluyla boşalmasıdır. Metinde rahatlama, çocuğun sevincini paylaşamamasıyla biriken duygusal gerilim ve hayal kırıklığının, yazıya dökülerek dışa vurulmasıyla gerçekleşmektedir: “*Sevincimi, mutluluğumu birileriyle paylaşmak istiyordum ama kimse katılmıyordu bana. Ben de tuttum, bir kömür parçası bulup evimizin arka duvarına yazdım.*”, “*BUGÜN GÜLIBİK İLK KEZ ÖTTÜ, SESİ ÇOK GÜZELDİ.*” (TED 6, s. 118).

4.11.3 TED Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Millî Kültür” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı içinde zorunlu tema olarak yer alan “Millî Kültürümüz” teması ile öğrencilerin ait olduğu topluma ait değerleri, inanışları, örf ve adetleri öğrenmesi açısından önem taşımaktadır. Tema kapsamında sunulan metinlerde; millî destanlarımız, atasözleri ve deyimler, halk kültürüne ait unsurlar, mimari yapılar ve millî duygular işlenmektedir. Bu unsurlar aracılığıyla öğrencilerin kendi kültürel kimliğini tanıması ve içselleştirmesi, gelenek, görenek, sözlü kültür ürünleri ve ortak değerler hakkında farkındalık kazanması amaçlanmaktadır.

2024 Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda bu temanın yer almadığı görülmekle beraber “Dilimizin Zenginliği, Farklı Dünyalar” temalarında kültürel unsurlarımız yer almaktadır. Tema kapsamında yer alan “Ölümsüzleşen Bahçe” metni, geçmişten günümüze kadar süren kültürel mirasın korunması ve yaşatılması gerektiğini vurgulamaktadır. “Bayramların Kokusu Vardı Eskiden” adlı metin, bayram gelenekleri üzerinden nostalji, paylaşma ve toplumsal birlik duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Bu iki metinde millî kültür, duygusal ve hatıra temelli bir anlatımla ele alınarak kültürel süreklilik bilinci oluşturulmaktadır. Tema içindeki mizahî metinler olan “Nasrettin Hoca’dan Fıkralar” ve “Bilmece Bildirmece” ise millî kültürün sözlü geleneğe dayalı yönünü temsil etmektedir.

Tema içinde yer alan mizahî metin:

- Nasrettin Hoca'dan Fıkralar
- Bilmece Bildirmece

4.11.3.1 “Nasrettin Hoca'dan Fıkralar” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Nasrettin Hoca fıkraları, gündelik yaşamdan alınan sıradan olaylar üzerinden insan davranışlarını, akıl yürütme biçimlerini ve toplumsal alışkanlıkları mizah yoluyla sorgulayan anlatı türüdür. Nasreddin Hoca, çoğu zaman karşısındaki kişilerin beklentilerini boşa çıkaran beklenmedik cevaplar verir. Böylece alışılmış düşünce kalıpları yıkılır ve okur, olaylara farklı açıdan bakmaya yönlendirilir.

“Nasrettin Hoca'dan Fıkralar” başlığı altında “Yapacağımı Bilirim, Gençliğini de Bilirim, Ayakkabılar Yol İçindir, Anahtar, Nereye” fıkraları bulunmaktadır. Nasrettin Hoca'nın bu fıkraları, bireyin kendisiyle ve çevresiyle barışık olmasını, olayları aşırı ciddiye almadan değerlendirebilmesini ve toplumsal eleştiriyi yumuşak bir mizah diliyle ifade edebilmesini sağlar. Bu metinler, kültürel bellekte yer edinmiş ortak değerleri yansıtırken, aynı zamanda eleştirel düşünme becerisini destekleyen işlevsel bir anlatı yapısı sunar.

Tablo 122

“Nasreddin Hoca'dan Fıkralar” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

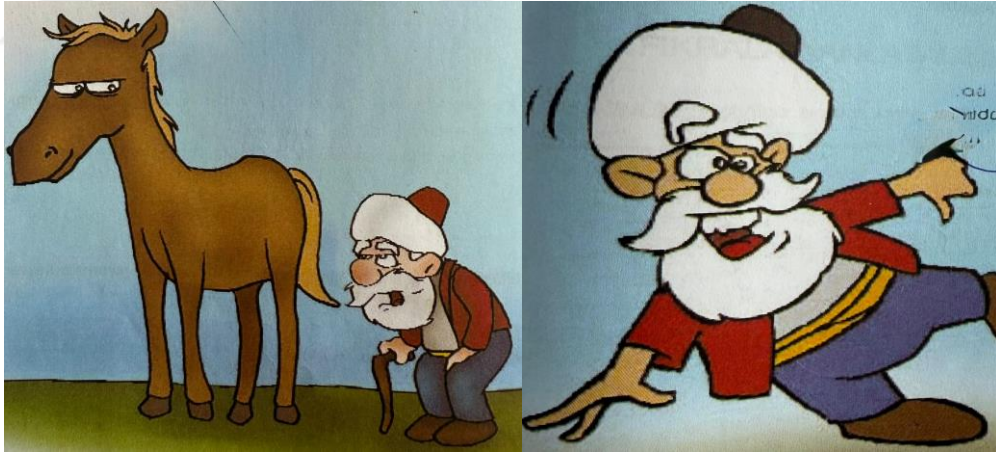
Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	2	5,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	5	12,50
Tezat	0	0,00
Fıkra	5	12,50
Monolog	2	5,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	12,50
Ünlem	3	7,50
Dalga Geçme/Alay Etme	5	12,50
Mecaz/Kinaye	7	17,50
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	10,00
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	2,50
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	2,50
Toplam	40	%100

“Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” metninde en yüksek orana sahip unsurun mecaz/kinaye olması (%17,50), Nasreddin Hoca fıkralarının mizah anlayışının doğrudan güldürmekten ziyade düşündürmeye dayandığını kanıtlamaktadır: “*Ne olur ne olmaz, belki ağaçtan öteye bir yol görünür.*” (TED 6, s. 215).

Deyim/atasözü, fıkra, abartma ve dalga geçme/alay etme öğelerinin (%12,50) yer alması, metnin mizahının halk kültürüne dayalı söz varlığı ve toplumsal eleştiri geleneğinden kaynaklandığını göstermektedir. Dalga geçme/alay etme ve abartma unsurları, Nasreddin Hoca’nın gündelik yaşamdan hareketle insan davranışlarını sorgulayan mizah anlayışını yansıtmaktadır: “*Hoca’yla bahse girelim...*”, “*Bu ağaca kimse çıkamaz.*”, “*Ben senin gençliğini de bilirim ya!*” (TED 6, s. 215-216).

Ünlem (%7,50) ve monolog (%5,00) öğelerinin kullanımı, anlatımda vurgu ve anlatıcının iç konuşmalarının sınırlı sayıda yer aldığını göstermektedir: “*Ya heybemi bulursunuz ya da ben ne yapacağımı bilirim!*”, “*Ben senin gençliğini de bilirim ya!*” (TED 6, s. 216).

Karikatür (%5,00) ve ikileme/pekiştirme (%10,00) öğelerinin metinde bulunması ise anlatımın canlılığını ve akıcılığını artırarak mizahı güçlendirmektedir: “*Bahçede döne döne anahtarını arıyormuş.*” (TED 6, s. 215).

Şekil 43. “Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” Metni (TED 6, s. 215-216)

Benzetme, yansıma, tekerleme, tezat, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit, yöresel söyleyiş ve konuşurma/kişileştirme gibi öğelerin yer almaması, mizahın anlam ve söz oyunları üzerinden oluşturulduğunu ortaya koymaktadır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 123

“Nasreddin Hoca’dan Fıkralar” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	28,57
Uyumsuzluk Kuramı	4	42,86
Rahatlama Kuramı	3	28,57
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı okuyucunun, bir kişi ya da grubun hatalı, yetersiz ya da tutarsız davranışı karşısında kendini üstün hissetmesiyle oluşan mizah anlayışıdır. “Yapacağımı Bilirim” fıkrasında Hoca’nın köylülerle dalga geçmesi, “Anahtar” fıkrasında eşine karşı kurduğu üstünlük, “Gençliğini de Bilirim” fıkrasında ata binememe durumu ile dalga geçilmesi üstünlük kuramına örnektir: ““*Ben senin gençliğini de bilirim ya!*”, “*Ya heybemi bulursunuz ya da ben ne yapacağımı bilirim!*”, (TED 6, s. 216).

Uyumsuzluk kuramı, beklenen ile gerçekleşen arasındaki ani ve mantık dışı kopuştan doğan mizah anlayışıdır. “Ayakkabılar Yol İçindir” fıkrasında papuçlarını çıkarıp koynuna yerleştiren Hoca’nın bu hareketine çocuklar hayret eder ve neden yaptığını sorarlar. Hoca’nın mantıksız cevabı metindeki mizahı destekler: “*Ne olur ne olmaz, belki ağaçtan öteye bir yol görünür.*” (TED 6, s. 215).

Rahatlama kuramı gerilim yaratan bir durumun, beklenmedik bir söz veya davranışla yumuşatılması sonucu ortaya çıkan mizah anlayışıdır. “Yapacağımı Bilirim” fıkrasında köylülerin kaygısı, Hoca’nın sakin ve alaycı açıklamasıyla dağılır, mizahî ortam yaratılır: “*Hiiç, demiş, evdeki eski kilimi bozup heybe yapacağım.*” (TED 6, s. 216).

4.11.3.2 “Bilmece Bildirmece” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bilmece Bildirmece” metni, Karagöz ile Hacivat arasında geçen bilmece içeren diyaloglar aracılığıyla sözlü kültür geleneğinin mizahî yapısını ortaya koyan bir metindir. Metinde Hacivat’ın bilmeceyi kurallı bir şekilde sunmasına rağmen Karagöz’ün kelimeleri somut, yüzeysel ve saçma biçimde yorumlaması mizahı ortaya çıkarmaktadır. Bilmece çözme süreci ilerledikçe Karagöz kaba güç ve tehditler kullanır, fakat Karagöz’ün bu tavırları komiktir ve gülme yaratır. Metin, okuyucuyu eğlendirerek geleneksel Türk tiyatrosunda mizahın eğitici yönünü de ortaya koymaktadır.

Tablo 124

“Bilmece Bildirmece” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	6,25
Karikatür	2	4,17
Yansıma	3	6,25
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	2	4,17
Deyim/Atasözü	2	4,17
Tezat	2	4,17
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	2,08
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	4	8,33
Abartma	4	8,33
Ünlem	6	12,50
Dalga Geçme/Alay Etme	10	20,83
Mecaz/Kinaye	4	8,33
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	2,08
İkileme/Pekiştirme	4	8,33
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	48	%100

“Bilmece Bildirmece” metninde 48 mizah ögesi içinde en yüksek orana sahip unsurun dalga geçme/alay etme olduğu (%20,83) dikkat çekmektedir. Bu durum, metindeki mizah anlayışının söz oyunları ve atışmalar yoluyla oluşturulduğunu göstermektedir: “*Sen de benden bu tokatları ye avuç avuç!*” (TED 6, s. 222).

Metinde ünlem ögesi (%12,50), anlatımda duygu yoğunluğunun ve sözlü ifadenin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Ünlemler, şaşkınlık, merak ve coşku gibi duyguları görünür kılarak mizahı güçlendirmektedir: “*Seni gidi uyanık, düzenbaz, mum bacaklı adam seni!*” (TED 6, s. 223).

Yanlış anlama, abartma, mecaz/kinaye ve ikileme/pekiştirme ögelerinin her birinin (%8,33) aynı oranında yer alması, mizahın çok yönlü olduğunu göstermektedir: “*Evet minare yenmez. O zaman ne Hacivat?*”, “*Bilmece demek ben demek, ben demek bilmece demek.*”, “*Benim bilmecelere karnım tok.*”, “*Sen de benden bu tokatları ye avuç avuç*” (TED 6, s. 222).

Benzetme ve yansıma mizah ögelerinin (%6,25) kullanılması, anlatımın somutlaştırılarak eğlenceli hâle getirilmesine katkı sağlarken. Karikatür, tekerleme/uyaklı sözcük, deyim/atasözü ve tezat gibi ögelerin (%4,17) yer alması, metnin mizah anlayışının dil oyunlarından kaynaklı olduğunu göstermektedir: “*Seni gidi uyanık, düzenbaz, mum bacaklı adam seni!*”, “*gıcırır, bıcırır, gıcırır, bıcırır...*”,

“Çın çınlı hamam, kubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam.”, “Benim bilmecelere karnım tok.”, “...yokuş yukarı, yokuş aşağı...” (TED 6, s. 222-223).

Şekil 44. “Bilmece Bildirmece” Metni (TED 6, s. 222-223)

Monolog ve yöresel söyleyiş öğelerinin kullanılması (%2,08), iç konuşmalar ve yöresel söyleyişlerin mizahî etkisinden yararlanıldığını göstermektedir: “*Seni gidi uyanık, düzenbaz, mum bacaklı adam seni! Nasıl kaçarsın, yemedi değil mi? Gidersen git. Ben de çekilir, dinlenirim. Bakalım, zaman ne gösterir.*”, “*Uzun muzun, bilmelisin, vallahi tepelerim.*” (TED 6, s. 223).

Metinde fıkra, yanlış telaffuz, taklit, konuşurma/kişileştirme, isimlendirme ve gerçek dışılık/hayalî durum mizah öğelerine yer verilmemesi, mizahın daha çok gerçekçi, sözlü ve iletişim üzerinden kurulduğunu kanıtlamaktadır.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 125

“Bilmece Bildirmece” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	6	26,09
Uyumsuzluk Kuramı	14	60,87
Rahatlama Kuramı	3	13,04
Toplam	23	%100

Üstünlük kuramı okuyucunun, bir kişi ya da grubun hatalı, yetersiz ya da tutarsız davranışı karşısında kendini üstün hissetmesiyle oluşan mizah anlayışıdır. Karagöz ve Hacivat’ın birbirlerini sürekli bilgisiz, şaşkın veya yetersiz konumda bırakmaları; seyirciyi güldürmektedir. “*Hay Allah iyiliğini versin. Yahu efendim, bilemedin.*”, “*Seni gidi uyanık, düzenbaz, mum bacaklı adam seni! Nasıl kaçarsın, yemedi değil mi?*” (TED 6, s. 222-223).

Uyumsuzluk kuramı, beklenen ile gerçekleşen arasındaki ani ve mantık dışı kopuştan doğan mizah anlayışıdır. Bilmece cevaplarının mantıkla uyuşmaması, kelime oyunları, “yarısı canlı-yarısı cansız”, “yer altında kırmızı minare”, “araba yenir mi?” gibi mantık çatışması yaratan cümleler uyumsuzluk kuramına örnektir:

“Karagöz: Peki, ‘Gıcırılının bıcırılısı, bıcırılının gıcırılısı; yarısı canlı, yarısı cansız; yarısı yenir, yarısı yenmez; on ayaklı, altı gözlü, üç başlı’. Nedir bu?”

Hacivat: Aman Karagöz’üm, bu nasıl bilmece?” (TED 6, s. 222).

Rahatlama kuramı gerilim yaratan bir durumun, beklenmedik bir söz veya davranışla yumuşatılması sonucu ortaya çıkan mizah anlayışıdır. Metinde gerilim; tehdit, vurma, bağırma gibi unsurlarla artmakta, ardından gülmeye açığa çıkmaktadır: “Sen de benden bu tokatları ye avuç avuç! (Vurur)”, “Seni gidi uyanık, düzenbaz, mum bacaklı adam seni! Gidersen git. Ben de çekilir, dinlenirim.” (TED 6, s. 222-223).

4.12 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı TED Ortaokulları’nda okutulan “TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %86,6 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

TED Yayınları tarafından yayınlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 6 metin ve bu metinlerde toplam 398 mizah ögesi belirlenmiştir.

Tablo 126

TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
BİREY VE TOPLUM	Colombre	-	
	Husahter	+	33
	Childs’ın İmzası	+	39
	Okulun Sıkıntıları ve Zevkleri	-	
	Güne Ne Oldu?	-	
DUYGULAR	Şiirlerle Yaşamak	-	
	Yaşamaya Dair	-	
	Ömür Törpüsü	-	
	Düşler Bir Ses Bulur Bende	-	
	Birdenbire	-	
	Mevsimlerden En Merhametlisidir	-	
	Kış	-	
	Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık	-	

KİŞİLİĞİMİZ VE ERDEMLERİMİZ	Çocuklarımıza	-	
	Evinizdekileri Keşfedin	-	
	Bebeklerin Ulusu Yok	-	
	Kayıp Eşyalar Bürosu	-	
ELEŞTİREL BAKIŞ	Küçük Prens'ten	-	
	Sonsuz ve Öbürü	-	
	Fiş Şakir	+	97
	Esprî Yolu	+	29
	Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?	+	152
	Bir Kış Kış Masalı	+	48
MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ	Vatan Nasıl Sevilir?	-	
	Üç Dil	-	
	Kıvrıkcık Saçlı Adam: Bedri Rahmi	-	
	Eyüboğlu	-	
	Mutfaklarda	-	
	Dünyaya Mirasımız/400 Yıldan	-	
	Beri Yaşayan Müzikal Bir Lisan:	-	
	Kuş Dili	-	
DOĞA VE EVREN	Gece-kondular Gökten-kondulara	-	
	Karşı	-	
	Doğa Fotoğrafçılığı/Ceylanlar Suya	-	
	İndi	-	
BİLİMSEL DÜŞÜNÜŞ	Nasıl Satabilirsin ki Havayı?	-	
	Çöplüklerden Beslenen Leylekler	-	
	Göç Etmeyi Bırakıyor	-	
	İzmir'in Denizi Kız, Kızı Deniz,	-	
	Sokakları Hem Kız Kokar Hem	-	
	Deniz	-	
	Eskimolara Konukluk	-	
	Marslı	-	
	Nobel'e Uzanan Bir Azimve	-	
	Kararlılık Öyküsü: Aziz Sancar	-	
Neden Bazı Şeyleri Unutuyorum da	-		
Bazılarını Unutamıyorum?	-		
Deha Nedir? Dâhi Kime Denir?	-		
Toplam		6	398

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve TED Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabının 7 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde farklı sayılarda metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinde mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

TED Yayınları yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 6 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 326 öge ile “Eleştirel Bakış” temasıdır. “Birey ve Toplum” 72 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 398 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.12.1 TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Birey ve Toplum” teması Türkçe ders kitaplarında öğrencinin kendini tanıması, toplumsal ilişkileri anlamlandırması ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmesi amacıyla yapılandırılmış temalardan biridir. “Birey ve Toplum” teması, öğrencilerin toplumsal yaşamı çok yönlü ve eleştirel bir bakışla değerlendirmelerini hedeflemektedir. Metinler aracılığıyla bireyin doğruyu söyleme, iletişim kurma, kendini ifade etme ve toplum içinde var olma durumları fark ettirilmektedir. Böylece Türkçe dersi, toplumsal bilinç ve değerler eğitimini de destekleyen bir görev üstlenmektedir.

“Colombre”, “Husahter”, “Childs’ın İmzası”, “Okulun Sıkıntıları ve Zevkleri”, “Güne Ne Oldu?” gibi metinlerin aynı tema altında yer alması rastlantısal değildir. Her biri birey-toplum ilişkisini farklı yönden ele almaktadır. Bu doğrultuda tema, bireyin toplum içindeki konumunu ciddi ve mizahî anlatım yollarıyla ele alarak öğrencilerin eleştirel düşünme, empati kurma ve toplumsal farkındalık geliştirme becerilerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Tema içinde yer alan mizahî metinler:

- Husahter
- Childs’ın İmzası

4.12.1.1 “Husahter” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Husahter” adlı metin, birey ve toplum ilişkisini mizah yoluyla sorgulayan eleştirel bir metindir. Metinde, ücra bir köyde İngilizce öğretmeni olarak görevlendirilen kişinin, gerçekte var olmayan ve anlamsız bir dili “yabancı dil” olarak öğretmesi anlatılmaktadır. Köy halkı ve öğrenciler, sorgulamadan bu dili öğrenir, zamanla bu dil herkes tarafından kabul edilir. Olay ilerledikçe, kişilerin otoriteye duyduğu koşulsuz güven, toplumsal kabul ve görünüşte “bilgili” olana verilen değer mizahî açıdan eleştirilmektedir. Metin, dil öğretimi üzerinden cehaletin, taklidin ve toplum yanılığının nasıl yaygınlaşabildiğini göstermektedir.

Tablo 127

“Husanter” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	1	3,03
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	7	21,21
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	4	12,12
Ünlem	6	18,18
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	5	15,15
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	3,03
İkileme/Pekiştirme	2	6,06
Konuşturma/Kişileştirme	2	6,06
İsimlendirme	2	6,06
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	9,09
Toplam	33	%100

“Husanter” metninde 33 mizah ögesi içinde en yüksek oranın deyim/atasözü ögesine ait olması (%21,21), metnin mizah anlayışının dilin kalıplaşmış ifadelerinden ve söz varlığından beslendiğini göstermektedir. Bu durum, mizahın okur tarafından kolayca kavranabilmesini ve toplumsal eleştirinin dolaylı biçimde aktarılmasını sağlamaktadır: *“Kendi aralarında onun hakkında dedikodu yapıyorlar, itibarını zedelemek için çabalyorlardı ama nafile...”* (TED 7, s. 22).

Metinde ünlem (%18,18) ve mecaz/kinaye (%15,15) ögelerinin oranları, anlatımda duygu taşıyan ifadelerin ve örtük anlamların önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir: *“Aaaaa! Nasıl yani, diyen halk, sinirle öğretmene baktı. Öğretmen, kaçacak yer arıyordu.”* (TED 7, s. 22).

Abartma (%12,12) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%9,09) ögeleri, metinde olayların ve durumların olağan dışına taşınarak mizahî bir etki yaratıldığını göstermektedir. Bu unsurlar, özellikle cehalet, yanlış bilgi ve taklit gibi temaların eleştirildiğini göstermektedir. Mizah yoluyla okurun eleştirel düşünmeye sevk edilmektedir: *“Tarladaki koyun bile daha iyi İngilizce konuşur!”*, *“Uyguzum köyünün ünü kısa sürede dünyaya yayıldı. Bu, İngiltere Kraliçesi Elizabeth’in dikkatini çekti.”* (TED 7, s. 21-22).

İkileme/pekiştirme, konuşurma/kişileştirme ve isimlendirme öğelerinin sınırlı fakat dikkat çekici oranlarda (%6,06) yer alması ise anlatımın canlılığını arttırarak mizah ögesi çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: “...canla başla çalışmaya başlamıştı.”, “Tarladaki koyun bile daha iyi İngilizce konuşur!”, “Uyguzum, Husanter” (TED 7, s. 21-22).

Karikatür ve yöresel söyleyiş (%3,03) düşük oranda belirlenmiştir: “Hiç kimse bir gıdım İngilizce bilmediğinden ona saygı duyuyor...” (TED 7, s. 21).

Şekil 45. “Husanter” Metni (TED 7, s. 21)

Metinde benzetme, yansıma, tekerleme, tezat, fıkra, yanlış telaffuz, yanlış anlama, dalga geçme/alay etme ve taklit gibi mizah öğelerine rastlanmamıştır

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 128

“Husanter” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	14,29
Uyumsuzluk Kuramı	5	71,43
Rahatlama Kuramı	1	14,29
Toplam	7	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, bireyin kendisini başkalarından daha bilgili, daha bilinçli ya da daha akıllı hissettiği durumlarda ortaya çıkar. Kurnaz öğretmenin, çocuklara ve köy halkına anlamsız bir dil öğretmesi, kendini diğer öğretmenlerden ve halktan üstün görüp onlarla oyun oynaması, köylülerin ve öğrencilerin ise anlamsız sesleri “İngilizce” sanması üstünlük kuramına örnektir: “Hiç kimse bir gıdım İngilizce bilmediğinden ona saygı duyuyor...”, “Öğretmen bütün köye İngilizce öğretmekten gurur duyuyor, resmen koltukları kabarıyordu.” (TED 7, s. 21).

Uyumsuzluk kuramı, beklenen ile gerçekleşen arasındaki ani ve mantık dışı kopuştan doğan mizah anlayışıdır. “İngilizce dersi” adı altında anlamsız ve uydurma

seslerin öğretilmesi, bütün köyün aynı dili konuşmaya başlaması, Kraliçe ziyaretinde çocukların uydurma sözlerle karşılık vermesi uyumsuzluk kuramının metindeki varlığına örnektir. “*Yavrularının aslında İngilizce denilen ama dünyada var olmayan bir dil öğrendiklerinden habersizdi.*” (TED 7, s. 21).

Rahatlama kuramı gerilim yaratan bir durumun, beklenmedik bir söz veya davranışla yumuşatılması sonucu ortaya çıkan mizah anlayışıdır. Metnin sonunda öğretmenin oyununun ortaya çıkması, kaçıp köyü terk etmesi ile metindeki olay çözülmektedir: “*Sen ne hakla bizi kandırırsın, dolandırırsın, diye bağırın halk, ellerinde sopalarla öğretmeni kovalamaya başladı.*” (TED 7, s. 22).

4.12.1.2 “Childs’ın İmzası” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metin, yazarın yatılı okula başladığı yıllarda yaşadığı bir anıyı konu edinmektedir. Robert Koleji’nde öğrencilerin derse girebilmesi için idareci Childs’tan alınması gereken pembe mazeret kâğıdı, metnin merkezini oluşturur. Anlatıcı, arkadaşlarıyla birlikte Childs’ın imzasını taklit ederek sahte izin kâğıtları düzenler. Bu durum kısa sürede okulda yaygınlaşır ve yazar giderek artan talepler karşısında “imzacı” olur. Bir gün öğretmen Baba Ziya’nın bu durumu fark etmesiyle olay gerilim kazanır. Sahte olduğu düşünülen imzanın aslında gerçek Childs imzası olduğu anlaşılır. Böylece anlatıcı cezadan kurtulur. Yaşanan tüm gerilim, şaşkınlık ve korku mizah yoluyla yumuşar.

Metinde çocukluk anısı; yanlış anlama, abartma, alay, mecaz ve monolog gibi mizah öğeleriyle temada yer almaktadır. “Childs’ın İmzası”, okuyucuyu güldürürken düşündürülen mizahî bir anı niteliğine sahiptir.

Tablo 129

“Childs’ın İmzası” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	1	2,56
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	8	20,51
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	1	2,56
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	4	10,26
Ünlem	4	10,26
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,56

Mecaz/Kinaye	12	30,77
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	2,56
İkileme/Pekiştirme	5	12,82
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	2	5,13
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	39	%100

“Childs’ın İmzası” metninde mizahın mecaz/kinaye (%30,77) ve deyim-atasözü (%20,51) yoluyla kurulduğu belirlenmiştir. Bu durum, metindeki örtük anlamlar, çağrışımlar ve gündelik dilin kalıplaşmış ifadeleri üzerinden geliştirildiğini işaret etmektedir: “...Boğaz’ın Robert Kolejinde bulunca şaşkına dönmez mi?”, “Çoğu kez yutmazdı Childs.” (TED 7, s. 27).

Metinde ikileme/pekiştirme (%12,82), abartma (%10,26) ve ünlem (%10,26) oranlarının yüksek olması, anlatımın duygusal yoğunluğunu arttıran ve mizahî anlatımı güçlendiren öğelerin kullanıldığını göstermektedir. Bu mizahî unsurlar, çocukluk anılarının samimi bir anlatımla sunulmasına katkı sağlamaktadır: “Tanıdık tanımadık herkese mazeret kâğıdı imzalıyorum.”, “Birdenbire ünlü oldu.”, “Arkadaşa can feda!” (TED 7, s. 28).

İsimlendirme (%5,13); karikatür, yanlış telaffuz, dalga geçme, yöresel söyleyiş (%2,56) düşük orana sahip olmakla birlikte metnin mizah ögesi çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “Baba Ziya”, “...karikatürler çiziktiriyorum.”, “Kerem enseme bir şaplak indirdi.” (TED 7, s.28).

Şekil 46. “Childs’ın İmzası” Metni (TED 7, s.27)

Metinde benzetme, tezat, fıkra, monolog, yanlış anlama, taklit ve gerçek dışı/hayalî durum gibi mizah öğelerinin yer almaması, metnin mizahının daha çok dilsel yapı üzerinden kurulduğunu göstermektedir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 130

“Childs’ın İmzası” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	2	20,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramına göre mizah, bireyin kendisini başkalarına göre üstün hissetmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Okuyucu ya da anlatıcı, bir başkasının hatası, saflığı ya da durumdan habersizliği karşısında psikolojik üstünlük kurmakta ve bu durum gülme duygusu yaratmaktadır. Metinde anlatıcı ve arkadaşları, okul yönetiminin ve öğretmenlerin sahte imzayı anlamamasından ötürü kendilerini zeki ve kurnaz, karşı tarafı ise saf olarak düşünmektedir: “Öğretmen fark etmedi bile.”, “Child’s on imza çakıyorsa, ben otuz imza çakıyorum.” (TED 7, s. 27).

Uyumsuzluk kuramı, mizahın beklenenle gerçekleşen arasındaki mantıksal çelişkiden kaynaklanmaktadır. Alışılmış düzen bozulur, beklenmedik bir durum ortaya çıkar ve bu durum gülmeyi oluşturur. Metinde mizah, okul gibi disiplinli ortamda bir öğrencinin sahte imza üretmesi, bunu herkesin kabul etmesi gibi beklenmedik durumdan kaynaklıdır: “Tanıdık tanımadık herkese mazeret kâğıdı imzalıyorum.”, “Adını, okula gelmediği tarihi yazdım, bastım Childs’ın imzasını. Öğretmen fark etmedi bile.” (TED 7, s. 27).

Rahatlama kuramına göre mizah, bireyin yaşadığı gerilim, korku ve baskının gülme yoluyla atlatılmasıdır. Anlatıcı, sahte imza olayının ortaya çıkacağı korkusuyla yoğun bir gerilim yaşamaktadır. Baba Ziya isimli öğretmenin Childs’ın sekreterini çağırmasıyla herkes gerilir, ardından imzanın gerçek olduğu anlaşılır ve bu gerilim mizah yoluyla çözülür: “Ensemden belime doğru soğuk bir ter boşandı.”, “Biraz sonra kapı vuruldu. Sekreter başını uzattı. ‘Evet efendim, Childs’ın imzasıymış.’ dedi.” (TED 7, s. 27).

4.12.2 TED Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Eleştirel Bakış” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Eleştirel Bakış” teması, bireyin olaylara sorgulayıcı ve çok boyutlu bir bakışla yaklaşmasını hedeflemektedir. Tema kapsamında yer alan “Küçük Prens’ten”, “Sonsuz

ve Öbürü”, “Fiş Şakir”, “Espri Yolu”, “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?”, “Bir Kış Masalı” ve “Vatan Nasıl Sevilir?” adlı metinler, eleştirel düşünme becerisini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu metinlerde eleştiri, doğrudan yargılayıcı bir şekilde değildir. Eleştirel bakış mizah, ironi ve abartma gibi anlatım yollarıyla sunularak okuyucunun metinle kurduğu bağ güçlendirilmektedir. Bu tema, mizahın düşündürücü gücünden yararlanarak öğrencilerin sorgulayan, karşılaştıran ve yorumlayan bireyler olarak yetişmesine katkı sunmaktadır. Temada yer alan mizahî metinler:

- Fiş Şakir
- Espri Yolu
- Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?
- Bir Kış Kış Masalı

4.12.2.1 “Fiş Şakir” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Fiş Şakir metni, anlatıcının ilkökul yıllarına ait bir anısından hareketle, okulda verilen teorik bilginin günlük yaşamla ilişkilendirilememesini mizahî bir bakış açısıyla ele almaktadır. Metinde fizik derslerinde elektrik, akım, Ohm ve Faraday yasaları gibi kavramların ezberci bir şekilde öğretildiği söylenir. Buna rağmen en temel bilgi olan bir fişin bağlanmasının öğrenciler tarafından bilinmediği dile getirilir. Öğretmenin öfke, abartı ve alay içeren tepkileriyle sınıfta yaşanan kaos ortamı, mizahî bir dille kaleme alınmıştır. Sonuçta metin, eğitim sisteminin işlevselliğini sorgulayan, teorik öğrenme ile yaşam becerileri arasındaki kopukluğu eleştiren bir anı niteliğindedir.

Tablo 131

“Fiş Şakir” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	5	5,21
Karikatür	4	4,17
Yansıma	5	5,21
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	5	5,21
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,04
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	15	15,62
Ünlem	20	20,83
Dalga Geçme/Alay Etme	6	6,25
Mecaz/Kinaye	13	13,54
Taklit	0	0,00

Yöresel Söyleyiş	1	1,04
İkileme/Pekiştirme	15	15,62
Konuşturma/Kişileştirme	1	1,04
İsimlendirme	4	4,17
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	1	1,04
Toplam	96	%100

“Fiş Şakir” metninde 96 mizah ögesi içinde en yüksek oranı ünlem (%20,83) oluşturmaktadır. Bu durum, metinde öğretmenin tepkileri ve sınıf ortamındaki kaosu duygusal patlamalar ile yansıtıldığını ve mizahın vurgu yoluyla güçlendirildiğini göstermektedir: “*Koy oraya tembel!*”, “*Koy oraya beceriksiz!*” (TED 7, s. 120).

Metinde abartma ve ikileme/pekiştirme öğelerinin (%15,62) oranında yer alması, anlatının mizahî etkisinin büyük ölçüde olayların olağan dışına taşınması ve kelime tekrarları yoluyla sağlandığını göstermektedir: “*Kırk çocuk, seksen göz olmuştuk...*”, “*...yüzünde bizi parçalamaya hazır bir anlam.*”, “*...altı üstü iki tane tel.*” (TED 7, s. 120).

Mecaz/kinaye (%13,54) ve dalga geçme/alay etme (%6,25) öğeleri, metnin eleştirel yönünü güçlendirmektedir: “*...temiz dayak yedi...*”, “*O süper zekâ cevdet mi?*” (TED 7, s. 121).

Benzetme, yansıma ve deyim/atasözü mizah öğelerinin (%5,21) oranında dengeli biçimde yer alması, anlatımın canlılığını arttırmakta ve söz oyunları ile dil kalıplarından yararlandığını göstermektedir: “*Bülbül gibi anlatıyorduk.*”, “*Sınıftan çit çıkmıyor.*” (TED 7, s. 119).

Karikatür, isimlendirme (%4,17); monolog, yöresel söyleyiş, konuşurma/kişileştirme, gerçek dışılık/hayalî durum (%1,04) mizah öğelerinin varlığı metne çeşitlilik kazandırmıştır. Buna rağmen tezat, fıkra, yanlış telaffuz ve yanlış anlama gibi öğelerin kullanılmaması, mizahın daha çok abartı, vurgu ve mecaz temelli bir yapı üzerinden kurgulandığını göstermektedir.

Şekil 47. “Fiş Şakir” Metni (TED 7, s. 119-120)

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 132

“Fiş Şakir” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	1	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	1	20,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı okuyucunun bir kişi ya da grubun bilgisizliği, beceriksizliği veya gülünç durumu karşısında kendini üstün hissetmesiyle ortaya çıkmaktadır. Metinde öğretmen, öğrencileri küçümseyerek aşağılar. Okuyucu, bu abartılı ve sert hitap karşısında öğretmenin tutumuna güler ve öğrencilerin durumu karşısında kendini üstün hisseder. Bu durum, üstünlük kuramının temelini oluşturmaktadır: “*Otur sersem sıfır...*”, “*...vay beyinsizler, vay kafasızlar vay!*” (TED 7, s. 119).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğan mizahtır. Metinde bulunan en baskın kuramdır. Metinde teorik bilgi ile pratik beceri arasındaki çelişkiler uyumsuzluk yaratmaktadır. Okuyucu, bu mantıksal kopukluk nedeniyle gülmektedir: “*Om’u biliyoruz ama fişi bağlayamıyoruz.*”, “*Kirşof’u sorsa tamam, Faraday’ı sorsa tamam, Om’u sorsa tamam ama fiş bağlamak ı-ıh!*”, “*...bir fişi bağlayamıyorsunuz da bana getiriyorsunuz, altı üstü iki tane tel.*” (TED 7, s. 119-120).

Rahatlama kuramı metinde yer alan gerilim, korku veya stresin mizah yoluyla atılmasıdır. Metin boyunca biriken elektrik tehlikesi ve öğretmen korkusu metnin sonunda yerini gülmeye bırakmaktadır: “*Görevli fişi bağladı hem öğretmenin sigortası*

hem de okulun sigortası atmaktan kurtuldu.” “O günün canlı anısı Şakir, dışarıda bir temiz dayak yedi bizden ve adı ‘Fiş Şakir’ olarak kaldı.” (TED 7, s. 121).

4.12.2.2 “Espri Yolu” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Espri Yolu” adlı çalışmada karikatürlerin mizahî yönünden yararlanılmıştır. Karikatürlerin işlevine yoğunlaşan çalışma, mizahî dille eleştirel bir bakış sunmaktadır:

Tablo 133

“Espri Yolu” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	0	0,00
Karikatür	4	13,79
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	2	6,90
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	6	20,69
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	1	3,45
Abartma	1	3,45
Ünlem	3	10,34
Dalga Geçme/Alay Etme	2	6,90
Mecaz/Kinaye	4	13,79
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	0	0,00
Konuşturma/Kişileştirme	5	17,24
İsimlendirme	0	0,00
Gerçek Dışı/Hayalî Durum	1	3,45
Toplam	29	%100

“Espri Yolu”nda yer alan karikatürlerde en yüksek orana sahip mizah ögesi monolog (%20,69) olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu, metinde mizahın büyük ölçüde anlatıcının iç konuşmalarından kaynaklandığını göstermektedir: “Okul yolunda bir çocuk. Ödevini yapmadığı için öğretmeninden azar işitecek.” (TED 7, s. 129).

Konuşturma/kişileştirme (%17,24) mizah ögesi, cansız varlıklar ya da soyut durumların insani özelliklerle sunulması yoluyla mizahın güçlendirildiğini göstermektedir: “Kır düğünü istiyorum!”, “Başka ne olacaktı ya?!” (TED 7, s. 128).

Karikatür (%13,79) ile mecaz/kinaye (%13,79) ögelerinin eşit oranlarda kullanılması, mizahın görsel çağrışımlar ve anlam kaymaları üzerinden yapıldığını işaret etmektedir: “Öğretmenin ezber ödevi vermesi beni çok şaşırttı. Bu çağda ezbercilik olur mu?” (TED 7, s. 129).

Şekil 48. “Espri Yolu” Metni (TED 7, s. 128-129)

Ünlem (%10,34) ve dalga geçme/alay etme (%6,90) öğeleri, mizahın duygusal ifadeler ve alaycı tutuma dayandığını göstermektedir: “*Aman Allahım bu o!*”, “*Ezber çok geri bi şey. Kopyala-yapıştır çağındayız şimdi.*” (TED 7, s. 129).

Yanlış anlama (%3,45), abartma (%3,45) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%3,45) öğelerinin sınırlı düzeyde kullanılması metindeki mizahın, günlük ve bilişsel bir mizah yapısına dayandığını işaret etmektedir. Yol levhasındaki inek uyarısının, gerçek bir ünlü sanılması ve bu durumun aşırı abartılması “*Aman Allah’ım bu o!*” (TED 7, s. 128) yanlış anlama ve abartma ögesine örnektir.

Benzetme, tezat, tekerleme, taklit ve yöresel söyleyiş gibi mizah öğelerinin karikatürlerde yer almadığı belirlenmiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 134

“Espri Yolu” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	66,67
Uyumsuzluk Kuramı	1	33,33
Rahatlama Kuramı	0	0,00
Toplam	3	%100

Üstünlük kuramı okuyucunun/izleyicinin bir kişi ya da grubun bilgisizliği, beceriksizliği veya gülünç durumu karşısında kendini üstün hissetmesiyle ortaya çıkmaktadır. Okuyucu, karikatürdeki kahramanların yanlış anlamaları ya da sınırlı algıları ile kendini onların üstünde görmektedir: “*Kır Düşünü İstiyorum!*”, “*Başka ne olacaktı ya!*” (TED 7, s. 128).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki ani ve mantık dışı çelişkiden doğan mizahtır. Karikatürde uyarı işlevi olan trafik sembolünün, popüler kültüre ait gibi algılanması bu kurama örnektir: “*Aman Allahım bu o!*”, “*Hemen imza alalım.*” (TED 7, s. 128).

4.12.2.3 “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde, fanatik bir Galatasaray taraftarı olan babanın, oğlunu kendi tuttuğu takıma bağlama çabası mizahî bir dille anlatılmaktadır. Anlatıcı, Galatasaraylı olmayı bir kimlik ve olarak görür ama küçük oğlu Güçlü, kendi tercihini ortaya koyar ve Fenerbahçeli olduğunu söyler. Anlatıcı, bu durum karşısında hayal kırıklığı yaşar, fakat çocuğun kararlılığı ve masumluğu karşısında yumuşar. Baba-oğul arasında yaşanan bu çekişme, fanatikliğin abartılı yönüne dikkat çekmektedir. Metnin sonunda anlatıcı, Galatasaraylı olmaktan vazgeçmez ama oğlunun seçimini kabullenir. Metin, spor fanatikliğini eleştiren; abartma, mecaz, ünlem ve alay unsurlarıyla oluşturulmuş bir mizahi metin örneğidir.

Tablo 135

“Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

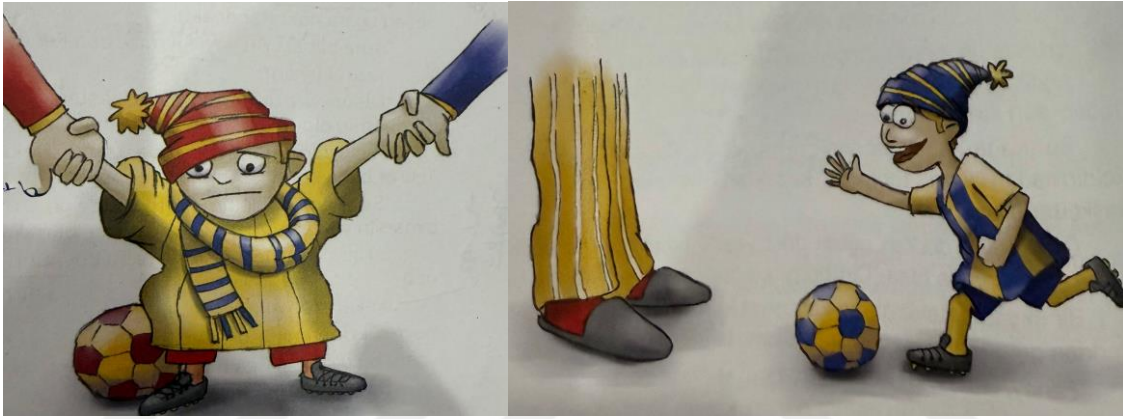
Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	10	6,58
Karikatür	3	1,97
Yansıma	2	1,32
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	24	15,79
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	3	1,97
Yanlış Telaffuz	11	7,24
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	32	21,05
Ünlem	18	11,84
Dalga Geçme/Alay Etme	0	0,00
Mecaz/Kinaye	20	13,16
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	24	15,79
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	3	1,97
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	2	1,32
Toplam	152	%100

“Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” metninde mizahın ağırlıklı olarak abartma (%21,05) ögesi üzerinden oluşturulduğu belirlenmiştir. Abartmayı, deyim/atasözü (%15,79) ile ikileme/pekiştirme (%15,79) ögeleri izlemektedir. Bu mizah ögelerinin yüksek oranı, metnin mizahının büyük ölçüde aşırılık, gündelik dil ve sözlü anlatım geleneği üzerine kurulduğunu göstermektedir: “*Kanımız aksa sarı kırmızı...*”, “*...ikna edinceye kadar göbekleri çatlamış.*”, “*Tepine tepine haykırışım parmağımın acısından değil...*” (TED 7, s. 134).

Metinde mecaz/kinaye (%13,16) ve ünlem (%11,84) kullanımının dikkat çekici düzeyde olduğu görülmektedir: “*Bu arada karım da boş durmuyordu.*”, “*Aslan Cimbom, en büyük Cimbom!*” (TED 7, s. 134-135).

Yanlış telaffuz (%7,24) ve benzetme (%6,58) mizah öğeleri metindeki mizahı desteklemektedir: “*Feney, Feney, en büyük Feney!*”, “*...baban aslan gibi bir Galatasaraylı*” (TED 7, s. 134-135).

Karikatür, monolog, isimlendirme (%1,97); yansıma, gerçek dışılık/hayalî durum (%1,32) düşük oranlarda olmakla birlikte metnin mizah çeşitliliğine katkı sunmaktadır: “*Ve ‘Yeter artık Hüsnü Efendi!’ dedim kendi kendime.*”, “*Bastıbacak*” (TED 7, s. 137).

Şekil 49. “Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metni (TED 7, s. 134-135)

Tezat, fıkra, taklit, tekerleme ve konuşurma gibi öğeler metinde yer almamaktadır. Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 136

“Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	4	30,77
Uyumsuzluk Kuramı	6	46,15
Rahatlama Kuramı	3	23,08
Toplam	13	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi veya karşı tarafı küçümsemesi yoluyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Metinde anlatıcı, kendi tuttuğu takım olan Galatasaray’ı üstün, diğer takımları ve özellikle Fenerbahçelileri ise aşağıda görmektedir. Çocuğun farklı bir takım tutması “hata” ve “eksiklik” olarak görülmektedir: “*Övünmek gibi olmasın ama ben*

fanatik bir Galatasaraylıyım.”, *“Aslan oğlum, aslan gibi Galatasaraylı olacaktı...”*, *“Bir Galatasaraylı, üç Fenerliye bedel.”* (TED 7, s. 134-136).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğan mizahtır. Fanatik Galatasaraylı bir babanın oğlunun Fenerbahçeli çıkması, metnin mizahî çatısını oluşturmaktadır. Baba bütün kontrolü sağladığını düşünürken, sonuç tam tersidir. Galatasaraylı yetiştirilen çocuğun Fenerbahçeli olması, babanın bu duruma gösterdiği aşırı tepkiler, sporun aile içinde olaya dönüşmesi uyumsuzluk kuramına örnektir: *“Tepine tepine haykırışım parmağımın acısından değil akan kanın yalnızca kırmızı olmasındanmı.”*, *“Benim için hayatın sonu gelmişti. Benim, Galatasaraylı Büyük Hüsnü’nün, karısından, kızından sonra oğlu da Fenerbahçeli olacaktı ha!”* (TED 7, s. 134-135).

Rahatlama kuramı metinde yer alan gerilim, korku veya stresin mizah yoluyla atılmasıdır. Babanın öfkesi, hayal kırıklığı ve fanatik gerilimi metnin sonunda kabullenişe dönüşmektedir. Okur, duygusal gerilimin çözülmesiyle rahatlamaktadır: *“Eh, ne yapalım! Güçlü benim soyadımı devam ettirecekti de Galatasaraylılığım biraz kör ocak kalacaktı. Onu da sürdüreceğiz yığınla aslan vardı nasılsa.”* (TED 7, s. 137).

4.12.2.4 “Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Bir ‘Kış Kış’ Masalı” adlı metin, fabl ve masal geleneğinin kalıplarını eleştirel bir bakışla yeniden değerlendiren deneme türünde mizahî bir metindir. Yazar, özellikle *Ağustos Böceği ile Karınca* fablından hareketle, hayvanlara insani özellikler yüklenerek oluşturulan anlatıların çocukların bilinçaltında kalıcı ve sorunlu ön yargılar ürettiğini dile getirmektedir. Metinde, çalışkanlık-tembellik zıtlığı üzerinden oluşturulan yargıların, sanatı ve üretimi değersizleştirdiği düşünülmektedir.

Yazar, ağustos böceğinin yalnızca “tembel” olarak sunulmasına karşı çıkar. Ağustos böceğinin yaşam döngüsüne ve şarkı söyleme özelliğine değinilerek fabllerdeki ahlâkî mesajların doğru sunulması gerektiği belirtilir. Sonuç olarak metin, fabl ve masalların öğretici yönlerinin eleştirilmesini savunmaktadır.

Tablo 137

“Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	2,08
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00

Deyim/Atasözü	5	10,42
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	3	6,25
Ünlem	5	10,42
Dalga Geçme/Alay Etme	1	2,08
Mecaz/Kinaye	5	13,16
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	8,33
Konuşurma/Kişileştirme	15	31,25
İsmlendirme	1	2,08
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	8	16,67
Toplam	48	%100

Metinde en yüksek orana sahip mizah ögesi konuşurma/kişileştirmedir (%31,25) olarak belirlenmiştir. Bu durum, metinde nesnelere ve hayvanların insan özellikleriyle anlatıldığını, mizahın da bu yolla üretildiğini göstermektedir: “*Üstelik ağustos böceği bütün bir yaz saz çalmış.*” (TED 7, s. 146).

Metinde yer alan gerçek dışılık/hayalî durum ögesi (%16,67), metnin sınırlarını genişletmekte; bu öge, metnin hayal gücünü merkeze alan bir mizah anlayışına sahip olduğunu işaret etmektedir: “*Neymiş efendim; tilki dala tünemiş, karganın ağzındaki peyniri kapmak için ona sesinin çok güzel olduğunu söylemiş...*” (TED 7, s. 145).

Deyim/Atasözü, ünlem ve mecaz/kinaye ögelerinin (%10,42) metinde eşit oranlarda yer aldığı belirlenmiştir. Deyim ve atasözleri, anlatımı doğal ve akıcı hâle getirirken kültürel bir mizah boyutu kazandırmaktadır. Ünlemler, metindeki duygusal yoğunluğu arttırmaktadır. Mecaz ve kinaye ise, örtük anlamlar yoluyla mizah oluşturarak metnin mizahî yönünü güçlendirmektedir: “*Karınca sıcak yuvasına oturmuş, keyif sürmekteymiş.*”, “*Hayırdır inşallah!*” (TED 7, s. 145).

İkileme/Pekiştirme mizah ögesi (%8,33), anlatımda vurgu ve ritim sağlamaktadır. Abartma mizah ögesi (%6,25), olay ve durumların olduğundan daha büyük ya da etkileyici gösterilmesi yoluyla mizahı beslemektedir: “*...ekmek mekmek yok sana!*”, “*Zavallı ağustos böceği bir deri bir kemik kalmış açlıktan.*” (TED 7, s. 145-146).

Benzetme, dalga geçme/alay etme ve isimlendirme ögeleri (%2,08) metinde düşük oranlarda yer almaktadır. Metinde karikatür, yansıma, tekerleme/uyaklı sözcük, tezat, fıkra, monolog, yanlış telaffuz, yanlış anlama, taklit ve yöresel söyleyiş ögelerine hiç yer verilmemiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 138

“‘Bir ‘Kış Kış’ Masalı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	2	20,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi yoluyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Metinde yazar, fablleri yazanları, fablleri sorgulamadan kabul edenleri ve ağustos böceğini “tembel” olarak etiketleyen bakışı eleştirmektedir. “*Kurnaz tilki aptal kargayı kandırılmış.*” (TED 7, s. 145). Tilki, kargayı “aptal” olarak konumlandırır; okur, kandırılan kargaya değil, üstün konumdaki tilkiye güler. Karıncanın ağustos böceğini aşağılaması üstünlük kuramına verilebilecek örneklerden biridir: “*Madem bütün bir yaz saz çaldın, şimdi de oyna biraz!*” (TED 7, s. 145).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğan mizahdır. Ağustos böceğinin 12 yıl yer altında yaşamasına rağmen “tembel” sayılması uyumsuzluk kuramına örnektir: “*Bir ağustos böceği doğmadan önce toprağın altında bir larvada ortalama olarak 12 yıl bekler.*” (TED 7, s. 146).

Rahatlama kuramı metinde yer alan gerilim, korku veya stresin mizah yoluyla atılmasıdır. Metinde okur yargılayan konumdan çıkarılır ve dürüst bir sorgulamaya davet edilir. Ömrü 12 yıl yoprak altında geçen, toprak üstüne çıkınca sadece bir ay yaşayan ağustos böceğinin çalışmamasına hak verilir. Bu son mizah yaratır: “*Düşünsenize, 12 yıl toprağın altında bekle, dışarı çık. Ömrün bir ay. (...) Siz olsanız çalışır mıydınız?*” (TED 7, s.146).

4.13 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgu ve Yorumlar

2024-2025 Eğitim-Öğretim yılı TED Ortaokulları’nda okutulan “TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” incelenerek temalar içinde yer alan mizahî metinler belirlenmiş, uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşüne sunulan metinlerin güvenilirlik oranı %95,0 olarak bulunmuştur. Bu sonuç metinlerin yüksek düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

TED Yayınları tarafından yayınlanan 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelenmiş, mizahî nitelikte 4 metin ve bu metinlerde toplam 252 mizah ögesi belirlenmiştir.

Tablo 139

TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Mizahî Metinlerin Varlığı

Temalar	Metinler	Mizahın Varlığı	f Top.
ANLATAMIYORUM	“Sessiz Ev”den	-	
	“Kesif”ten	-	
	Defalarca Kayboldum	-	
	Kırılgan	-	
		-	
ELEŞTİREL BAKIŞ	Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin	+	40
	Sınır Üstündeki Ev		
	Kentlerde Kaybedilen Çocukluk	+	81
	Dil Kiri, El Kiri	-	
	Yalan-Telgrafhane	-	
ŞİMDİ SIRASI MIYDI?	Önce Ekmekler Bozuldu	-	
	Çiçekler		
	Şimdi Sırası mıydı?	-	
DUYGULAR	Ebekulak	+	73
	Nerede İnsan Varsa Orada Umut Vardır	-	
	Kuvâyi Millîye’den	-	
	Ben Orhan Veli	-	
	Düz Yazı Sevda	-	
		-	
DOĞA-BİLİM-ÇEVRE	Kanguru ve Bilgisayar	-	
	Uzayda 16 Gün	-	
	Hüzünlü Bir Öykü	-	
	Gezi Yazıları	-	
		-	
ATATÜRK’Ü ANLAMAK	Benim Kararım	-	
	Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi	-	
	Atatürk Olmasaydı	-	
	Atatürk’ün Millî Eğitim	-	
	Konusundaki Görüşleri	-	
VE SPOR	Atatürk Hangi Takımı Tutuyordu?	-	
	Atatürk’te Bilimsel Düşünüş	-	
		-	
	Futbol Yıldızı		
	Sevgilim Dalgıç Olmalı	+	68
		-	
Toplam		4	252

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı esas alınarak hazırlanan ve TED Yayınları 8. sınıf Türkçe ders kitabının 7 temadan oluştuğu belirlenmiştir. Her tema kendi içinde farklı sayılarda metin barındırmaktadır. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki serbest okuma, dinleme-izleme metinleri dâhil olmak üzere bütün metinler incelenmiş ve metinler içerisinden mizah içerikli olanlar seçilerek araştırmaya konu olmuştur.

Türkçe ders kitabında yapılan inceleme sonucu toplam 4 metin mizahî nitelikte bulunmuştur. En çok mizahî metin içeren tema 111 öge ile “Eleştirel Bakış” temasıdır.

“Duygular” 73, “Ve Spor” 68 mizah ögesi içermektedir. Ders kitabı içinde toplam 252 mizah ögesi olduğu belirlenmiştir.

Söz konusu metinler tek tek gözden geçirilerek mizah öğelerinin türleri, sayıları belirlenmiş; metinlerde yer alan mizah kuramları irdelenerek tablolaştırılmıştır.

4.13.1 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Eleştirel Bakış” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Eleştirel Bakış teması, bireyin olaylara tek yönlü değil, sorgulayıcı ve çok boyutlu bir bakışla yaklaşmasını hedeflemektedir. Tema kapsamında yer alan “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin”, “Sınır Üstündeki Ev”, “Kentlerde Kaybedilen Çocukluk”, “Dil Kiri, El Kiri”, “Yalan-Telgrafhane” adlı metinler; eleştirel düşünme becerisini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu metinlerde eleştiri, doğrudan yargılayıcı bir şekilde yapılmamıştır. Eleştirel bakış mizah, ironi ve abartma gibi anlatımlarla sunularak okuyucunun metinle bağ kurması amaçlanmıştır. Bu tema, mizahın düşündürücü gücünden yararlanarak öğrencilerin sorgulayan, karşılaştıran ve yorumlayan bireyler olarak yetişmesini kolaylaştırmaktadır. Tema içinde yer alan mizahî metinler:

- Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin
- Sınır Üstündeki Ev

4.13.1.1 “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metin, anlatıcının kendisini “enayi” olarak tanımlaması üzerinden, toplumsal duyarlılık, ülke sevgisi ve insani değerler konuları mizahî bir anlatımla işlemektedir. “Enayilik”, metinde çıkarıcılığa karşı durmayı, insan kalmayı ve vicdanı korumayı temsil eden eleştirel bir kavram olarak yeniden tanımlanmaktadır. Metin, bireysel öz eleştiriden toplumsal eleştiriye uzanarak okuru düşünmeye yöneltmektedir.

Tablo 140

“Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metninde Yer Alan Mizah Öğelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	5	12,50
Karikatür	1	2,50
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	2	5,00
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00

Monolog	2	5,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	5	12,50
Ünlem	1	2,50
Dalga Geçme/Alay Etme	5	12,50
Mecaz/Kinaye	3	7,50
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	4	10,00
Konuşturma/Kişileştirme	6	15,00
İsimlendirme	1	2,50
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	5	12,50
Toplam	40	%100

Metinde mizahın konuşurma/kişileştirme (%15,00), abartma (%12,50), dalga geçme/alay etme (%12,50) ve gerçek dışılık/hayalî durum (%12,50) öğeleri aracılığıyla kurulduğu görülmektedir. Bu dağılım anlatıda, canlandırmaya dayalı bir mizah anlayışını benimsediğini göstermektedir: “Aynanın evime sık sık konuk ettiği, bir emekli öğretmen.”, “Nerde bir kelebek var, o orada çünkü o bir kelebek koleksiyoncusu. Yeryüzünün en güzel kelekleri onda...”, “Bugünlerde kendimi enayi gibi hissediyorum.” (TED 8, s. 52)

Benzetme (%12,50) ve ikileme/pekiştirme (%10,00) gibi dilsel öğeler, mizahın anlatım gücünü artırırken; mecaz/kinaye (%7,50) ile metnin eleştirel boyutu desteklenmektedir: “...ondan bir dahiymiş gibi söz ediyorlar.”, “...kendimi enayi gibi hissediyorum.”, “...ne evi var doğru dürüst ne yerleşik dostları.” (TED 8, s. 52).

Deyim/atasözü, monolog (%5,00); karikatür, ünlem, isimlendirme (%2,50) metindeki mizah ögesi çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: “...bir kelebeğin peşine düşmüş, düşüş o düşüş.”, “Dünyanın bütün enayileri birleşin!” (TED 8, s. 52).

Şekil 50. “Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metni (TED 8, s.52)

Metinde yanlış anlama, yanlış telaffuz, fıkra, tezat ve taklit gibi öğelerin hiç kullanılmadığı belirlenmiştir.

Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 141

“Dünyanın Bütün Enayileri Birleşin” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	2	20,00
Toplam	10	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Metin, anlatıcının kendisiyle alay etmesi gibi görülmeye, aslında çıkarıcı, duyarsız ve bencil bireyleri küçümsemektedir. Kendini “enayi” olarak adlandıran anlatıcının, ülkesini ve insanları için fedakârlığı savunması; çıkarıcı kişileri değersizleştirilmesi üstünlük kuramına örnektir: “*Ayna ayna söyle bana benden enayisi var mı bu dünyada?*” (TED 8, s. 52).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki çelişkiye doğan mizahıdır. “Enayi” kavramının tersyüz edilmesi, toplumda olumsuz olan “enayi” sözcüğünün, metinde erdemli, vicdanlı ve idealist insan anlamında kullanılması uyumsuzluk kuramına örnektir: “*Dünyanın değişeceğine, daha güzele, daha iyiye gideceğine inanan enayilerden biriyim ben. İşin garip yanı enayi olmak hoşuma gidiyor.*” (TED 7, s. 146).

Rahatlama kuramı metinde yer alan bastırılmış duygu ve düşüncelerin mizah yoluyla boşaltılmasıdır. Toplumsal yozlaşma, adaletsizlik ve hayal kırıklığı gibi duygular, mizah aracılığıyla yumuşatılmakta ve okur, metnin sonunda rahatlamaktadır. “Enayi olmanın” aslında insan kalmak anlamına geldiğinin vurgulanması rahatlama kuramına örnektir. “*Dünyanın bütün enayileri birleş! Çünkü bu dünyada, bunca kirlenmiş bu bataklıkta akıl sağlığımızı korumak ve kendimizi sevmek için biraz enayilik gerekiyor.*” (TED 7, s. 146).

4.13.1.2 “Sınır Üstündeki Ev” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Sınır Üstündeki Ev” adlı öyküde, anlatıcı yeni taşındığı evin bulunduğu konum nedeniyle sorunlar yaşamaktadır. Ev, polis ve jandarma bölgelerinin tam sınırında yer almaktadır. Eve hırsız girmesiyle başlayan olaylar zincirinde, anlatıcı ve komşuları durumu yetkililere bildirmeye çalışır. Polis, evi kendi sorumluluk alanı dışında, jandarma ise farklı bir kısmı kendi bölgesinde görerek müdahale etmez. Yetkililer

arasındaki karışıklık, olayın çözülmesini engellerken hırsız da bu belirsizlikten yararlanır.

Öykü ilerledikçe, evin bir bölümünün polis, diğer bölümünün jandarma bölgesinde kalması, hırsızlığın nerede gerçekleştiği, kimin yetkili olduğu gibi soruların cevapsız kalmasına yol açmaktadır. Sonunda hırsız, durumun yarattığı kargaşayı fırsata çevirmektedir. Aziz Nesin bu öyküde, bürokrasi sorunlarını ve mantıksız uygulamaları eleştirmektedir. Karşılaşılan idarî sorunlar, mizahî bir dille anlatılmaktadır.

Tablo 142

“Sınır Üstündeki Ev” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	1	1,23
Karikatür	2	2,47
Yansıma	1	1,23
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	15	18,52
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	15	18,52
Ünlem	9	11,11
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,23
Mecaz/Kinaye	15	18,52
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,23
İkileme/Pekiştirme	10	12,35
Konuşturma/Kişileştirme	0	0,00
İsimlendirme	1	1,23
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	10	12,35
Toplam	81	%100

“Sınır Üstündeki Ev” adlı metinde mizahın ağırlıklı olarak deyim/atasözü (%18,52), abartma (%18,52) ve mecaz/kinaye (%18,52) ögeleri üzerinden kurulduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, metinde mizahın büyük ölçüde gündelik dilin imkânları, kalıp sözler ve çağrışımlar üzerinden üretildiğini göstermektedir. Yazar, özellikle deyim ve mecazlar yoluyla bürokratik karmaşayı ve toplumsal işleyişteki aksaklıkları eleştirel bir dille görünür kılmaktadır: *“Aklım yattı ama yine de gece uyku tutmadı.”*, *“...şimdi kiracıları evden çıkarmanın bin yolunu bulmuşlar.”* (TED 8, s. 60).

Bunun yanında ikileme/pekiştirme (%12,35) ile gerçek dışılık/hayalî durum (%12,35) ögeleri, metindeki mizahı güçlendiren ögeler olarak öne çıkmaktadır: *“Bizim bildiğimiz bir kiracı bir eve taşındı mı konu komşu ‘Güle güle oturun.’a gelir.”*, *“Bizim*

komşuların içinde hırsızla tanışanlar, konuşanlar, hâl hatır soranlar bile vardı” (TED 8, s. 60).

Ünlem (%11,11) kullanımını, anlatıcının şaşkınlık, tepki ve çaresizlik duygularını vurgulayarak mizahı desteklemektedir: *“İmdaaaat!”*, *“Vah vah!”* (TED 8, s. 61).

Karikatür (%2,47); benzetme, yansıma, dalga geçme, yöresel söyleyiş, isimlendirme (%1,23) sınırlı sayıda olmakla birlikte mizah ögesi çeşitliliğine katkı sunmaktadır: *“Babasının evi gibi her şeyi karıştırıp işine gelenleri almaya başladı.”*, *“Bir tıkırtı ile fırladım.”*, *“Cigara”*, *“Bunak”* (TED 8, s. 60).

Şekil 51. “Sınır Üstündeki Ev” Metni (TED 8, s. 60)

Metinde tekerleme/uyaklı söz, monolog, yanlış telaffuz, konuşurma/kişileştirme, yanlış anlama, monolog, fıkra, tezat ve taklit gibi mizah öğeleri bulunmamıştır. Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 143

“Sınır Üstündeki Ev” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	3	30,00
Uyumsuzluk Kuramı	5	50,00
Rahatlama Kuramı	0	20,00
Toplam	8	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi veya karşı tarafı küçümsemesi ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Metinde hırsızın üstün konumda olması, kaostan yararlanan hırsızın kendini haklı görmesi, ev sahiplerini suçlu görüp dava açacağını söylemesi, hikâyenin sonunda

hırsızın evi yabancı hırsızlardan koruyacak kadar yetkili konuma gelmesi üstünlük kuramı örnekleridir. Yaşanan karışıklık, hırsızın ev sahiplerine karşı tavrı gülme oluşturmaktadır: *“Bakın söylüyorum, benim hürriyetimi kısıtlıyorsunuz. Buna hakkınız yok. Buradan bir kurtulursam sizi dava ederim.”* (TED 8, s. 61).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğan mizahtır. Evin bir kısmının polis, bir kısmının jandarma bölgesinde olması, hırsızın hak ihlâlinden söz etmeye başlaması, ev sahibinin değil hırsızın korunması uyumsuzluk kuramına örnektir: *“Karım hırsıza yemek çıkardı. Tersliğe bakın evde bamyaya varmış. Hırsız da bamyaya yemezmiş. Karımkasaptan biftek aldı, hemen pişirip hırsızın önüne koydu.”* (TED 8, s. 61).

4.13.2 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Duygular” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

Türkçe ders kitabında yer alan “Duygular” teması, öğrencilerin duyguların rolünü fark etmelerini, metinler aracılığıyla tanımlarını ve anlamlandırmalarını amaçlamaktadır. Temada yer alan metinler ile öğrencilerin, duygularını ifade etme ve empati kurma becerilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Tema kapsamında bulunan “Ebekulak” adlı mizahî metin, duyguların günlük yaşamda abartı, alay ve uyumsuzluk yoluyla nasıl ifade edilebildiğini gösterir. “Nerede İnsan Varsa Orada Umut Vardır” metni, insanın zor koşullarda bile umudu yitirmemesi gerektiğini vurgulayarak insanî duygulara odaklanmaktadır. “Kuvâyi Millîye’den” adlı metin, vatan sevgisi, fedakârlık ve direniş gibi duyguları tarih bilinciyle işlemektedir. “Ben Orhan Veli” ve “Düz Yazı Sevda” metinleri ise duyarlılık, sevgi gibi duyguları işlemektedir. Bu yönüyle tema, farklı anlatım türleri aracılığıyla duyguların bireysel, toplumsal ve edebî boyutlarını konu edinmektedir.

Tema içinde yer alan mizah içerikli metin:

- Ebekulak

4.13.2.1 “Ebekulak” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

“Ebekulak” adlı metin, anlatıcının eski sevgilisi ile karşılaşması sonucu iyi-kötü bütün anılarını hatırlamasını, yaşadığı duygusal karmaşayı, çekingenliği ve iç dünyasını mizahî bir anlatımla ele almaktadır. Anlatıcı, aşkını doğrudan ifade edemeyişini; monologlar, benzetmeler ve abartılı düşüncelerle aktarmaktadır. Diyaloglar ve

monologlar aracılığıyla gelişen olay örgüsünde, karakterlerin söyledikleri ile düşündükleri arasındaki uyumsuzluklar dikkat çekmektedir. Metnin merkezinde yer alan “ebekulak” imgesi, anlatıcının hassaslığını gösterir. Mizah, metinde duygusal gerilimi azaltan bir araç olarak kullanılır. Aşk, özgüven eksikliği ve insanın kendisiyle alay edebilmesi ön plana çıkmaktadır. Böylece metin, bireyin duygularını ifade etme konusundaki tereddütlerini, mizahî bir dille ifade etmektedir.

Tablo 144

“Ebekulak” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	3	4,17
Karikatür	1	1,39
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	7	9,72
Deyim/Atasözü	6	8,33
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	0	0,00
Yanlış Telaffuz	5	6,94
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	9	12,50
Ünlem	14	19,44
Dalga Geçme/Alay Etme	8	11,11
Mecaz/Kinaye	7	9,72
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	1	1,39
İkileme/Pekiştirme	4	5,56
Konuşturma/Kişileştirme	3	4,17
İsimlendirme	1	1,39
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	3	4,17
Toplam	72	%100

“Ebekulak” metninde 72 mizah ögesi içinde özellikle ünlem (%19,44), abartma (%12,50) ve dalga geçme/alay etme (%11,11) ögelerinin yüksek oranlara sahip olması, metinde mizahın duygusal, tepkisel ve eleştirel bir anlatım üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir: “Köpek gibi dönersin ama!”, “Niye kalbim küt küt atıyor?”, “Şişmanlamışsın, diyerek indirdim.” (TED 8, s. 128).

Metinde deyim/atasözü (%8,33) ve mecaz/kinaye (%9,72) mizah ögelerinin yer alması, mizahın kalıp dil yapıları ve örtük anlamlar ile desteklendiğini göstermektedir. Mecaz ve kinaye yoluyla kurulan mizah, özellikle metindeki kahramanların içsel çatışmalarını dolaylı biçimde yansıtmaktadır: “Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olursun.”, “...lafı ağzımda geveledim.” (TED 8, s. 128).

İkileme/pekiştirme (%5,56) ve benzetme (%4,17) ögeleri, mizahın anlatım gücünü artıran yardımcı unsurlar olarak metinde yer almaktadır. Bu ögeler, anlatının

ritmini canlı tutarken mizahî etkiyi güçlendirmektedir: “*Köpek gibi dönersin ama!*”, “*Niye kalbim küt küt atıyor?*” (TED 8, s. 128).

Tekerleme/uyaklı sözcük (%9,72), yanlış telaffuz (%6,94) metnin mizahî çeşitliliğine katkı sağlamaktadır: “*Gün doğdu hep uyandık/Siperlere dayandık.*”, “*Minö, Öztan.*” (TED 8, s. 128-129).

Konuşturma/kişileştirme (%4,17), gerçek dışılık/hayalî durum (%4,17), yöresel söyleyiş, karikatür, isimlendirme (%1,39) öğeleri ise metinde az kullanılmıştır: “*Belli ki o yavru kediden Yasemin de yutmuş.*”, “*İçimdeki yavru kedi debelendi.*”, “*...içimi ne cırmalıyor?*”, “*İbibik*” (TED 8, s. 128-129).

Şekil 52. “Ebekulak” Metni (TED 8, s.128)

Tezat, fıkra, monolog, yanlış anlama, taklit, tekerleme/uyaklı sözcük gibi öğelerin metinde saptanmamıştır. Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 145

“Ebekulak” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	4	50,00
Uyumsuzluk Kuramı	4	50,00
Rahatlama Kuramı	0	0,00
Toplam	8	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi veya karşı tarafı küçümsemesi yoluyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Metinde kahramanların, yeni sevgililerini küçümsemeleri üstünlük kuramını ortaya çıkarmaktadır: “*Demek Özkan Boğaziçi’nden. İyi... Aferin Özkan’a... Bravo yani... Aşağılık Özkan... İbibik Badem*” (TED 8, s. 128).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğan mizahıdır. Anlatıcının duygu dünyası ile gerçeklik arasında kopukluk vardır. Söylenenle kastedilen arasındaki bu kopukluklar uyumsuzluk kuramına örnektir:

“Yavru kedi mi yuttum, içimi ne cırmalıyor?”, “Niye kalbim küt küt atıyor ki?”, “Git... Kal mı diyem sanıyorsun.” (TED 8, s. 128-129).

4.13.3 TED Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı “Ve Spor” Temasına Ait Bulgu ve Yorumlar

“Ve Spor” teması, bireyin fiziksel etkinlikler yoluyla kendini tanımasını, özgüven geliştirmesini ve toplum içinde var olmasını hedeflemektedir. Tema kapsamında spor bedensel bir etkinlik olmakla birlikte bireyin hayalleri, duyguları ve beklentileriyle iç içe geçmiş bir yaşam tarzı olarak işlenmektedir. Bu tema öğrencilerin spor kültürünü tanımalarını, sporun bireysel ve toplumsal yararlarını kavramalarını, sporun günlük hayattaki yerini fark etmelerini amaçlamaktadır. Ayrıca mizah yoluyla rekabet, başarı ve kahramanlık gibi kavramların aşırı yüceltilmesi anlatılmaktadır. Spor teması altında yer alan metinler “Futbol Yıldızı” ve “Sevgilim Dalgıç Olmalı” adlı metinlerdir.

Tema içinde yer alan mizah içerikli metin:

- Futbol Yıldızı

4.13.3.1 “Futbol Yıldızı” Metnine Ait Bulgu ve Yorumlar

Metinde anlatıcı, çocukluğundan itibaren futbolla kurduğu ilişkiyi merkeze alarak bireyin yetenek, yönlendirme ve toplumsal beklentiler arasında nasıl şekillendiğini mizahî bir dille anlatır. Babasının, henüz iki yaşındayken ona bir futbol topu almasıyla futbol aşkı başlayan anlatıcı, gece bu topla uyuyacak kadar futbola hayrandır. Buna rağmen çevresi, özellikle babası ve öğretmenleri, onun futboldan başka bir şey düşünmediğini ve herhangi bir alanda başarılı olabileceğini hiç düşünmez.

Hikâye kahramanı okul hayatı boyunca derslerde başarısızdır, öğretmenleri onun kafasının çalışmadığını söylemektedir. Bununla birlikte şaşırtıcı biçimde, futbol terimlerini ve oyunun kurallarını çok iyi bilmektedir. Yazı çalışmalarında “Top at”, “Gol at”, “Penaltı çek” gibi ifadeleri kullanması öğretmenleri şaşırtır. Zamanla anlatıcı babasına rağmen, gerçekten futbola yönelir. Çalışır, antrenman yapar ve yıllar içinde profesyonel bir futbolcu olur. Başlangıçta küçümsenen, başarısız görülen bu çocuk, sonunda “futbol yıldızı” olarak anılmaya başlar.

Tablo 146

“Futbol Yıldızı” Metninde Yer Alan Mizah Ögelerinin Dağılımı

Mizah Ögesi Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Benzetme	7	10,29
Karikatür	0	0,00
Yansıma	0	0,00
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	0	0,00
Deyim/Atasözü	16	23,53
Tezat	0	0,00
Fıkra	0	0,00
Monolog	1	1,47
Yanlış Telaffuz	0	0,00
Yanlış Anlama	0	0,00
Abartma	7	10,29
Ünlem	4	5,88
Dalga Geçme/Alay Etme	1	1,47
Mecaz/Kinaye	21	30,88
Taklit	0	0,00
Yöresel Söyleyiş	0	0,00
İkileme/Pekiştirme	8	11,76
Konuşturma/Kişileştirme	1	1,47
İsimlendirme	2	2,94
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	0	0,00
Toplam	68	%100

“Futbol Yıldızı” metninde mizahın temel olarak mecaz/kinaye (%30,88) ve deyim/atasözü (%23,53) yoluyla kurulduğu görülmektedir. Bu durum, metinde mizahın dolaylı ve eleştirel dil aracılığıyla kullanıldığını göstermektedir. Özellikle mecaz ve kinaye ile futbolun bir başarı ölçütü hâline getirilmesini mizahî biçimde eleştirilmektedir: *“Futbolcu olacaksın, rezil olacaksın, adam olmayacaksın...”* (TED 8, s. 226).

Metinde ikileme/pekiştirme (%11,76) ve abartma (%10,29) ögelerinin görece yüksek oranlarda kullanılması, anlatıcının yaşadığı baskının ve olayların mizahî ifadesidir: *“Kafa pırıl pırıl, ense katmer katmer...”*, *“Ustanın ve adamın şaşkın bakışları arasında ok gibi fırladım.”* (TED 8, s. 226).

Benzetme (%10,29) ögeleri, anlatıcının kendini ve çevresini algılayış biçimini somutlaştırarak mizahın gücünü arttırmaktadır: *“Aynada o bilardo topu gibi kafayı gördükçe...”* (TED 8, s. 226).

Metinde ünlem (%5,88), isimlendirme (%2,94), monolog (%1,47), dalga geçme/alay etme (%1,47) ve konuşturma/kişileştirme (%1,47) gibi ögeler sınırlı düzeyde kullanılmıştır: *“...inek oğlu inek!”*, *“Yıldız Mehmet”*, *“Sen bana sabır ver Allah’ım.”* (TED 8, s. 226).

Metinde karikatür, tezat, yanlış anlama, gerçek dışılık/hayalî durum gibi ögelerin hiç yer almamaktadır. Metinde yer alan mizah kuramları:

Tablo 147

“Futbol Yıldızı” Metninde Yer Alan Mizah Kuramları Dağılımı:

Mizah Kuramları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Üstünlük Kuramı	2	33,33
Uyumsuzluk Kuramı	3	50,00
Rahatlama Kuramı	1	16,67
Toplam	6	%100

Üstünlük kuramı mizahın, bir kişi ya da grubun başka bir kişi/grup karşısında kendini üstün görmesi veya karşı tarafı küçümsemesi yoluyla ortaya çıktığını savunmaktadır. Metin kahramanı öğretmenler, denetmenler, ustalar ve çevredeki yetişkinler karşısında küçümsemenin, yetersiz görülen bir çocuk iken metnin sonunda üstün duruma geçer. *“Bu oğlanın kafası hiç çalışmıyor.”*, *“Futbolcu olacaksın, rezil olacaksın, adam olmayacaksın.”* (TED 8, s. 226).

Uyumsuzluk kuramı beklenenle gerçekleşen durum arasındaki mantık dışı çelişkiden doğar. Eğitim beklentisi, çevre baskısı ile çocuğun algısı ve tavrı arasındaki uyumsuzluk mizah yaratmaktadır: *“Çocuklar ‘Ayva al.’ mı yazıyorlar, ben ‘Top al.’ yazıyorum.”*, *“Çocuklar ‘Elma at.’ mı yazıyorlar, ben ‘Top at.’ yazıyorum.”*, *“...kabak kelleri gördükçe onları bir topa benzetiyor, tos vurmamak, tekma sallamamak için güç tutuyordum kendimi.”* (TED 8, s. 226).

Rahatlama kuramı metinde yer alan bastırılmış duygu ve düşüncelerin, baskı, stres ve kaygının mizah yoluyla boşaltılmasıdır. Metinde çocuk sürekli azarlanır, küçümsebilir, *“Adam olmayacaksın”* sözlerine maruz kalır. Bu baskı, metnin sonunda mizahî bir rahatlama ile çözülür: *“Evet, evet, şimdi benim bir adım da yıldız, futbol yıldızı. Adım birbenbire Yıldız Mehmet oluverdi.”* (TED 8, s. 226).

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizah içerikli metinlerin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın problemi ve alt problemleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Yöntem ve bulgular bölümlerinde ortaya konulan veriler, mizah öğeleri ve mizah kuramları çerçevesinde yorumlanarak anlamlandırılmıştır. Ulaşılan sonuçlar, ders kitaplarının sınıf düzeyi, yayınevi, tema değişkenleri temelinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda aşağıda yer alan sonuçlar, araştırmanın temel problemini ve alt problemlerini kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Elde edilen bulguların analizi ve yapılan değerlendirmelerin ışığında araştırmanın sonuçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

5.1.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Mizahî Metinlerin İçerdikleri Mizah Öğelerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın bulguları incelendiğinde, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî öğelerin, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun, eğitici nitelikte olduğu görülmüştür. Ayrıca ders kitaplarında hemen hemen bütün mizah öğelerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin ağırlıklı olarak dilsel mizah öğelerine dayalı olduğu, en sık abartma, deyim, mecaz, ikileme ve ünlem kullanımına rastlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu öğelerin metnin anlamını güçlendiren, öğrencinin dikkatini çeken ve öğrenmeyi kolaylaştıran bir işlev üstlendiği belirlenmiştir.

Bilgilendirici metin türlerinde mizahın oldukça sınırlı olduğu, daha çok dolaylı anlatım yoluyla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, Türkçe ders kitaplarında mizahın temel olarak anlatı temelli, olay ve karakter odaklı metin türleri aracılığıyla oluşturulduğunu gösterir. Türkçe ders kitaplarında mizahî öğelerin çoğunlukla hikâye, masal, fabl, çizgi-roman ve tiyatro türleri aracılığıyla sunulduğu belirlenmiştir. Bu türlerin anlatıya dayalı yapısı, karakterler üzerinden mizah üretimine imkân tanınması ve olay örgüsü içinde mizah öğelerinin sezdirilerek verilmesi, tercih edilmelerini

kolaylaştırmıştır. Özellikle fabl ve tiyatro metinlerinde, kişileştirme, abartma, tezat ve yanlış anlama gibi mizah öğelerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Karikatür ögesi, mizahî metinlerde çoğunlukla destekleyici ve tamamlayıcı olarak kullanılmıştır. Metin içi veya etkinlik temelli mizah unsurları olarak metinler içerisinde yapılandırılmıştır. Akkaya (2011), karikatür destekli öğretimin öğrencilerin akademik başarısı ile derse yönelik tutumunu arttırdığını ifade etmektedir. Akıncı (2015), çalışmasında karikatürler ve resimler üzerinde durmuş, yaş grupları değiştikçe mizah unsurlarının daha sınırlı hâle geldiğini ifade etmiştir. Söz konusu araştırma bulgularından yola çıkarak üst sınıflarda karikatür ögesi sayısında azalma olduğu görülmektedir. Bu durum küçük yaş gruplarında görsel unsurların daha fazla ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen analiz sonuçlarına bakıldığında, çocukların güldüğü unsurların genellikle dilin oyunlaştırılması ve beklenmedik ifadeler olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgular alan yazınındaki benzer araştırmaların sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Güzel (2025), mizah anlayışının bireysel eğilimlerle bağlantılı olduğunu belirtirken araştırmamızdaki dilsel oyunlaştırma bulgusu bireysel algıya hitap etmektedir. Gökçe (2023) mizahın çocukların okuma kültürü edinmesinde ve sözcük dağarcığını zenginleştirmede önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bu durum araştırmamızda saptanan mecaz, deyim ve diğer öğelerin dil gelişimine katkısı ile paraleldir. Baki ve Karakuş (2014) çalışmalarında fıkraların ders kitaplarında sınırlı olduğunu saptamıştır. Söz konusu araştırmada incelenen 13 ders kitabında fıkra sayısının sınırlı olduğu ve mizah öğelerinin çoğunlukla hikâye edici metinlerde tespit edildiği görülmektedir.

5.1.2. Mizah Öğelerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ilgili alt problemi doğrultusunda elde edilen sonuçlar, sınıf seviyesi arttıkça mizahî metin, öge ve kuram sayısının azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ortaokul 5 ve 6. sınıf seviyelerinde mizahî öğelerin daha yoğun kullanıldığı görülmüştür. Kullanım şekli açısından ise mizahın çoğunlukla metnin anlamını destekleyici, öğrencinin dikkatini çekici ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir araç olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaokul 7 ve 8. sınıflarda ise mizah ögesinin sınırlandırıldığı saptanmıştır. Nitelik olarak incelendiği zaman alt sınıflarda mizahın eğlendirme ve ilgi çekme yönü ön planda tutulurken üst sınıflarda eleştirel bakış kazanma ve sorgulama görevlerinin ön

plana çıktığı belirlenmiştir. Bu durum, somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçişte örtük anlamları kavrama durumuna göre mizahın düzenlendiğini göstermektedir.

Sınıf seviyesinin artmasıyla mizahî metin sayısında azalma olmasının nedeninin sınav odaklılık ve içeriğin yoğun olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Korkut (2023) mizah duygusunun yaşa ve akademik başarıya göre değiştiğini söylemiş, psikolojik iyi oluş ile mizah arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular araştırmadaki sınıf düzeyi değişkeniyle paralel ifadelerdir. Korkut (2023)'a ait bu çalışma ile araştırmada saptanan üst sınıflardaki öğrencilerin örtük anlamlar içinde mizahı hissetme durumu, mizahî metinlerin daha yoğun anlam içermesi durumu, literatürdeki bilişsel gelişim ve mizahı algılama ilişkisini doğrular niteliktedir.

5.1.3. Mizah Ögelerinin Yayınlarına ve Temalara Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada, mizah kullanım sıklığının ve yaklaşımının yayınlarına göre belirgin farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Yapılan araştırmada mizahın kullanımında bir standart bulunmadığı görülmüştür. Yıldırım Yayınları 6. sınıf kitabında en yüksek metin sayısı (9 metin), Ekoyay Yayınları 6. sınıf kitabında ise en yoğun mizah ögesi sayısı (587 öge) tespit edilmiştir. Bu sayı araştırma kapsamındaki bütün ders kitaplarından yüksektir. Bu durum, söz konusu kitapların mizahî metinler, mizah öğeleri bakımından yoğun ve zengin olduğunu göstermektedir.

Mizahî metinlerin ve öğelerin temalara dağılımı incelendiğinde konu ve içerik doğrultusunda bilinçli bir seçicilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Atatürk’ü Tanımak ve Millî Mücadele” gibi daha ciddi ve saygı gerektiren temalarda mizahî metin bulunmaması, müfredatın değerler eğitime ve tarihsel konulara saygı ilkesine uygun hareket ettiğini gösterir. Bununla birlikte “Oyun Dünyası, Bilim ve Teknoloji, Erdemler veya Sağlıklı Yaşıyorum” gibi öğrencinin günlük yaşamına, değer eğitime ve merak duygusuna hitap eden temalarda mizah unsurlarına sıkça yer verilmiştir.

MEB Yayınları 5. sınıf “Geleneklerimiz” temasında yer alan Nasreddin Hoca fıkrası ile Özgün Yayınları 7. sınıf “Sağlık ve Spor” temasında yer verilen Karagöz-Hacivat oyunu örnekleri başta olmak üzere, ders kitaplarında geleneksel güldürü türlerine yer verilmesi, kültürel mirasın aktarılmasını sağlarken bu aktarımın çocuklara eğlenceli ve ilgi çekici bir şekilde sunulmasını amaçlamaktadır. Benzer biçimde, Yıldırım Yayınları 6. sınıf “Millî Kültürümüz” temasında mizahî öğeler içeren

metinlerin bulunması, halk kültürüne özgü mizah anlayışının gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Bu temalarda kullanılan mizah, öğrencilerin kültürel kimlik gelişimini desteklemekte, millî değerlerin esprili ve kalıcı bir anlatımla pekiştirilmesine imkân tanımaktadır.

Aydın (2006) çalışmasıyla mizah kullanımının öğrencilerin derse ilgisini arttırdığını, öğrenmeyi kolaylaştırdığını, öğrenciler tarafından mizah kullanılan derslerin eğlenceli görüldüğünü ifade etmiştir. MEB’de okutulan yayınlarda mizah öğelerinin amaçlı ve sistemli dağılımı literatür ile örtüşmektedir.

Kurtoğlu (2024), araştırmasında mizahî metinlerin öğrencilerin eleştirel düşünme ve sözlü-yazılı ifade becerilerini desteklediğini, öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ise TED yayınlarında mizah öğelerinin çoğunlukla “Eleştirel Bakış, Kişisel Gelişim” temalarında bir düşünme becerisi olarak yer aldığı görülmüştür. Mizahın bu temalarda toplumsal sorgulama, eleştirel düşünme ve örtük anlam üretme işlevleriyle öne çıktığı belirlenmiştir.

5.1.4. Mizahî Metinlerin, Mizah Kuramlarını Yansıtma Düzeyine İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda mizahî metinlerin çoğunlukla uyumsuzluk kuramı çerçevesinde oluşturulduğu görülmüştür. Bunu üstünlük kuramının takip ettiği ve rahatlama kuramına ait örneklerin ise daha az olduğu tespit edilmiştir. Beklenmedik durumlar, alışılmadık olay örgüleri ve şaşırtıcı sonuçlar uyumsuzluk kuramının; karakterler arası üstün gelme durumları ise üstünlük kuramının temel göstergesi olarak ön plana çıkmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin kuramsal çeşitlilik sunduğu ve eğitsel açıdan işlevsel bir mizah anlayışıyla kurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları, üç temel mizah kuramının (üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama kuramları) hemen hemen tüm sınıf düzeylerinde örneklerle temsil edildiğini göstermektedir. Özellikle uyumsuzluk kuramı kapsamında değerlendirilebilecek güldürü unsurları yaygındır. Birçok metinde beklenmedik veya mantık dışı durumların ortaya çıkması, olayların alışılmadık biçimde gelişmesi çocuklarda gülmeyi sağlayan temel unsur olmuştur. Örneğin, Yıldırım yayınları 6. sınıf ders kitabında “Erdemler” temasındaki fabl ve hikâyelerde, hayvanların alışılmadık şekillerde iş birliği yapması veya olayların beklenmedik çözümlere ulaşması, uyumsuzluk kuramının bir yansımasıdır.

Üstünlük kuramı, sıklıkla metinlerde görülmektedir. Özellikle Keloğlan hikâyelerinde, Hacivat-Karagöz metinlerinde ve Nasreddin Hoca fıkralarında bir karakterin beklenmedik bir zekâ veya kurnazlıkla diğerini alt etmesi sonucu okurun kendini üstün hissederek güldüğü sahneler bulunmaktadır. Keloğlan'ın ustasını zekâsıyla alt edip ödül kazanması ya da Nasreddin Hoca'nın hazırcevaplığıyla etrafındakileri şaşırtması, bu kuramın bulunduğu bölümlere örnektir. Bu örnekler, çocuk edebiyatında sıklıkla rastlanan üstünlük mizahının ders kitaplarında da yer aldığını göstermektedir.

Rahatlama kuramı ise metinlerin sonunda gerilimin mizahla çözülmesi şeklinde gözlemlenmiştir. Özellikle öğrencilerde endişe veya gerginlik yaratabilecek bir durumun mizahî bir sonla verilmesi, okuru psikolojik bir rahatlama sağlayarak gülümsetmektedir. MEB 5. sınıf ders kitabı “Sağlıklı Yaşıyorum” temasındaki yemek seçen çocuğun öyküsünde, çocuğun çeşitli yiyecekleri tatma macerasının sonunda, korkularını yenmesi ve bunu mizahî bir dille ifade etmesi bu duruma örnek verilebilir. Benzer şekilde 6. sınıf ders kitabında, Keloğlan masalının mutlu sonla bitip “Gökten üç gül düşmüş...” gibi masalsi ve mizahî finali, hikâyenin sonunda okura mesaj verip gerginliği tebessüme çevirme imkânı sağlamaktadır.

Üstünlük kuramının özellikle Keloğlan, Hacivat-Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi geleneksel metinlerde yoğunlaşması ise Yaşın'ın (2024) araştırmasındaki mizah tespitiyle uyumludur. Yaşın, mizahın çatışma, beklenti ihlallerinden ve karakterlerin zayıflıklarından kaynaklandığını tespit etmiştir. Bu tespit, Türkçe ders kitaplarındaki uyumsuzluk ve üstünlük kuramının baskınlığı ile aynı doğrultudadır.

5.1.5. Mizah Kuramlarının Sınıf Düzeylerine ve Yayınlarına Göre Dağılımına İlişkin Sonuçlar

Mizah kuramlarının dağılımı incelendiğinde, sınıf düzeyi arttıkça kuramsal yapının daha karmaşık bir hâle dönüştüğü görülmüştür. Kuramsal çeşitliliğin en yüksek sayıda, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan TED 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer aldığı görülmüştür. Söz konusu kitapta toplam 76 mizah kuramı tespit edilmiştir. Bu bulgu, ilgili ders kitabında mizahın sadece öge düzeyinde değil, kuramsal çeşitlilik açısından da yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Kuramsal dağılımın sınıf düzeyleri arasında dengeli bir gelişim göstermediği belirlenmiştir. Araştırma bulgularından yola çıkarak uyumsuzluk kuramının tüm sınıf düzeylerinde baskın kaldığı, üstünlük kuramının alt sınıf düzeylerinde daha sınırlı

olduğu, 7 ve 8. sınıflarda kuramsal çeşitliliğin artmakla birlikte dengeli olmadığı, rahatlama kuramının hiçbir sınıf düzeyinde belirgin bir ağırlık göstermediği söylenebilir. Bu durum, mizahın gelişimsel aşamalara göre bilinçli planlanmadığını düşündürmektedir. Hâlbuki kuram temelli içerik planlaması ile öğrencilerin mizah okuryazarlığı geliştirilmelidir. Esen (2021) kuramlar üzerine yaptığı çalışmada, mizahın dil edinim sürecine katkı sağladığını ve sistemli biçimde kullanılmasının öğrenenlerin motivasyonunu ve anlamlandırma becerilerini geliştirdiğini işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları yayınevleri arasında kuramsal çeşitlilik açısından farklılık bulunmadığını, kuramların bilinçli eğitsel tercihten öte, metin seçimine bağlı olarak rastlantısal dağıldığını göstermektedir.

5.1.6. Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılan Mizahî Metinlerin Öğretim Programı Hedefleriyle Uyumuna İlişkin Sonuçlar

Araştırma sürecinde elde edilen bulgulara göre, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan ders kitapları arasında mizahın kullanımı açısından nitelik yönünden farklılık görülmektedir. 2019 Programı çerçevesinde hazırlanan ders kitaplarında mizah, çoğunlukla metin türü ve tema düzeyinde sınırlı biçimde yer almaktadır. 2024 Maarif Modeli kapsamında hazırlanan kitaplarda mizahın oyun, etkileşim, değer aktarımı ve öğrenmeye katılım boyutlarıyla daha görünür olduğu belirlenmiştir. Özellikle “Oyun Dünyası”, “Geleneklerimiz” ve “Çocuğun Dünyası” gibi temaların programa dâhil edilmesi, mizahın sadece eğlendirme amacıyla oluşturulmadığını, eğitsel bir araç olarak da kullanıldığını göstermektedir. Bazı sınıf düzeylerinde mizahî metin sayısının azalması, yeni programın mizahı nicelikten ziyade işlevsellik bakımından ele aldığını göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin mizahı eğitsel süreçlere entegre ettiğini göstermektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin genel olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirlenen amaç ve kazanımlarla uyumlu olduğu görülmüştür. Mizahî metinlerin; okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı, öğrencilerin dil farkındalığını arttırdığı ve metinlere yönelik ilgiyi canlı tuttuğu belirlenmiştir. Özellikle mizah öğeleri aracılığıyla oluşturulan okuma metinleri, dinleme/izleme metinleri öğrencilerin anlama-yorumlama süreçlerini destekler; eleştirel düşünme, çıkarım yapma ve içerikten anlam çıkarma gibi üst düzey bilişsel becerilerin gelişimine hizmet eder niteliktedir. Ziv (1988) yaptığı

çalışmada, mizahın öğrenme ortamında öğrencilerin motivasyonunu ve akademik başarısını arttırdığını belirtmektedir. Bu bağlamda her iki çalışma sonuçları birbirini desteklemektedir.

Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarında mizahî metinlerin; değerler eğitimi, kültürel aktarım ve sosyal farkındalık gibi program hedefleriyle örtüştüğü görülmüştür. “Erdem-değer-eylem” çerçevesinde sunulan metinler, öğrencilerin millî kültürle bağ kurmasını sağlar. Empati, paylaşma, hoşgörü ve sorumluluk gibi temel değerlerin sezdirilmesine katkı sunar. Bu yönüyle mizahî metinlerin, öğretim programında vurgulanan “kültürel miras aktarımı” ve “erdem temelli eğitim” hedeflerini desteklediği görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin öğretim programı hedefleriyle temel düzeyde uyumlu olduğu ama bu uyumun sınıf düzeyi, yayınevi ve tema dağılımı açısından dengeli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, mizahın öğretim programlarında öngörülen eğitsel işlevlerinin, ders kitaplarına daha planlı, sistematik ve dengeli biçimde yansıtılması gerektiğine işaret etmektedir.

Öğretimin genel ilkeleri doğrultusunda elde edilen bulgular, incelenen mizahî metinlerin büyük çoğunluğunun öğretimin genellik, öğrenciye görelilik, açıklık ve etkin katılım gibi temel ilkeleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Mizahın bu metinlerde öğrenmeyi destekleyici, öğrenciyi motive edici ve ders içeriğini somutlaştırıcı bir işlev üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mizahî metinlerin evrensel etik ilkelere uygun olduğu sonucuna varılmıştır. İncelenen metinlerde devlet okullarında kullanılan ders kitaplarında aşağılayıcı, dışlayıcı, argo ya da küfür içeren olumsuz mizah türlerine yer verilmediği görülmüştür. Mizahın insan onurunu zedelemeyen, yapıcı ve eğitsel bir anlayışla sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin MEB’e bağlı devlet okulları kitaplarındaki hiçbir metinde aşağılayıcı lakap takma, kaba alay etme gibi düşmanca mizah öğelerine rastlanmamıştır. Bunun yerine iyi niyetli şakalar ve durumsal komedi tercih edilmiştir. Masdianti (2021), mizahın sınıf ortamında stres ve gerginliği azaltma, öğrencilerin dikkatini toplama, iletişimi kolaylaştırma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme, anlamayı kolaylaştırma ve sosyal ilişkileri güçlendirme gibi faydalarının, işlevlerinin olduğuna dikkat çekmiştir. Söz konusu araştırma sonucunda ders kitaplarına seçilen metinlerin, çocuk edebiyatında mizahın taşıdığı duyuşsal, bilişsel ve toplumsal işlevlerle örtüştüğünü göstermektedir. Nitekim ders kitaplarında da mizahın, öğrenciyi

güldürürken çevre bilinci, teknoloji bağımlılığı, sağlıklı beslenme, dayanışma gibi konularda düşündürdüğünü göstermektedir.

Araştırmada az da olsa mizahî metinlerde argo, lakap takma, kaba alay içeren ifadeler belirlenmiştir. Jeder (2015) mizahın yanlış veya etik dışı kullanıldığında öğrenciyi küçük düşürme, alaya maruz bırakma veya sınıf iklimini olumsuz etkileme potansiyeline sahip olabileceğine dikkat çekmiştir. Bu tür kullanımların, TED kitaplarında mizahî etkiyi güçlendirme amacıyla tercih edildiği görülmüştür. Öğretim programı incelendiğinde, öğrencilerin Türkçeyi doğru, etkili ve amaca uygun kullanmaları hedeflenmektedir. Bu durumda argo kullanımının yanlış olduğu ve TED 8. sınıf ders kitabındaki bu ifadelerin eğitsel açıdan uygun olmadığı düşünülmüştür. Bu kullanım, söz konusu kitabın program hedefleriyle uyummadığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu tez, Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin rastlantıya dayalı ya da yalnızca eğlenme amacıyla düzenlenmediğini kanıtlamaktadır. Araştırma mizahî metinlerin sınıf düzeyi, tematik yapı ve temel mizah kuramlarıyla ilişkili olarak bilinçli şekilde yapılandırıldığını nicel ve nitel verilerle kanıtlamaktadır. Elde edilen bulgular, mizahın dil becerilerinin geliştirilmesi, bilişsel ve duyuşsal süreçlerin desteklenmesi, değerler eğitimi ve eleştirel düşünmenin kazandırılması açısından işlevsel ve ölçülebilir bir öğretim unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırma, mizahın ders kitaplarındaki kullanımını bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak, alan yazınında ilk kez kapsamlı, karşılaştırmalı ve sistematik bir analiz sunmuştur. Böylece araştırma, ulusal ders kitabı incelemeleri başta olmak üzere mizahın eğitimdeki işlevini tartışan uluslararası literatüre de aktarılabilir, karşılaştırılabilir ve çoğaltılabilir bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu yönüyle tez, mizahın Türkçe öğretiminde destekleyici bir unsur olmasının yanı sıra, kuramsal temeli olan, programla uyumlu ve eğitsel değeri kanıtlanmış bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2 Öneriler

Bu araştırmada elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, öğretim programı geliştiricilerine, ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik Türkçe eğitimi alanına ilişkin uygulanabilir öneriler aşağıda sunulmuştur:

5.2.1. Öğretim Programı Geliştiricileri İçin Öneriler

1. Araştırmanın öğretim programı ile uyuma ilişkin bulguları, mizahî metinlerin genel hedeflerle örtüştüğünü ama kazanım-metin ilişkisinin açık biçimde kurulmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, öğretim programlarında mizahın işlevine yönelik daha açık yönlendirici ifadelere yer verilmesi, ders kitabı yazarları için yol gösterici olabilir.
2. Mizahın değerler eğitimiyle ilişkisine ait bulgular, bu ilişkinin çoğunlukla örtük ve rastlantısal biçimde kurulduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, mizahî metinlerin değer aktarımı açısından nasıl kullanılabileceğine ilişkin örnek uygulamalara ve açıklamalara materyal geliştirme sürecinde yer verilmesi önerilebilir.
3. Mizah öğelerinin sınıf düzeylerine göre dengeli bir dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu bağlamda, mizahî içeriklerin öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak kademeli ve planlı bir yapıyla programa yansıtılması düşünülebilir.
4. Programlarda tema seçimi yapılırken, mizahın daha etkili kullanılabildiği öğrencinin günlük yaşamına yakın temalara (oyun, bilim ve teknoloji, sağlık, erdemler vb.) ağırlık verildiği belirlenmiştir. Tarihî olaylar ve millî duyarlılık gerektiren temalarda ise mizahî metinlere yer verilmediği görülmüştür. Bu temalarda sınırları hassas bir şekilde belirlenmek şartıyla gülümsetici metinlere yer verilerek öğrencinin tarihî konulara duyarlılık kazanması sağlanabilir.
5. Araştırma sonuçları, mizahın çoğunlukla dil becerisi kazanımlarıyla ilişkilendirildiğini, eleştirel düşünme ve üst düzey bilişsel becerilerle bağının üst sınıflarla sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu nedenle mizahın analiz, yorumlama ve sorgulama becerilerini destekleyen bir araç olarak ele alınmasına yönelik açıklamalara ve örnek uygulamalara program dokümanlarında yer verilebilir.

5.2.2. Ders Kitabı Yazarları İçin Öneriler

1. Bu araştırmada elde edilen bulgular, Türkçe ders kitaplarında mizah öğelerinin sınıf düzeylerine göre nicelik ve nitelik açısından dengeli bir dağılım göstermediğini kanıtlamaktadır. Bu nedenle, ders kitabı hazırlama sürecinde

mizah öğelerinin sınıf düzeylerinin bilişsel ve duyuşsal özellikleri dikkate alınarak kademeli bir yapı içinde planlanması önerilebilir.

2. Araştırma sonuçları, ders kitaplarında uyumsuzluk kuramına dayalı mizah anlayışının baskın, diğer mizah kuramlarının ise sınırlı düzeyde temsil edildiğini göstermektedir. Bu bulgudan hareketle, ders kitaplarında farklı mizah kuramlarını temsil eden metinlere bilinçli ve dengeli biçimde yer verilmesi, öğrencilerin mizah algısını çok boyutlu biçimde geliştirebilir.

3. Mizahî metinlerin belirli türlerde ağırlık kazandığı ve metin-etkinlik ilişkisinin sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu doğrultuda mizahın farklı türlerde ele alınması ve sadece metin düzeyinde kalmayıp okuma, yazma, konuşma ve dinleme/izleme etkinliklerine yansıtılması önerilebilir.

4. Mizahî metinlerin eğitsel işlevlerine ilişkin bulgular, mizahın çoğunlukla dikkat çekme ve eğlendirme amacıyla kullanıldığını; eleştirel düşünme ve sorgulama boyutlarının sınırlı kaldığını göstermiştir. Bu nedenle, mizahî metinlerin yapılandırılmasında eğlence işlevinin yanında düşündürme ve yorumlama potansiyelinin de gözetilmesi önerilebilir.

5. Araştırmada geleneksel mizah unsurlarının sınırlı düzeyde ve aynı içeriklerle temsil edildiği görülmüştür. Bu bağlamda, kültürel aktarım boyutu gözetilerek Nasreddin Hoca, Karagöz ve Keloğlan gibi anlatıların yanı sıra Dede Korkut, Deli Dumrul, Bektaşî fıkraları gibi türlere, orta oyunlarına, meddaha yer verilerek çeşitlilik sağlanabilir.

6. Bazı özel yayınevi kitaplarında öğretim ilkeleriyle çelişen (argo, kaba alay, akran zorbalığı) ifadelerine rastlanmıştır. Bu bağlamda, metinlerin seçim sürecinde çocuk edebiyatı uzmanlarının görüşlerinden yararlanılarak etik sınırların daha net belirlenmesi önerilebilir.

5.2.3. Öğretmenler İçin Öneriler

1. Araştırmada elde edilen dilsel mizah (mecaz, kelime oyunları vb.) yoğunluğu, bu metinlerin dil bilgisi ve söz varlığı öğretiminde ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin, mizahî metinleri okuma metni dışında anlam çözümleme, çıkarım yapma ve dil bilgisi öğretiminin merkezine alması önerilebilir.

2. Mizahın belirli dil becerileriyle sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Bu nedenle öğretmenler yaratıcı yazma, dramatizasyon ve sözlü anlatım etkinlikleri aracılığıyla mizahı aktif öğrenme sürecine dâhil edebilir.

3. Mizahın sınıf içi atmosferi olumlu etkilediği ve motivasyonu artırdığına dair literatür bulguları ile bu çalışmanın eğitsel işlev sonuçları örtüşmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin, ders kitaplarına bağlı kalmadan dijital içerikler, fıkralar ve kısa hikâyelerle öğretim sürecini zenginleştirilmesi etkili olabilir.

4. Araştırmada elde edilen bulgular, ders kitaplarındaki bazı mizahî örneklerin etik sınırları (argo, alay) ihlâl ettiğini göstermiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda alay edici, aşağılayıcı veya dışlayıcı güldürü biçimlerinden kaçınması, öğrencilerin karakter gelişimini destekleyen yapıcı, iyi niyetli ve eğitsel mizah türlerine yer vermesi önerilebilir.

5.2.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma, Türkçe ders kitapları ile sınırlı olarak yürütülmüştür. Gelecek araştırmalarda, mizah öğeleri ve mizah kuramlarının farklı ders kitapları ve farklı öğretim kademeleri bağlamında incelenmesi, elde edilen bulguların karşılaştırılabilirliğini artırabilir.

2. Araştırmada betimsel bir yaklaşım benimsenmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda, mizahın öğrenci tutumları, anlama düzeyleri ve eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisini inceleyen deneysel veya karma yöntemli çalışmaların alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Mizahın yararları düşünüldüğünde, öğretim yöntemi olarak nasıl kullanılması gerektiği konusunda araştırmalar yapılabilir. Böylece yeni yöntem ve teknikler geliştirilebilir.

4. Çalışma ortaokul Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır. Gelecek araştırmalarda, ilkokul ve lise kademelerindeki kitaplar mizah öğeleri ve kuramları açısından incelenerek kademeler arası geçiş karşılaştırılarak analiz edilebilir.

5. Çalışma metin boyutuyla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle öğretmenlerin ve öğrencilerin ders kitaplarındaki mizahî içerikleri nasıl anlamlandırdıklarına ve uygulamada karşılaştıkları zorluklara yönelik nitel görüşme ve gözlem çalışmaları yapılması düşünülebilir.

6. Türkçe dersinin ana materyali olan ders kitapları üzerinde yapılan bu inceleme dışında dijital öğrenme ortamlarında kullanılan mizahî içeriklerin Türkçe öğretimi bağlamında analiz edilmesi, mizahın güncel kullanım alanlarına dair farklı veriler sağlayabilir.

7. Farklı ülkelerdeki ana dili öğretimi programları ve ders kitaplarında mizah kullanımları incelenerek, Türkçe öğretimi doğrultusunda karşılaştırmalı eğitim araştırmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, F. (2019). *Karikatür (çizgi roman) yoluyla yabancı dil öğretimi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akın, A., & Bilgin, O. (2015). Çocuklar için çok boyutlu mizah anlayışı ölçeğinin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 684-688.
- Akıncı, Ş. (2015). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahî unsurların incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle dil bilgisi öğretimi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akkaya, A., & Toprak, F. (2020). *Görsel okuryazarlık: Karikatürlerle Türkçe dersi işleme süreci*. ASOS Yayınları.
- Akkaya, M. (2011). Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetme becerileri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Bildirileri* içinde. Pegem Akademi, İstanbul.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2001). *Ana yazım kılavuzu*. Adam Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2013). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılâp Kitabevi.
- Aksoy, Ö., Özmen, N., Karaoğlu, S., Ozan Kürekli, N., Oral, B., & Özdil, N. (2023). *Ana dilim Türkçe 7*. Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Alay, O. (2019). Mizah kavramı ve mizahın tarihsel süreci. *Türk Dili Dergisi*, 22-30.
- Altunay, F. (2022). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah unsurlarının kullanımının akademik başarıya, düşünme eğilimlerine etkisi ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, U. H., & Çeçen, A. R. (2007). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin cinsiyetlerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre mizah tarzlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 1-14.

- Avşar, V. (2008). *Öğretmen adaylarının mizah tarzları ve cinsiyet rolleri ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, İ. S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, S. (2006). Çocuk yazınında mizah kullanımının bilişsel, duyuşsal ve toplumsal yönden önemi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* içinde. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aydoğmuş, M. (2017). *İlkokul Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarının mizahî öğeler bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğmuş, M., & Yıldız, M. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında mizah. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(14), 357-371.
- Baki, Y., & Karakuş, N. (2014). Fıkra türünün eğitimdeki yeri ve Türkçe ders kitaplarındaki kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 785-812.
- Banas, J. A., Dunbar, N. E., Rodriguez, D., & Liu, S. (2011). A review of humor in educational settings: Four decades of research. *Communication Education*. <https://doi.org/10.1080/03634523.2010.496867>
- Bardon, A. (2005). *The philosophy of humor*. Greenwood Publishing Group.
- Barnhart, N. C. (1984). *The humor found in basal readers appropriate to second and fourth grade students* (Unpublished doctoral dissertation). University of Maryland.
- Bayraktar, Z. (2003). *Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasreddin Hoca fıkralarının tahlili* (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bayülgen, N. (2011). Yazı çalışmalarında karikatür, motivasyon ve yaratıcılık. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 1(1), 39-55.
- Beckman, A. (1984). The psychology of humor and children's funny books: Where do they meet? *Keystone State Reading Association Annual Meeting*'te sunulan bildiri, Hershey, PA.
- Berding, M. C. (1965). *Humor as a factor in children's literature* (Doctoral dissertation). University of Cincinnati. *Dissertation Abstracts*.

- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Pearson Education.
- Bergson, H. (2013). *Gülme* (T. Güner, Çev.). Mitra Yayınları. (Orijinal eser 1900'de yayımlanmıştır).
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods* (5th ed.). Pearson.
- Bolkan, S., Griffin, D. J., & Goodboy, A. K. (2018). Humor in the classroom: The effects of integrated humor on student learning. *Communication Education*. <https://doi.org/10.1080/03634523.2017.1413199>
- Bulut, B. (2023). *Hikâyenin mizahîsi, mizahın toplumsallığı*. Akademik Kitaplar.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Chaney, C. (1993). *Young children's jokes: A cognitive developmental perspective* (ERIC Document No. ED358967).
- Cin, A., Dalioğlu, S., Kavas, M., Dönmez, A., Han, C., Şener, F., Akyurt, G., Angın, L., Hülür Taşın, N., Sayılır, S., & Sayılır, T. (2025). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Cooper, A. A. (3rd Earl of Shaftesbury). (1999). *Characteristics of men, manners, opinions, times* (L. E. Klein, Ed.). Cambridge University Press.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- Çakırlar, H. (2025). *Saftirik Greg serisinde mizah ve değer aktarımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Sakarya.
- Çalışır, F. (2011). *Hayat bilgisi dersinde karikatürlerle öğretimin öğrenci başarısına etkisi* (Doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Çapraz Baran, Ş., & Diren, E. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Anıttepe Yayıncılık.
- Çelebi, G., Yücel, G., Demirdirek, A., & Özmen, N. (2023). *Ana dilim Türkçe 6*. Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Çelebi, G., Yücel, G., Karaoğlu, S., & Aksoy, Ö. (2023). *Ana dilim Türkçe 8*. Türk Eğitim Derneği Yayınları.

- Çetin Bozdaş, B. (2022). *Çocuk edebiyatı ve mizah kuramları: Muzaffer İzgü ve Rıfat Ilgaz örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Çiftçi, M., & Kaplan, K. (2020). Karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 509-527.
- Çimen, B. (2011). *Devlet ve özel okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde mizah kullanma yeterlilikleri konusundaki algılarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Çotuksöken, Y. (1988). *Deyimlerimiz*. Varlık Yayınları.
- Damanik, S. F., Hutasuhut, M. L., Andayani, W., & Nasution, N. S. (2025). Listening with a smile: How humor enhances student engagement in EFL courses. *English Review Journal of English Education*, 13(1). <https://doi.org/10.25134/erjee.v13i1.10726>
- Demirci, G. (2013). *Eğitimde mizah ve karikatür kullanımının öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi (ortaokul 7. sınıf fen ve teknoloji dersi örneği)* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demirel, T. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ekoyay Yayıncılık.
- Demirel, Ö., & Kıröglü, K. (2021). Eğitim ve ders kitapları. Demirel, Ö. ve Kıröglü, K. (Eds.), *Ders kitabı incelemesi* (ss. 4-12). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirhan, M. (2024). *Mizahla zenginleştirilmiş fen bilimleri öğretiminin öğrencilerin başarı, motivasyon ve eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Adana.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1998). *Strategies of Qualitative Inquiry*. Sage Publications.
- Dereli, K. (2017). *Rıfat Ilgaz'ın çocuk romanlarındaki mizah unsurlarının çocuk edebiyatı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Devellioğlu, Ferit (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dewey, J. (1894). Duygu teorisi: I: Duygusal tutumlar. *Psychological Review*, 1(6), 553-569.

- Dirican, R., Bekir, H., & Bayraktar, V. (2020). Resimli hikâye kitaplarında sözel mizah unsurları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 243-261.
- Dönmez, A. F. (2013). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretiminde okuduğunu anlama ve yazma becerilerinin gelişmesinde karikatürün etkisi* (Yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Eker, G. Ö. (2009). *İnsan kültür mizah eğlence endüstrisinde tüketim nesnesi olarak mizah*. Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1998). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayıncılık.
- Epçaçan, C., & Okçu, V. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 40(187), 39-51.
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. DÖRTEL Yayıncılık.
- Ergin, M. (2003). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Erickson, S. J., & Feldstein, S. W. (2007). Adolescent humor and its relationship to coping, defense strategies, psychological distress, and well-being. *Child Psychiatry and Human Development*, 37(3), 255-271.
- Eroğlu, E. (2008). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının mizah unsurları yönüyle incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erözkan, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 56-66.
- Ertürk, D. Ö. (2020). *Ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eselioğlu, H., Set, S., & Yücel, A. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. MEB Yayınları.
- Esen, H. B. (2021). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ders kitaplarının mizah öğeleri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eşiğül, M. (2002). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki mizah unsurları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Freud, S. (1905). Jokes and their relation to the unconscious. New York: W.W. Norton &Co.
- Freud, S. (1960). *Jokes and their relation to the unconscious*. W. W. Norton & Company.
- Freud, S. (1998). *Espriler ve bilinçdışı ile ilişkileri* (E. Kapkın, Çev.; 3. basım). Papel Yayınevi.
- Geis, D. R. (1993). *Postmodern theatrick(s): Monologue in contemporary American drama*. University of Michigan Press.
- Gerek, M. (2025). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Özgün Matbaacılık.
- Gökçe, H. B. (2023). *Türkiye’de çocuk edebiyatı eserlerinde mizahın işlevleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Samsun.
- Groch, A. S. (1974). Joking and appreciation of humor in nursery school children. *Child Development*, 45, 1089-1102.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30 (4), 233-252.
- Guo, J. (2008, September). *Early humour in young toddlers and its indicators*. European Conference on Educational Research: From Teaching to Learning konferansında sunulmuş bildiri, Gothenburg, İsveç.
- Guo, J., Zhang, X., Wang, Y., & Xeromeritou, A. (2011). Humour among Chinese and Greek preschool children in relation to cognitive development. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 3(3), 153-170.
- Güler, Ç., & Güler, B. (2010). *Mizah, gülme ve gülme bilimi*. Yazıt Yayıncılık.
- Güzel, V. (2025). *Ortaokul öğretmenlerinin mizah tarzları ile öz kontrol anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Hampes, W. P. (2010). The relation between humor styles and empathy. *Europe’s Journal of Psychology*, 6(3), 34-45.
- Hamzadayı, E., & Çetinkaya, G. (2013). Çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimlerdeki işlevleri açısından Aytül Akal’da mizah ögesinin kullanımı.

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(4), 489-498.

- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Engin Yayınları.
- Işık, N., & Kolçak, S. (1953). *Eğitim ve öğretimde mizahtan faydalanma yolları*. Endüstri Basım ve Yayınevi.
- İlhan, E., Tosun, M., Gedik Doğaner, S., & Gümüş, Z. N. (2025). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Janes, L. M., & Olson, J. M. (2000). Jeer pressure: The behavioral effects of observing ridicule of others. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 474-485.
- Jeder, D. (2015). Implications of using humor in the classroom. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 180, 828-833. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.02.218>
- Justin, F. (1932). A genetic study of laughter-provoking stimuli. *Child Development*, 3, 114-136.
- Kâhya, Y. (2018). Bir iletişim aracı olarak mizah: Sosyal medyada spor temalı “caps” kültürü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1020-1030.
- Kappas, K. H. (1965). *A study of humor in children's books* (Unpublished master's thesis). University of Chicago.
- Karataş, T. (2011). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Sütun Yayınları.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimler sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Kaya, S. (2011). *Bir öğretim stratejisi olarak sanat eğitiminde mizahın kullanımına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kaynaköz, A. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde mizahî unsurlardan yararlanma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keith-Spiegel, P. (1972). Early conceptions of humor: Varieties and issues. In J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Eds.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues* (pp. 4-39). Academic Press.

- Kılıç, G., & Özen, Y. (2020). Alay etmenin sosyolojik yönü: Toplumsal denetim, damga ve simgesel şiddet doğrultusunda alay etme. *Mediterranean Journal of Humanities*, 10, 301-318.
- Kılıç, Y. (2016). The views of Turkish teachers on the use of humor in secondary schools. *Educational Research and Reviews*, 11(9), 945-956.
- Kılınç, K. (2006). *Tarih öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kırtay, O. (2012). *Reklam iletilerinde mizah kullanımı: Öğeler, teknikler ve uygulama örnekleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocakaplan, İ. (1992). *Açıklamalı edebî sanatlar*. Millî Eğitim Basımevi.
- Koçer, H., Eskidemir, S., & Özbek, T. (2012). Altı yaş çocuklarının mizahî tepkilerinin Paul E. McGhee'nin mizah gelişim evrelerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 82-90.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının erişiyeye göre değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü* (Gözden geçirilmiş baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkut, A. (2023). *Ortaokul çocuklarının mizah duygusunun psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Kortantamer, T. (2007). *Temmuzda kar satmak: Örnekleriyle geçmişten günümüze Türk mizahı*. Phoenix Yayınevi.
- Köroğlu, F. (2025). *Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında mizahî unsurlar ve işlevleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.
- Kuiper, NA & Martin, RA (1998). Mizah anlayışı olumlu bir kişilik özelliği midir? W. Ruch (Ed.), *Mizah anlayışı: Bir kişilik özelliğinin incelenmesi* (s. 159–178). Walter de Gruyter & Co. <https://doi.org/10.1515/9783110804607.159>

- Kurtoğlu, A. K. (2024). *Türk dili ve edebiyatı eğitiminde mizahın yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Küleççi, N. (2005). *Açıklamalar ve örneklerle edebî sanatlar*. Akçağ Yayınları.
- Loizou, E. (2005). Humour: A different kind of play. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(2), 97-109.
- Loizou, E. (2007). Humor as a means of regulating one's social self: Two infants with unique humorous personas. *Early Child Development and Care*, 177(2), 195-205.
- Loomans, D., & Kolberg, K. (2002). *The laughing classroom: Everyone's guide to teaching with humor and play*. HJ Kramer.
- Lu'mu, N., Cahyadi, A., Ramli, M., Ruslan, N., & Hendryadi, N. (2023). Perceived related humor in the classroom, student-teacher relationship quality, and engagement: Individual differences in sense of humor among students. *Heliyon*, 9(1), e13035. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13035>
- Mağden, D., Uyaroğlu, B., & Koçak, C. (2012, Eylül). *Küçük çocuklarda görsel mizah anlayışı*. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri, Çukurova Üniversitesi Alper Akınoğlu Kongre Merkezi, Adana.
- Martin, R. A., Kuiper, N. A., Olinger, L. J., & Dance, K. A. (1993). Humor, coping with stress, self-concept, and psychological well-being. *Humor: International Journal of Humor Research*, 6(1), 89-104.
- Masdianti. (2021). The implementation of teachers' humor in the classroom. *Scope of English Language Teaching, Literature and Linguistics*, 4(2), 110-120.
- McGhee, P. E., & Frank, M. (2014). *Humor and children's development: A guide to practical applications*. Routledge.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı*.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı*.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. Jossey-Bass.
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. İris Yayınları.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oruç, Ş., & İlhan, G. O. (Ed.). (2021). *Eğitimde mizah*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öngören, F. (1973). *Türk mizahı ve hicvi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Öngören, F. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı ve hicvi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M., & Çakır, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal düzenleme, mizah, sosyal öz-yeterlik ve başa çıkma davranışları ile yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 325-345.
- Özçelik, D.A. (1992). *Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z., & Receptoğlu, E. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzları ile kullandıkları mizah tarzları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(3), 405-428.
- Özer, A. (2005). Karikatür, eğitimcinin yazı tahtası üzerindeki işini fazlasıyla kolaylaştırır. *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 275, 72-74.
- Özkara, Y. (2013). İlköğretim Türkçe eğitimi sürecinde mizah unsurlarından yararlanma. *Millî Folklor*, 25(100), 182-188.
- Özkaya, P. G. (2012). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sesli okuma becerilerine tekerleme eğitiminin etkisi* (Yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi.
- Özönlü, Ü. (1999). *Gülmecenin dilleri*. Doruk Yayınları.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., & Zülfikar, H. (1988). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Pilancı, H. (1998). *Çağdaş eğitimde halk edebiyatının kullanılması*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Robert, A. D., & Bouillaguet, A. (1997). *L'analyse de contenu*. Presses Universitaires de France.
- Rosenthal, F. (1997). *Erken İslam'da mizah*. İris Yayınları.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zaferi: Yıkıcı bir tarih olarak gülme* (K. Atakan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sarıkaya, B. (2021). Açık öğretim ortaokulu Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerlendirilmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 244-261.
- Savaş, S. (2009). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Sayar, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Saygı, S. (2024). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8. sınıf ders kitabı*. Hecce Yayıncılık.
- Shannon, D. (1999). What children find humorous in the books they read and how they express their responses. *Humor: International Journal of Humor Research*, 12(2), 119-150.
- Sinnott, J. D., & Ross, B. M. (1976). Comparison of aggression and incongruity as factors in children's judgments of humor. *The Journal of Genetic Psychology*, 128, 241-249.
- Solak, C. (2013). Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Hanım Şiir Yazacak* adlı oyununda komiğin oluşumu. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 231-242.
- Sroufe, L. A., & Wunsch, J. P. (1972). The development of laughter in the first year of life. *Child Development*, 43(4), 1326-1344.
- Stokke, M. (2025). The impact of humor on teachers' classroom management practice: Scoping review of qualitative and quantitative evidence. *Cogent Education*, 12(1), 2588489. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2025.2588489>
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017) Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2): 419-426
- Susa, A. (2002). *Humor type, organizational climate and outcomes: The shortest distance between an organization's environment and the bottom line is laughter* (Unpublished doctoral dissertation). University of Nebraska.
- Sümer, M. (2008). *Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve mizah tarzlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şakiroğlu, Y. (2017). *Mizah temelli etkinliklerin 7. sınıf öğrencilerinin anlatma becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Şakiroğlu, Y., & Kılıç, Y. (2019). Mizah temelli etkinliklerin 7. sınıf öğrencilerinin yazma becerilerine etkisi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 43-66.

- Şentürk, H. (2008). *Ana dil (Türkçe) öğretiminde tekerlemelerin kullanılması* (Yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tavşancıl, E. & Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük: Mizah maddesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkmen, F. (1996, 24-25 Haziran). *Mizahta üstünlük teorisi ve Nasreddin Hoca fıkraları*. V. Uluslararası Türk Halk Kültürü Kongresi Seksiyon Bildirileri içinde (ss. 649-655). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Usta, Ç. (2005). *Mizah dilinin gizemi*. Akçağ Yayınları.
- Usta, Ç. (2009). *Mizah dilinin gizemi* (2. bs.). Akçağ Yayınları.
- Üstün, Ö. (2007). *Ortaöğretim üçüncü sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı dersinde karikatür kullanımının yazılı anlatım öğretimine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstüner, A. (2003). *Türkçede pekiştirme*. Fırat Üniversitesi Basımevi.
- Yaman, H. (2010). Bir öğretim aracı olarak karikatür: Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1215-1242.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-41.
- Yaşın, Y. (2024). *Mizah kuramları bağlamında Anadolu masalları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım Şen, G. (2024). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Yıldırım Yayınları.
- Yıldız, B. (2022). *Gülmece unsurlar içeren çocuk öykülerinin ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin okuma motivasyonu ve tutumuna etkisi* (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Sage Publications.

Yücel, G., Aksoy, Ö., Özmen, N., Karaoğlu, S., Sezgin, G., & Erdoğan, D. E. (2023).
Ana dilim Türkçe 5. Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Ziv, A. (1988). Teaching and learning with humor: Experiment and replication. *Journal
of Experimental Education*, 57(1), 5-15.
<https://doi.org/10.1080/00220973.1988.10806492>

EKLER

EK 1: Mizah Ögeleri Değerlendirme Aracı ve Uygulama Yönergesi Kullanma İzni

Mizah Ögeleri Değerlendirme Aracı ve Uygulama Yönergesi ekteki dosyada mevcuttur. Değerlendirme aracını çalışmanızda (kaynak göstermek kaydıyla) kullanmanızda herhangi bir sakınca yoktur.

EK 2: Mizah Ögeleri Değerlendirme Aracı ve Uygulama Yönergesi

MİZAH ÖGESİ DEĞERLENDİRME ARACI

MİZAH ÖGESİ	TANIMI	ÖRNEK
Benzetme	Bir şeyin niteliğini herhangi bir bakımdan canlandırmak için onu benzetme edatlarından biri aracılığıyla ya da edatsız olarak bir kelime yahut cümleyle karşılaştırma. Teşbih (TDK, 2005).	“Hiç gözünden çeşmeler gibi uyku akan çocuk okula gönderilir mi?”
Karikatür	İnsanların, varlıkların, olayların hatta duygu ve düşüncelerin doğala ters düşen, olağanla çelişen, gülünç yanlarını yakalayıp bunları (kimi zaman da yazıyla desteklenmiş) abartılı çizimlerle bir gülmece anlatımına dönüştürme sanatıdır (Özer’den aktaran Savaş, 2009).	
Yansıma	Doğa seslerine benzer seslerle yapılan kelime, taklidi kelime (TDK, 2005).	“Şarıl şarıl yağın yağmur altında koşmak, oynamak, ıslanmak, biriken sulara ayaklarını şap şap vurmak istiyordu.”
Tekerleme/Uyaklı Sözcük	Birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı. Çoğunlukla masalların başında bulunan uyaklı giriş sözleri (TDK, 2005).	“Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler.” “Gelsin beyaz, gitsin siyah, haydi yallah haydi yallah.”
Deyim/Atasözü	Deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği. Atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel (TDK, 2005).	“Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu.” “Şaşkınlıktan küçük dilini yutmak üzereydi.” “Alet işler, el övünür.”
Tezat	Karşıtlık, çelişki. Anlatımda birbirine karşıt iki sözü yan yana kullanma (TDK, 2005).	“Gül dedem, pamuk dedem, Yüreciği kuş dedem, Dişi dökülmüş ama Benimle yaşıt dedem.”
Fıkra	Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikayecik	“Doğuran Kazan” (2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı 4. sınıf,

	(TDK, 2005).	Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Öğrenci çalışma kitabı, s.13).
Monolog	Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma. Bir kişinin dinleyicilere anlattığı genellikle güldürücü olay (TDK, 2005).	“Bu sabah erken erken Haylazca koşa koşa Merdivenden inerken Ayağım gitti boşa Pat diye düştüm yere Ağladım avaz avaz Başım kolum sarıldı Annem babam darıldı Şu halime bir bakın Koşmayın siz de sakın.”
Yanlış Telaffuz	Bazı sözcükleri veya ifadeleri doğru söyleyememe.	“İki-üç kez çaldıktan sonra telefonu açtı: -Aluuuu! Okşizen mokşizen istemem ben. Kapat telefonu.”
Yanlış Anlama	Bir durum hakkındaki düşünülenlerin o durumun aslından farklı olması.	“Biraz sonra sokaktan daa dii daa dii diye sesler gelmeye başladı. Anneannem: -Aaa! Hiç de gecenin bu saatinde gelin geldiğini duymamıştım. -Ne gelini anneanne maçı kazandık diye seviniyorlar.”
Abartma	Bir duyguyu, bir düşünceyi veya bir olayı aşırı derecede büyüterek veya küçülterek anlatma (TDK, 2005).	“Gözleri ateş parçası. Ben diyeyim üç başlı, siz deyin yedi başlı. Ağzında bir dili varmış ki dışarı çıkardığında en az yirmi metre uzarmış.”
Ünlem	Türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida (TDK, 2005).	“Birden bağırmaya başladı: -Gooooo! -Aaa! Delinin zoruna bak! Koskoca adam!”
Dalga Geçme/Alay Etme	Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma (TDK, 2005).	“Sen o yüz kilo halinle salondan mutfağa bir haftada gidemezsin”
Mecaz/Kinaye	Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor. Bir sözü gerçek anlamının dışında kullanma sanatı (TDK, 2005).	“Çocukların velvelesi, herkesi ayağa kaldırdı.” “Amcasına açtı ağzını, yumdu gözünü.”
Taklit	Birinin davranışlarını, konuşmasını tekrarlayarak	“Anneannesi Mehmet üzülmesin diye at kılığına girer

	eğlenme (TDK, 2005).	ve at gibi kişner.”
Yöresel Söyleyiş	Bazı kelimelerin bazı yörelerde farklı telaffuz edilmesi.	“Dört yumırta bişirdim yitmedi.”
İkileme/Pekiştirme	İkileme: Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması (TDK, 2005). Pekiştirme: Kök kelimenin belirttiği özelliği çeşitli yollarla yoğunlaştırma (TDK, 2005).	“Annemin ayak sesi, şingirt dıgırt kapı açıldı.” “Annem beni dört top iple bağlasa öyle tortop olmazdım.”
Konuşturma/Kişileştirme	Cansız varlıkları veya hayvanları insanmış gibi gösterme, canlandırma, teşhis (TDK, 2005).	“Arı gezer çiçekleri, O da der ki: Kalma geri, Bak, kaldı mı gökte yıldız, Sabah oldu, vız vız vız vız!”
İsimlendirme	Metin karakterlerine özgün isimler verme, Ad uydurma.	“Çıtırcık bana iki arkadaş geliyor diye sevindi.”
Gerçek Dışılık/Hayalî Durum	Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, fantastik, ütöpik (TDK, 2005).	“Bayanlar ve baylar! Diye başladı dedem. İşte huzurlarınızda ‘Görüntülü Kokulu Tıngır Mıngır Muhteşem Masal Anlatır’. Battaniyeyi çekti ve makinenin düğmesine bastı. Masal makinesi pır pır ederek çalıştı.”

EK 3: Uzman Görüş Formu**TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN MİZAHİ METİNLERİ
BELİRLEMeye YÖNELİK UZMAN GÖRÜŞ FORMU**

Değerli Uzman,

Bu değerlendirme formu İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkçe Bilim Dalı'nda Doç. Dr. Salim Durukoğlu danışmanlığında yürütülen Türkçe ders kitaplarında yer alan mizahî metinlerin uygunluğunun belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Değerlendirme formu on üç bölümden oluşmaktadır. Formlarda Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlere ilişkin beş maddeden oluşan üçlü likert türünde uzman değerlendirmesine yer verilmiştir. Bu çalışmadan beklentimiz sizlere verilen mizahî metinleri okuduktan sonra formda yer alan sorular aracılığıyla metinleri değerlendirmenizdir. Ek olarak metinler hakkındaki görüş ve önerileriniz varsa açıklama bölümünde belirtmenizdir.

Katılım ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Gökçe Kaçmaz

Türkçe Eğitimi Bölümü Doktora

Öğrencisi Eposta:

Aşağıda verilen metinler için belirlenmiş maddeleri “Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum” seçenekleri ile değerlendiriniz.

2025-2026 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI MEB YAYINLARI 6.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Bağımsızlık Yolu			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ay Avcısı Eskimolar			
Metin, mizah içermektedir			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Zeytin ile Peytin			
Metin, mizah içermektedir			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2024-2025 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI MEB YAYINLARI	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER			
Beştaş ve İki Ceviz Bileti			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Topsuz Basketbol Oyunu			
Metin, mizah içermektedir			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bugün Bayram			
Metin, mizah içermektedir			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Kırık At			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine			

uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2024-2025 VE 2025-EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI YILDIRIM YAYINLARI 6.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Emine Teyze'nin Çilek Reçeli			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ceylan, Kaplumbağa, Fare ve Karga			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Benim Kırmızı Papuçlarım			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bayram Yeri			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			

Keloğlan ile Gül Kız			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Alo Graham Bell!			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bankamatik İçin Kurs Açımlar			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Simit ve Peynirle Bilim İnsanı Öyküleri			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Şehir Faresi ile Kır Faresi			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2024-2025, 2025-2026 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI ÖZGÜN YAYINLARI 7.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Çerçi Bekir			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Lütfen Süleyman'ın Yanağından Makas Almayın			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Oduncunun Eşeği			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
İnşallah			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Dengeli Beslenme			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2024-2025 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI HECCE YAYINLARI 8.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Tuzağa Düşen Ceylan			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Kurtla Köpek			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bir Kış Öyküsü			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI ANITTEPE YAYINLARI 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Hoşcakal, Güle Güle			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Özgürlük			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Karagöz Kibarlık Öğreniyor			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Tavşan ile Kaplumbağa			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI EKOYAY YAYINLARI 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Kediyle Kaplan			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Oyun			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Oyuncak			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ceylan'a Yardım Edenler			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Buldum Buldum!			
Metin, mizah içermektedir.			

Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Zaman Makinası			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Kurtla Köpek			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI DÖRTEK YAYINLARI			
7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER			
Kışla İlk Yaz			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Jimmastik Dersinde			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Acemi Güreşçi			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
En İyi Arkadaş			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Kamyon			
Metin, mizah içermektedir.			

Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI MEB YAYINLARI 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Kedi ile Fare			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Simit ve Peynirle Bilim İnsanı Öyküleri			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Karagöz			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI TED YAYINLARI 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Kral Çıplak			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Amerika'yı Yapan Mimar			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
En Yakın Arkadaş			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Hasan Cebimi Yedi			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Fırat			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			

Kurabiye Hırsızı			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin beşinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI TED YAYINLARI 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Tembel Ahmet			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ah Şu Gençler!			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Kesik Kuyruklu Tilki			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			

Gülibik			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Nasreddin Hoca'dan Fıkralar			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bilmece Bildirmece			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin altıncı sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI TED YAYINLARI 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Husanter			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			

Childs'in İmzası			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Fil Şakir			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Espri Yolu			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Oğlum Nasıl Fenerbahçeli Oldu?			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Bir Kış Kış Masalı			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin yedinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

2023-2024 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI TED YAYINLARI 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN MİZAH İÇERİKLİ METİNLER	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Dünya'nın Bütün Enayileri Birleşin			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Sınır Üstündeki Ev			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Ebekulak			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Futbol Yıldızı			
Metin, mizah içermektedir.			
Metindeki mizahî unsurlar çocuğun mizahî gelişimine uygundur.			
Metin sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı için uygundur.			
Metin açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.			
Metin eğitsel nitelik taşımaktadır.			
Metinler Hakkında Genel Değerlendirme:			

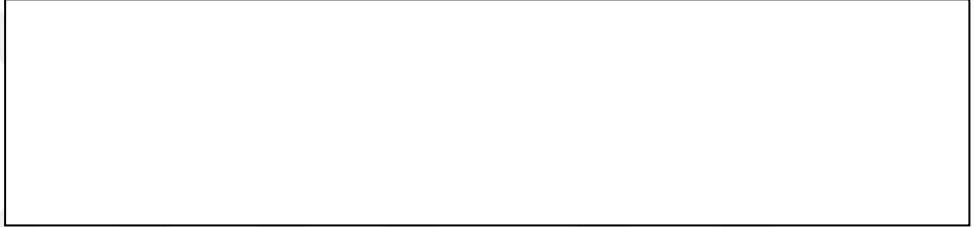
EK 4: Uzman Görüşü Dönüşleri

Doktora tez çalışmamla ilgili görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım.
Çalışmamda ele aldığım metinlere ait **uzman görüşü** formu ektedir.
Katılım ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Uzman görüşü
formu.docx
W Doküman

Kolay gelsin, iyi çalışmalar dilerim.

[Redacted]

Değerli **Uzman**,
 Doktora tez çalışmamla ilgili görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım.
 Çalışmamda ele aldığım metinlere ait **uzman görüşü** formu ektedir.
 Katılım ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Uzman görüşü
 formu.docx
 W Doküman

[Redacted]

[Redacted]

Uzman görüşü
 formu Gts.docx
 W Doküman

[Redacted]

Tez çalışmanızda kullanmayı planladığınız metinlere ilişkin görüşlerimi içeren **uzman** formunu ekte görebilirsiniz.

Çalışmanızda başarılar diliyorum.

[Redacted]

MVE_Uzman
 görüşü formu....
 W Doküman

[Redacted]

Tez çalışmanızda kullanmayı planladığınız metinlere ilişkin görüşlerim ektedir. İyi Çalışmalar.

[Redacted]

← Yanıtla

→ Yönlendir

